

T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı
Yayın Nu : 14

OSMANLI BELGELERİNDE ERMENİLER
(1915 – 1920)

ANKARA-1995

Proje Yöneticisi

İsmet BİNARK
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

Proje Sorumluları

Necati AKTAŞ
Devlet Arşivleri
Genel Müdür Yardımcısı

Necati GÜLTEPE
Devlet Arşivleri
Genel Müdür Yardımcısı

Hazırlayanlar

Ahmet ALTINTAŞ *Recep KARACAKAYA*
Mehmet CANATAR *Ali KAYA*
Oğuz ÇAKIL *Bülent KULÜP*

Metin Kontrol ve Tashih

Kadir AYTAR
Vahdettin ATİK
Temur ÇALKIN
Muhammed SAFİ
Hacı Osman YILDIRIM

Bilgisayar Dizgi

Sevinç AKÇA
Reyhan ÖNTAŞ

Sayfa Düzenleme

Nizamettin OĞUZ
Sadık KINIK

Montaj

Mustafa SERİN

ISBN 975 - 19 - 0818 - 3

OSMANLI BELGELERİNDE ERMENİLER
(1915 – 1920)

ÖNSÖZ

Asırlarca her dil, din ve ırktan insanı birarada ve huzurlu bir ortamda, barış içerisinde yaşatabilme başarısını göstermiş olan Osmanlı Devleti'nin bünyesi adeta bir milletler mozayığı gibidir. Her farklı unsur bu mozayığın bir parçası durumundadır. Tüm bu unsurlar Osmanlı Devleti'nin adil yönetimi altında asırlarca ahenk içinde yaşamışlardır.

Bu mozayığın önemli parçalarından birisi de Ermenilerdir. Bilindiği gibi, Ermeniler, Osmanlı yönetiminde devletin çeşitli kademelerinde görev almışlardır. Osmanlı Devleti'nin gücü zayıflamaya başlayınca Batılı Devletler, Osmanlı Devleti üzerinde siyasî, askerî ve iktisadî emellerinin hayata geçirilmesi demek olan “Şark Meselesi”ni ortaya atmışlardır. Bunun sonucunda asırlardır süren ahenk bozulmuş, yan yana huzur içinde yaşamış insanlar Batı'dan esen dinî, millî ve siyasî ayrılık rüzgârlarının da etkisi ile devleti bölüp parçalamayı hedefleyen örgütlenmeye gitmişlerdir.

Devleti bölüp parçalamaya yönelik örgütlenme çabası içine giren unsurlardan birisi de Ermenilerdir. Ermeniler bu tutumlarını özellikle I. Dünya Savaşı'nda ihanet seviyesine çıkarmışlar, Doğu Cephesi'nin kaderini değiştirebilecek olaylara neden olmuşlar ve Ruslarla işbirliği içerisine girmişlerdir. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti, cephe gerisinin emniyetini hedefleyen ve adına tehcir denen, gerekli gördüğü yerlerdeki Ermeni vatandaşlarını huzurlu yaşayabilecekleri ve mahallî dengeleri etkilemeyecek güvenli bölgelere sevk etmiştir. Eser, tehcir esnasında ve tehcir sonrasında yaşanan hadiselerin belgelerini kapsamaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü personeline teşekkür eder, ilgililere yardımcı ve yararlı olmasını dilerim.

Dr. Yücel EDİL

Başbakanlık Müsteşar V.

SUNUŞ

Kafkasya bölgesindeki çok milletli ve çok dinli karışık yapının bir unsuru olan Ermenilerin bu bölgeye ne zaman ve nereden geldikleri hakkında fikir birliği yoktur. Ermenilerin bölgeye yerleşmeleri hakkındaki en dikkate değer görüş, bu toplumun M.Ö. IV. yüzyılda batıdan gelerek şu anda yaşadıkları coğrafyaya dağınık bir şekilde ve düzenli bir teşkilât kuramadan kabile yapısı içinde yerleştikleridir. Ufak derebeylikler halinde ve aralarında bir birlik olmadan yaşayan Ermeniler Kafkasya bölgesindeki tarihleri boyunca Bizans, İran, Makedonya, Roma, İslâm ve Türk devletlerinin hâkimiyeti altında bulunmuşlardır.

Tarih boyunca etrafta sürekli büyük devletlerle çevrili olan Kafkasya, her zaman için bu devletler arasında mücadele sahası olmuştur. Önceleri muhtelif dönemlerde Makedonya, Roma, Bizans ve İran devletleri arasında yaşanan bu mücadele, daha sonra Bizans, Selçuklu ve Osmanlı-İran devletleri arasında devam etmiş, XVI. yüzyıldan sonra devreye Rusya faktörü girmiştir. Böyle büyük mücadelelerin yaşandığı bu coğrafyada, bölgenin bir çok etnik unsurundan biri olan Ermenilerin, derebeylik yapısını kıramamış olmalarından dolayı, etkili olamadıkları ve devletleşmeyi başaramadıkları görülmektedir.

Türkler ile Ermenilerin ilk karşılaşmaları, Selçuklu Devleti'nin kurulmasından önce, Sultan Alparslan'ın babası Çağrı Bey'in bölgeye yaptığı seferler sırasında olmuştur. Ermenilerin Bizans hâkimiyeti altında bulunduğu 1015-1021 yılları arasında, Çağrı Bey komutasında bölgeye gelen "mızrak, ok ve yaylı, beli kemerli, uzun ve örülmüş saçlı, âdeta rüzgâr gibi uçan Türk atlıları" karşısında şaşırılmışlar ve onların "yağmur gibi attıkları oklar" karşısında yenilgiye uğramışlardır.

Türk-Ermeni münasebetleri, Anadolu topraklarının bütünüyle bir Türk yurdu haline gelmesine kadar benzeri olayların devamı şeklinde

gelişmiş ve sonuçta Ermeniler Selçuklu hâkimiyetini tanımışlardır. Selçuklu Devleti yönetimindeki Ermenilere birçok serbestilik tanınmış, din ve inançlarına dokunulmamış, refah ve mutluluk içerisinde yaşamışlar ve Türkleri de bir kurtarıcı olarak görüp benimsemişlerdir.

Bu durum Osmanlı Devleti bünyesindeki Ermeniler için de geçerli olmuştur. Osmanlı tebaasından olan Ermeniler, yüzyıllar boyu devletin adaleti gölgesinde huzur ve güven içinde ve yüksek bir refah seviyesinde yaşamışlardır. Osmanlı Devleti idaresinde, kimi zaman oldukça önemli görevler alacak kadar da itimat kazanmışlardır. Zaten insanları dinlerine ve ırklarına göre ayırmayan ve bütün tebaasını bir kabul eden Osmanlı devlet anlayışında herkes her göreve gelebilmiştir. Osmanlı Devleti içinde "tebaayı sâdika" diye anılan Ermeniler, tarihlerinde en istikrarlı ve huzurlu yılları şüphesiz bu dönemde yaşamışlardır.

*

Ermeni anayurdu olarak tanıtılmaya çalışılan bu topraklar M.Ö. VI. yüzyıldan itibaren Perslerin, Makedonyalıların, Selefkitlerin, Romalıların, Sasanilerin, Bizanslıların ve Arapların egemenliğinde kalmış ve nihayet, XI. yüzyıldan sonra Türklerin egemenliği altına girmiştir. Bu uzun zaman zarfında Ermeniler, tâbi oldukları güçlerin emrinde ve onların ülkelerinin sınırlarında tampon bir derebeylik olarak kalmışlardır.

Ermenilerin, tarih boyunca birbirlerine coğrafi anlam itibariyle vatan hissiyle bağlılıkları olmadığı gibi, aralarında siyasî bir bağ da mevcut değildir. Aralarındaki irtibatı sadece gelenekleri, dilleri ve dinleri sağlamıştır.

Mezhep yönünden de bir birliğe sahip olmayan Ermenilerin çoğunluğu Gregoryen Kilisesine tâbi idi. Bundan sonra Katolik Kilisesi ve Protestan Kilisesi gelmekteydi.

Ermeniler Doğu Anadolu köy ve kasabalarında genellikle kendi topraklarında çiftçilik, mahallî endüstri ve küçük çapta ticaretle meşgul idiler. Şehirlerde ise iç ve dış ticaret, sarraflık, bankerlik, müteahhitlik ve mültezimlik gibi işlerle meşgul oluyorlar ve Türklerden daha müreffeh bir hayat sürüyorlardı. Ermenilerin refah düzeyleri Türklerde ve Müslümanlarda en ufak bir rahatsızlık yaratmamıştır. Bu sebeple

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan bu yana Türklerle yan yana, kardeşçe ve huzur içinde yaşamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin her yerinde görülen Ermenilerin nüfus çoğunluğu, Anadolu'nun doğusunda olup, burada bile nüfusun ancak % 8'ini teşkil etmişlerdir.

1839'da Gülhane Hattını müteakiben sarayda ve Hariciye Nezâreti'nde memuriyetlere alınmışlar, 1856'da Islahat Fermanı'ndan sonra da, birinci sınıf hizmetlere; vali, genel vali, müfettiş, elçi ve hatta nâzır gibi görevlere getirilmişlerdir.

Osmanlı-Rus Harbi'nden önce bir Ermeni meselesi yoktur. Bu mesele Rusya'nın, bazı Türk şehirlerini işgal ettikten sonra, buradaki Ermenileri kendi emellerine âlet ederek istiklâl amacı ile Bâbîâli'ye karşı kışkırtmasıyla başlamıştır. Ayastefanos ve Berlin antlaşmalarına, Ermenilerin bulunduğu yerlerde ıslahat yapılmasına dâir hükümler konulmasından sonra, bu hükümlere dayanılarak büyük devletlerin Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahalelerde bulunmasıyla Ermeni meselesi ortaya çıkmıştır. Ermeniler çeşitli vaadlerle tahrik edildiklerinden, bir takım kanlı olaylar meydana gelmiştir. Bu olayları hazırlayan sebeplerin arasında, Protestan misyonerlerin faaliyetleri de etkili olmuştur.

Sözde, Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyan azınlıkların haklarını koruma amacı güden Amerika, İngiltere ve Rusya gibi devletler; kendi menfaatleri uğruna Ermenileri kışkırtma yoluna gitmişler, gerek Osmanlı Hükûmeti'nin, gerekse yabancı temsilcilerin, Ermenilerin durumu ve onlara yapılan muameleler hakkındaki gerçekleri ifade eden yazı ve mektupları, menfaatlerine ve politikalarına ters düştüğü için kamuoylarına duyurma gereği bile duymamışlardır.

Doğu Anadolu'da Ermeni devleti kurma hayaliyle bir takım fesat dernekleri ve partileri kurarak çeşitli vesilelerle olaylar çıkartıp Türk nüfusu katleden Ermeniler, Birinci Dünya Savaşı sırasında askerlerin cephede bulunmasından yararlanarak düşmanla işbirliği yapmışlar, devlete ihanet etmişler ve savunmasız Türklere her türlü saldırıyı reva görmüşlerdir. Bunun neticesi olarak da, Osmanlı Devleti'ni tehcir kararı almaya adetâ mecbur etmişlerdir. Tehcire tâbi tutulan Ermeniler, bilinmelidir ki, devlet aleyhinde faaliyette bulunan Ermenilerdir. Devlete

sadakatle bağı olan Ermeniler ise hiç bir surette tehcire tabi tutulmamışlardır.

Tehcire tabi tutulan Ermenilerin yollarda her türlü ihtiyaçları, emniyetleri ve iskânları sağlanmış, malları güvence altına alınmıştır. Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra da eski yerlerine dönüp dönmemekte serbest bırakılmış, dönmek isteyenlere de her türlü yardım ve kolaylık gösterilmiştir.

Türkiye, Lozan Antlaşmasıyla azınlık statüsünü onaylayarak, Ermenilere Türk vatandaşlarının sahip olduğu ferdî hak ve hürriyetlerin tamamını kullandırmış ve o tarihten bu yana Türkiye'de yaşayan Ermenilerle hiç bir problem yaşanmamıştır. Dışarıdan kumandalı teşkilâtların oyununa gelmeyen ve onları tasvip etmeyen Türkiye Ermenileri bugün huzur ve refah içinde yaşamaktadırlar.

Doğu Anadolu'da yapılan araştırmalar sonucu toplu mezarlarda hunharca katledilmiş olarak bulunan Türk şehitlerinin naaşları, zaman zaman gündeme getirilen Ermeni katliamı iddialarının ne kadar asılsız ve düzmece olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Ermeni meselesiyle ilgili zengin bir koleksiyon arasından seçilen belgelerden meydana gelen bu eserde, bugüne kadar yapılmış olan iddiaların asılsızlığı çok net bir şekilde ortaya konmaktadır.

*

Eserin, 3, 4 ve 5. belgelerinde; Kars ve Ardahan havalisinde yerli Ermenilerin, Rusların tahrikiyle 30.000 Türk erkeğini katlettikleri; ayrıca, Osmanlı esirlerine yaptıkları vahşet ve mezalim anlatılmaktadır. 17. belgede görüldüğü gibi Meclis-i Vükela, tehcir kararını Ermenilerin Ruslarla işbirliği yapmalarından ve savunmasız Müslüman-Türk halkı katletmelerinden dolayı almıştır. Aynı kararda Ermenilerin mal ve canlarının güvence altına alındığı da müşahede edilmektedir.

Nitekim, 29, 34, 35, 46, 50, 54, 64, 66, 69, 81, 102, 149, 156, 210, 213, 230, 233, 246, 249, 259, 266 ve 267. belgelerde; sevk edilen Ermenilerin can ve mallarının korunması için elden gelen her türlü gayretin sarf edildiği görülmektedir. Buna rağmen tehcir sırasında Ermenilere karşı işlenen suçlar cezasız bırakılmamış; 143, 144, 153,

219, 220, 223, 247, 248, 253, 260, 261, 265 ve 270. belgelerde görüldüğü gibi suçlular cezalandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, 62, 63, 87, 135, 145, 151, 152, 154, 155, 173, 178, 179, 191, 197, 203, 213, 224, 228, 242, 251 ve 256. belgelerde; Ermenilerin iskân ve iâşeleri için sarfedilen gayretleri, buna ilâve olarak da 224, 227, 231 ve 254. belgelerde olduğu gibi yapılan yardımları gösterebiliriz. Sevk edilen Ermenilerin borçlarının ertelendiği ve vergiden muaf tutuldukları 24, 80, 255 ve 272. belgelerde görülmektedir. Kimsesiz çocukların ve kadınların yetimhaneleri ve diğer emin yerlere yerleştirildiklerini 45, 47, 79, 82, 89, 91, 92, 95, 96, 182, 189, 191, 192, 212, 225, 226, 230, 235, 243, 250, 252 ve 262. belgelerden anlaşılmaktadır. Ayrıca, hiç bir suçu olmayan Ermenilerin yerlerinde bırakıldığını da 27, 29, 59, 76, 83, 84, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 104, 141, 142, 148, 164, 165, 169 ve 172. belgelerde görmek mümkündür.

*

Bu eserde, milâdî 1915 ve 1920 yıllarına ait tehcirle ilgili 272 belge yer almıştır. Eser üç ana bölümden meydana gelmiştir:

Birinci bölümde, kısaca tarih boyunca Türk-Ermeni münasebetlerinden tehcire sebep olan olaylar ve tehcirden bahseden giriş kısmı yer almıştır.

İkinci bölümde, belgelerin transkripsiyon ve özetleri bulunmaktadır. Ayrıca, indeks ile giriş kısmının hazırlanmasında kullanılan kaynaklara ait bibliyografya da bu bölümde yer verilmiştir.

Bu bölümde önce belgelerin sıra numarası, belgenin muhtevasına uygun bir başlık, daha sonra da köşeli parantez içinde italik yazı ile belgenin özeti verilmiştir. Özeti altında belgenin önce hicrî tarihi, sonra da parantez içinde milâdî tarihi gösterilmiştir. Özeten sonra tarih sırasına göre belgelerin transkripsiyonları yer almıştır.

Belgelerin transkripsiyonu yapılırken, metinde rastlanan bazı harf ve hece düşüklükleri ile tarihlerdeki bini ifade eden birler tamamlanarak köşeli parantez içine alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise, belgelerin fotokopileri yer almaktadır. Bu bölümde belgelerin transkripsiyonunda kullanılan sıra numarası esas

alınmıştır. Yine önce belgenin sıra numarası, hemen altında belgenin konusunu ihtiva eden başlık ve belgenin fotokopisi verilmiştir. Ayrıca fotokopinin alt kısmında belgenin Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi'nde hangi fonda bulunduğunu ve belge numarasını belirten kimlik kısmı yazılmıştır. Bir belgenin eki durumundaki diğer belgelerde ise, kimlik kısmı en son belgenin alt kısmında yer almıştır.

Batı ülkelerinde Türk-Ermeni münasebetlerinin sosyal ve siyasî yönleri, Türk kaynaklarına, özellikle de birinci el arşiv kaynaklarına dayandırılarak ortaya konulmadığı için, bugüne kadar çoğunlukla tek taraflı ve hep Türkler aleyhine eserler ortaya konmuştur.

Sözde Ermeni meselesi karşısında, başta Türk kamuoyu olmak üzere, konuyla ilgilenenleri ve dünya kamuoyunu hakikatlerle aydınlatmak ve yıllarca sürdürülen Ermeni terörünü arşiv belgelerine dayanarak bütün açıklığıyla ortaya koymak, bilinmelidir ki ilmi bir mecburiyet, millî ve insanî bir mükellefiyet ve vazifedir.

Konusunda büyük bir boşluğu dolduracak olan bu arşiv belgelerin neşre hazırlanmasında emeği geçen Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı personelini tebrik ediyorum.

Bu vesileyle çalışmalarımızda her türlü teşvik ve desteği bizden esirgemeyen Müsteşar Vekili Sayın Dr. Yücel Edil'e teşekkürlerimizi sunmayı görev biliyorum.

Ayrıca Müsteşar Yardımcısı Sayın Nevzat Demirtaş'a, Başbakanlık Basımevi Döner Sermaye İşletme Müdürü Sayın Mehmet Yazıcı'ya ve mesai arkadaşlarına da teşekkürlerimi sunuyorum.

Eserin, tarihi hakikatlerin ilmin ışığında aydınlanmasına yardımcı ve ilgililere çalışmalarında yararlı olması dileğimizdir.

18 Ekim 1993

İsmet BİNARK
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

KISALTMALAR

M.	Muharrem
S.	Safer
Ra.	Rebiülevvel
R.	Rebiülâhir
Ca.	Cemâziyelevvel
C.	Cemâziyelâhir
B.	Recep
Ş.	Şaban
N.	Ramazan
L.	Şevval
Za.	Zilkade
Z.	Zilhicce
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DH. ŞFR.	Dâhiliye Şifre
DH. EUM.	Dâhiliye Emniyyet-i Umûmiyye
D.	Dosya
HR. HMŞ. İŞO.	Hariciye Hukuk Müşavirliği Odası
HR.HU.	Hâriciye Harb-i Umûmî
HR. MÜ.	Hariciye Mütareke
HR. SYS	Hariciye Siyasi
Kr.	Karton
nr.	Numara
s.	Sayfa

**NEŞREDİLEN BELGELERİN OSMANLI ARŞİVİ'NDE
BULUNDUKLARI FONLARA GÖRE DAĞILIMI**

1- Dâhiliye Nezâreti Evrakı

- a) Dahiliye Şifre: nr.50/141, 52/93, 52/51, 52/102, 52/235, 52/249, 52/255, 52/266, 52/286, 52/282, 52/297, 52/338, 53/21, 53/48, 53/93, 53/85, 53/113, 53/129, 53/303, 53/200, 53/201, 53/295, 53/273, 53/289, 53/305, 53/312, 53/326, 54/10, 54/9, 54/7, 54/51, 54/39, 54/54, 54/55, 54/64, 54/83, 54/84, 54/136, 54/150, 54/156, 54/163, 54/158, 54/162, 54/202, 54/221, 54/189, 54/203, 54/226, 54/222, 53/152, 54/267, 54/254, 54/287, 54/301, 54/308, 54/315, 54/346, 54/368, 54/393, 54/412, 54/420, 54/413, 54/406, 54/427, 54/439, 54-A/181, 54/381, 54-A/251, 54-A/252, 54-A/328, 54-A/325, 54-A/368, 54-A/382, 55/20, 55/19, 55/21, 55/47, 55/59, 55/49, 55/48, 55/42, 55/43, 55/63, 55/55, 55/18, 55/92, 55/106, 55/107, 55/292, 55/296, 55-A/77, 56/27, 56/94, 57/32, 57/24, 57/71, 57/51, 57/54, 57/89, 57/86, 57/82, 57/105, 57/116, 57/110, 57/135, 57/140, 57/136, 57/277, 57/317, 57/309, 57/345, 58/1, 58/2, 58/38, 60/45, 60/48, 60/224, 60/230, 61/2-290, 62/221, 62/223, 63/60, 63/75, 63/72, 63/110, 63/119, 63/135, 63/142, 63/157, 63/178, 63/306, 63/307, 65/4, 65/32-1, 65/100, 65/101, 65/176, 66/229, 68/95, 69/58, 69/62, 69/86, 69/196, 69/245, 69/250, 69/252, 69/260, 69/262, 70/6, 70/18, 70/92, 95/32, 95/52, 95/85, 95/124, 95/130, 95/137, 95/163, 95/209, 95/226, 95/255, 95/256, 95/261, 95/262, 95/277, 96/1, 96/7, 96/76, 96/117, 96/127, 96/195, 96/214, 96/220, 96/230, 96/248, 96/279, 96/303, 98/59, 98/319, 99/35, 99/124
- b) Dâhiliye Emniyyet-i Umûmiyye: 2. Şb.68/80, 68/81, 68/77, 68/75, 68/93, 68/94, 68/90, 68/88, 68/92, 68/95, 68/96, 68/99, 68/78, 68/73, 68/72, 68/100, 68/66, 68/79, 68/67, 68/84, 68/71, 68/69, 68/70, 68/89, 68/14, 68/15, 69/34, 68/101, 68/12, 69/6, 69/7, 69/9, 69/8, 68/74, 68/41, 68/36, 69/5, 2/227, 2/41, 5/27
- c) Komisyon-ı Mahsûs: 3/18, 1/337, 3/41

2- Hâriciye Nezâreti Evrakı

a) Harb-i Umûmî: Kr.108, belge sıra nr.122; Kr.122, belge sıra nr.6; Kr.122, belge sıra nr.4; Kr.109, D.1/7, 109/3, 173/5, 178/20

b) Hukuk Müşavirliği İstişare Odası: 108/2

c) Mütareke Evrakı: 5/326, 8/342, 43/16, 43/17, 43/2-17, 43/30, 43/34, 43/61, 57/4, 71/11

d) Siyasi Kalemî: 53/2

3- Meclis-i Vükelâ Mazbataları:

198/163, 207/73, 213/54, 213/60, 213/62, 217/473, 217/593

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	V
SUNUŞ.....	VII
KISALTMALAR.....	XV
NEŞREDİLEN BELGELERİN OSMANLI ARŞİVİNDE BULUNDUKLARI FONLARA GÖRE DAĞILIMI.....	XVII
İÇİNDEKİLER.....	XIX

I. BÖLÜM

GİRİŞ

TARİH BOYUNCA TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ.....	3
a- Tehcirin Sebepleri ve Alınan Tedbirler.....	5
b- Tehcir Kararının Alınması ve Başlatılması.....	7
c- Tehcirin Uygulandığı Bölgeler.....	9
d- Ermeni Sevkiyatının Yapıldığı Yerler.....	9
e- Sevkiyata Tabi Tutulmayan Ermeniler.....	10
f- Sevkiyatta Karşılaşılan Zorluklar.....	10
g- Sevkiyat İçin Para Tahsisi.....	11
h- Ermenilerin Taşınmaz Mallarının Durumu.....	11
ı- Sevkiyatın Durdurulması.....	12
i- Tehcir Sonrası Ermeniler.....	12
j- Geri Dönmek İsteyen Ermenilere Müsaade Edilmesi.....	12

II. BÖLÜM

BELGELERİN ÖZET VE TRANSKRİPSİYONU

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
1- Cihan Harbi ve Türk-Ermeni Meselesi.....	17
2- Dört Yol Ermenilerinin Sevkî	20
3- Kafkasya'daki Müslüman ve Esirlere Yapılan Zulümler	20
4- Kafkasya'da Müslümanlara ve Esirlere Yapılan Zulümler	21
5- Kafkas Ermenilerinin Müslümanlara Yaptıkları Zulümler.....	22
6- Ayıntap Muhacirlerinin Zeytun'a Sevkleri	23
7- Konya'ya Ermeni Sevkinin Durdurulması Bundan Sonra Halep, Zor ve Urfa Cihetlerine Sevkleri.....	23
8- Haydarpaşa'dan Trenle Gönderilen Ermenilerin Ayaş ve Çankırı'ya Sevkleri.....	24
9- Konya'ya Gönderilen Ermenilere Sarfedilecek Masrafın Tespiti İçin Ermenilerin Sayısının Belirlenmesi	25
10- Komite Mensubu ve Sadakatsizlik Gösteren Ermeni Memurların Azilleri.....	26
11- Çankırı'ya Gönderilen Bazı Ermenilerin Tekrar İstanbul'a Dönebilmeleri.....	26
12- Diran Kelekyan'ın İstanbul Dışında İstedığı Vilâyette İkâmet Edebileceği	27
13- Zeytun Ermenilerinin İhracı	28
14- Van ve Bitlis Vilâyetlerinde Yoğun Halde Bulunan Ermenilerin Tard ve İhrâcî.....	28
15- Ayaş ve Çankırı'da Bulunan Ermenilerin Künye ve Sanatlarını Gösterir Defter Tanzimi	29
16- Haçin, Dört Yol v.s.'den Çıkarılan Ermenilerin Sayısı ve Gönderildikleri Yerler.....	30
17- Meclis-i Vükela'nın Tehcir Kararı.....	30
18- Erzurum'dan Çıkarılan Ermenilerin Urfa ve Musul'un Güneyi ve Zor Sancağı'na Gönderilmeleri	32

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
19- Van Vilâyeti'ndeki Ermenilerin Musul, Zor ve Urfa'ya Yerleştirilmeleri	33
20- Düşman Taraftarı Olan Hıristiyanlar ve Onlarla İşbirliği Yapan Müslümanlar Hakkında Yapılacak Muamele.....	34
21- Ermeni Köyleri Boşalttırdıkça Mevcut Durum Hakkında Bilgi Verilmesi	35
22- Rus Hududuna Yakın Olması Dolayısıyla Erzurum'da Bulunan Ermenilerin İhracı	35
23- Ermenilerin İâşe ve İskân Masraflarının Muhacirîn Tahsisatından Tesviyesi	36
24- Sürgün Edilen Ermenilerin Borçlarının Alınmayacağı	36
25- Sevk Muamelesinin Ermenilerin Kalabalık Olduğu Yerlerde Tatbiki	37
26- Ermeni Komitecilerinden Azadamard Hacı Hayk Tiryak'ın Ayaş'a Gönderilmesi	38
27- Ticaret ve Benzeri Suretlerle İkâmet Eden Ermenilerin Yerlerinde Bırakılmaları	39
28- Ezine'de Bulunan 500 Ermenin Orada Bulunmasının Uygun Olmadığı ve Başka Yerlere Sevkleri	39
29- Göç Eden Ermenilerin Geride Bıraktıkları Mal ve Eşyalarla, Sevkleri Tehir Edilen Ermeniler	40
30- Develi'den Aksaray'a Gönderilen Ermeniler	41
31- Ermenilerin Yerleştirilmeleriyle İlgili Talimat ile İâşe ve İskân Masraflarına Karşılık Gönderilen Havale	41
32- Konya'ya Sevk Olunan Zeytun Ermenilerine Yardım Amacıyla Bir Amerikalı Üye Gönderilmek İstendiği	42
33- Küçük İncesu Dışında Liva ve Bağlı Yerlerden Ermenilerin Sevklerinin Uygun Olmadığı	42
34- Sevk Olunan Ermenilerin Yollarda Korunmaları, Bunlara Saldıranların Cezalandırılmaları	43
35- Erzurum'dan Sevk Olunan Ermenilerin Taarruza Uğradığı, Muhafazaları İçin Gerekli Önlemlerin Alınması.....	44

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
36- Suşehri Ermenilerinin Sevki Sivas'takilerin Sevk Olunmaması	45
37- Sis Ermenilerinin Sevki	45
38- On Bin Muhacirin Derhal Sevkine İmkân Olmadığı	46
39- Sevk Edilen Ermenilerin Durumlarının Tahkiki	46
40- Ermeni Katolik Misyonerlerin Erzurum'da Kalmaları	47
41- Ermeni Murahhasasının Sürülmesi	48
42- Ermenilerin Bağdat Hattının Batısına Yerleştirilmeleri	48
43- Ermenilerin Bağdat Hattının Doğu ve Güneyine Yerleştirilmeleri	49
44- Ermeni Ahalinin Sevk Yerlerinin Bildirilmesi	49
45- Ermeni Çocuklarının Yetimhanelere Yerleştirilmesi	50
46- Ermeni Sevkiyatın Emniyet İçinde Yapılması	50
47- Sahipsiz Ermeni Çocuklarının Durumu	51
48- Rumların Rum ve Ermeni Köylerine Dağıtılmaları	52
49- Dersim Eşkiyasının Ermeni Kafilelerine Saldırıları	52
50- Sevk Edilen Ermenilerin Mallarının Muhafaza Edilmesi	53
51- Mültecilerin Ermeni Köylerinde İskânı	53
52- Harp Bölgelerindeki Ahalinin Tevzii	54
53- Düyun-ı Umumiyedeki Ermeni Memurların Yerinde Kalması	54
54- Metrûk Malların Muhafaza ve Deftere Kaydedilmesi	55
55- Sevk Edilen Ermeniler Hakkında Yeterli Malumat Bulunmadığı	55
56- Liva Dahilindeki Müslümanlarla Ermeniler Arasındaki Sürtüşmeler	56
57- Ordu, Perşembe, Ulubey, Görele, Tirebolu, Sürmene ve Trabzon'dan Sevk Edilen Ermeniler.	57
58- İhtidâ Eden Ermenilerin Sevki	58
59- Esnaf ve Tüccar Ermenilerin Dışındaki Komiteci Ermenilerin Uzaklaştırılması.	58
60- Ermenilere Seyahat Yasağı ve Bulgar Tebaasından Bir Ermenin Bulgaristan'a Gitme Talebinin Karara Bağlanması	59

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
61- Ermenilerin Boşaltıldığı Yerlerdeki Mahsüllerin Kaldırılması	60
62- Ermenilerin İskân Edilecekleri Bölgenin Genişletilerek, Müslüman Nüfusun % 10'u Nisbetinde İskânı	61
63- Ermenilerin İskânına Tahsis Edilen Yerlerin Genişletilmesi	62
64- Ermenilerin Menkul Mallarını Müslümanlara Satabilecekleri	63
65- Uzaklaştırılan Ermeniler Arasında Rejide Görevli Kimselerin Bildirilmesi	63
66- Sevkolunan Ermenilerin Borçlarının Tesbiti ve Mallarının Muhafazası	64
67- Ermenilere Seyahat Yasağının Osmanlı Tebası Dışındakileri İlgilendirmediği	65
68- Sevkolunan Ermenilerin Yerleri İsimlerinin Bildirilmesi	65
69- Tehcir Olunan Ermenilerin Metrukâtı Hakkında Yapılacak Muameleler	66
70- Zor Sancağında İskân Edilen Ermenilerin Nüfusun % 10'unu Geçmeleri Sebebiyle Artık Oraya Sevk Yapılmaması	68
71- Katliam Yapıldığı Yolundaki İddiaların Tahkik Edilerek Ermeniler İçin Konulan Tedbirlerin Hıristiyan Ahaliye Uygulanmaması	68
72- İhtida Eden Ermenilerin de Uzaklaştırılmaları	69
73- Ermeni Askerlerinin Amele Taburlarına Sevki	70
74- Devlet Siyasetini İlgilendiren Hususlarda İzinsiz Yayın Yapılmaması	70
75- 16-60 Yaşları Arasındaki Ermenilerin Dışarı Salınmaması	71
76- Katolik Ermenilerin Sevk Edilmemesi	72
77- Seferberlik Müddetince Ülkeye Giriş ve Çıkışların Düzenlenmesi	73
78- Ermenilerle Birlikte Rumların da Sevki	73
79- Erkekleri Olmayan Ermeni Aileleri ile Küçük Çocukların Tevzii	74
80- Nakledilen Ermenilerin Borç ve Alacaklarının Tesviyesi	75
81- Nakledilen Ermenilerin Menkul Mallarının Korunması	75

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
82- İhtidâ Eden, Evlenen ve Çocukların Miras İşlemleri	77
83- Protestan Ermenilerin Sevk Edilmemeleri	77
84- Ermeni Mebus ve Ailelerinin İhraç Edilmemesi	78
85- İstanbul'daki Fotoğrafçı Papazyan'ın Sevkinin Ertelenmesi	79
86- Ermenilerin Sevkiyatındaki Zorluk	79
87- Ermenilerin Sevkedilecekleri Yerler	80
88- Antalya Ermenilerinin Sevk Olunmaması	81
89- Bilecik-Muratça'daki Ermeni Çocuklarının Sevk Edilmemesi	82
90- Şimendüferde Çalışan Memurlarla Diğer Amelelerin Sevk Edilmemeleri	82
91- Öğretmen ve Çocukların Sevkedilmemeleri	83
92- Haruniye Yetimhanesindeki Çocuklara İlişilmemesi	83
93- Yozgat'tan Çekilen Telgraftaki Konunun Araştırılması	84
94- Bitlis ve Muş Ermenilerinin Sevki	84
95- Asker ve Zabit Ailelerinin Sevkedilmemeleri	85
96- İhtidâ Eden Ermeni Kızlarının Evlendirilmeleri	85
97- Kütahya'ya Gelen Ermenilerin Halep'e Sevki	86
98- Memurların Ermenilerden Ev Satın Alabileceği	86
99- Ermenilerin Sevkiyatında Gözetilmesi Gereken Gaye ve Esaslar	87
100- Mamuretülaziz'de Ermeni Çetelerinin Jandarmalarla Çatışmaları	88
101- Ermeni Çetelerinin İslâm Köylerine Tecavüzlerine Engel Olunması için Tedbir Alınması	89
102- Toplanan Ermenilerin Korunması ve Sevki	90
103- Mamuretülaziz Amerika Konsolosunun İstanbul'daki Amerika Sefirine Yazdığı Yazının Görüldüğü	91
104- Hasta Ermenilerin Sevk Edilmemesi	91
105- Halep'ten Sevk Olunan Ermeniler	92
106- Yozgat, Kırşehir, Haymana, Nallıhan ve Sungurlu'da Bulunan Ermenilerle Ankara'dan Sevk Edilen Ermeniler	93

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
107- İzmit'ten Sevk Edilen Ermeniler	93
108- Eskişehir'den Sevk Edilen Ermeniler	94
109- Kayseri'den Sevk Edilen Ermeniler	94
110- Karahisar ve Çay'dan Ermenilerin Sevki	95
111- Eskişehir'e Sevk Edilen Ermeniler	96
112- Diyarbakır'dan Sevk Edilen Ermeniler ve Sevk Edilecek Ermeni Kalmadığı	96
113- Niğde'de Sevk Edilecek Ermeni Olmadığı	97
114- Mamûretülazîz'den Sevk Edilen Ermeniler ve Sivas'tan Urfa'ya Giden Kafilelerin Durum	98
115- Urfa'dan Dışarıya Ermeni Sevkiyatı Yapılmaması	98
116- Haleb'ten Şam'a Gelip Muhtelif Yerlere Sevk Edilen Ermenilerle Hama ve Humus'ta Bulunan Ermeniler	99
117- Ermenilerin Musul'a Sevkleri	99
118- Karahisâr'dan Sevk Edilecek Ermeniler	100
119- Ankara, Kalecik ve Keskin'deki Ermenilerin Sevki	100
120- Sevkiyat Hakkında Tanzim ve Tebliğ Olunan Talimatnameye Tam Olarak Uyulmadığı	101
121- Osmaniye'ye Gelen Ermenilerin Sevklerinin Olaysız Tamamlandığı	102
122- Sivas'tan Sevk Edilen Ermeniler	102
123- Konya'dan Yola Çıkarılan Yabancılar ve Ermeniler	103
124- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler	103
125- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler	104
126- Cebel-İ Bereket ve Dört Yol Ermenilerinin, Tehcir ve Uzaklaştırılması	104
127- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler	105
128- Dimetoka ve Civarından Göç Eden Ahalinin İskan ve İaşeleri	106
129- Halep'te Bulunan Aram Efendi'nin Akrabasının Rahatlarının Temini	106

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
130- Humma ve Tifo Dolayısıyla Ölmekte Olan Muhacirlerin Derhal Hususi Mahallerine Sevkleri	107
131- Humma ve Tifo Sebebiyle Ölmekte Olan Muhacirlerin Hususi Mahallerine Sevk Edilmeleri	108
132- Yol Masrafını Karşıl原因 Ermenilerin Gidebilecekleri	108
133- Kütahya'da, Konya'ya Sevk Edilmek Üzere Bulunan Ermeniler	109
134- Karahisar ve Çay İstasyonlarında Bulunan Ermeniler	110
135- Halep Sevkiyatı Sırasında İyi Hizmetleri Görülen Ermenilerin Başka Yerlerde İskanı	110
136- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler	111
137- Akşehir ve Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler	111
138- Diyarbakır'dan Gönderilen Ermeniler	112
139- Konya'dan Sevk Edilen Ermeniler	112
140- Konya'daki Ermenilerin Talimat Gelmeden Sevk Edilmemesi	113
141- Adana Osmanlı Bankasındaki Ermeni Memurların Çalışmaları İçin Müsaade Talebi	114
142- Vılâyetteki Ermenilerin İhrac Edilmemesi	114
143- Usulsüz Davranan Tenos Kaymakamının Azli	115
144- Ermeni Sevkiyatında Usulsüzlük Yapan Kaymakamın Azli	116
145- Ermeni Kafilelerinin İaşelerinin Temini	116
146- Ermeni Sevkiyatının Durdurulması	117
147- Evleri Yakılan Müslümanlara Yardım Edilmesi	118
148- Agop Boyacıyan Efendi'nin Yeğeni Begos'un Konyada Bırakılması	118
149- Sevkiyat Sırasındaki Tecavüzlerin Önlenmesi	119
150- Birecik'ten Ermenilerin Sevki	119
151- Katolik Protestan ve Asker Ailelerinin Uygun Mevkilere Yerleştirilmesi	120
152- Dördüncü Ordu Bölgesine Sevk edilen Ermenilerin İaşesi	121

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
153- Uygunsuz Hareketlerde Bulunan Jandarmanın Divan-ı Harb'e Sevkleri	121
154- Ermenilere Ekmek Verilmesi	122
155- Ermenilerin Yerleştirileceği Mahaller.....	123
156- Ermenilerin Sevki Sırasındaki Suistimallerin Önlenmesi	123
157- Halep Yoluyla Zor'a Gelen Ermeniler	124
158- Zor'a Gelen Ayıntap ve İzmitli Ermeniler	125
159- Zor'a Ulaşan Ayıntap, Tekfurdağı, Karahisâr ve Akşehir Ermenileri	125
160- Zor'a Gelen Maraş, Bursa ve Adapazarlı Ermeniler	126
161- Zor'a Gelen İzmit ve Samsunlu Ermeniler	126
162- Ermenilerin Sevki	127
163- Konya'ya Bağlı Yerlerdeki Ermenilerin Miktarını Gösteren Defterin Gönderilmesi	127
164- Sevkten İstisna Edilen Şimendüferde Müstahtem Ermenilerin Miktarı.....	128
165- Sevkten İstisna Edilen Düyûn-ı Umûmiye ve Reji İdaresi'ndeki Ermeni Memurların Bildirilmesi.....	128
166- Ermenilerin Bulundukları Vilâyet Dışına Çıkarılmamaları.....	129
167- İzinsiz Ermenilerin Bulundukları Yerlerden Çıkarılmamaları	130
168- Ermenilerin İsviçre'ye Büyük Mikdarda Para Kaçırmaları	131
169- Hiyanet Etmeyen ve Komitelerle İlişkileri Olmayan Ermenilerin Sevk Edilmemeleri.....	133
170- Ermeni Sevkiyatının Durdurulması	134
171- Sevkiyat Müdürü Abdülahad Nuri Bey'in Hazırlayacağı Rapor.....	135
172- Vilâyet Dahilinde Kalan Ermenilerin Durumlarının Bildirilmesi	136
173- Ermeni Ailelerinin İskân ve İşleri	136
174- Ermeni Amelenin Maraş'a Dönmesi	137
175- Sevk Edilmeyen, Başka Mahallerden Gelen ve Yolda Olan Ermenilerin Miktarı.....	138
176- Ermenilerin Miktarının Bildirilmesi	139

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
177- Mutasarrıfın Ermenileri Himayesi.....	140
178- Balıkesir Ermenilerinin Münasip Köylere Dağıtılması	140
179- Kimsesiz Ermenilerin İskân ve İaşeleri	141
180- Ermeni Ailelerinin Tertip Edildiği Mahallerin ve Ecnebî Tâbiyetinde Olanların Bildirilmesi	142
181- Sevk Edilen Katoliklerin Yerlerine İadeleri	143
182- Tahliye Edileceklerin Yetimlerinin Yetimhanelere Yerleştirilmesi	143
183- Halep'deki Yabancı Ermenilerin Sevki.....	144
184- Halep'deki Yabancı Ermenilerin Sevki.....	145
185- Emval-i Metruke Tasnif Komisyonlarının Maliye Nezâreti'ne İlhak Edildiği.....	145
186- Hırlakyan Efendi'nin Akrabasının Maraş'a İadesi	146
187- Halep'deki Yabancı Ermenilerin Zor'a Sevki	147
188- Ermenilere Tebliğata Göre Muamele Edilmesi	148
189- Rakka'da Bulunan Ermeni Kadın İle İki Kızının Halep'e İadeleri.....	148
190- Konya'daki Zararlı ve Çeteci Ermenilerin Zor'a Sevkleri.....	149
191- Ermeni Yetimlerinin İaşesi.....	150
192- Ermeni Kızlarının Ailelerinin Yazına veya Darüleytam'a Yerleştirilmeleri	151
193- Ermeni Şimendüfer Memur ve Müstahdemlerinin İzinsiz Olarak Bulundukları Yerleri Terketmemeleri.....	151
194- Musul'a Sevk Edilmek İçin İzmir'den Gönderilen Ermenilerin Nerede Bulunduklarının Tahkiki	153
195- Zararlı Olup İhracı Gereken Ermenilerin Miktar ve İsimlerinin Bildirilmesi	153
196- Beyan Olunan Ermenilerin Gitmelerine Müsaade Olunması	154
197- Kimsesiz ve Muhtaç Ermenilerin İaşesi	155
198- İhraç Edilen Komiteci Ermenilerin Faaliyetlerini Gösteren Bir Defter Gönderilmesi	155
199- Kale'den Çıkan Ermenilerin Değersiz Mallarının Dağıtılması.....	156

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
200- İzmir'den Gönderilen Komitecilerin Maraş'a Sevkleri	157
201- Komiteci Ermenilerin İzmir'den Zor'a Sevkleri.....	157
202- Sevk Edilecek Ermenilerin Nerelere Gönderilecekleri.....	158
203- Yozgat'taki Çıplak Sefil ve Yakacaksız Mültecilerin İhtiyaçlarının Temini	158
204- Zor'a Gönderilecek Ermenilere Tahsisat Sağlanması	159
205- Ermenilerin Tehcir Nedenleri	160
206- Terkedilmiş Emlâk ve Araziden Ziraat Bankası'na Olan Borçların Ödenmesi	171
207- Geyve'de Çeteci Ermenilere Yataklık Yapan Ermenilerin Sevk Edilmeleri.....	172
208- Sakıncalı Beş Ermenin Liva Haricine Çıkarılması	175
209- Ermenilerin Geri Dönmelerine Müsaade Edildiği	175
210- Memleketlerine Avdet Edecek Ahali İçin Alınan Tedbirler.....	176
211- Ermenilerin Sevkinde Alınan Tedbirler.....	178
212- Rum ve Ermenilerin Cemaatlerine İadeleri	179
213- Ermenilerin Geri Dönüşlerine Kolaylık Gösterilmesi ve İhtiyaçlarının Sağlanması	180
214- Ermenilerin Geri Dönmeleri Esnasında Dikkat Edilecek Hususlar	182
215- Ermenilerin Memleketlerine İadeleri	183
216- Ermeni Sevkiyatında Liman Fon Sanders'in Rolü	184
217- Ayvalık Civarından Rumların Uzaklaştırılması	186
218- Haçador Bezzazyan'ın Parasının Ödendiği	187
219- Tehcir Sırasında Suç İşleyenlerin Tahkikatı İçin Heyet Gönderilmesi ve Masraflarının Karşlanması	188
220- Tehcir Sırasında Suç İşleyenlerin Divan-ı Harblerde Yargılanması.....	189
221- Ermenilerin Sevk ve İadelerine Nezaret Eden Heyetlerin Masraflarının Seferberlik Tahsisatından Karşlanması.....	191

<u>Belge</u> <u>sıra nu.</u>	<u>Sayfa</u>
222- Suç İşleyerek Yunanistan'a ve Diğer Yabancı Memleketlere Kaçan Rumların Tekrar Osmanlı Ülkesine Dönmekten Men Edilmesi.....	192
223- Tarafsız Hukukçulardan Tehciri Soruşturma Komisyonu Oluşturulması.....	195
224- Geri Dönen Ermenilerin En Muhtaçlarına Yardım Edilmesi	195
225- Ermeni Çocukları Hakkında Yapılan Muamele	196
226- Sevkolanacak Ermenilerden Kadın, Çocuk ve Hastaların Araba İle Sevki	202
227- Köylerde Bulunan Güçsüz Ermenilere Yapılacak Yardımlar İle İlgili Talimatnamenin Açıklanması	203
228- Ermenilerin Sevk ve İaşe Masraflarının Karşılanması	203
229- Sevkiyata Tabi Ermenilere Verilecek Harcırah	204
230- Ermeni Yetimlerinin Güvenliğinin Sağlanması	205
231- Rum ve Ermenilere Yapılan Yardımlar	206
232- Anadolu'ya Gidecek Heyetin Masraflarının Temini	207
233- Geri Dönen Rum ve Ermenilerin Mallarının İadesi	208
234- Karma Heyet'in Ermeni ve Rumların Durumlarını İncelemesi	209
235- Ermeni Yetimleriyle İlgili Şikâyetler Hakkında Tahkikat Yapılması	210
236- Müslüman Muhacir ve Mültecilerin Mağdur Edilmemesi	211
237- Yapılan Masrafların Seferberlik Tahsisatı'ndan Karşılanması	212
238- Ermenilerin Topluca Yer Değiştirmelerine Meydan Verilmemesi.....	213
239- Arap, Rum ve Ermeni Aileleri İçin İkinci Defa Para İstenilmesinin Sebebi.....	214
240- Köylerinden Uzaklaştırılan Rumların Geri Dönmelerine İzin Verilmesi.....	214
241- Tehiri Uygun Olmayan Ermenilerin Sevkleri.....	215
242- Geri Dönen Rum ve Ermenilerin İaşe, Sevk ve İskân Durumlarını İnceleyecek Komisyonun Masraflarının Karşılanması	216

243- İslam Aileleri Yanında Bulunan Ermeni Çocuklarının Ermenilerden Oluşan Komisyona Teslimi.....	217
244- Yalova ve Lâledere'ye Geri Dönen Ermenilerin Emlâk ve Arazilerinin İadesi.....	218
245- Rahip Simpat Efendi'nin Masraflarının Karşılanması	219
246- Yerleri Değiştirilen Ermeni ve Rumlara Ait Malların İadesi.....	220
247- Tehcir Sırasında Ermenilere Fenalıkta Bulunanlar Hakkında Tahkikat	221
248- Keskin Kazası Kaymakamı Talat Bey'in Ermenileri Öldürdüğü İddiasının Araştırılması.....	222
249- Resmi Dairelere Geçici Olarak Nakledilen Eşyaların Sahiplerine Verilmesi.....	222
250- Gayr-i Müslim Çocukların Akrabalarına veya Cemaatlerine Teslimi	224
251- Geri Dönen Ermenilerin İaşesi.....	225
252- Müslüman Ettirilmiş İki Ermeni Çocuğunun Geri Verilmesi.....	226
253- Tehcir Meselesinden Dolayı Halep'e Sevk Edilen Tutuklu Memurların Antep'e İadeleri Talebi	226
254- Ermeni ve Rum Mültecilere Yapılan Yardımlar.....	228
255- Ermeni ve Rumların Bazı Vergilerden Muaf Tutulması.....	232
256- Ermenilerin İaşesinin Temini.....	234
257- Artin Efendi'nin Sevk Edilen Ailesinin Geri Getirilmesi	234
258- Rum ve Ermenilerin Dönüşlerini İnceleyen Kişilere Kolaylık Sağlanması	235
259- Memleketlerine Geri Dönenlerin Mallarını Teslimi	236
260- Almanya'ya Kaçanların İadesi.....	237
261- Soruşturma Komisyonları Oluşturulması Teklifinin Reddedildiğine Dair.....	245
Belge sıra nu.	Sayfa
262- Ermeni Dul ve Yetimlerin Yerleştirilmesi.....	245
263- Ermenilerin Memleketlerine İadeleri İçin Para Gönderildiği	246
264- Mültecilerin Parasız Olarak Sevk Edilmeleri	246
265- Tehcir Sırasında Suç İşleyenlerin Yargılanması.....	249

266- Ermeni Fabrikatörü Mardiros'un Mallarının İadesi İçin Mahkemeye Başvurması.....	250
267- Rum ve Ermeni Ahaliye Tecavüzatta Bulunulduğu İddialarının Asılsız Olduğu	252
268- Hukuk Müşaviri Mehmet Münir Bey'in Ermeni Faaliyetleri ve Tehcir Sebepleri Hakkındaki Raporu.....	257
269- Piskopos Kendifyan'ın Diyarbakır'dan Ermeni Faaliyetleriyle İlgili Mektubu	260
270- Tehcir Olayına Karışmış Olup, Halen Tutuklu Olanlar Hakkında Uygulanacak Muamele	263
271- İngiliz Siyasi Mümessilinin Ahmed Refik İçin Af Talebi.....	263
272- Ermenilerin Vergiden Muaf Olması	264
İNDEKS	268
BİBLİYOGRAFYA	279
BELGELERE GÖRE ALFABETİK KONU FİHRİSTİ	281

III. BÖLÜM

BELGE FOTOKOPİLERİ.....	283
-------------------------	-----

I. BÖLÜM

GİRİŞ

GİRİŞ

A-TARİH BOYUNCA TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİNE KISA BİR BAKIŞ

1015-1020 yıllarında Selçuklu Hükümdarı Alparslan'ın babası Çağrı Bey'in Anadolu'ya düzenlediği keşif sırasında Bizans İmparatorluğu'na tâbi olan Ermenilerle Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'nun hızla Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılması sonucunda ilk münasebetler başlamıştır.

Ermeniler gerek Büyük Selçuklu Devleti idaresinde gerek Anadolu'da kurulan Türk beylikleri zamanında gerekse Osmanlı Devleti zamanında hiçbir zulme ve baskıya maruz kalmadan, diğer gayr-i Müslimlerle birlikte İslam hukukuna göre her türlü dini inanç ve faaliyetlerini sürdürmüşler, hürriyet ortamından en geniş bir biçimde yararlanmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin zayıflayıp, çökmeye başladığı dönemde dış güçlerin azınlıkları kendi dinî, siyasî ve ekonomik menfaatleri doğrultusunda tahrik etmeye ve maşa olarak kullanmaya başlamasıyla bazı olaylar patlak vermiştir.

Avrupa devletlerinin takip ettikleri bu politika "Şark Meselesi" olarak bilinmektedir. Ermeni olayları da bu zincirin halkalarından biridir.

Şark meselesi, emperyalist ve sömürgeci Avrupa devletlerinin Osmanlı teb'ası Hristiyanların haklarını korumak bahanesi ile Osmanlı topraklarını parçalayıp paylaşmayı ifade eder. Bu sebeple Osmanlı Hristiyanları için sürekli imtiyaz, özerklik ve bağımsızlık istemişler. Nihayet 1789 Fransız İhtilali'nden sonra devleti yıkmak için milliyetçilik tohumları ekmişlerdir. Bunda da başarılı olmuşlardır.

Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nden kopardığı tavizler sonucu içişlerine kolayca karışmaya ve Hristiyan teb'ayı kışkırtmaya başladılar. İşte bu kışkırtmalar sonucu patlak veren 93 Harbi Rusya'nın galibiyetiyle sonuçlandı.

Ayastefanos ve Berlin Andlaşmaları sonunda Balkan Hristiyanları bağımsızlıklarını kazandılar. Sıra Anadolu Hristiyanlarının bağımsızlığına gelmişti. Emperyalist güçler Ermenileri seçtiler.

Rusya, Ermeni konusunu 1816'da Moskova'da Ermeni Şark Dilleri Enstitüsü'nü kurarak daha sistemli bir şekilde ele aldı. 1826-1828 yıllarında İran'la yaptığı savaşları

kazandıktan sonra 1828'de imzaladığı Türkmençay Andlaşması ile elde ettiği Revan ve Nahçıvan hanlıklarını birleştirerek Ermeni vilâyetini kurdu. Ardından İran'daki Ermenilerin buraya göç etmesini sağladı¹. 1828-1829 Osmanlı-Rus harbinde Bâbîâli'ye ihanet eden Ermenilerin bir kısmı Rus ordusuna asker olarak yazılmış, bir kısmı Erzurum'un teslim olmasına yardımcı olmuş, bir kısmı da Müslüman halka eziyet etmişlerdir².

Kafkasya'da hakimiyet kuran Rusya, Anadolu'daki Ermenilerin de Ermenistan'a göç etmelerini istemiş, Bâbîâli'nin izin vermemesine rağmen göç edenler olmuştur³.

Daha sonra Ermenilerle ilgili maddelerin devletlerarası andlaşmalarda yer almasıyla birlikte yurt içinde ve yurt dışında ihtilalci Ermeni partileri ve dernekleri kurulmaya başlamıştır.

1878'de Van'da Kara Haç Cemiyeti kuruldu. 1880'de Rusya yönetimindeki Ermenistan'da kurulan dernekler Anadolu Ermenilerine silah göndermeye başlamışlardı⁴. 1881'de Erzurum'da Anavatan Müdafileri (Pashtpan Haireniats) Derneği kuruldu. Amacı, Ermenileri sözde saldırılardan korumak üzere silah ve cephaneye ile donatmaktır⁵. 1885'de Van'da kurulan İhtilâlci Amerikan Partisi'nin 1887'de Cenevre'de kurulan Marksist Ermeniler Partisi (İhtilalci Hınçak Partisi-1890)nin, 1890'da Tiflis'te kurulan Ermeni İhtilal Federasyonu (Taşnaksutyun)nun hemen hemen ortak amaçları propaganda yapma, Ermenileri kışkırtma ve isyan çıkarma, ihtilâlci çeteler kurma, halkı silâhlendirme ve ihtilâl çıkararak bağımsızlığa kavuşma gibi belli başlı maddelerle ifade edilebilir.

Yurt dışındaki kuruluşlar Rusya, İran, Avrupa ve Amerika şehirlerinde şubeler açtıkları gibi Osmanlı topraklarında da gizlice teşkilâtlandılar. Amerikan Partisi, İstanbul, Trabzon, Muş ve Bitlis'de⁶, Hınçak Partisi de İstanbul, Bafra, Merzifon, Amasya, Tokat, Yozgat, Arapkir ve Trabzon'da şubeler açtı⁷. Taşnaksutyun ise İstanbul ile Doğu Anadolu şehirlerinde teşkilatlandı. Bu derneklerin Türkiye'de teşkilâtlanmaları ile birlikte ard arda tedhiş hareketleri meydana gelmeye başladı.

Osmanlı topraklarında sosyal, ekonomik, dinî, siyasî, idari ve kültürel hürriyetlere sahip olan ve memleketin hiçbir vilâyetinde nüfus çoğunluğuna sahip bulunmayan Ermenileri ayaklanmaya sevkedecek yönetimden kaynaklanan her hangi bir baskı mevcut değildi. Bu gerçeklere rağmen Ermenilerin, İngiltere ve Rusya'nın

¹Kemal Beydilli "1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşında Doğu Anadolu'dan Rusya'ya göçürülen Ermeniler" Belgeler nr.17 (1988) s.366

² Aynı makale s.383-85,412,419,436

³ Aynı makale s.387

⁴ Kâmuran Gürün, *Ermeni Dosyası*, Ankara 1983, s.66

⁵ Gürün, *Aynı eser*, s.129; Nejat Göyünç, *Osmanlı İdaresinde Ermeniler*, İstanbul 1983, s.42

⁶ Gürün, *Aynı eser*, s.63-64

⁷ Gürün, *Aynı eser*, s.132

kışkırtmalarına aldanarak çete ve dernekler aracılığıyla şiddet hareketleri yapması sonucu Ermeni ve Türk toplumunun arası açıldı.

İlk ciddi olaylar 1890 yılında meydana geldi. Bu yılın haziran ayında Erzurum'da Anavatan Müdafileri Cemiyeti üyelerinin ve temmuz ayında İstanbul Kumkapı'da Hınçak Partisi üyelerinin Ermenileri kışkırtması sonucu patlak veren olaylar yüzyıllardır barış içinde kardeşçe yaşayan iki topluluğu karşı karşıya getirdi⁸. İki taraftan on iki kişinin öldüğü olaylar, Avrupa basınında Ermeni katliamı yapılmış gibi yer aldı. Böylece Ermeniler lehine Avrupa'da bir kamuoyu oluşturulmaya çalışıldı.

Ermeniler, memleketin birçok yerinde çıkarılan olayların yanı sıra Sasun, Van ve Girit'te isyanlar çıkarmışlardır.

Yabancı devletlerin kendilerine ilgilerinin devamını sağlamak amacıyla Taşnak ve Hınçak komitelerinin 1896'da Van'da çıkarttıkları isyanda 418 Müslüman, 1715 Ermeni ölmüştür.

Bu arada Ayastefanos ve Berlin Muahedelerinde Osmanlının taahhüt ettiği ıslahat konusunda İngiltere, Rusya ve Fransa, hükümete karşı sürekli baskı yapmaya devam ediyordu.

İttihatçıların "İttihad-ı Anâsır" uğruna verdikleri tavizler Ermenilerin işine yaradı. II. Abdülhamid'in silâh ithali yasağını meşrutiyet idaresi kaldırdığından Ermeniler hızla silâhlандılar. İstanbul'da "31 Mart Vak'ası"nın çıkmasının ertesi günü Adana'da Ermeniler katliama başladılar. Olay her zaman olduğu gibi Avrupa'ya "Ermeniler öldürülüyor." şeklinde yansıdı⁹.

a-Tehcirin Sebepleri ve Alınan Tedbirler

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na girdikten sonra Ermeni komitelerinin düşmanla işbirliği yaptığını ve Anadolu'da birbiri ardından isyanlar çıktığını haber alınca, hadiselerin yatışacağı zannıyla kesin bir tedbir alma yoluna gitmemişti. Ancak Ermeni mezalimi artınca Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Erzurum Mebusu Vartkes Efendi'ye Ermenilerin düşmanla işbirliği yapmaya devam etmeleri halinde çok şiddetli tedbirler alınacağı ihtarında bulunmuştu¹⁰. Talat Paşa aynı zamanda, Aralık 1914'de doğu vilâyetlerine gönderdiği gizli bir talimatta oldukça büyük miktarda bulunan ve özellikle Ermenilerin eğitimiyle ilgilenen yabancı kuruluş ve memurlarının harp sırasında başka bölgelere gönderilmelerinin düşünüldüğünü de belirtmişti¹¹.

⁸ Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul 1976, s.458-64, Kâmuran Gürün, *Aynı eser*, s.140-44

⁹ İ.H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. IV, İstanbul 1972, s. 373-374

¹⁰ H. Erdoğan Cengiz, *Ermeni Komitelerinin A'mâl ve Harekât-ı İhtilâliyesi*, Ankara 1983, s.235-237

¹¹ BOA. DH. ŞFR, nr.14/119

Osmanlı Hükümeti Van İsyanı'nın patlak vermesine kadar birtakım küçük tedbirlerle Ermeni komitelerinin faaliyetlerini önlemeye çalıştı. Hükümeti en çok meşgul eden hadise ise Zeytun'da patlak vermişti. Zeytun'daki olaylar, Antep'i ve civarını da etkilemekte idi.

Hükümet bir tedbir olarak Zeytun, Maraş ve civarından bazı zararlı Ermenileri Konya'ya sevketti. Fakat burada da toplu halde bulunmaları, bir süre sonra o bölgedeki Ermenilerle birleşmeleri ve tehlike teşkil etmeleri üzerine bundan vazgeçildi. Bundan sonrakilerin Halep'in Güneydoğusu ile Zor ve Urfa havalisine sevkedilmelerine karar verildi¹².

Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Zeytun Ermenilerinin başlattığı olayların bir türlü yatışmaması üzerine 23 Nisan 1331 (6 Mayıs 1915) tarihinde Maraş Mutasarrıfına gönderdiği gizli bir şifre ile Zeytunluların tamamen ihracını emretti¹³.

Osmanlı Devleti'nin ölüm kalım savaşı verdiği bu sırada Ermeniler, cephe ve cephe gerisinde düşmanlarının işine yarayacak faaliyetlerde bulunuyorlardı. Hattâ topyekün bir isyana hazırlandıkları seziliyordu. Bu durum karşısında Başkumandanlık 10 R. 1333 (25 Şubat 1915) tarihinde bütün birliklere bir tamim göndermiş; Ermenilerin çeşitli yerlerde çeteler kurduklarına, askerden kaçarak eşkiyalık yaptıklarına, aramalarda bol miktarda silâh ve bomba bulunduğuna ve bunun bir isyan hazırlığı olduğuna dikkat çekilerek şu tedbirlerin alınmasını istemişti:

Ermeni erler, seyyar orduda ve silâhlı hizmetlerde kullanılmayacak, komutanlar silâhlı saldırılara karşı koyacaklar, gerekirse örfî idare ilan edecekler, her yerde uyanık davranılacak, planlı harekât olmayan yerlerde arama yapılmayacak ve sadık teb'aya her hangi bir zarar verilmeyecek¹⁴.

Anadolu'nun birçok yerinde görevli Ermeni polis ve memurların birden bire işlerine son verilmesinin sakıncalı olacağı düşünülmüştü. Ancak itimat edilmeyen ve olaylara karıştığı tespit edilen Ermeni polis ve memurların uygun bölgelere veya Ermeni olmayan vilâyetlere gönderilmesi için 16 Ca. 1333 (1 Nisan 1915) tarihinde Dahiliye Nezâreti'nden vilâyetlere emir yazıldı¹⁵.

Osmanlı Hükümeti seferberlik ilânından itibaren dokuz ay tahammül gösterdikten sonra Ermeniler konusunda köklü tedbirler almak zorunda kaldı. Van İsyanı'nın patlak vermesi üzerine bu olayları başlatan ve Ermenileri silâhlandıran komite yuvalarını dağıtmak için 9 C. 1333 (24 Nisan 1915) tarihinde vilâyetlere ve mutasarrıflıklara gizli bir tamim yolladı. Bu tamimde; Ermeni komite merkezlerinin kapatılması, evrakına el konulması ve komite elebaşlarının tutuklanması

¹² BOA. DH. ŞFR, nr.52/102

¹³ BOA. DH. ŞFR, nr.52/286

¹⁴ Tarih Boyunca Ermeni Meselesi, s.185-186

¹⁵ BOA. DH. ŞFR, nr.51/192; BOA. DH. ŞFR, nr.52/249 - 52/285

istenmekteydi¹⁶. 11 C. 1333 (26 Nisan 1915) tarihinde Başkumandanlığın bütün birliklere gönderdiği aynı mealdeki tamimi üzerine 2345 kişi tutuklandı¹⁷. Ermenilerin her yıl katliam günü olarak kutladıkları 24 Nisan, bu tutuklamalardan dolayıdır. Bu tutuklulardan bir kısmı Ankara ve Çankırı'ya yerleştirildi¹⁸. Çıkarılan geçici bir kanunla da gayr-i Müslimlerin bilhassa Ermenilerin elinde bulunan silâhların toplatılması bütün vilâyetlerden istendi¹⁹.

b-Tehcir Kararının Alınması ve Başlatılması

Van'daki isyan bütün hızıyla devam ederken, diğer bölgelerde de Ermeniler isyan ediyor, yol kesiyor ve Müslüman köylerini basarak halkı katlediyorlardı. Türk ordusu savaş alanında olduğu için cephe gerisinde meydana gelen olayları önleyemiyordu. Başkumandan Vekili Enver Paşa bu duruma bir çare olmak üzere 17 C. 1333 (2 Mayıs 1915) tarihinde Dahiliye Nazırı Talat Paşa'ya şu yazıyı yolladı:

"Van Gölü etrafında ve Van Valiliğince bilinen belirli yerlerdeki Ermeniler, isyanlarını sürdürmek için daima toplu ve hazır bir haldedirler. Toplu halde bulunan Ermenilerin buralardan çıkarılarak isyan yuvalarının dağıtılması düşüncesindeyim. III. Ordu Komutanlığı'nın verdiği bilgiye göre Ruslar 5 L. 1333 (20 Nisan 1915) tarihinde kendi sınırları içindeki Müslümanları sefil ve perişan bir halde sınırlarımızdan içeriye sokmuşlardır. Hem buna karşılık olmak ve hem yukarıda bahsettiğim amacı sağlamak için ya bu Ermenileri aileleriyle birlikte Rus sınırı içine göndermek veyahut bu Ermeni ve ailelerini Anadolu içinde çeşitli yerlere dağıtmak gereklidir. Bu iki şekilden uygun olanın seçilmesiyle tatbikini rica ederim. Bir mahzuru yoksa isyancıların ailelerini ve isyan bölgesi halkını sınırlarımız dışına göndermeyi ve onların yerine dışarıdan gelen Müslüman halkın yerleştirilmesini tercih ederim"²⁰.

Bu yazı ile Enver Paşa, Ermenilerin isyan çıkaramayacak şekilde dağıtılmalarını istiyordu. Yine bu yazıya göre bu tatbikat yalnızca isyan ve karışıklık çıkarılan bölgelerdeki Ermenilere uygulanacaktı. Nitekim uygulama da öyle olmuştur.

Dahiliye Nazırı Talat Paşa, durumun nezaketi karşısında geçici bir kanun çıkmadan ve Meclis-i Vükelâ kararı olmadan bütün sorumluluğu üzerine alarak Ermeni tehcirini başlattı²¹.

¹⁶ BOA. DH. ŞFR, nr.52/96,97,98

¹⁷ Gürün, *Aynı eser*, s.213

¹⁸ BOA. DH. ŞFR, nr.52/51; nr.52/255; nr.52/266

¹⁹ BOA. DH. ŞFR, nr.52/188

²⁰ ATBD, Aralık 1982, sayı 81, Belge 1830; BOA. DH. ŞFR, nr.52/282

²¹ Meclis-i Vükelâ Mazbatası, 198/163

Talat Paşa önce Van, Bitlis ve Erzurum bölgelerinde bulunan Ermenilerin savaş alanı dışına çıkarılmalarını, ilgili valilerden 3. ve 4. Ordu komutanlarıyla işbirliği yaparak derhal icraya koymalarını istedi.

Rusya, İngiltere ve Fransa'nın, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Ermenilerin öldürüldükleri iddialarıyla yaptıkları baskılar sonucu tehcirin sorumluluğunu daha fazla tek başına taşıyamayacağını anlayan Talat Paşa'nın Sadaret'e verdiği tezkire üzerine bir gün sonra 13 B. 1333 (27 Mayıs 1915) tarihinde "Vakt-i seferde icraat-ı hükümete karşı gelenler için cihet-i askeriyyece ittihaz olunacak tedabir hakkında kanun-ı muvakkat"²² çıkarıldı ve yürürlüğe kondu.

Böylece komutanlara, asayiş bozan silâhlı saldırgan ve direnişçileri, tecavüz ve direnişleri sırasında imha etme; casusluk ve vatana ihanet eden köy ve kasaba halkını tek tek veya toplu halde başka yerlere sevk ve iskân etme yetkileri verilmekle tehcir işi orduya devredilmiş oldu.

27 B. 1333 (10 Haziran 1915) tarihinde yayınlanan talimatname²³ ile de tehcire tabi tutulan Ermenilerin malları koruma altına alındı. "Emvâl-i Metrûke Komisyonu" (Terkedilmiş Mallar Komisyonu) kuruldu²⁴. Bu komisyonlar boşaltılan köy ve kasabalardaki Ermenilere ait malları tespit ederek ayrıntılı defterlerini tutacaktı. Defterin biri mahallî kiliselerde korunacak, biri mahallî yönetime verilecek, biri de komisyonda kalacaktı. Bozulabilir eşya ile hayvanlar açık artırma ile satılacak ve parası korunacaktı. Komisyon bulunmayan yerlerde bu görevi mahallî görevliler yerine getirecekti. Bu malların korunmasından Ermeniler dönünceye kadar hem komisyon hem de mahallî idareler sorumlu olacaktı.

c- Tehcirin Uygulandığı Bölgeler

Tehcir doğrudan doğruya cephelerin güvenliğini sarsacak bölgelerde uygulanmıştır. Kafkas ve İran cephesinin gerisinde bulunan Erzurum, Bitlis ve Van bölgeleri²⁵ ile Sina cephesi gerisinde bulunan Mersin ve İskenderun bölgeleri olmak üzere bölgede uygulanmıştır. Ermeniler bu bölgelerde düşmanla işbirliği yaparak onların faaliyetlerini kolaylaştırıyorlardı. Sonradan bu uygulama isyan çıkaran ve Ermeni komitecilerine yataklık eden diğer vilâyetlerdeki Ermenileri de kapsamı içine aldı.

d- Ermeni Sevkiyatının Yapıldığı Yerler

²² Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, Ankara 1963, III/3, s.40; Gürün, *Aynı eser*, s.214

²³ ATBD, Aralık 1982, sayı 81, Belge 1832

²⁴ BOA. DH. ŞFR, nr.54/226

²⁵ BOA. DH. ŞFR, nr.52/282; nr.53/48; nr.53/93; nr.53/129; nr.54/51, nr.54/54

Tehcir kararından sonra kabileler halinde çeşitli vasıtalarla iskân bölgelerine sevke başlanmıştır. Tehcir kararından önce Zeytun, Maraş ve Haçin gibi problemlili yerlerden Konya'ya Ermeni sevk edilmiştir. Ancak Konya'da Ermeni nüfusun artması ve birtakım faaliyetlere girişecekleri ihtimali üzerine 1 C. 1333 (26 Nisan 1915) tarihli şifre telgrafla buraya sevkıyat durdurulmuş, yeni gönderilenlerin Urfa, Zor ve Halep'in güneydoğusuna nakledilmeleri kararı alınmıştır²⁶.

Devlet sevk edilen Ermenilerin gittikleri yerlerdeki nüfuslarını devamlı kontrol etmiş. Müslüman ahalinin % 10'unu geçmemesine özen göstermiştir²⁷. Ermeni nüfusun belli bir yerde toplanmalarını sakıncalı görerek ayrı kasaba ve şehirlere yerleştirmiştir.

Adana, Ankara, Aydın, Bolu, Bitlis, Bursa, Canik, Çanakkale, Diyarbakır, Edirne, Eskişehir, Erzurum, İzmit, Kastamonu, Kayseri, Karahisar, Konya, Kütahya, Mamuretülaziz (Elazığ), Maraş, Niğde, Samsun, Sivas, Trabzon ve Van şehirlerinden Halep, Rakka, Zor, Kerek, Havran, Musul, Diyarbakır ve Cizre'ye Ermeniler sevk edilerek iskân edilmişlerdir.

Ermeni kabilelerinin iskân yerlerine sevk edilirlerken yakın ve meşakkatsiz yollar seçilmiş, ayrıca emniyet ve muhafazaları için özen gösterilmiştir.²⁸

e- Sevkiyata Tabi Tutulmayan Ermeniler

Tehcir kararı bütün Ermenilere şamil değildir. Bazı şartları taşıyanlar bunun dışında tutulmuştur. Bunlar hasta ve âmâlar, Katolik²⁹ ve Protestan³⁰ mezhebinden olanlar, askerler ve aileleri³¹, memurlar, tüccarlar³², bazı amele ve ustalardır.

Osmanlı ordusunda görev yapan asker, subay ve sıhhiye sınıflarında hizmet görenlerin ve ailelerinin yanı sıra merkez ve taşrada bulunan Osmanlı Bankası şubeleriyle, Reji İdaresi, Düyun-ı Umûmiyye³³ ve bazı konsolosluklarda görevli Ermeni memurlar sadakat ve iyi halleri gözönüne alınarak sevk dışı bırakılmışlardır. Sadakatsizlik eden ve komite mensubu olanlar azledilerek sevk edilmişlerdir³⁴. Yetim çocuk³⁵ ve dul kadınlar da sevk edilmeyerek yetimhanelere ve bulundukları yerlerdeki

²⁶ BOA. DH. ŞFR, nr.52/235; nr.52/102; BOA. DH. EUM. 2.Şb.68/90; 68/88; 68/92; 68/95; 68/96; 68/99

²⁷ BOA. DH. ŞFR, nr.54/308; nr.54/143

²⁸ BOA. DH. ŞFR, nr.54/156

²⁹ BOA. DH. ŞFR, nr.54/55; nr.54-A/252; nr.55/292

³⁰ BOA. DH. ŞFR, nr.55/20

³¹ BOA. DH. ŞFR, nr.55/18; nr.55/292; nr.58/2

³² BOA. DH. ŞFR, nr.53/295

³³ BOA. DH. ŞFR, nr.54/221

³⁴ BOA. DH. ŞFR, nr.52/249

³⁵ BOA. DH. ŞFR, nr.54/150; nr.54/163

köylere yerleştirilmişlerdir. Ayrıca ticaret ve benzeri suretlerle ikamet eden Ermeniler³⁶, Ermeni mebus ve aileleri de³⁷ yerlerinde bırakılmışlardır.

Daha sonra umumî bir emirle, sevkiyat esnasında yetim kalanların erkekleri sevk edilen veya askerde olan kimsesiz ailelerinin iskân ve iâşelerinin temini istenmiştir³⁸.

f- Sevkiyatta Karşılaşılan Zorluklar

Devlet savaş şartlarına rağmen sevkiyatın düzen ve emniyet içinde yürütülmesi ve kabilelerin her hangi bir zarara uğramaması için elindeki bütün imkânları kullanarak gerçekleştirmeye çalışmıştır³⁹. Bu gaye ile trenle sevkiyat tercih edilmiştir. Tren bulunmayan yerlerde araba ve hayvan tahsis etmiştir. Cepheye devamlı asker ve zahire sevki dolayısıyla istasyonlarda zaman zaman yığılmalar olmuştur. Bu da Ermeni sevkiyatının aksamasına yol açmıştır⁴⁰. Diğer taraftan hasat mevsimi olması dolayısıyla arabaya ve hayvana duyulan ihtiyaç yüzünden araba ve hayvan temin etmek güçleşmiştir.

Ayrıca yiyecek bulmakta güçlük çekileceği ve bu yüzden sefaletle düşüleceği düşünüldükçe devlet tarafından iâşe edilmiştir⁴¹.

g- Sevkiyat İçin Para Tahsisi

Muhacirin Tahsisatı'ndan iâşe ve iskân masraflarının dışında sevkiyatın muntazam olarak yürütülebilmesi için İskân-ı Aşair ve Muhacirîn Müdürü Şükrü Bey'i görevlendirmiştir. Her türlü ihtiyacın temini için de Konya, Adana, Halep, Suriye, Ankara, Musul⁴² vilâyetlerine ve İzmit, Eskişehir sancaklarına ihtiyaca göre toplam 2.250.000 kuruş tahsis edilmiştir. Yine duruma göre ilâve para tahsisleri yapılmıştır.

h- Ermenilerin Taşınmaz Mallarının Durumu

Sevk edilen Ermenilerin geride kalan taşınmaz malları hükümetçe kendileri namına müzayede usulüyle satılmış ve sonradan Emval-i Metruke Komisyonu aracılığı ile bedelleri ödenmiştir⁴³. Terkedilmiş mal ve eşyanın devlet memurlarınca suistimale meydan verebileceği düşüncesiyle satın alınması önce yasaklanmış,

³⁶ BOA. DH. ŞFR, nr.53/295; 54/287

³⁷ BOA. DH. ŞFR, nr.55/19

³⁸ BOA. DH. ŞFR, nr.54/150; nr.54/163

³⁹ BOA. DH. ŞFR, nr.54/10; BOA. DH. EUM 2 Şb. 68/77:68/73

⁴⁰ BOA. DH. EUM 2. Şb. 68/77

⁴¹ BOA. DH. ŞFR, nr.52/235; nr.53/30; nr.53/305

⁴² BOA. DH. ŞFR, nr.53/305

⁴³ BOA. DH. ŞFR, nr.53/303; nr.54/420

sonradan gerçek fiyatı ve peşin para ödemek şartıyla Ermenilerden ev satın almaları serbest bırakılmıştır. Görüldüğü gibi devlet Ermenilerin mallarının yağmalanmasına müsaade etmemiş ve gerçek değerleri üzerinden satılması için gayret sarfetmiştir⁴⁴.

29 B. 1333 (11 Ağustos 1915) tarihli umum tebliğatta şu tedbirlerin alınmasını istemiştir⁴⁵.

- 1- Tahliye edilmiş olan bölgeye hiçbir şüpheli ve meçhul şahsın sokulmaması.
- 2- Eğer Ermenilerden ucuz mal almış olan varsa, satışın feshedilmesi ve aslî kıymetinin takdir olunarak gayr-ı meşru bir menfaat teminine meydan verilmemesi.
- 3- Ermenilerin istedikleri eşyayı götürmelerine müsaade edilmesi.
- 4- Götüremeyecekleri eşyadan durmakla bozulabilecek olanlarının zaruri olarak satılması bozulmayacak olanların sahipleri namına muhafaza edilmesi.
- 5- Taşınmaz malların icar, ferağ ve rehin gibi muamelelerinin sahipleriyle olan alâkalarının bozulmaması ve hicretin başlangıcından itibaren bu hükme aykırı uygulamalar yapılmışsa feshedilmesi.
- 6- Bu mülkler hakkında muvazaalı durumlara meydan verilmemesi.
- 7- Sevkedileceklerin mallarını, (ecnebiler dışında) satmalarına müsaade edilmesi.

1- Sevkiyatın Durdurulması

Kış dolayısıyla 17 M. 1334 (25 Kasım 1915) tarihinden itibaren ilgili Anadolu vilâyetlerine gönderilen bir emirle sevkiyatın geçici olarak durdurulduğu bildirilmiş; daha sonra da Ermeni sevkiyatına son verildiği, bundan böyle hiçbir sebep ve vesile ile sevkiyat yapılmaması tebliğ edilmiştir⁴⁶.

i- Tehcir Sonrası Ermeniler

Tehcire son verildikten sonra da Ermenilerin, Ermenistan kurma çalışmalarına devam ettikleri anlaşılmaktadır. Bu maksada hizmet etmesi için birtakım komiteler kurmuşlardır. Rusların Kafkasya'daki Ermenileri Osmanlı topraklarından toprak verme gibi bir çok vaadlerle Osmanlı Devleti aleyhine kışkırttıkları anlaşılmaktadır.

Ermeniler, sınır ve iç bölgelerinde çete faaliyetlerini sürdürmeye ve Rus ordusu başta olmak üzere bölgedeki düşmanlarla da işbirliği yaparak Müslüman ahaliye zulmetmeye devam etmişlerdir.

⁴⁴ BOA. DH. ŞFR, nr.55/107; nr.54/202

⁴⁵ BOA. DH. ŞFR, nr.54/381

⁴⁶ BOA. DH. ŞFR, nr.57/135

j- Geri Dönmek İsteyen Ermenilere Müsaade Edilmesi

I. Dünya Savaşının sona ermesi üzerine sevk edilen Ermenilerle ilgili Osmanlı Hükümeti'nin yeni kararlar alarak Ermenilerin istedikleri takdirde geri dönmelerine müsaade etmiştir. Gerek Emval-i Metruke Komisyonunca muhafaza edilen gerekse satılan gayri menkullerini geri alabilmeleri için her türlü kolaylık ve imkân sağlamıştır.

Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti sürekli olarak Ermenileri korumaya, onların haklarını, hürriyetlerini gözetmeye özen göstermiştir. Ermenilerin düşmanların tahrik ve kışkırtmalarına aldanarak, devlete ihanet etmesi ve Müslüman ahaliyi katletmesi, isyanlar çıkarması gibi devletin güvenliğini büyük boyutlarda tehdit eden sebeplerden dolayı Osmanlı Hükümeti'ni tehcir kararı almaya zorlamıştır.

Buna rağmen gerek sevkîyat esnasında gerekse sevkîyata son verildikten sonra emniyetlerinin alınmasına, haklarının zayi olmamasına çok dikkat edilmiştir. Bu hususta devlet çok para sarfetmiştir. Buna rağmen sevkîyat esnasında Kürtler ve sair eşkiyanın saldırısına⁴⁷ uğrayarak veya humma ve tifo hastalıklarına⁴⁸ yakalanarak ölenler olmuştur. Sevk esnasında ihmalleri, uygunsuzlukları görülen görevlilerin derhal cezalandırılması yoluna gidilmiştir⁴⁹.

Bu suistimalleri tahkik etmek üzere bir heyet göndermiş, başına da Şurâ-yı Devlet Azası İsmail Hakkı Bey'i tayin etmiştir⁵⁰.

⁴⁷ BOA. DH. ŞFR, nr.57/71; nr.57/51

⁴⁸ BOA. DH. ŞFR, nr.57/277; nr.54/162; nr.54/9

⁴⁹ BOA. DH. ŞFR, nr.57/309

⁵⁰ BOA. DH. ŞFR, nr.58/38

II. BÖLÜM

BELGELERİN ÖZET VE TRANSKRİPSİYONU

CİHAN HARBİ VE TÜRK-ERMENİ MESELESİ

[1915 senesi başlarında Ermenilerin tehcirinin zaruret olduğunu, Ermeni, İngiliz, Rus parası ve entrikaları ile Ermenilerin Osmanlı Hükümeti'ne karşı kışkırtıldığını. Ermenilerin uzaklaştırılmaları sırasında bazı küçük memurların fazla gayretkeşlik gösterdiğinin kabul edilebileceğini; ancak Türklerin büyük çoğunluğunun bu meselede sorumluluğunun bulunmadığını, ayrıca Ermenilerin Türklere yaptığı zulüm ve işkenceleri ifade eden (Bern) Osmanlı Matbuat İdaresi'nden tebliğ olunan rapor.]

Cihân Harbi ve Türk-Ermeni Mes'elesi

Makâlemizin ser-nâmesi evvelce Vaşington Sefâreti'nde bulunan Ahmed Rüstem Bey tarafından büyük bir vukûf-ı selâhiyyetle kaleme alınıp mu'ahharan Bern şehrinde (Stampi) ve Şürekâsı Matba'asında tab' edilmiş olan zarîf bir risâlenin ismidir.

Bu risâle şüphesiz Türk-Ermeni mes'elesi gibi nâzik ve ârızalı bir münâkaşa zemînini pek bî-arafâne tenvîr edecek ve bir taraftan dört seneden beri müdhiş yalanlar ve iftirâlarla Türklerin ve Hükûmet-i Osmâniyye'nin kesr-i haysiyyetine çalışan ve Ermeni-Türk mes'elesini mekâsıd-ı hâ'inânelerine âlet ittihâz eden müfrit i'tilâf muharrirlerine azâb-âver bir ders olmakla berâber bir taraftan da cidden mesâ'il-i hâzıra hakkında doğru bir fikir edinmek isteyen ve tarafgîrlîk şâ'ibesinden müberrâ kalmış olan İsviçre halkının da gözünü açacaktır. İ'tilâf gazeteleri muharrirleri yorulmak bilmeyen hâ'inâne neşriyâtlarıyla ba'zı İsviçreliler üzerinde sû-i te'sîr icrâsından hâlî kalmadıklarından İsviçre Hükûmet-i İttihâdiyyesi'nin samîmî bir dostu olan Türklerle Türk Hükûmeti hakkında onların huşûnetkâr bir vaz'iyet almaları melhûz idi. İşte bu risâle ziyâ-yı hakîkate pek çabuk kapılan İsviçre halkının tarz-ı tefekkürlerini ta'dîl ve ıslâh vazîfesini îfa edecektir.

Muharrir evvel-i emrde Memâlik-i Osmaniyye'de sâkin Hıristiyanların vaz'ıyyet-i hakîkiyyelerini ve onların nasıl bir serbestîden müstefîd olduklarını kemâl-i vuzûh ile hülâsa etmiştir. Bunun için de her şeyden evvel en be-nâm garb mütefekkirlerinin âsârıyla isbât-ı müdde'â tarîkini iltizâm etmiştir. Fransız diplomatlarından Engelhart'ın Türkiye ve Tanzîmât nâmındaki eserinden ba'zı sahîfeler aldığı gibi Amerika'nın Der-sa'âdet Maslahat-güzârlığı'nda bulunup el-yevm (Princeton U Seft) hukûk-ı beyne'l-milel mu'allimliği îfâ etmekte bulunan Mösyö Berdo'nun "Türkiye'de Ecnebîler ve Onların Vaz'ıyyet-i Hukûkiyyeleri (1914)" ünvânlı eserinden dahi gâyet bâriz sahîfeler iktibâs etmiştir.

Bu sûretle muttali' oluyoruz ki Rûm ve Ermeni cemâ'atleri asırlardan beri umûr-ı mezhebiyyelerinde ve mektebcilik hayâtlarında olduğu gibi hukûk-ı şahsiyye mesâ'ilinde dahi mâlik oldukları imtiyâzâtı asırlardan beri muhâfaza etmekde imişler.

Muharrir bundan sonra fevka'l-âde mühim olan müteselsil fasıllarda Devlet-i Osmaniyye'nin bidâyet-i teşekkülünden (1900) senesine ve Türkiye'nin (1914) senesi Teşrîn-i Evvel nihâyetinde harbe giriştiği âna kadar sebk eden zamân zarfında Ermenilerin vaz'ıyyet ve âmâl-i husûsiyyelerini teşrîh ederek (1915) ilkbahârında Ermenilerin teb'îdini zarûrî kılan esbâbı îzâh eylemiştir.

İ'tilâf devletlerinin Bolşevikîlerle akd ettiği mu'âhedeler pek rezîlâne bir sûrette i'tirâf edilmiş olduğu vechile hükûmât-ı mezkûrenin Türkiye'nin inkisârını ta'cîl için Ermeni komitelerini âlet ittihâz etmekde idi. Fransız, İngiliz ve Rus paraları ve entrikalarıyla Hükûmet-i Osmaniyye aleyhinde gayr-i kâbil-i teşeffî bir hiss-i husûmetkârâne besleyen "sâdık ve mümtâz" Ermeni teb'asının şu hâlet-i rûhiyyeleri eserde i'tirâz kabûl etmez bir şekilde gösterilmiştir.

Lord (Brays'ın) "Memâlik-i Osmaniyye'de Ermenilere Edilen Mu'âmele" ismiyle mu'anven olup Türklük ve İslâmiyet aleyhine kör bir düşmanlık ve fâhiş hatâlarla mâl-â-mâl bulunan kitâbında mevzû'-ı bahs delâ'il Ahmed Rüstem Bey tarafından oldukça mufassal olarak şiddetli bir tarzda redd (u) cerh edilmiştir. Türkiye'nin Harb-i Umûmî'ye duhûlünden evvel ihtilâlcî Ermeniler tarafından îkâ' edilmiş cânîyâne ve hâ'inâne ahvâlin taht-ı te'sîrinde bulunan Kürdlerle ba'zı küçük me'mûrların Ermenileri teb'îd mes'elesinde fazla yararlık göstermek gayretiyle bir takım kabâhatlere ve dâ'î-i mes'ûliyyet ahvâle tasaddî etdiklerini mü'ellif Türklerin ekseriyyet-i azîmesi gibi münisifâne i'tirâf etmekde ve bu hâle karşı te'essürâtını gizlememekdedir. Ma'a-mâ-fih bî-taraf olan her kâriha esâs i'tibârıyla teslîm eder ki menâtık-ı askeriyyeye civâr mahallerden ve Rus Kafkasyası'na hem-hudûd olan yerlerden Ermenilerin tahliyesi pek meşrû' ve askerlikçe zarûrî bir ihtiyât idi. Birçok Ermeniler komitelerinin meş'ûm taht-ı te'sîrinde ba'zı isyânkâr harekâta ve ahâlîce bâ'is-i haşyet mu'âmelât-ı şekâvetkârâneye mütecâsir olmuşlardır ki hâl dahi haklarında ittihâz olunan tedâbîrin beyhûde olmadığını gösterir. Ma'a't-te'essüf

vesâ'it-i nakliyyenin fikdânı ve i'âşe menâbî'inin kifâyetsizliği teb'îd olunan birçok Ermenilerin helâkini mûcib olmuştur. Kitâbın uzun bir bâbı Ermeni milletini ağır ithâmlar altında ezen bir takım delâ'ile hasr edilmiştir. Bununla berâber bunlar hakkındaki en ağır ithâmât bi'z-zât (Taşnak) ve (Hınçak) gibi Ermeni komiteleri tarafından şübhe edilmiştir.

Eserin melfûfundaki birinci seri (139) ilâ (202) bu delâ'ilden başlıcası olup bu meyânda Rusya'nın Bitlis konsolosu tarafından verilen raporlar az şâyân-ı dikkat değildir.

Ve'l-hâsıl kitâbına nihâyet vermeden evvel mü'ellif birçok vekâyi' içinde yirmi kadarını istinsâh etmiştir ki bunlar koyun gibi olan Ermenilerin nasıl bir mahâret-i hâ'inâne ile kurt gibi olan Türklere işkence ettiklerini musavvirdir.

Hâtır-ı hayâle gelmeyen bu ahvâl-i şenî'ayı okuyunca Mösyö (Benyan Valuton) ve İsviçre'nin diğer birçok muhîtlerinin kemâl-i dehşetle saçlarının dikileceğine hiç şübhe etmeyiz. Bize gelince Ahmed Rüstem Bey'in kitâbında istihdâf ettiğimiz netâyici ber-vech-i zîr iktibâs ile iktifâ ediyoruz. Bütün kalbi vicdânıyla Türkiye bu hâ'ilenin mes'ûliyetini Rus, İngiltere ve Fransa gibi memleketlere, komitelere atf edebilir. Bu hükûmetler siyâsî külâhlar kapmak için hayâl-perverâne olduğu kadar da cânîyâne ve insâniyetin en fenâ devirlerine â'id bir usûl dâ'iresinde teşebbüslere kıyâm etdiler.

Ermeni milletinin başına gelen şu ahvâl birçok komitelerin iddi'âsı vechile bir Türk cem'iyet-i hafîyyesinin eser-i icthâdı gibi telakkî etmek ve bunu kendilerini iz'âc eden bir nesilden kurtulmak için ittihâz edilmiş bir tedbîr gibi göstermek hayâsız bir cür'etin hadd-i kusvâsıdır, buna inanmak da körlüğün ve sâf-dilliğin son mertebesidir. Komiteler ve İngiliz, Fransız, Rusların hey'et-i mecmû'asından mürekkebe olan İ'tilâfçılar Ermeni millete karşı ihtiyâr ettikleri zulmü mu'terif değilseler hiç olmazsa ihtiyâr-ı sükût etsinler.

Onlar için yapılacak bir şey varsa o da çamur ve kan yığınınından ibâret olan şu eser-i hiyânet üzerine bir perde çekmek ve dedikleri gibi hakîkî Hristiyan iseler bir hüsn-i nefîceye îsâl edemedikleri bu hâdise-i mü'essifeden dolayı vicdânlarının sükûneti içinde mağfîret taleb eden büyük günâhkârlar gibi göğüslerini dövmekten ibârettir.

- 2 -

DÖRTYOL ERMENİLERİNİN SEVKİ

[Dört yol Ermenilerinin belirlenen yere sevk edilerek, isyan ve ihtilâl vukuuna meydan bırakılmaması hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

15 R. 1333 (2 Mart 1915)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
121

Şifre

Adana Vilâyeti'ne

C. 16 Şubat sene [1]330. Dört yol Ermenilerinin 13 Şubat târîhli telgrafnâmenizde iş'âr kılınan mevâki'e sevkleri muvâfıkdır. Hâl ve vaz'iyet takdîriyle hükûmet tarafından ihtilâl ve isyânı intâc edecek ahvâl vukû'una meydân bırakılmamakla berâber Ermenilerin harekât ve fa'âliyyetleri tezâyüd eden menâtıkda son derecede şiddet ve sür'atle hareket olunmak ve her vak'ayı mü'essir ve kat'î vesâ'it ile mahallinde esbâb-ı vukû'uyla birlikte imhâ etmek îcâb eder.

Fî 17 Şubat sene [1]330

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 50/141

- 3 -

KAFKASYA'DAKİ MÜSLÜMAN VE ESİRLERE YAPILAN ZULÜMLER

[Kars ve Ardahan civarında öldürülen erkeklerin otuz bine vardığı, evlerin yakıldığı, kadın ve çocukların perişan halde oldukları, Ermenilerin kasden esir düştükleri, sonra kaçarak elde ettikleri bilgileri Ruslara aktardıkları; bu hususta ihtiyatlı davranılmasının gerektiği, esirlerimize iyi davranılması için İtalya Sefareti nezdinde girişimde bulunulduğu hususlarında Hariciye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

19 R. 1333 (6 Mart 1915)

Bâb-ı Âlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i
Umûmiyyesi Mühimme Kalemi

Hülâsa: *Kafkasya'daki*
İslâmlara ve üserâyâ
mezâlim.

Dahiliye Nezâreti Celîlesine

Kars ve Ardahan havâlîsinde hükûmetin tahrîkiyle bi'l-hâssa Ermeniler tarafından itlâf edilen Müslümân erkeklerin adedi otuz bine vardığı ve hânelerinin ihrâk edildiği ve karlı ve buzlu dağlara dökülen bî-çâre kadın ve çocukların hâli dil-hırâş bulunduğu ve muhâfazası Ermenilere verilen Osmanlı üserâsının bunlar tarafından envâ'-ı sû-i mu'âmelâta ma'rûz kaldıkları ve tüfenk dipçiğiyle döğülerek itlâf edildikleri mevsûkan istihbâr kılındığı ve Ruslarla temâsda bulunan asâkir-i Osmaniyye meyânında Rum ve Ermenilerin bulunmasını Kafkasya'daki hayr-hâhlarımızın tenkîd etmekte oldukları ve rivâyet olunduğuna göre bunların bi'l-iltizâm esîr düştüklerini ve Kafkasya Ermenilerinden bir kısmının da amden bize esîr düşerek ve sonra kaçarak öğrendiklerini Ruslara söylediklerini, binâ'en-alâ-zâlik bu bâbda ihtiyât edilmesi Tahran Sefâreti'nden bildirilmiştir. Harbiye Nezâret-i celîlesine tebliğ-i keyfiyyet olundu. Üserâmıza hüsn-i mu'âmele edilmesi esbâbının istihsâli zımında İtâlyâ Sefâreti nezdinde mükerreren teşebbüsât-ı kaviyye icrâ olunmuş ve aksi takdîrde Rus Ermenilerine karşı tedâbîr-i şedîde ittihâz olunacağı bildirilmiştir efendim.

BOA. HR. HU, Kr.122/6

- 4 -

OSMANLI ESİRLERİNE RUS VE ERMENİLER TARAFINDAN
YAPILAN MEZALİM

[Kafkasya'da bulunan Osmanlı esirlerine Rus ve Ermenilerin yaptığı mezâlimin önüne geçilmesi için Rusya Devleti nezdinde teşebbüse geçilmesi.]

8 Mart [1]331 (21 Mart 1915)

Bâb-ı Âlî
Hâriciye Nezâreti
Umûr-ı Siyâsiyye Müdîriyyet-i
Umûmiyyesi
Mühimme Kalemî

Hülâsa: Kafkasya'daki
 Üserâ-yı Osmâniyye
Târîh
 8 Mart sene [1]331

Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine

Kafkasya'da bulunan Üserâ-yı Osmâniyye hakkında Ruslar ve Ermeniler tarafından icrâ edilen mezâlim ve vahşetin men'î tekrârı ile haklarında hukûk-ı insânîyye ve devliyye kavâ'idince mu'âmele edilmesi esbâbının istikmâli için Rusya Hükûmeti nezdinde teşebbüsât-ı kat'îyye ve mü'essire icrâsı defâ'atle İtalya Sefâreti'ne yazılmış ve bu kerre vekâlet-i celîleleri ikinci şu'besinden vârid olan 2 Mart [1]331 târîh ve 109 numrolu tezkire üzerine de sefâret-i müşârün-ileyhâya teblîgât-ı mukteziyye îfâ edilmiştir efendim.

BOA. HR. HU, Kr. 122/4

- 5 -

KAFKASYA'DA MÜSLÜMANLARA VE ESİRLERE
YAPILAN ZULÜMLER

[Kars ve Ardahan civarında Rusların tahrikiyle öldürülenlerin sayısının otuz bine ulaştığı, kadın ve çocukların dağlarda perişan halde bulundukları ve bu hususta tarafsız devletler nezdinde gerekli girişimlerde bulunulmasına dair Osmanlı Ordusu Başkumandan-lığı'ndan Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

5 Ca. [1]334 (21 Mart 1915)

Osmanlı Ordû-yı Hümayûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 7270-109

Hülâsa: Kafkas Ermenilerinin
 İslâmlar hakkındaki mezâli-
 mine Rusların ne sûretle
 delâlet ettiklerine dâ'ir.

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki;

Tahrân Sefâret-i seniyyesinin 27 Şubat [1]915 târîh ve 64 numrolu telgrafında Kars ve Ardahan havâlîsinde Rusların tahrikiyle yerli Ermeniler tarafından itlâf olunan Müslümân erkeklerin adedi otuz bine bâliğ olduğu, karlı dağlara kaçan bî-çâre kadın ve çocukların hâli dil-hırâş bulunduğu ve muhâfazası Ermenilere tevdi' olunan Osmanlı üserâsının tüfenk dipçigiyle itlâf edildikleri iş'âr edilmiş ve bu bâbda Üçüncü Ordu Kumandanlığı'na sorulan su'âle vârid olan cevâblar bunu mü'eyyid bulunmuş olmakla bu husûsda bî-taraf devletler nezdinde teşebbüsât-ı lâzıme icrâsı ma'rûzdur ol-bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Mart sene [1]331

Başkumandan Vekîli
 Nâmına

BOA. HR. HU, Kr. 122/ 4

- 6 -

AYINTAP MUHACİRLERİNİN ZEYTUN'A SEVKLERİ

[Ayıntap muhacirlerinin Zeytun'a sevklerine başlandığına, ancak Zeytun'un iskân ve ziraate elverişsiz olduğundan bu hususta görüş bildirilmesi gerektiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.]

5 C. 1333 (20 Nisan 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

11

Şifre

Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na

Ayıntab'daki muhâcirînin Zeytûn'a sevklerine dâ'ir taraf-ı kumandânîlerinden verilen emr üzerine sevkîyâta başlandığı Haleb Vilâyeti'nden bildiriliyor. Zeytûn ve havâlîsi taşlık ve zirâ'ate gayr-i sâlih bulunduğundan orada muhâcir iskânı kâbil olmadığı gibi bir lüzûm-ı siyâsî üzerine sevk edilse bile bi'l-âhere firâr edecekleri bedîhî olduğundan bu bâbda mütâla'a-i devletlerinin inbâ buyurulması,

Fî 7 Nisân sene [1]331

Nâzır Nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/51

- 7 -

*KONYA'YA ERMENİ SEVKİNİN DURDURULMASI BUNDAN SONRA
HALEP, ZOR VE URFA CİHETLERİNE SEVKLERİ*

[Zeytun ve Maraş civarından şimdiye kadar Konya'ya gönderilenlerden başka Ermeni sevk edilmemesi, bundan sonra gönderileceklerin Halep, Zor ve Urfa'ya sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.]

9 C. 1333 (24 Nisan 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsi: 14

Şifre

Dördüncü Ordû-yı Hümâyûn Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

Zeytûn Mar'aş ve civârından ihrâc edilen Ermenilerin tamâmen Konya'ya sevkleri bi'l-âhere kendilerinin o muhîdde de toplu bir hâlde bulunmalarını ve bir müddet sonra yine o civârdaki Ermenilerle tevhîd-i fa'âliyyet etmelerini intâc edeceğinden şimdiye kadar gönderilenlerden başka artık o mıntıkaya Ermeni gönderilmemesi ve İskenderun, Dört Yol, Adana, Haçin, Zeytûn, Sis gibi mevâki'den tard ve ihrâcına lüzûm görüleceklerin başkumandan vekîli paşanın da fikri vechiyle Haleb'in cenûb-ı şarkîsi ile Zor ve Urfa havâlîsine sevklerinin îcâb edenlere emr ve teblîğ buyurulması

Fî 11 Nisan sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/93

- 8 -

HAYDARPAŞA'DAN TRENLE GÖNDERİLEN ERMENİLERİN AYAŞ VE ÇANKIRI'YA SEVKLERİ

[Haydarpaşa'dan trenle gönderilen yüz seksen Ermeniden bir kısmının Ayaş'ta tutuklu olarak kalmaları, yüz kadarının da Çankırı'ya sevk edilmeleri ve muhafazaları hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

10 C. 1333 (25 Nisan 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsi: 3063-8

Şifre
Müsta'cel ve mahrem

Ankara Vilâyeti'ne

Bu akşam zevâlî onu yirmi üç geçe Haydarpaşa'dan hareket edecek yetmiş sekiz numrolu trene ırkâb olunacak ve öbür gün sâ'at sekizde Ankara'ya vâsıl olacak yüz altmış dört numrolu trenle on beş polis, iki zâbit, bir komiser, bir sivil me'mûru ve sâ'ireden mürekkeb yetmiş beş kişilik kuvvet refâkatinde oraya yüz seksen kadar

Ermeni komitecileri rü'esâsı ve burada ikâmetlerinde mahzûr görülen Ermeniler sevk olunacaktır. Bunlardan altmış-yetmiş kadar eşhâsı dünkü şifre ile yazıldığı vechile Ayaş askerî deposunda taht-ı tevkîfde kalacaklar ve yüz kadarı da berây-ı ikâmet Ankara tarîkiyle Kengiri'ye sevk edilecektir. Ayaş'a sevk edileceklerin Sincanköy istasyonunda ihzâr olunacak kuvvetle doğruca mezkûr istasyonda tefrîk olunarak Ayaş'a gönderilmesi veyâhûd cümlesinin Ankara'ya celb ettirilerek oradan iki postaya ayrılmak suretiyle Ayaş ve Kengiri'ye sevkleri muhâfaza ve suhûlet cihetinde takdîrinize mevdû'dur.

Fî 12 Nisan 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/102

- 9 -

**KONYA'YA GÖNDERİLEN ERMENİLERE SARFEDİLECEK MASRAFIN
TESPİTİ İÇİN ERMENİLERİN SAYISININ BELİRLENMESİ**

[Konya'ya gönderilen Ermenilerin iskân ve iaşe masraflarının karşılanması için Maliye Nezâreti'ne tebligat yapıldığı, bunun için gerekli miktarın ve ne kadar Ermeni bulunduğunun tespiti hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

20 C. 1333 (5 Mayıs 1915)

**Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 21**

Şifre

Konya Vilâyeti'ne

C. 17 Nisân sene [1]331. Oraya gönderilen Ermenilerin iskân ve i'âşeleri masrafının masârıf-ı gayr-ı melhûza tertîbinden tesviyesi takarrur ederek Mâliye Nezâreti'ne teblîğât-ı mukteziyye îfâ olunmuştur. Ancak bu cihet için oraca sarfına ihtiyâc görülen mebâliğin tahakkuk etdirilerek Mâliye Nezâreti'ne yazılmak üzere mikdârının ve berây-ı iskân şimdiye kadar vürûd eden Ermenilerin nerelerden geldiğinin ve kaç hânede ne kadar nüfûs olduğunun iş'ârı.

22 Nisan sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/235

- 10 -

**KOMİTE MENSUBU VE SADAKATSİZLİK GÖSTEREN ERMENİ
MEMURLARIN AZİLLERİ**

[Maliye Nezâreti'ne mensup Ermeni memurlardan komite mensubu olanlarla sadakatsizlik gösterdikleri kesinleşenlerin azledilmeleri ve icap edenlerin de Ermeni bulunmayan vilâyetlere gönderilmeleri hususunda Maliye Nezâreti'nden şifre telgraf.]

21 C. 1333 (6 Mayıs 1915)

**Mâliye Nezâreti
Me'mûrîn ve Levâzım
Müdîriyeti Kalemî**

Dâhiliye şifresiyle telgraf

Erzurum, Bitlis, Van, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir Vilâyetlerine

Ermeni me'mûrlarından kısm-ı a'zâmının hüsn-i vazîfeden ziyâde gayret-i milliye ile hareket eder komite mensûbîni olduğu (şimdiye) kadar bir çok vesîleler ile ta'ayyün eylemiş olduğundan vilâyet ve mülhakâtında müstahdem ve Mâliye'ye mensûb Ermeni (me'mûrların) bu vech ile komitelere münâsebetleri veyâ muhâlif-i sadâkat ve tâbi'iyet hâlleri mahsûs ve meşhûd olanların mercî'i bulunan defterdâr muhâsebecileriyle bi'l-istişâre azilleri ve îcâb edenlerin bi'l-muhâbere Ermeni bulunmayan vilâyât-ı sâ'ireye tahvîlleri ile netîce-i icrâ'âtdan ma'lûmât i'tâsı.

Fî 23 Nisan sene [1]331

Mâliye Nâzırı

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.52/249

- 11 -

**ÇANKIRI'YA GÖNDERİLEN BAZI ERMENİLERİN TEKRAR
İSTANBUL'A DÖNEBİLMELERİ**

[Çankırı'ya gönderilen Torkumyan, Nargileciyan, Keropeyan, Bardizbanyan, Keçiyan, Tolayan, Karagözyan ve Komidas'ın İstanbul'a dönmelerine izin verildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

22 C. 1333 (7 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Hususî: 8

Şifre

Kastamonu Vilâyeti'ne

Kengiri'ye i'zâm olunan Ermeniler meyânında bulunan Doktor Vahram Torkumyan, Agob Nargileciyan, Karabet Keropeyan, Zare Bardizbanyan, Pozant Keçiyan, Pervant Tolayan, Rafael Karagözyan, Vartabet Komidas Efendilerin Der-sa'âdet'e avdetlerine müsâ'ade olunduğunun kendilerine teblîği,

Fî 24 Nisan sene [1]331

Nâzır
Tal'ât

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/255

- 12 -

*DİRAN KELEKYAN'IN İSTANBUL DIŞINDA İSTEDİĞİ VİLÂYETTE
İKAMET EDEBİLECEĞİ*

*[Çankırı'ya uzaklaştırılanlardan Diran Kelekyan'ın İstanbul dışında
Ermeni bulunmayan vilâyetlerden birinde ikamet edebileceğine dair
Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.]*

23 C. 1333 (8 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsi: 4

Şifre
Mahremdir

Kastamonu Vilâyeti'ne

Kengiri'ye teb'îd olunanlar meyânında bulunan Diran Kelekyan Efendi'ye İstanbul'a avdet etmemek şartıyla â'ilesiyle birlikte Ermeni bulunmayan vilâyâtdan ârzû ettiği mahalde ikâmet edebileceğinin teblîği ile iş'ârı.

Fî 25 Nisan 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/266

- 13 -

ZEYTUN ERMENİLERİNİN İHRACI

[Zeytun Ermenilerinin tamamının ihraç edilmesi gerektiğinin Başkumandanlığa yazıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

24 C. 1333 (9 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsî: 14

Şifre

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

C. 25 Nisan sene [1]331. Evvelce de iş'âr olunduğu vechile Zeytûn'daki Ermenilerin tamâmının ihrâcî lâzımdır. Keyfiyet Başkumandanlığa yazılmışdır.

Fî 26 Nisan sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/286

-14 -

VAN VE BİTLİS VİLÂYETLERİNDE YOĞUN HALDE BULUNAN
ERMENİLERİN TARD VE İHRÂCI

[Van Vilâyeti'nin belli yerlerinde yoğun olarak bulunan Ermenilerin güneye sevklerinin kararlaştırıldığı, sevk işlemini kolaylaştırmak için ilgili birimlere tebliğat yapıldığı, Erzurum'un güneyi ile Bitlis'e bağlı kazalardaki Ermenilerin de sevke dahil edileceği hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Van ve Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.]

24 C. 1333 (9 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Kalem-i Husûsî: 409

Şifre

Bi'z-zât hallolunacaktır.

Van Vâlîsi Cevdet Bey'e

Bitlis Vâlîsi Mustafa Abdülhâlık Bey'e

Van Gölü etrâfında ve Van Vilâyeti'nce bi'l-hâssa ma'lûm olan mevâki'-i mu'ayyenedeki Ermeniler isyân ve ihtilâl için dâ'imî birer ocak hâlinde

bulunduklarından bunların mütekâsif oldukları mahallerden tard ve ihrâclarıyla cenûba doğru sevkleri takarrür etmiş ve bu karârın derhâl tatbîki için vâlîlere mümkün olan her türlü mu'âvenetin îfâsı lüzûmu Başkumandanlık Vekâleti'nden Üçüncü ve Dördüncü Ordular kumandanlarına teblîğ edilmiştir. Esâsen pek müfîd netîceler verecek şu teşebbüsün Van'la beraber Erzurum'un cenûb cihetiyle Bitlis merkezine merbût mühim kazâlara ve bi'l-hâssa Muş ve Sason'la Talori civârına da teşmîli ve tamâmî-i tatbîkine â'id tedâbîrin ordu kumandanıyla bi'l-müzâkere Erzurum Vâlîsi Tahsîn Bey tarafından ittihâzı muvâfık görülerek keyfiyet kendisine de yazılmış olmakla Erzurum'la muhâbere olunarak karâr-ı mezkûrun îcâb eden tedâbîrin istikmâliyle serî'an ve muntazaman tatbîki ve şifre kopyesinin telgrafhânededen ahzı.

Fî 26 Nisan 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/282

- 15 -

**AYAŞ VE ÇANKIRI'DA BULUNAN ERMENİLERİN KÜNYE VE
SANATLARINI GÖSTERİR DEFTER TANZİMİ**

[Ayaş'ta tutuklu bulunan ve Çankırı'ya sürülen Ermenilerin isimlerini, künye ve sanatlarını İstanbul'daki ikamet yerlerini ve doğum yerlerini gösterir defterin düzenlenerek gönderilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara ve Kastamonu vilâyetlerine şifre telgraf.]

25 C. 1333 (10 Mayıs 1915)

**Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 4112**

Şifre

Ankara ve Kastamonu Vilâyetlerine

Ayaş'ta mevkûf bulunan, Kengiri'ye teb'îd olunan Ermenilerin isim ve pederi ismi ile künye ve san'atları ve İstanbul'da mahall-i ikâmetleri ve mahall-i tevellüdlerini hâvî bir defterin serî'an tanzîm ve irsâli.

Fî 27 Nisân sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/297

- 16 -

*HAÇİN, DÖRTYOL V.S.'DEN ÇIKARILAN ERMENİLERİN SAYISI VE
GÖNDERİLDİKLERİ YERLER*

[Haçin, Dört Yol, v.s.'den şimdiye kadar çıkarılan Ermenilerin miktarına ve nerelere sevk edildiklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

27 C. 1333 (12 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şifre

Adana Vilâyeti'ne

C. 25 Nisan Sene [1]331. Haçin, Dört Yol ve sâ'ir mevâki'den şimdiye kadar ne kadar Ermeni çıkarılmışdır ve nerelere sevk edilmiştir.

Fî 29 Nisan sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 52/338

- 17 -

MECLİS-İ VÜKELA'NIN TEHCİR KARARI

[Düşmanla işbirliği yapma, masum halkı katletme ve isyan çıkarma gibi zararlı hareketlerde bulunan Ermenilerin Musul, Zor, Halep ve Suriye'nin bazı bölgelerine sevkleri için, Dahiliye Nezâreti'nin 13 Mayıs [1]331 tarihli ve 270 numaralı tezkiresi üzerine, Meclis-i Vükelaca alınan tehcir kararı.]

16 B. 1333 (30 Mayıs 1915)

Sıra numrosu: 163

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme

Hülasâ-i me'âlî

Menâtık-ı harbiyyeye civâr mahallerde sâkin Ermenilerden bir kısmının hudûd-ı Osmâniyye'yi a'dâ-yı devlete karşı muhâfaza ile meşgûl olan Ordu-yı Hümayûn'un harekâtını tas'îb ve erzâk ve mühimmât-ı askeriyye nakliyâtını işkâl ve düşman ile tevhit-i âmâl ve ef'âl ve bi'l-hâssa sufûf-i âdâya iltihak ve memleket dâhilinde kuvây-

ı askeriyyeye ve ahâlî-i ma'sûmeye müsellahan ta'arruz ve şuhûr ve kasabât-ı Osmaniyye'ye tasallut ile katl ve nehb ü gârete ve düşman kuvâ-yı bahriyyesine erzâk tedârikiyle mevâki'-i müstahkemeyi irâ'eye cür'etleri bu gibi anâsır-ı ihtilâliyyenin sâha-i harekâtıdan uzaklaştırılmasını ve usâta üssü'l-harekât ve melce' olan köylerin tahliyesini îcâb ederek bu bâbda ba'zı gûna icrâ'âta başlanıldığı ve mine'l-cümle Van, Bitlis, Erzurum vilâyâtıyla nefis-i Adana, nefis-i Sis ve nefis-i Mersin müstesnâ olmak üzere Adana, Mersin, Kozan, Cebel-i Bereket livâları ve nefis-i Mar'aş müstesnâ olmak üzere Mar'aş sancağı ve Haleb vilâyetinin merkez kazâları müstesna olmak üzere İskenderun, Belen, Cisir-i şu'ûr ve Antakya kazâları kurâ ve kasabâtında sâkin Ermenilerin vilâyât-ı cenûbiyyeye sevkine bi'l-ibtidâr Van vilâyetiyle hem-hudûd olan kısm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere Musul vilâyetine ve Zor sancağına ve nefis-i Urfa müstesnâ olmak üzere Urfa sancağının kısm-ı cenûbiyyesine ve Haleb vilâyetinin şark ve şark-ı cenûbî kısmına ve Sûriye vilâyetinin kısm-ı şarkisinde ta'yîn ve tahsîs edilen mahallere nakl ve iskânına mübâşeret ve devâm edilmekte bulunduğu beyânıyla menfa'at-i esâsiyye-i devlete muvâfık telakkî edilen bu cereyânın bir usûl ve kâ'ide-i muttarideye rabtı lüzûmuna ve bu bâbda ba'zı ifâdâta dâ'ir Dâhiliye Nezâreti'nin 13 Mayıs sene [1]331 târîhli ve 270 numrolu tezkiresi okundu.

Karârı

Fi'l-hakîka devletin muhâfaza-i mevcûdiyyet ve emniyyeti uğrunda tevâlî eden icrâ'ât ve ıslâhât-ı fedâkârîsi üzerine icrâ-i sû-i te'sîre sebep olan bu kabîl harekât-ı muzırranın icrâ'ât-ı mü'essire ile imhâ ve izâlesi kat'iiyen muktezî ve nezâret-i müşârun-ileyhâca bu emrde ibtidâr olunan icrâ'âtdaki isâbet bedîhi olduğundan tezkire-i mezkûrede dermiyân kılındığı üzere muharrerü'l-esâmî kurâ ve kasabâtda sâkin Ermenilerden nakli îcâb edenlerin mahall-i mürettebe-i iskâniyyelerine müreffehen sevk ve îsâlleriyle güzergâhlarında te'mîn-i istirahat ve muhâfaza-i cân ve mâlları ve muvâsalâtlarında keyfiyyet-i iğvâları sûret-i kat'iiyede iskânlarına kadar "Muhâcirîn Tahsîsâtı"ndan i'âşeleri ve ahvâl-i sâbika-i mâliyye ve iktisâdiyyeleri nisbetinde kendilerine emlâk ve arâzî tevzî'i ve içlerinden muhtâc olanlara taraf-ı hükûmetden mesâkin inşâsı ve zurrâ' ve muhtâcîn-i erbâb-ı san'ata tohumluk ve âlât ve edevât tevzî'i ve terk etdikleri memleketde kalan emvâl ve eşyâlarının ve yâhûd kıymetlerinin kendilerine suver-i münâsibe ile i'âdesi ve tahliye edilen köylere muhâcir ve aşâ'îr iskânıyla emlâk ve arâzînin kıymeti takdîr edilerek kendilerine tevzî'i ve tahliye edilen şuhûr ve kasabâtda kâ'in olup nakledilen ahâlîye â'id emvâl-i gayr-i menkûlenin tahrîr ve tesbît-i cins ve kıymet ve mikdârından sonra muhâcirîne tevzî'i ve muhâcirînin ihtisâs ve iştigâlleri hâricinde kalacak zeytunluk, dutluk, bağ ve portakallıklarla dükkân, hân, fabrika ve depo gibi akârâtın bi'l-müzâyede bey' veyâhûd îcârı ile bedelât-ı bâliğâsının kendilerine i'tâ edilmek üzere ashâbı nâmına emâneten mâl sandıklarına tevdi'i ve mu'âmelât ve icrâ'ât-ı mesrûdenin ifâsı

zımında vukû‘ bulacak sarfiyâtın "Muhâcirîn Tahsîsâtı"ndan tesviyesi zımında nezâret-i müşârün-ileyhâca tanzîm edilmiş olan tâ‘lîmâtınâmenin bi-temâmiyâ tatbîk-i ahkâmıyla emvâl-i metrûkenin te‘mîn-i muhâfaza ve idâresi ve mu‘âmelât-ı umûmiyye-i iskâniyyenin tesrî‘ ve tanzîmî ve tedkîk ve tefâtîşi ve bu husûsda ta‘lîmâtınâme ahkâmı ve nezâret-i müşârün-ileyhâdan ahz ve telakkî edilecek evâmîr dâ‘iresinde mukarrerât ittihâz ve tatbîki ve tâlî komisyonlar teşkîli ile ma‘âşlı me‘mûr istihdâmı vazîfe ve salâhiyyetlerini hâ‘iz olmak ve doğrudan doğruya Dâhiliye Nezâreti'ne merbût bulunmak ve bir re‘îsi ile biri me‘mûrîn-i dâhiliyyeden ve diğeri me‘mûrîn-i mâliyyeden intihâb ve ta‘yîn edilecek iki a‘zâdan terekkeb etmek üzere komisyonlar teşkîl edilerek mahallerde mezkûr ta‘lîmâtınâmenin vâlîler tarafından icrâ-yı ahkâmı tensîb edilmiş olduğunun cevâben nezâret-i müşârün-ileyhâya teblîği ve devâ‘îr-i mûte‘allıkaya ma‘lûmât i‘tâsı tezekkür kılındığı,

17 Mayıs 1331

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbatası, 198/163

- 18 -

**ERZURUM'DAN ÇIKARILAN ERMENİLERİN URFA VE MUSUL'UN
GÜNEYİ İLE ZOR SANCAĞI'NA GÖNDERİLMELERİ**

[Erzurum'dan çıkarılan Ermenilerin Kastamonu ve Sivas'ta iskânları uygun olmadığından, bu yöne sevk edilen Ermenilerin yoldan çevrilerek Urfa ve Musul'un güneyi ile Zor sancağına gönderilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

4 B. 1333 (18 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsî: 4247

Şifre

Mahrem ve müsta‘celdir.

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 4 Mayıs sene [1]331. Oradan çıkarılan Ermenilerin Kastamonu ile Sivas'ta iskânları kat‘iyyen muvâfık olamaz. Bunların cenûba sevkleri evvelce de taraf-ı âlîlerine teblîğ olunmuş idi. Binâ‘en-aleyh Erzincan tarîkiyle Sivas'a sevk olundukları bildirilen Ermenilerin hemen yoldan çevrilerek Urfa ve Musul'un havâlî-i cenûbiyyesiyle Zor livâsına gönderilmesi ve ba‘de-mâ ihrâc edileceklerin de münhasıran o cihete i‘zâmları.

Fî 5 Mayıs sene 1331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/48

- 19 -

**VAN VİLÂYETİ'NDEKİ ERMENİLERİN MUSUL, ZOR VE URFA'YA
YERLEŞTİRİLMELERİ**

[Vilâyetteki Ermenilerin Musul Vilâyeti ile Zor ve Urfa sancaklarında tayin edilen yerlere yerleştirilmeleri, güvenliklerinin sağlanması, taşınır mal ve eşyalarını yanlarında götürebilmelerinin sağlanması hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum, Van, Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.]

9 B. 1333 (23 Mayıs 1915)

**Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti**

Şifre

Erzurum, Van, Bitlis Vilâyetlerine

Vilâyet dâhilindeki kurâ ve kasabâtda sâkin Ermeniler münâsebet-i mevki'îyye nazar-ı dikkate alınarak Van vilâyeti ile hem-hudûd olan kısım-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere Musul vilâyetinin kısım-ı cenûbîsi ile Zor sancağı ve merkezi müstesnâ olmak üzere Urfa sancağında taraf-ı hükûmetten ta'yîn olunan mahallere nakl ve iskân edileceklerdir. Mahall-i iskâniyye karyelerine vürûd eden Ermeniler îcâb ve hâl ve mevki'e göre ya müteferrik sûretde mevcûd kurâ ve kasabâta inşâ edecekleri hânelere veyâhûd taraf-ı hükûmetden ta'yîn edilecek mahallerde yeniden te'sîs edecekleri köylere yerleştirilecektir. Nakli îcâb eden Ermenilerin te'mîn-i sevk ve iskânı mahallî me'mûrîn idâresine â'iddir. Mahall-i iskâniyyelerine sevk edilen Ermenilerin muhâfaza-i cân ve mâllarıyla te'mîn-i i'âşe ve istirahatleri güzergâhlarında bulunan me'mûrîn-i idâreye â'iddir. Nakl edilen Ermeniler kâffe-i emvâl-i menkûle ve eşyâlarını birlikte götürebilir. Bu sevkîyât bi't-tab' harekât-ı harbiyyenin müsâ'ade ettiği mahallerde icrâ olunur.

Fî 10 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/93

- 20 -

**DÜŞMAN TARAFTARI OLAN HİRİSTİYANLAR VE ONLARLA
İŞBİRLİĞİ YAPAN MÜSLÜMANLAR HAKKINDA YAPILACAK
MUAMELE**

[Düşman taraftarı Hıristiyanlar ve onlarla işbirliği yapan Müslümanların evlerinde arama yapılması ve Divan-ı Harb'e verilmeleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.]

9 B. 1333 (23 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyet-i Umûmiye Müdîriyeti

25

Şifre

Gâyet mahremdir

Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Kumandanlığı'na

C. 3 Mayıs sene [1]331. Birinci mâddede beyân olunduğu vechile tasfiye mu'âmelesinin icrâsı zamânının henüz hulûl etmediğine kâni' isem de düşman tarafdârı Hıristiyanların ve Sayda hâdisesinde medhaldâr eşhâs gibi bu makûle Hıristiyanlarla tevhi'd-i mesâ'î eyledikleri tezâhür etmiş ve edecek hâ'in Müslümânların hânelerinde hemân taharriyât icrâ olunarak Dîvân-ı Harb'e tevdi'lerine tarafdârım. Nezâretde dahi mahfûz vesâ'ikleri var ise gönderilmek üzere isimlerinin inbâsı.

Fî 10 Mayıs sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/85

- 21 -

**ERMENİ KÖYLERİ BOŞALTTIRILDIKÇA MEVCUT DURUM
HAKKINDA BİLGİ VERİLMESİ**

[Ermeni köyleri boşalttırdıkça bunların miktarı, köyün ismi ve gittikleri yerler hakkında bilgi verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana, Halep, Erzurum, Van, Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.]

11 B. 1333 (25 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

Şifre

Adana, Haleb, Erzurum, Van, Bitlis Vîlâyetlerine

Ermeni köyleri boşalttırdıkça bunların mikdâr ve köyün ismiyle mahall-i sevkleri hakkında pey-der-pey ma'lûmât i'tâsının usûl ittihâzı.

Fî 12 Mayıs sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/113

- 22 -

*RUS HUDUDUNA YAKIN OLMASI DOLAYISIYLA ERZURUM'DA
 BULUNAN ERMENİLERİN İHRACI*

[Rus hududuna yakın olması dolayısıyla Erzurum'da bulunan Ermenilerin oradan gönderilmeleri ve Diyarbakır, Harput, Sivas Ermenilerinin ihracına lüzum görülmediği hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

13 B. 1333 (27 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 17

Şifre

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 12 Mayıs sene [1]331 ve 105, 10 Mayıs sene [1]331 târîhli şifre sûreti zîre nakl olundu :

Ta'kîb olunan nokta-i nazar vilâyetin Rus hudûdunda bulunması dolayısıyla orada hiç bir Ermeni bırakmamak esâsına müsteniddir. Ba'zı kısımlardaki Ermenilerin âcilen ihrâc ve ba'zı cihetlerdeki te'cîl-i sevki bi't-tab' takdîr-i âlîlerine mevdû'dur. Diyârbekir, Harput, Sivas Ermenilerinin ihrâcına lüzûm ve ihtiyâc görülmemiştir.

Fî 14 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/129

- 23 -

*ERMENİLERİN İÂŞE VE İSKÂN MASRAFLARININ MUHACİRİN
TAHSİSATINDAN TESVİYESİ*

[Ermeniler için gerekli iaşe ve iskân masraflarının muhacirîn tahsisatından tesviyesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

15 B. 1333 (29 Mayıs 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhacirîn Müdîriyyeti

30

Şifre

Konya Vilâyeti'ne

C. Fî 14 Mayıs sene [1]331. Şifre. Ermeniler için vukû' bulacak masârîf-ı i'âşe ve iskâniyyenin fasl-ı mahsûs açılarak vilâyette mevcûd muhâcirîn tahsisâtından tesviyesi.

Fî 16 Mayıs sene [1]331

Nâzır Nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/152

- 24 -

SÜRGÜN EDİLEN ERMENİLERİN BORÇLARININ ALINMAYACAĞI

[Sürgün edilen Ermenilerin borçlarının alınmayacağına dair, Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

18 B. 1333 (1 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsî: 21

Şifre

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

C. 15 Mayıs sene [1]331. Teb'îd olunan Ermenilerden deynleri alınmaya-caktır.

Fî 19 Mayıs sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/200

- 25 -

SEVK MUAMELESİNİN ERMENİLERİN KALABALIK OLDUĞU
YERLERDE TATBİKİ

[Ermenilerden müteşebbis ve muzır eşhas ile komite reislerinin tebid ve tevkipleri hakkındaki tebliğatin yanlış anlaşıldığı, tebid muamelesinin Ermenilerin kalabalık olduğu mahallerdeki eşhasa tatbiki hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Edirne, Halep, Urfa, Eskişehir, Maraş ve sair vilâyet ve mutasarrıflıklara çekilen telgraf.]

18 B. 1333 (1 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 2

Şifre

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	İzmit	"
Adana	"	Bolu	"
Ankara	"	Canik	"
Aydın	"	Karasi	"
Bitlis	"	Kayseri	"
Haleb	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Hüdâvendigâr	"	Niğde	"
Diyârbekir	"	Eskişehir	"
Sivâs	"	Mar'aş	"
Trabzon	"		
Konya	Vilâyeti'ne		
Ma'mûretü'l-âziz	"		
Van	"		

Ermenilerden müteşebbis ve muzır eşhâs ile komite rü'esâsının teb'îd ve tevkîfleri hakkındaki tebliğâtın ba'zı mahallerde yanlış anlaşıldığı ve ekseri yerlerde ale'l-ıtlâk göze görünen eşhâsın tevkîf olunarak bir muhîtden yine ona mümâsil ve mevki' i'tibâriyle mücâvir diğer bir mahalle teb'îd edildiği ve bir çok yerlerde de hakîkî erbâb-ı mefsedet hakkında hiç bir mu'âmele yapılmadığı cereyân eden

muḥâberâtla te'eyyüd etmişdir. Müteşebbis ve muzır eşhâs ve komitecilerin bulundukları yerlerden aynı kâbiliyet-i fesâdiyeyi hâ'iz mahallere nakli yine kendilerini müsâ'id muhîtlere sevk demek olacağına nazaran ba'de-mâ teb'îdde bu cihetin nazar-ı dikkate alınması ve teb'îd mu'âmelesinin Ermenilerin muhît ve kesâfet i'tibâriyle iş görebilecekleri menâtıkdaki eşhâs hakkında tatbîki.

Fî 19 Mayıs sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/201

- 26 -

*ERMENİ KOMİTECİLERİNDEN AZADAMARD HACI HAYK TİRYAK'IN
AYAŞ'A GÖNDERİLMESİ*

[Taşnaksutyun Komitesi elemanlarından Azadamard Hacı Hayk Tiryakyan'ın muhafaza altında Ayaş'a gönderilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

24 B. 1333 (7 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 12

Şifre

Kastamonu Vilâyeti'ne

Kengiri'ye sevk edilmiş olan Taşnaksutyun Komitesi erkânından Azadamard Hacı Hayk Tiryakyan'ın mahfûzan Ayaş'a i'zâmı.

Fî 25 Mayıs sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/273

- 27 -

*TİCARET VE BENZERİ SURETLERLE İKAMET EDEN ERMENİLERİN
YERLERİNDE BIRAKILMALARI*

[Ermenileri göç ettirilen yerlerde, ticaret vesair suretle ikamet eden Ermenilerin yerlerinde bırakılmaları hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

25 B. 1333 (8 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 23

Şifre

Mar‘aş Mutasarrıflığı'na

C. 23 Mayıs sene [1]331. Ermenileri ihrâc olunan livâ mülhakâtında ticâret vesâ'ir sûretle ikâmet eden Ermenilerin esâsen mukayyed bulundukları memleketlerinde bırakılmaları muvâfıktır.

Fî 26 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/295

- 28 -

*EZİNE'DE BULUNAN 500 ERMENİNİN ORADA BULUNMASININ
 UYGUN OLMADIĞI VE BAŞKA YERLERE SEVKLERİ*

[Ezine'de bulunan 500 Ermeniden komitelere mensub olanların yakalanması ve diğerlerinin de liva dahilinde uygun bir yer bulunursa oraya, bulunamazsa Karesi'ye sevklerinin uygun olacağı yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kal'a-i Sultaniye Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

25 B. 1333 (8 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 16

Şifre

Kal'a-i Sultâniye Mutasarrıflığı'na

Ezine'de mevcûd beş yüz nüfûs Ermeninin mahall-i mezkûrda bulunmaları ora kumandanlığınca muvâfık görülmediği ve bunların geçen İtalya harbinde şenlik yaptıkları da işidilmiş olduğu cihetle komitelere mensûb olanların der-desti ve diğerlerinin nakl-i hâne ettirilmeleri Başkumandanlık Vekâleti'nden iş'âr kılınmıştır. Merkûmûndan ihrâc edileceklerin livâ dâhilinde münâsib bir mahall bulunduğú takdîrde oraya bulunamadığı sûretde Karesi'ye sevkleri ve inbâsı.

Fî 26 Mayıs sene [1]331

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/289

- 29 -

**GÖÇ EDEN ERMENİLERİN GERİDE BIRAKTIKLARI MAL VE
EŞYALARLA, SEVKLERİ TEHİR EDİLEN ERMENİLER**

[Göç eden Ermenilerin geride bıraktıkları eşyalarının değeri hükümetçe sahiplerine ödeneceğinden terkedilmiş malların korunarak sahibleri adına satılması ve güçsüz kadınlarla askeri imalâthanede çalışanların sevklerinin tehiri hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

26 B. 1333 (9 Haziran 1915)

**Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
20**

**Şifre
Müsta'cel**

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 24 Mayıs [1]331. Ermenilerin birlikde götürmeyecekleri eşyânın kıymeti hükûmet tarafından ashâbına te'diye edileceği cihetle emvâl-i metrûkenin muhâfaza ve ashâbı nâmına bi'l-müzâyede bey'i îcâb eder. Bu husûsdaki ta'lîmât-ı mufassala postadadır. İ'mâlâthâne-i askerîde çalışanlarla aceze-i nisvânın şimdilik te'hîr-i sevkleri câ'izdir.

Fî 27 Mayıs [1]331

**Nâzır Nâmına
Ali Münîf**

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/303

- 30 -

DEVELİ'DEN AKSARAY'A GÖNDERİLEN ERMENİLER.

[Develi'nin Küçük İncesu köyünden Ermenilerin Aksaray'a gitmek üzere yola çıkarıldığına dair Kayseri Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

26 B. (9 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Kayseri

Develi kazâsında Küçük İncesu karyesinin yüz altmış hânedeki altı yüzden ibâret Ermeni ahâlîsinin kâmilin dünkü gün Aksaray'a gitmek üzere yola çıkarıldıkları ma'rûzdur.

Fî 27 Mayıs [1]331

Kayseri Mutasarrıfı
Zekâî

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/36

- 31 -

*ERMENİLERİN YERLEŞTİRİLMELERİYLE İLGİLİ TALİMAT İLE İAŞE
 VE İSKÂN MASRAFLARINA KARŞILIK GÖNDERİLEN HAVALE*

[Ermenilerin yerleştirilmeleri ile ilgili talimatnamenin postada olduğuna ve muhacirin tahsisatından beş yüz bin kuruşluk havalenin yiyecek ve yerleşme masrafları olarak gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Musul Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

26 B. 1333 (9 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
19

Şifre

Musul Vilâyeti'ne

C. Fî 19 Mayıs sene [1]331. Ermenilerin sûret-i iskânlarına â'id mufasssal ta'limâtname postadadır. Muhâcirîn misillü i'âşe ve iskânları [masârıfının] muhâcirîn tahsîsatından beş yüz bin gurûşluk havâlenâme tebliğ etdirilmiştir.

Fî 27 Mayıs sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/305

- 32 -

*KONYA'YA SEVK OLUNAN ZEYTUN ERMENİLERİNE YARDIM
 AMACIYLA BİR AMERİKALI ÜYE GÖNDERİLMEK İSTENDİĞİ*

[Konya'ya sevk olunan Zeytun Ermenilerine, Amerikan heyetinden bir üyenin yardım amacıyla gönderilmesinde sakınca olup olmadığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne gönderilen şifre telgraf.]

27 B. 1333 (10 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyeti Umûmîyye Müdîriyyeti
Husûsî: 32

Şifre

Konya Vilâyeti'ne

Oraya sevk olunan Zeytûn Ermenilerine Amerika hey'etinden, berây-ı mu'âvenet bir a'zâ gönderilmek isteniliyor, mahzûr olup olmadığının iş'ârı.

Fî 28 Mayıs sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/312

- 33 -

KÜÇÜK İNCESU DIŞINDA LİVA VE BAĞLI YERLERDEN
ERMENİLERİN SEVKLERİNİN UYGUN OLMADIĞI

[Yerleri değiştirilen Ermenilerin, gittikleri yerlerde de çoğunluğu sağlayacakları ihtimali gözönüne alınarak Küçük İncesu'dan başka yerlerden Ermeni çıkarılmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

29 B. 1333 (12 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmîyye Müdîriyyeti
Husûsî: 24

Şifre

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 27 Mayıs sene [1]331. Kasaba ve mülhakâtından Ermenilerin ihrâcı bi'l-âhare bunların gidecekleri mahallerde de büyük bir kitle teşkîl ve ekseriyet te'mîn etmelerini intâc edeceğinden muvâfık değildir. Binâ'en-aleyh Küçükincesu'dan başka ba'de-mâ livâ mülhakâtından Ermeni çıkarılmayacaktır.

Fî 30 Mayıs sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 53/326

- 34 -

**SEVK OLUNAN ERMENİLERİN YOLLARDA KORUNMALARI,
BUNLARA SALDIRANLARIN CEZALANDIRILMALARI**

[Ermenilerin sevkleri esnasında yollarda muhafaza edilmeleri, firar edenlerle bunlara saldıranların cezalandırılmaları, sevk için eski yolun kullanılması hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

1 Ş. 1333 (14 Haziran 1915)

**Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 25**

Şifre

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 39 Mayıs sene [1]331. İhrâc olunan Ermenilerin yollarda muhâfaza-i hayâtlarına imkân nisbetinde çalışılması ve esnâ-yı sevkde firâra tasaddî edenlerle muhâfazalarının me'mûr olanlara karşı ta'arruzda bulunacakların te'dîbi tabî'îdir. Fakat buna hiç bir zaman ahâlî karıştırılmayacak ve beyne'l-anâsır mukâteleyi intâc edecek ve aynı zamânda hârice karşı da pek çirkin görünecek vakâyî' tahaddüsüne kat'ıyyen meydân ve imkân bırakılmayacaktır. Binâ'en-aleyh çıkarılan Ermenilerin diğer yolun pek uzun olmasına mebnî kemâ-fi's-sâbık eski tarîkden sevklerine devâm olunması ve ancak güzergâhlarında bulunan aşâyir ile köylerin ta'arruzuna karşı her dürlü esbâb ve vesâ'itin istikmâliyle müdâfa'ası ve katl ve gasba cür'et edeceklerin şiddetle te'dîbi lâzımdır, keyfiyet Diyârbekir, Ma'mûretü'l-aziz, Bitlis'e de yazılmışdır.

Fî 1 Haziran sene [1]331

**Nâzır
Tal'at**

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/10

- 35 -

**ERZURUM'DAN SEVK OLUNAN ERMENİLERİN TAARRUZA
UĞRADIĞI, MUHAFAZALARI İÇİN GEREKLİ ÖNLEMLERİN
ALINMASI**

[Erzurum'dan sevk olunan bir kafilenin Kürdler tarafından katledildiklerinin bildirildiği, sevk olunanların yollarda korunmaları için gerekli önlemlerin alınması, aykırı harekette bulunanların cezalandırılması ve karşılıklı çatışmalara meydan verilmemesi]

hususlarında Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır, Mamuretülaziz ve Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.]

1 Ş. 1333 (14 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 20

Şifre

Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz, Bitlis Vilâyetlerine

Erzurum'dan ihrâc olunan Ermenilerden beş yüz nüfûsluk bir kâfilenin Erzincan ile Erzurum arasında Kürdler tarafından katl edildiği Erzurum Vilâyeti'nden iş'âr olunmuştur. İhrâc olunan Ermenilerin yollarda muhâfaza-i hayâtlarına imkân nisbetinde çalışılması ve esnâ-yı sevklerinde firâra tasaddî edenlerle muhâfazalarına me'mûr olanlara karşı ta'arruzda bulunacakların te'dîbi tabî'îdir. Fakat buna hiç bir zaman ahâlî karıştırılmayacak ve beyne'l-anâsır mukâteleyi intâc edecek ve aynı zamânda hârice karşı da pek çirkin görünecek vekâyi' tahaddüsüne kat'iiyyen meydân ve imkân bırakılmayacaktır. Binâ'en-aleyh o tarîkle gelecek Ermenilerin güzergâhlarında bulunan aşâyir ile köylülerin ta'arruzuna karşı her dürlü esbâb ve vesâ'itin istikmâliyle müdâfa'ası ve katl ve gasba cür'et edeceklerin şiddetle te'dîbi lâzımdır.

Fî 1 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/9

- 36 -

*SUŞEHİRİ ERMENİLERİNİN SEVKİ SİVAS'TAKİLERİN SEVK
 OLUNMAMASI*

[Suşehri Ermenilerinin sevkine ve Sivas Ermenilerinin Nezâretin fikri alınmadıkça şimdilik sevk olunmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

1 Ş. 1333 (14 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 304

Şifre

Sivas Vilâyeti'ne

C. 29 Mayıs sene [1]331. Suşehri Ermenilerinin ihrâcı muvâfıktır, ma'a-mâ-fîh vilâyetinizden Ermenilerin ihrâcı şimdilik münâsib görülmediğinden ba'de-mâ lüzûm ve îcâb-ı kat'î görülmedikçe ve buranın fikir ve mütâla'ası alınmadıkça Ermeni sevk olunmaması lâzımdır.

Fî 1 Haziran sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/7

- 37 -

SİS ERMENİLERİNİN SEVKİ

[Sis Ermenilerin tamamen sevklerinin uygun olduğuna dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 4479

Şifre
Mahrem ve müsta'celdir

Adana Vilâyeti'ne

C. 2 Mayıs [1]331. Sis Ermenilerin kâmil sevkleri münâsibdir.

Fî 4 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/51

- 38 -

ON BİN MUHACİRİN DERHAL SEVKİNE İMKÂN OLMADIĞI

[Muhacir sevkine imkân olmadığı, Müslüman muhacirlerden mühim nüfûsun iskân edileceği ve Ermeni köyleri hakkında istenilen iktisâdî ve coğrafi malumâtın itibara alınmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
41

Şifre

Diyârbekir Vilâyeti'ne

C. Fî 2 Haziran [1]331. Ahvâl-i hâzıra dolayısıyla derhâl on bin muhâcirin celb ve sevkine imkân yokdur. Karîben İslâm mültecîlerinden nüfûs-ı mühimme berây-ı iskân oraya gönderilecektir. Ermeni köyleri hakkında istenilen ma'lûmât-ı iktisâdiyye ve iklîmiyye sevkîyât ve tevzî'ât-ı umûmiyyede merkezce nazar-ı i'tibâra alınması elzem bulunduğundan me'mûrîn-i mülkîye vâsıtasıyla istihsâl edilecek ma'lûmât-ı kâfiyenin sür'at-i i'tâsına himmet buyurulması.

Fî 4 Haziran [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/39

- 39 -

SEVK EDİLEN ERMENİLERİN DURUMLARININ TAHKİKİ

[Maraş ve sair yerlerden vilâyetin güneydoğusuna sevk edilmek üzere gönderilen Ermenilerden bir kısmının vilâyet merkezinde bırakıldıkları haberinin tahkikine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 38

Şifre

Halep Vilâyeti'ne

C. 2 Haziran sene [1]331. Vilâyet dâhilinde çıkarılacak Ermeniler hakkında 10 Mayıs sene [1]331 târîh ve 18 numrolu şifre ile ta'lîmât-ı mahsûsa verilmiş idi. Binâ'en-aleyh şimdiye kadar hiç bir şey yapılmaması sebebi anlaşılamadı ve bu cihetin ve bir de Mar'aş vesâ'ir mahallerden vilâyetin cenûb-ı şarkîsine sevk olunmak

üzere oraya gönderilen Ermenilerden ba‘zılarının merkez-i vilâyetde bırakdılmakda olduğu istihbâr olunduğundan böyle bir mu‘âmele mesbûk olub olmadığının ser‘ân bi'l-etrâf iş‘ârı.

Fî 4 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/54

- 40 -

ERMENİ KATOLİK MİSYONERLERİN ERZURUM'DA KALMALARI

[Ermeni Katolik misyonerlerle sörlerin şimdilik sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

4 Ş. 1333 (17 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 28

Şifre

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 2 Haziran sene [1]331. Ermeni Katolik misyonerlerle sörlerin şimdilik orada kalmaları daha münâsibdir.

Fî 3 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/55

- 41 -

ERMENİ MURAHHASASININ SÜRÜLMESİ

[Ermeni murahhasasının sürülmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

6 Ş. 1333 (19 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 26

Şifre

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 3 Haziran sene [1]331. Ermeni murahhasasının hemen nefy ve teb'îdi muvâfıktır.

Fî 6 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/64

- 42 -

ERMENİLERİN BAĞDAT HATTININ BATISINA YERLEŞTİRİLMELERİ

[Musul Vilâyeti'ne gönderilen Ermenilerin Bağdat hattının batısında bulunan mahallere yerleştirilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Musul Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

8 Ş. 1333 (21 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şifre

Musul Vilâyeti'ne

Berây-ı iskân vilâyet dâhiline gönderilecek Ermenilerle şimdiye kadar gelenlerin Bağdâd hattının şimâl ve şarkına kat'ıyyen yanaştırılmayarak münhasıran mezkûr hattın garbına tesâdüf eden mahallerde iskân edilmeleri esbâbının istikmâli ve şu [takayyüdün] muhafazasına mütemâdiyen i'tinâ olunması.

Fî 8 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/83

- 43 -

*ERMENİLERİN BAĞDAT HATTININ DOĞU VE GÜNEYİNE
YERLEŞTİRİLMELERİ*

[Gönderilecek Ermenilerin Bağdat hattının güneyine yerleştirilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa ve Zor mutasarrıflıklarına şifre telgraf.]

8 Ş. 1333 (21 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şifre

Urfa ve Zor Mutasarrıflıklarına

Berây-ı iskân oraya gönderilecek Ermenilerle şimdiye kadar gelenlerin Bağdâd hattının [şark] ve cenûb kısmına tesâdüf eden arâzîde iskân edilmeleri ve şu tekayyüdün muhâfazasına [mütemâdiyen] i'tinâ olunması.

Fî 8 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/84

- 44 -

ERMENİ AHALİNİN SEVK YERLERİNİN BİLDİRİLMESİ

[Tahliyesi kararlaştırılan, Ermenilerle meskûn köy ve kasaba ahâlisinin isim ve miktarlarının ve nerelere sevk edileceklerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülazîz, Trabzon, Sivas vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

11 Ş. 1333 (24 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

Ma'mûretü'l-azîz, Trabzon, Sivas Vilâyeti'yle Canik Mutasarrıflığı'na

Tahliyesi tekarrür eden Ermenilerle meskûn köy ve kasabalar esâmî ve mevâki'yle ahâlîsi mikdârının ve ne tarikle nerelere sevk edileceğinin ve bu bâbdaki ma'lûmât ve mutâla'alarının serî'an iş'ârı.

Fî 11 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/136

- 45 -

ERMENİ ÇOCUKLARININ YETİM HANELERE YERLEŞTİRİLMESİ

[Yerleri değiştirilen veya uzaklaştırılan Ermenilerin küçük çocuklarının eytamhânelere yerleştirilmeleri için, münasip bina bulunup bulunamayacağının ve ne kadar çocuk olduğunun bildirilmesine dair

Maarif-i Umumiye Nezâreti'nden Diyarbakır, Adana, Trabzon, Sivas, Bitlis, Van ve sair vilâyetlere çekilen şifre telgraf.]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâreti

Kalem-i Mahsûs

Husûsî numro: 327

Umûmî numro: 194195

Dahiliye şifresiyle kapatılacaktır.

Diyârbekir, Haleb, Trabzon, , Erzurum, Sivas Bitlis, Ma'mûretü'l-azîz, Van vilâyetleriyle Mar'aş Mutasarrıflığı'na

Mevki'leri tebdîl veya birer sûretle teb'îd edilen Ermenilerin on yaşından dîn çocuklarını dâru'l-eytâm te'sîsiyle veya mü'essisi dâru'l-eytâmlara celb ile ta'lîm ve terbiye etmek mutasavver olduğundan bunlardan vilâyet dâhilinde ne kadar çocuk bulunduğunun ve orada dâru'l-eytâm te'sîsi için münâsib binâ bulunub bulunamayacağının âcilen iş'ârı.

Fî 13 Haziran sene [1]331

Ma'ârif Nâzırı

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/150

- 46 -

ERMENİ SEVKİYATIN EMNİYET İÇİNDE YAPILMASI

[İhraçlarına teşebbüs olunan Ermenilerin güvenliklerinin temin edilerek sevklerine devam edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsî: 4578

Mahrem

Şifre

Erzurum Vilâyeti'ne

C. 11 Haziran sene [1]331. İhrâclarına teşebbüs olunan Ermenilerin te'hîr-i sevkleri bi't-tab' kâbil değildir. Binâ'en-aleyh sevklerine kemâ-fi's-sâbık devâm edilmesi ma'a-mâ-fih gerek eldeki mevcûd kuvvetle ve gerek inde'l-iktizâ oradan isti'âne ile muhâfazalarına i'tinâ olunması.

Fî 13 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/156

- 47 -

SAHİPSİZ ERMENİ ÇOCUKLARININ DURUMU

[Sahipsiz Ermeni çocuklarının bulundukları mahallerde kalmalarının münasip görüldüğüne dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 4573
Mahrem

Şifre

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

C. 12/13 Haziran sene [1]331. İş'âr olunan sâhibsiz Ermeni çocuklarının şimdilik bulundukları mahallerde kalmaları münâsibdir.

Fî 13 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/163

- 48 -

RUMLARIN RUM VE ERMENİ KÖYLERİNE DAĞITILMALARI

[Gelecek olan Rumların Rum ve Ermeni köylerine dağıtılmalarına ve bunların dahile yayılmalarının önlenmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
42

Şifre

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

C. Fî 9 Haziran sene [1]331. Vürûd edecek Rumların izdihâma bakmayarak Rum ve Ermeni köylerine tevzî'i zarûriyyât-ı siyâsiyyedendir. Bunların dâhile intişârlarına mümâna'at olunması.

Fî 13 Haziran sene[1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/158

- 49 -

DERSİM EŞKİYASININ ERMENİ KAFİLELERİNE SALDIRILARI

[Erzurum'dan sevk edilen Ermenilerin Dersim eşkiyası tarafından yolları kesilerek katledilmeleri üzerine, gerekli tedbirlerin alınmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

13 Ş. 1333 (26 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Mahrem ve Müsta'celdir

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

Muhâfaza tahtında Erzurum'dan sevk olunan Ermeni kâfilelerinin Dersim eşkiyası tarafından yolları kesilerek katl edildikleri ve bunların ellerinden Ermeni kâfilelerini kurtarmak kâbil olmadığı Erzurum Vilâyeti'nden iş'âr olunuyor. Dersimlilerin bu sûretle tevâlî-i cinâyetleri kat'ıyyen câ'iz olamayacağından gelen kâfilelerin te'mîn-i masûniyyetlerine â'id tedâbîrin serî'an istikmâli.

Fî 13 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/162

- 50 -

SEVK EDİLEN ERMENİLERİN MALLARININ MUHAFAZA EDİLMESİ

[Nakillerine karar verilen Ermenilerin mallarının muhafazasına ilişkin talimatnamenin gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas, Trabzon ve Mamuretülaziz vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na çekilen şifre telgraf.]

14 Ş. 1333 (27 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

Şifre

Sivas, Trabzon, Ma'mûretü'l-azîz vilâyâtıyla Canik Mutasarrıflığı'na

Nakl ve sevkleri takarrur eden Ermenilerin berâberlerinde götüremeye-cekleri emvâl-i menkûle ve gayr-i menkûlenin sûret-i idâre ve muhâfazası hakkındaki ta'lîmâtname posta ile der-dest-i irsâl olduğundan şimdilik emvâl-i mevcûdenin taht-ı muhâfazaya aldırılması.

Fî 14 Haziran [1]331

Nâzır Nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/202

- 51 -

MÜLTECİLERİN ERMENİ KÖYLERİNDE İSKÂNİ

[Mültecilerin boşaltılan köylere yerleştirilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

14 Ş. 1333 (27 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

35

Şifre

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

C. 11 Haziran sene [1]331. Mültecîlerin dâhil-i vilâyetde tahliye edilen Ermeni köylerinde iskânı.

Fî 14 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/189

- 52 -

HARP BÖLGELERİNDEKİ AHALİNİN TEVZİİ

[Harp bölgelerinden göç eden ahalinin, vilâyet içinde ve Van vilâyetinin boşaltılan Ermeni köylerine dağıtılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

14 Ş. 1333 (27 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

Şifre

Erzurum Vilâyeti'ne

Menâtık-ı harbiyyeden hicret eden ahâlînin vilâyât-ı sâ'ireye dağılmalarına meydân verilmeyerek dâhil-i vilâyetde ve Van Vilâyeti'nin tahliye edilen Ermeni köylerine tevzî'i.

Fî 14 Haziran sene [1]331

Nâzır nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/203

- 53 -

DÜYUN-I UMUMİYEDEKİ ERMENİ MEMURLARIN YERİNDE KALMASI

[Düyun-ı Umumiye'deki Ermeni memurların yerlerinde kalmaları hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

15 Ş. 1333 (28 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şifre

Trabzon Vilâyeti'ne

C. 14 Haziran sene [1]331. Düyûn-ı Umûmiyye'de bulunan Ermeni me'mûrlar şimdilik kalsın.

Fî 15 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/221

- 54 -

METRÛK MALLARIN MUHAFAZA VE DEFTERE KAYDEDİLMESİ

[Terkedilen malların muhafazası ve kaydı için Maliye ve Mülkiye memurlarından bir komisyon oluşturulması gerektiğine ilişkin talimatnamenin gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na gönderilen şifre telgraf.]

15 Ş. 1333 (28 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

29

Şifre

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. Fî 10 Haziran sene [1]331. Emvâl-i metrûkenin muhâfaza ve sebt-i defter edilmesi zımnında me'mûrîn-i Mülkiye ve Mâliye'den mürekkeb komisyon teşkîli muktezîdir. Bu bâbdaki mufassal ta'lîmâtname fî 28 Mayıs sene [1]331 târîhinde postaya verilmiştir, vusûlünün iş'ârı.

Fî 15 Haziran sene [1]331.

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/226

- 55 -

*SEVK EDİLEN ERMENİLER HAKKINDA YETERLİ MALUMAT
BULUNMADIĞI*

[Sevk edilmeye başlanan Ermenilerin, nereden nereye ve ne kadar sevkleri bilinmediğinden, gerekli malumatın gönderilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon, Sivas, Mamuretülazîz ve Diyarbakır vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

15 Ş. 1333 (28 Haziran 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

Şifre

Trabzon, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir vilâyâtıyla Canik Mutasarrıflığı'na

Sevklarine ibtidâr olunan Ermeniler mikdârı hakkında bir gûne ma'lûmât alınamadı. Şimdiye kadar nerelerinin sevkîyâtına başlanılmış ve nerelere sevk edilmişlerdir sür'at-i iş'ârı.

Fî 15 Haziran sene [1]335

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/222

- 56 -

**URFA LİVASI DAHİLİNDEKİ MÜSLÜMANLARLA ERMENİLER
ARASINDAKİ SÜRTÜŞMELER**

[Urfa Livası dahilindeki Müslümanlarla Ermeniler arasındaki sürtüşmelerin arttığı ve buna karşılık gerekli tedbirlerin alınmadığı yolundaki haberin incelenerek gerekli izahatın yapılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

18 Ş. 1333 (1 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyet-i Umûmiye Müdîriyeti

Şifre

Urfa Mutasarrıflığı'na

Livâ dâhilinde Ermenilerle ahâlî-i İslâmiye arasındaki münâsebâtın kesb-i vehâmet ettiği ve bu bâbda ciddî bir tedbîr yapılmadığı haber alınıyor. Fi'l-hakîka Ermenilerle İslâmlar arasında mukâteleyi intâc edecek bir münâferet mevcûd mudur ve oradan şimdiye kadar muzır ve müteşebbis ne kadar Ermeni çıkarılmışdır? Bu bâbda yapılmış olması lâzım gelen tedâbîr hakkında âcilen îzâhât i'tâsı.

Fî 18 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/267

- 57 -

**ORDU, PERŞEMBE, ULUBEY, GÖRELE, TİREBOLU, SÜRMENE VE
TRABZON'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER.**

[Ordu, Perşembe, Ulubey, Görele, Sürmene, Tirebolu ve Trabzon'dan sevk edilen Ermenilerle, meydana gelen olaylara dair Trabzon Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

18 Ş. 1333 (1 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Trabzon

Ermenilerden Giresun'dan üç yüz yirmi sekiz kişinin ve Ordu kazâsının Perşembe nâhiyesinden üç yüz doksan nüfûs ile eşhâs-ı muzırradan mürekkebi bir kâfilenin ve Ulubey nâhiyesinden otuz kadar asker firârîsinin ve Sürmene'den iki yüz doksan ve Tirebolu kazâsından kırk beş kişinin daha sevk olundukları ve Ordu kazâsından iki gün evvel sevk edilen otuz altı kişilik bir kâfilenin Ulubey Orman civârında firâra tasaddî etmesine mebnî altısının meyyiten istîsâl ve diğerlerinin tekrâr ilticâyı icbâr edildiği ve Görele kazâsında mevcûd iki yüz elli nüfûsun kâmilten çıkarıldığı ve Tirebolu'dan tertîb olunan üçüncü kâfileye iştirâk eden Papaz Karabet'in â'ilesiyle isimleri henüz tahkîk edilemeyen birkaç kişiyi hânesinde bırakarak evine içeriden ateş verdiği ve her ne kadar kapı kırılarak içeri girilmeye teşebbüs olunmuşsa da kapı güçlülükle açılabilmesine ve içeridekilerin isti'mâl-i silâha başlamalarına mebnî eve girmek kâbil olamayarak mezkûr hâne ile derûnunda bulunan dokuz nüfûsun ve civârdaki dört hânenin yandığı, ve tedâbir-i müttehize sâyesinde bir gûnâ vekâyî' hudûsuna mahal bırakılmaksızın kasabada bulunan Ermenilerin umûmiyetle toplattırılarak askerî depoyuna habs edildikleri mahallerinden bildirilmesine ve Trabzon şehriyle köylerinden dahi bugün üç bin dört yüz Ermeni yola çıkarılmış ve Trabzon'da bir Ermeninin hânesini ihrâk sûretiyle îkâ-ı mel'anete tesaddîsi hânesinin muhterik olması ve kendisiyle topçu zâbiti bulunan mahdûmunun habsiyle netîcelenmiştir.

Fî 18 Haziran [1]331

Trabzon Vâlîsi
Cemâl Azmî

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/41

- 58 -

İHTİDÂ EDEN ERMENİLERİN SEVKİ

[Sevk olunan Ermenilerin memleketlerinde kalmak için ihtidâ ettikleri anlaşıldığından, ihtidâlarına bakılmaksızın belirlenen yerlere sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

18 Ş. 1333 (1 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmîyye Müdîriyyeti
Husûsî: 4635

Şifre
Mahrem

Erzurum, Adana, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Trabzon, Ma'mûretü'l-azîz, Musul, Van, Urfa, Kütahya, Mar'aş, İçel, Eskişehir Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına

İhrâc olunan Ermenilerden ba'zılarının müctemi'an veyâ münferiden arz-ı ihtidâ etdikleri ve bu sûretle memleketlerinde kalmak çâresini te'mîne çalışdıkları anlaşılıyor. İhtidâ bir netîce-i kanâ'at olduğu için kat'iyen bu gibi mesâ'ilde mevzû'-ı bahs olamaz ve hiç bir zaman bu şekilde vukû' bulacak ihtidâlara i'timâd olunamaz. Binâ'en-aleyh öteden beri kendilerini menfa'atlerini tehlikede gördükleri zaman bir vâsita-i iğfâl olarak ihtidâ etdiklerini ileri süren bu kabîl eşhâsın mürâca'atlarına sûret-i kat'iyede atf-ı ehemmiyyet edilmemesi ve bi'l-âhere İslâm nâmı altında da neşr-i mefsedetden geri kalmayacak bu âdemlerin ihtidâ etseler bile yine ta'yîn olunan mahallere sevklerinden sarf-ı nazar olunmaması ehemmiyetle tebliğ olunur.

Fî 18 Haziran sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/254

- 59 -

ESNAF VE TÛCCAR ERMENİLERİN DIŞINDAKİ KOMİTECI
ERMENİLERİN UZAKLAŞTIRILMASI.

[Komiteci ve muzır Ermenilerin uzaklaştırılması ve esnaf ve tüccarın kasabaları değiştirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon, Sivas, Diyarbakır, Mamuretülaziz valilikleriyle Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

22 Ş. 1333 (4 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmîyye Müdîriyyeti

Şifre

Trabzon, Sivas, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz Vilâyetleriyle Canik Mutasarrıflığı'na

İhrâc olunacak Ermenilerden komitecilerle hükûmetçe muzır tânınmış eşhâsın â'ileleriyle birlikde teb'îdleri ve kendi işleriyle meşgûl tüccâr ve esnâfın vilâyet/livâ dâhilinde kasabaları tebdîl edilmek üzere alıkonulması münâsib görüldüğünden ba'de-mâ o sûretle hareket olunması.

Fî 21 Haziran sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/287

- 60 -

**ERMENİLERE SEYAHAT YASAĞI VE BULGAR TEBAASINDAN BİR
ERMENİNİN BULGARİSTAN'A GİTME TALEBİNİN KARARA
BAĞLANMASI.**

[Beyoğlu'nda sakin Bulgar tebasından bir Ermeninin Bulgaristan'a dönmek istemesi üzerine ortaya çıkan durumun neticeye bağlanması hususunda Hariciye Nezâreti'nden Başkumandanlık Vekaleti'ne tezkire.]

21 Ş. 1333 (4 Temmuz 1915)

**Bâb-ı Âlî
Hâriciye Nezâreti
Umur-ı Siyâsiye Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Mühimme Kalemi
Siyasî 1016-68071
Târih: 21 Haziran sene [1]331**

Başkumandanlık Vekâlet-i Celîlesine

Beyoğlu'nda Sorep Agob sokağında sâkin Bulgaristan teb'asından Jan Kirkor Kavafyan Bulgaristan'a avdet etmek isteyerek vesîka almak üzere mahallesi polis komiserliğine mürâca'âtına cevâb-ı redd almasına mebnî Bulgaristan General Konsolatosu'nu haberdâr etmesiyle bu bâbda îzâhât almak ve seyâhata lâzım olan vesîkayı istemek için polis müdîriyetine konsoloshâneye gönderilmiş ise de Ermenilerin memâlik-i ecnebiyeye gitmeleri men'olunduğu cihetle vesîka i'tâsında imtinâ' edildiği. Bulgaristan Sefâreti'nden beyân ve merkûmun bilâ-te'hîr Bulgaristan'a avdet edebilmesi için emr i'tâsı iltimâs olunmaktadır.

Memâlik-i Osmâniyede bulunan gerek Osmânlı gerek ecnebî bi'l-umûm Ermenilerin memâlik-i ecnebiyeye azîmetlerine ve memâlik-i ecnebiyede mukîm aynı sınıflara mensûb Ermenilerin de bizim tarafa duhûllerine müsâ'ade olunmaması karârgâh-ı umûmîce bi'l-ittihâz zâbitaya tebliğ olunan karâr îcâbı olduğu lede's-su'âl Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'nden ifâde edilmiştir. Memâlik-i ecnebiyede bulunan Osmânlı ve ecnebî Ermenilerin Memâlik-i Osmâniye'ye duhûllerini ve tâbi'iyet-i Osmâniyeyi hâ'iz Ermenilerin de memâlik-i ecnebiyeye azîmetlerini hasbe'l-hâle men'etmek husûsunda Hükûmet-i seniyye muhtâr ise de, ecnebî, ale'l-husûs bî-taraf ve kendileriyle hüsn-i münâsebâtı arzu ettiğimiz devletler teb'asından olan Ermenilerin böyle bir karâr-ı umûmî ile sûret-i mutlaka ve gayr-ı muvakkatede buradan çıkmalarına mümâna'at olunması şikâyâta bâdî sefâretler cânibinden reddi her sûretle müte'azzir olacağına göre karârın buradan gidecek ecnebî Ermenilere â'id kısmının tatbîkinden ferâgat edilip edilmemek emrindeki mutâla'a-i aliyyelerinin izhârına himmet buyurulması mütemennâdır efendim.

BOA. HR. HU. Kr: 109 D.1/7

- 61 -

**ERMENİLERİN BOŞALTILDIĞI YERLERDEKİ MAHSÜLLERİN
KALDIRILMASI**

[Ermenilerin tahliye ettikleri yerlerdeki mahsüllerin toplanması hususunda güçlük çıktığı, toplama işleminin emval-i metruke komisyonları nezaretinde yapılması, bu hususta gereken ihtiyaçların bildirilmesi hakkında Dahiliye Nezâretin'den Sivas Diyarbakır ve Mamuretülaziz vilâyetlerine şifre telgraf.]

22 Ş. 1333 (5 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı A'şâyir ve Muhâcirîn Müdîriyeti

Şifre

Sivas, Diyârbekir ve Ma'muretü'l-azîz Vilâyetlerine

Ermeniler tarafından tahliye edilmiş mahallerde metrûk mevrû'âtın kaldırılıp elde edilmesi hakkında ta'lîmât-nâmede münderic mevâddın ba'zı mahallerde tatbîke imkân bulunmadığı anlaşılmış ve bunların emvâl-i metrûke komisyonlarının nezâreti tahtında olmak üzere masârıfı muhâcirîn tahsîsâtından verilerek Hükûmetce biçdirilüb harman edilmesi ve alınacak mahsûlden masârıf-ı vâkı'â bi't-tenzîl mütebâkîsinin takdîr olunacak fiy'ât mücebince cihet-i askeriye tevdî'i münâsib görülerek bu husûsta cihet-i askeriyece amele taburlarıyla mu'âvenet-i fi'liyye îfâsı te'mîn edilmiş olduğundan zikrolunan mahsûlâtın kaldırılması için asker veyâ ahâlîden ne mikdâr amele ve ne cins makine ve âlât ve edevâta ihtiyâc bulunduğunun serî'an tedkîkiyle mütâla'âlarıyla birlikde iki güne kadar iş'ârı.

Fî 22 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/301

- 62 -

**ERMENİLERİN İSKAN EDİLECEKLERİ BÖLGENİN
GENİŞLETİLEREK, MÜSLÜMAN NÜFUSUN % 10'U NİSBETİNDE
İSKANI**

[Ermenilerin iskan edilecekleri bölgenin genişletilerek, İran hududu, Musul, Halep ve Suriye vilâyetlerine Müslüman nüfusun % 10'u nisbetinde Ermeni yerleştirilmesinin kararlaştırıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Zor Mutasarrıflığına şifre telgraf.]

22.Ş.1333(5 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyîr ve Muhacirin Müdîriyeti
24

Zor Mutasarrıflığı'na

C. 16 Haziran [1]331. Ermenilerin iskân edilecekleri mıntika tevsî' edilerek Kerkük sancağının İran hudûduna seksen kilometre mesâfede vaki' kurâ ve kasabât dahî dahil olduğu halde Musul Vilâyetinin havâli-i cenûbiye ve garbiyesi ve Haleb Vilâyeti'nin kısm-ı şarkî ve cenûbîsi ve Suriye Vilâyeti'nin Havran ve Kerek sancakları dâhilindeki kurâ ve kasabâtda ahâlî-i Müslime nüfusunun yüzde onu nisbetinde tevzi'leri mukarrer olmağla aksâm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere livânın kâffe-i kasabât ve kurâsında iskânları zarûrî olan ahali-i merkumenin nisbet-i mua'yyene dâ'iresinde tevzi'leriyle muhtâç olanlarının taraf-ı hükûmetden iskânlarının icrâsı.

Fi 22 Haziran [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/308

- 63 -

**ERMENİLERİN İSKÂNINA TAHSİS EDİLEN YERLERİN
 GENİŞLETİLMESİ**

[Ermenileri iskân etmek için tahsis edilmiş olan yerlerin genişletilerek, Kerkük, Diyarbakır ve Halep bölgesindeki yerleşim planının tamimi ve iskânın Müslüman nüfusun % 10'unu geçmeyecek şekilde uygulanması hususunda Dahiliye Nezâreti'den çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

22 Ş. 1333 (5 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşayîr ve Muhâcirîn Müdîriyeti
Umûm: 361

Şifre

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Trabzon, Ma'mûretü'lazîz, Musul Vilâyâtına, Adana Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâsetine, Zor, Mar'aş, Canik, Kayseri, İzmit Mutasarrıflıklarına, Haleb Emvâl-i Mütrûke Komisyon Riyâseti'ne

Ermenilerin iskânlarına tahsîs edilen mıntıka görülen lüzûm üzerine ta'dîl ve tevsi' edilmiştir.

1- Kerkük sancağının İran hudûduna seksen kilometre mesâfede kâ'in kasabât ve kurâ dahî dâhil olduğu hâlde Musul vilâyetinin havâli-yi cenûbiyye ve garbiyyesi.

2- Diyârbekir hudûdundan yirmi beş kilometre dâhilde ve Habur ve Fırat nehirleri vâdisindeki ma'mûreler dâhil olmak üzere Zor sancağının cenûb ve garbı.

3- Haleb Vilâyeti'nin kısm-ı şimâlîsi müstesnâ olmak üzere şark ve cenûb ve cenûb-ı garbîsinde vâki' kâffe-i kurâ ve kasabât ile Suriye Vilâyeti'nin Havran ve Kerek sancakları dâhil olmak üzere şimendüfer güzergâhlarından yirmi beş kilometre dâhil vâki' kasabât ve kurâda ahâl-i Müslime nüfûsunun yüzde onu nisbetinde tevzî' ve iskân edileceklerdir. Sevkiyâtın ona göre tertîb ve icrâsı ta'mîmen tebliğ olunur.

Fî 22 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/315

- 64 -

*ERMENİLERİN MENKUL MALLARINI MÜSLÜMANLARA
 SATABİLECEKLERİ*

[Ermenilerin menkul mallarını bedeli mukabilinde Müslüman ahaliye satabilecekleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Dört Yol/Adana Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâseti'ne şifre telgraf.]

24 Ş. 1333 (7 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
5

Şifre

Dörtyol/Adana Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâseti'ne

C. Fî 17 Haziran [1]331. Ermenilerin kable's-sevk iş'âr-ı vâlâları vechile emvâl-i menkûlelerini Müslim ahâlîye bedel-i ma'lûm mukâbilinde bey' ve ferâğ eylemeleri şâyân-ı kabûl olabilir.

Fî 24 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/346

- 65 -

**UZAKLAŞTIRILAN ERMENİLER ARASINDA REJİDE GÖREVLİ
KİMSELERİN BİLDİRİLMESİ**

[Uzaklaştırılan Ermeniler arasında rejide görev almış kimselerin, uzaklaştırılma sebepleri ve isimlerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

27 Ş. 1333 (10 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umumiyye Müdiriyyeti

Şifre

Erzurum, Sivas, Trabzon, Bitlis, Mamuretü'l-azîz, Diyârbekir, Adana
 Vilâyetleriyle Mar'aş, Canik Mutasarrıflıklarına

İhrac ve teb'îd olunan Ermeniler meyânında rejide müstahdem olanlar bulunup bulunmadığının ve var ise esbâb-ı teb'îdlerinin ve isim ve me'mûriyetlerinin ne olduğunun inbâsı.

Fî 27 Haziran sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/368

- 66 -

*SEVKOLUNAN ERMENİLERİN BORÇLARININ TESBİTİ VE
MALLARININ MUHAFAZASI*

[Memleket içinde sevk edilen Ermenilerin borç senetlerinin kaydedilerek, terkettikleri emvalin ecnebinin eline geçmesine müsaade edilmeyerek muhafazalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

28 Ş. 1333 (11 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

Şifre

Trabzon Vilâyeti'ne

C. 25 Haziran sene [1]331. Dâhile sevk edilen Ermeniler zimmetinde mevcûdiyeti iddi'â olunan matlûbâta müte'âllik senedâtın târîh ve şekillerinin tasfiye-i düyûn mu'âmelâtında olduğu gibi şimdiden sebt-i defter edilmesi ve bu senedât dolayısıyla muvâza'aya meydân verilmemekle berâber Ermenilerin uhdesindeki emvâlin ecânib ve sâ'ire yedine geçmesine müsâ'ade edilmemesi ve muvâza'a ihtimâli bulunan mukâvelâtın tasdik edilmemesi ve emvâl-i menkûleden mürûr-ı zamanla bozulmak ihtimâli olanlar ile hayvânâtın mâ'adâsının hıfzı ve bankalar ile mü'essesât-ı ticâriyenin hukûk ve matlûbâtı mahfûz olub ancak bu matlûbâtın mahkemece sâbit olduktan sonra ba'de'l-hükm tesviyesi muktezâdır.

Fî 28 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/393

- 67 -

*ERMENİLERE SEYAHAT YASAĞININ OSMANLI TEBASI
DIŞINDAKİLERİ İLGİLENDİRMEDİĞİ*

[Ermenilerin ülkeye giriş çıkışlarına müsaade olunmaması emrinin ecnebi tebaya teşmil edilemeyeceği hakkında Başkumandanlık Vekaleti'nden Hariciciye Nezâreti'ne tezkire.]

28 Ş. 1333 (11 Temmuz 1915)

Osmânlı Ordu-yı Hümayûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 12504/5723

Hâriciye Nezâret-i Celilesine
 Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir.

21 Haziran [1]331 târîh ve 1016/68071 numrolu tezkire-i fahîmâneleri cevâbıdır. Dâhilden hârice ve hâricden dâhile hiç bir Ermeninin seyâhatine müsâ'ade edilmemesi hakkındaki emr ve karâr-ı ma'lûmun yanlışlıkla teb'a-i ecnebiye[ye] de teşmîl edildiği anlaşılmış olmağla "teb'a-i ecnebiyeden olan Ermenilerin hâricden dâhile girmemesi ve dâhilden hârice çıkmak isteyen dost ve bî- taraf devletler teb'ası Ermenilerin hüsn-i hâl ve hüviyetleri Hükûmetce tasdîk edilmek şartıyla azîmetlerine müsâ'ade olunması ve Osmânlı Ermenilerden ise hiç kimsenin dâhil ve hârice seyâhatına müsâ'ade olunmaması" sûretinde Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine yazılmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

28 Haziran sene [1]331

Başkumandan Vekîli
Enver

BOA. HR. HU. Kr: 109 D.1/7

- 68 -

*SEVKOLUNAN ERMENİLERİN YERLERİNİN İSİMLERİNİN
 BİLDİRİLMESİ*

[Çıkarılan Ermenilerin miktarlarıyla çıkarıldıkları mahallerin isimleri ve tahliye edilen mahallere muhacir iskânı hakkında malumat verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyetlere şifre telgraf.]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyeti
Umûm: 377

Şifre

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Ma'mûretü'l-azîz, Mar'aş, İzmit, Canik, Kayseri Vilâyât ve Elviyesine

Çıkarılan Ermenilerin mikdârıyla çıkarıldıkları mahallerin mevkî' ve esâmîsi hakkında evvel ve âhir istenilen ma'lûmâta ba'zı taraflardan henüz cevâb verilmediği gibi verilen ma'lûmât da siyâset-i iskâniyenin ta'yîni ve muhâcirîn tevzî'i emrinde bilinmesi lâzım olan esâsâtı ihtivâ etmediğinden nerelerden ne kadar Ermeni hangi

târîhde nerelere sevk edilmiştir kısmen ve tamâmen tahliye edilen kurâ ve kasabâtın esâmî ve mevâki'inin ve buralara muhâcir göndermek îcâb edib etmediğinin gönderilmesi îcâb eden muhâcirîn mikdârının ve civârdan temdin ve iskân edilebilecek aşâ'ir mevcûd olub olmadığının tekrâr istiş'ârına mecbûriyet hâsıl olmuştur. Ma'lûmât ve mütâla'ât-ı mukteziyenin sür'at-i inbâsı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/412

- 69 -

**TEHCİR OLUNAN ERMENİLERİN METRUKATI HAKKINDA
YAPILACAK MUAMELELER**

[Batum ve civarından gelen mültecilerin iskânlarının temini, bozulabilecek eşya ve hayvanlarının satılması, hanelerindeki eşya ve emvalin muhafaza olunarak, gayri menkullerinin hiçbir yere tahsis edilmemesi, mücevherlerinin muhafazası ve Ermenilerin vergilerinin tahsilinin tehiri hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
58

Şifre

Trabzon Vilâyeti'ne

C. Fî 27 Haziran sene [1]331.

1- Şimdilik buradan muhâcir i'zâmına imkân yoksa da Batum ve civarından gelen mültecîlerin her hâlde tahliye edilen kurâ ve kasâbâta iskânı ve emlâk ve arâzînin te'mîn-i i'mârı zımında mukâbilinde veyâhud vâridâtı münâsafeten taksîm edilmek üzere îcârı lâzım olub şimdilik hiç bir sûretle bey'î câ'iz değildir.

2- Durmakla bozulur eşyâ ve hayvânâtın ta'lîmatnâmedeki ta'rîfât dâ'iresinde bey'î.

3- Hânelerde cem' edilen eşyâ ve emvâlin ma'lûm olduğu takdîrde ashâbı nâmına olmadığı takdîrde bulunduğu mahall nâmına kayd edilerek mahfûz mahâllere bâ-mazbata vaz'ı ve sebt-i defter edilmesi.

4- Emlâkin hiç bir sûretle eşhâsa veyâhûd mü'essesâtıdan birine tahsîs olunmaması.

5- Sa'atlerle mücevherât ashâbı ma'lûm olduğu takdîrde ashâbı nâmına ma'lûm olmadığı takdîrde bulunduğu mahall nâmına nev' ve kıymetleriyle sebt-i defter edilerek bankada ayrıca tutulacak bir kasaya bir hey'et huzûrunda sebt-i defter edilerek vaz'ı ile muhâfazası.

6- Sevk olunan Ermenilere â'id vergilerin te'hîr-i tahsîli der-dest bulunduğundan ta'kîbâtta bulunulmaması ve bu emlâkin hiçbir zamân uhde-i diğere kaydlarının tashîh edilmemesi.

7- Muvâza'alı vekâlet ve senedâta i'tibâr olunmaması.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/420

- 70 -

**ZOR SANCAĞINDA İSKÂN EDİLEN ERMENİLERİN NÜFUSUN %
10'UNU GEÇMELERİ SEBEBİYLE ARTIK ORAYA SEVK
YAPILMAMASI**

[İskân edilecek ermenilerin % 10 nisbetini aşması sebebiyle yeniden Zor Sancağı'na sevklerinin münasip olamayacağından bahisle durumun, sevkîyat muamelesini yürüten memurlara tebliğine dair İskân-ı Aşâyir ve Muhacirin Müdiriyeti'nden Adana, Erzurum, Bitlis, Halep ve sair vilâyetle Canik, İzmit ve sair mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf.]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhacirîn Müdîriyeti
Umûm: 376

Şifre

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Ma'mûretü'l-azîz, Urfa, Kayseri,
 Canik, İzmit Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına

Zeyl, Fî Haziran [1]331. Haleb vilâyetinin cenûbu, Sûriye vilâyetinin şarkî ve Kerkük livâsında da Ermenilerin iskânı mukarrer olduğu için hâl-i işbâ'a gelen ve yüzde on nisbeti tecâvüz eden Zor sancağına sevk edilmeyerek gönderilmeyeceklerin sâlifü'z-zikr vilâyâta sevkleri ve turuk-ı sevkîyât üzerinde bulunan me'mûrîne de o yolda teblîğât îfâsı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/413

-71 -

**KATLÂM YAPILDIĞI YOLUNDAKİ İDDİALARIN TAHKİK EDİLEREK
 ERMENİLER İÇİN KONULAN TEDBİRLERİN HİRİSTİYAN AHALİYE
 UYGULANMAMASI**

[Ermeni ve Hıristiyanlar hakkında katliamlar yapılarak, Diyarbakır'da yediyüz kişinin boğazlatıldığı, toplam katledilenlerin iki bin kişi tahmin olunduğu yolundaki haberlerin tahkik edilmesi, Ermeniler için geçerli olan tedbirlerin diğer Hıristiyanlara teşmil edilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

29 Ş. 1333 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyeti

Diyârbekir Vilâyeti'ne

Son zamânlarda vilâyet dâhilindeki Ermeniler ile bilâ-tefrîk-i mezheb Hırîstîyanlar hakkında katl-i âmlar tertib olunduğu ve ez-cümle ahîren Diyârbekir'den sevk olunan eşhâs vâsıtasıyla Mardin'de murahhasa ile Ermenilerden ve diğer Hırîstîyan ahâlîden yedi yüz kişinin geceleri şehirden hârice çıkarılarak koyun gibi boğazlatdırıldığı ve şimdiye kadar bu katl-i âmlarda maktûl olanların iki bin kişi tahmîn olunduğu ve buna serî' ve kat'î bir netîce verilmezse civâr vilâyâtdaki ahâlî-i İslâmiyenin de kıyâm ederek bi'l-umûm Hırîstîyanların katletmelerinden korkulduğu istihbâr edilmiştir. Ermeniler hakkında ittihâz edilen tedâbir-i inzibâtiye ve siyâsiyenin diğer Hıristiyanlara teşmîli kat'îyyen gayr-i câ'iz olduğundan efkâr-ı umûmiyye üzerinde pek fenâ te'sîr bırakacak ve bi'l-hâssa ale'l-itlâk Hıristiyanların

hayâtını tehdîd edecek bu kabîl vekâyî'â derhâl hitâm verilmesi ve hakikat-ı hâlin iş'ârı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/406

- 72 -

İHTİDA EDEN ERMENİLERİN DE UZAKLAŞTIRILMALARI

[İhtida eden Ermenilerin de uzaklaştırılmalarına devam olunması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na gönderilen şifre telgraf.]

İN. 1333 (13 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsî: 35

Şifre

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 29 Haziran sene [1]331. Ermenilerin ihtidâsı sırf-ı ilcâ-yı menfa'at ile olduğu için ihtidâları üzerine teb'îdleri te'hîr edilmeyecektir.

Fî 30 Haziran sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/427

- 73 -

ERMENİ ASKERLERİNİN AMELE TABURLARINA SEVKİ

[Güvenilir olmayan Ermeni askerlerinin istihdamları ve dahile sevk olunmamaları hakkında emir verilmediği, aksine mahsurlu bir kısım Ermenilerin yol hizmetinde çalıştırılacaklarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

İN. 1333 (13 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsi: 22

Şifre

Canik Mutasarrıflığı'na

C. 21 Haziran sene [1]331. Kâbil-i emniyet olmayan iki yüz nefer Ermeni efrâd-ı askeriyesinin Samsun'da istihdâmları ve dâhile sevk olunmamaları hakkında bir gûnâ emr verilmediği ve bi'l-aks Samsun mıntikasındaki üç ameile taburlarıyla terzihâne ve inşâ'atda müstahdem Ermeni efrâdından mıntika-ı mezkûrede istihdâmlarında cihet-i mülkiyece mahzûr gösterilen üç yüz beş nefer Ermeni efrâdının der-dest-i teşkîl ameile taburları meyânına idhâl olunmak üzerine Ünye'den Sivas'a celb olunduğu ve Samsun'da da bu sûretle çıkarılan üç yüz beş neferin müfreze-i askeriye muhafazasında Tokad'a vâsıl oldukları ve bunların da Sivas'a getirilerek yol hizmetinde çalışdırılacağı Üçüncü Kolordu Kumandanlığı'nın iş'ârına atfen Harbiye Nezâreti'nden bildirilmiştir.

Fî 30 Haziran sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/439

- 74 -

**DEVLET SİYASETİNİ İLGİLENDİREN HUSUSLARDA İZİNSİZ YAYIN
YAPILMAMASI**

[Trabzon'da çıkan Meşveret Gazetesi'nde Ermenilerin geçici bir süre için sürüldükleri şeklinde resmî bir beyannâme yayınlanması üzerine devlet siyâsetini ilgilendiren konularda gereksiz yere yayın yapılmamasının temini hususunda Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

17 N. 1333 (29 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şifre

Erzurum, Adana, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Ma'mûratü'lâzîz Van Vilâyetleriyle Urfa, Canik, Mar'aş Mutasarrıflıklarına

Trabzon'da münteşir Meşveret gazetesinde Ermeniler hakkında taraf-ı vilâyetden neşr olunan resmî beyannâmede dâhile sürülen Ermenilerin bir müddet-i muvakkate için teb'id edilmekde olduğu gösterilerek bu sûretle Ermenilere istikbâl için bir

hâzırlık hissi sokulduğu başkumandanlık vekâletinin iş'ârından ve mezkûr beyânnâmenin mütâla'âsından anlaşılmıştır. Bu kabîl beyânnâmelerin neşrine lüzûm görüldüğü takdîrde yalnız intizâmı ve ittihâz edilen tedâbîrin hüsn-i cereyânını te'mîn edecek cihetlerin neşriyle iktifâ olunarak Hükûmet-i merkeziyenin ma'lûmât ve müsâ'adesi olmaksızın siyâset-i devlet hakkında bî-lüzûm i'lânât ve neşriyâtdan sarf-ı nazar olunması lüzûmu ta'mîmen tebliğ olunur.

Fî 16 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54-A/181

- 75 -

16-60 YAŞLARI ARASINDAKİ ERMENİLERİN DIŞARI SALINMAMASI

[16-60 yaşları arasındaki erkek Ermenilerin Osmanlı ülkesinden dışarı çıkmalarına mâni olunması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

21 N. 1333 (2 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şifre

Edirne	Vilâyeti'ne	Diyârbekir	Vilâyeti'ne	Bolu	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Suriye	"	Canik	"
Adana	"	Sivas	"	Çatalca	"
Ankara	"	Trabzon	"	Zor	"
Aydın	"	Kastamonu	"	Asir	"
Bitlis	Vilâyeti'ne	Konya	Vilâyeti'ne	Karesi	Mutasarrıflığı'na
Basra	"	Ma'mûretü'l-azîz	"	Kuds-i şerîf	"
Bağdâd	"	Musul	"	Kal'e-i Sultâniye	"
Beyrût	"	Van	"	Menteşe	"
Hicaz	"	Yemen	"	Teke	"
Haleb	"	Urfa	"	Kayseri	"
Hüdâvendigâr	"	İzmit	"	Medine-i Münevvere	"
Mar'aş	"	Karahisâr-ı sahib	"	Eskişehir	"
		Niğde	"	İçel	"

31 Mayıs sene [1]331 târîhli teblîğâta zeyldir. Memâlik-i Osmâniyye'den hârice gidecek zükûr Ermenilerden on altı ile altmış yaşları arasında bulunanların azîmetlerinin men'î Başkumandanlık Vekâlet-i celilesinden iş'âr buyurulmağla ta'mîmen teblîğ olunur.

Fî 20 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54-A/251

- 76 -

KATOLİK ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMESİ

[Kalan Katolik Ermenilerin sevk edilmeyerek nüfuslarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

22 N. 1333 (4 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umumî: 423

Şifre

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Ma'mûratü'l-azîz, Van Vilâyetleriyle Urfa, Canik, Mar'aş Mutasarrıflıklarına

Kalmış olan Ermeni Katoliklerinin sevk ve ihrâclarından sarf-ı nazar edilmesi livâ/vilâyet nüfusları mikdârının iş'ârı.

Fî 21 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54-A/252

- 77 -

SEFERBERLİK MÜDDETİNCE ÜLKEYE GİRİŞ VE ÇIKIŞLARIN DÜZENLENMESİ

[Seferberlik süresince tarafsız devletler tebasından olan kimselerin ülke dışına çıkmalarına geri dönmek şartıyla izin verilebileceği, hangi tabiiyette olursa olsun ecnebilerin girişlerine müsaade olunmaması hususunda Başkumandanlık Vekaleti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

24 N. 1333 (5 Ağustos 1915)

Osmânî Ordu-yı Hümayûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 6684

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine
 Ma'rûz-ı Çâker-i Kemîneleridir.

26 Haziran sene [1]331 târîh ve 5723 mahrem numrolu tezkire-i âcizîye zeylen ma'rûzdur. Bî-taraf hükûmetler tâbi'iyetini hâ'iz Ermenilerden esbâb-ı zâtiye veya ticâriye serdiyle dâhilden hârice gitmek isteyenlere seferberlik nihâyetine kadar bir daha memâlik-i Osmâniyeye girememek üzere müsâ'ade i'tâsı ve hâricden ise herhangi tâbi'iyetde olursa olsun kimsenin dâhile kabûl olunmaması takarrür etmiş bulunmağla sefâret-i seniyyeye ona göre emr u ta'mîmi menû-ı re'y-i fahîmâneleridir. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 23 Temmuz sene [1]331

Başkumandan Vekîli
Enver

BOA. HR. HU. Kr: 109 D.1/7

- 78 -

ERMENİLERLE BİRLİKTE RUMLARIN DA SEVKEDİLDİĞİ
HABERİNİN TAHKİKİ

[Ermenilerle birlikte Rumların da sevk edildiğine dair haberin tahkik ve durumun bildirilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Eskişehir Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

28 N. 1333 (9 Ağustos 1915)

Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî
4965

Şifre

Eskişehir Mutasarrıflığı'na

İhrâc olunan Ermeniler meyânında Rumların da sevk edildiği ve Ermeni â'ilelerinden istasyonda toplattırılarak sefîl bir hâlde sevk olundukları istihbâr edildi. Keyfiyyetin tahkîk ve iş'ârı.

Fî 27 Temmuz sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54-A/328

- 79 -

**ERKEKLERİ OLMAYAN ERMENİ AİLELERİ İLE KÜÇÜK
ÇOCUKLARIN TEVZİİ**

[Erkekleri olmayan Ermeni ailelerinin büyük şehirlere tevzi edilmemeleri, kimsesiz çocukların İslâm karyelerine dağıtılabile-ceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Valiliği'ne şifre telgraf.]

28 N. 1333 (9 Ağustos 1915)

**Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 4963**

**Şifre
Mahremdir**

Halep Valîsi Bekir Sâmî Bey'e

C. 15 ve 20 Temmuz sene [1]331. Erkekleri olmayan Ermeni â'ile ve kadınların büyük şehirlere tevzî'i münâsib olamaz ancak küçük yaşta ve bî-kes kalan kız ve erkek çocukları müteferrik sûretde İslâm karyelerine verilebilir.

Fî 27 Temmuz sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 54-A/325

- 80 -

NAKLEDİLEN ERMENİLERİN BORÇ VE ALACAKLARININ TESVİYESİ

[Sevkedilen Ermenilerin borç ve alacaklarının tesviyesine ait talimatnamenin gönderildiği, bu kişilerin tesbit edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

29 N. 1333 (10 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
Umûmî: 445

Şifre

Erzurum, Adana, Ankara, Aydın, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Trabzon, Ma'mûretü'l-azîz, Musul, Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Zor, Karesi, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, Mar'aş, Eskişehir, Niğde Mutasarrıflıklarına

Mahâll-i âhara naklolunan Ermeni ahâlînin mü'essesât-ı resmiyye ve eşhâsa olan düyûnâtıyla ahâlî-i merkûmenin bunlar zimmetindeki matlûbâtının sûret-i itfâ ve istîfâsı hakkında kaleme alınan ta'limât-nâme der-dest-i irsâl bulunmuş olduğundan bunların şimdilik defter-i mahsûsuna kaydıyla dâyinlerin te'mîni lüzûmu beyân olunur.

Fî 28 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54-A/368

- 81 -

NAKLEDİLEN ERMENİLERİN MENKUL MALLARININ KORUNMASI

[Yerleri değiştirilen Ermenilerin menkul mallarının ucuz fiyatla satılmış olduğu iddia olduğundan, bu malların satışına dair anlaşmaların feshedildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

30 N. 1333 (11 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
Umûmî: 452

Şifre

Erzurum, Adana, Ankara, Aydın, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sûriye, Sivas, Trabzon, Ma'mûratü'l-azîz, Musul Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Zor, Karesi, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, Mar'aş, Eskişehir, Niğde Mutasarrıflıklarına, Adana, Haleb, Mar'aş, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Ma'mûratü'l-azîz, Erzurum ve İzmit Emvâl-i Metrûke Komisyonu Riyâsetlerine

Nakledilen Ermenilerin emvâl-ı menkûlelerinin pek ucuz elden çıkarıldığı ve şuradan buradan toplanan erbâb-ı ihtikârın seyyi'e-i inhisârı olarak, yok behâsına satılarak ashâbının külliye mütezarrır olduğu istihbâr olunuyor,

Tahliye edilecek menâtıka yabancı şübheli ve mâhiyeti mechûl hiç bir kimsenin duhûl ve seyrine müsâ'ade edilmemesi, gelmişler varsa derhâl ihrâcı,

Bunlardan ucuz mâl almışlar varsa fesh-i bey' gibi tedâbîrlere mürâca'atla kıymet-i asliyelerine ircâ'ına gayret olunarak sûret-i kat'iycede menâfi'-i gayr-i meşrû'aya meydân verilmemesi,

Bunların istedikleri eşyâyı götürebilmelerine müsâ'ade edilmesi,

Götürmeyecekleri eşyâdan durmakla bozulan eşyâ ile havâ'yic-i zarûriyyeden olanların bi'l-müzâyede bey'î,

Nakledilmemiş olan eşyâdan durmakla bozulmayacakların ashâbı nâmına muhâfazası,

Emvâl-i gayr-i menkûle îcâr ve rehin vefâ'en ferâğ ve haciz gibi sâhib-i aslîsinin alâka-i mülkiyet ve tasarrufunu izâle etmeyecek ukûdâtın men'î ve bidâyet-i hicretten şimdiye kadar icrâ edilen ukûdâtın mefsûh addi,

Mukâvelât ve ukûdât-ı muvâza'a-kârâneye meydân verilmemesi,

Bey' ve ferâğ gibi mu'âmelât-ı bey'iyeye kat'iyeye müsâ'ade edilmesi ve ahbâbının arâzî ve emlâk iştirâsının men'î iktizâ eder.

Fî 29 Temmuz sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/381

- 82 -

İHTİDÂ EDEN, EVLENEN VE ÇOCUKLARIN MİRAS İŞLEMLERİ

[İhtidâ eden, evlenen ve güvenilir kimseler yanına bırakılan çocukların şahsi mülklerinin korunması, mûrisleri ölenlere hisselerinin verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden muhtelif vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

30 N. 1333 (11 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İstatistik Şu'besi
Umûmî: 451

Şifre

Adana, Ankara, Erzurum, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sûriye, Sivas,
 Ma'mûretü'l-azîz, Musul, Trabzon, Van Vilâyâtıyla, İzmit, Urfa, Eskişehir, Zor,
 Canik, Kayseri, Mar'aş, Karesi, Kal'a-i Sultâniyye, Niğde, Karahisâr-ı Sâhib
 Mutasarrıflıklarına,

Adana, Haleb, Mar'aş, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir, Trabzon, Sivas, Canik, İzmit
 Emvâl-i Metrûke Komisyon Riyâseti'ne

İhtidâ eden veyâhûd izdivâc edenlerle berây-ı teslîm ve terbiye şâyân-ı i'timâd
 zevât nezdine bırakılan çocukların emlâk-i zâtîyyeleri ibkâ ve mûrisleri vefât etmiş ise
 hisse-i irsiyyeleri i'tâ olunur.

Fî 29 Temmuz sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 54-A/382

- 83 -

PROTESTAN ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMELERİ

*[Sevkedilmemiş olan Protestan Ermenilerin sevkedilmeyerek
 nüfûsları, sevkolunan ve kalanların miktarının bildirilmesine dair
 Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyetlere ve mutasarrıflıklara şifre
 telgraf.]*

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 5028

Şifre
Mahrem

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sivas, Trabzon,
 Konya, Ma'mûretü'l-azîz ve Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Karesi, Karahisâr-
 ı Sâhib Livâları, Mar'aş, Niğde, Eskişehir Mutasarrıflıklarına

Protestan mezhebinde bulunan Ermenilerden sevk olunmayanların sevkinden
 sarf-ı nazar olunması ve vilâyât dâhilindeki nüfûsları ve kalan ve sevk olunan
 mikdârının iş'ârı.

Fî 2 Ağustos 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/20**- 84 -****ERMENİ MEBUS VE AİLELERİNİN İHRAÇ EDİLMEMESİ***[Ermeni mebus ve ailelerinin ihraç edilmemelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]**4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)***Bâb-ı Âlî****Dâhiliye Nezâreti****Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti****Husûsî: 5029****Şifre**

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Ma'mûretü'l-azîz, Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Karesi, Karahisâr-ı Sâhib, Kayseri, Mar'aş, Niğde, Eskişehir Mutasarrıflıklarına Ermeni meb'ûs ve â'ilelerinin ihrâc edilmemeleri.

Fî 2 Ağustos 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/19**- 85 -****İSTANBUL'DAKİ FOTOĞRAFÇI PAPAZYAN'IN SEVKİNİN ERTELENMESİ.***[İstanbul Bulgar Hastahanesi doktorlarından Nikolo'nun kayınpederi fotoğrafçı Papazyan'ın ikinci emre kadar sevkinin ertelenmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne şifre telgraf.]**4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)*

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 5132

Şifre

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

İstanbul'daki Bulgar Hastahânesi etibbâsından Doktor Nikolo'nun kâ'in pederi
 Ermeni milletinden fotoğrafçı Papazyan'ın iş'âr-ı ahîre kadar te'hîr-i sevki.

Fî 2 Ağustos sene [1]331

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/21

- 86 -

ERMENİLERİN SEVKİYATINDAKİ ZORLUK

[Adana Vilâyeti'nde sakin ermenilerin Cebel-i Bereket liva merkezi ve Islaca tarikiyle Cebel'e gönderildiği ve vilâyet merkezinden şimdiye kadar şimendüferle ve kendi nakil araçlarıyla Osmaniye tarafına Ermenilerin gönderildiği Haçın, Teke, Kozan, Kars taraflarından da sevkîyat yapıldığı ve buralarda pek az Ermeni kaldığı, bu Ermenilerin askeriyyeye iş yapan fabrikalarda çalışanlar olması sevkîyatı zorlaştırmakta olduğu ve sevki yapılanlarla kalan Ermenilerin sayılarının tesbitinin muhabere yoluyla anlaşılabilceği hususlarında Adana mahreçli Dahiliye şifre kalemine çekilen telgraf.]

5 L . 1333 (16 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Adana

C.Erzurum Vâlîsi 3 Ağustos [1]331. Vilâyette sâkin bi'l-umûm Ermeniler Cebel-i Bereket livâ merkezi ve Islaca tarîki ile Cebele gönderilmektedir. Merkez-i vilâyetten şimdiye kadar şimendüferle Osmaniye'ye takrîben on iki bin ve kendi vesâ'it-i nakliyyeleriyle yine aynı istikâmete iki bin, ki tahmînen on dört, on beş bin Ermeni gönderilmiştir. Mersin ve Tarsus Ermenileri de kâmilten denilebilecek derecede kısmen şimendüferle kısmen karadan Osmaniye'ye gönderilmiş ve buralarda der-dest-i sevk az mikdârda Ermeni kalmıştır. Kozan, Haçın, Feke, Kars kazâları Ermenileri dahi araba ve mekkârî ile muhtelif zamanlarda Cebel-i Bereket'e gönderilmiş ve kalan mikdâr da gönderilmekte bulunmuştur. Bunlardan Kars ve

Kozan'da pek az mikdârda Ermeni kalmış Haçin ve Feke sevkîyâtına da germî verilmiştir. Bunlardan şimdiye kadar sevk edilen Ermenilerin mikdâr-ı hakîkîsi ile el-yevm der-dest-i sevk bulunanları anlamak için mahalleriyle muhâbere etmekle kâbil olabilecektir. Adana'da cihet-i askeriyyeye iş yapmakta olan fabrikalarda çalışan hammâl ve amele taburlarında bulunan Ermeni efrâd-ı â'ileleri şimendüfer kumpanyasının inşâ'ât ve işletme kısmında bulunmaları ve daha ba'zı sûretle kumpanya ve cihet-i askeriyye hesâbına iş yapan kısımları ki tahmînen sevkinde bin türlü müşkilâta tesâdüf olunuyor. Dâhil-i harb edilecek olur ise merkez ve mülhakâta sevk edilmemiş daha on beş, on altı bin kadar Ermeni vardır. İzmit ve Kayseriye ve mevâki'-i sâ'ireden gelmiş bugün der-dest-i sevk Osmaniye'de on bin, Tarsus'da Gülek istasyonunda kezâ on bin kadar..

BOA .DH .EUM, 2 .Şb .68/77

- 87 -

ERMENİLERİN SEVKEDİLECEKLERİ YERLER

[Başkumandanlıktan Ermenilerin sevk edilecekleri yerler Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na bildirileceğinden eskisi gibi sevkîyata devam olunmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep, Diyarbakır, Mamuretülaziz vilâyetleriyle Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsi: 5076

Şifre

Haleb, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz Vilâyetlerine ve Urfa Mutasarrıflığı'na

Ordu-yı Hümayûn Başkumandanlığı'ndan Ermenilerin sevk edilecekleri menâtık ile sûret-i sevkleri hakkında Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na teblîgât îfâ edileceğinden yine kemâ-fi's-sâbık sevkîyata devâm olunması.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/47

- 88 -

ANTALYA ERMENİLERİNİN SEVK OLUNMAMASI

[Nüfuslarının azlığı sebebiyle oradaki Ermenilerin şimdilik ihraç olunmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Antalya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 23

Şifre

Antalya Mutasarrıflığı'na

C. 23 Temmuz [1]331. Nüfuslarının azlığına binâ'en oradaki Ermenilerin ihrâcına şimdilik lüzûm yoktur.

Fî 4 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/59

- 89 -

BİLECİK MURATÇA'DAKİ ERMENİ ÇOCUKLARININ SEVK
EDİLMEMESİ.

[Bilecik civarında Muratça'da Almanya tebaasından Maria'nın nezâretindeki çocukların sevk olunmamlarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 50785

Şifre

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

Bilecik civarında Murâdça'da Almanya teb'asından Maria Hunman'ın taht-ı nezâretinde bulunan Ermeni çocuklarının sevk olunmaması.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/49**- 90 -****ŞİMENDÜFERDE ÇALIŞAN MEMURLARLA DİĞER AMELELERİN
SEVK EDİLMEMELERİ.**

[Ellerinde belgeleri bulunan şimendüfer memurları ve amelelerin şimdilik sevkedilmemelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî**Dâhiliye Nezâreti****Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti****Husûsî: 507-7****Şifre**

Adana, Ankara, Aydın, Beyrût, Haleb, Hüdâvendigâr, Sûriye, Konya, İzmit, Zor, Karesi, Kuds-i Şerîf, Karahisâr-ı Sâhib, Eskişehir, Niğde, Kütahya Mutasarrıflıklarına

Şimendüferde müstahdem Ermeni me'mûrlarıyla amele ve müstahdemîn-i sâ'ireden yedlerinde hizmetlerine â'id vesîka olanların â'ileleriyle birlikte şimdilik sevklerinden sarf-ı nazar olunması ve bunların mikdârının inbâsı.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/48**- 91 -****ÖĞRETMEN VE ÇOCUKLARIN SEVKEDİLMEMELERİ**

[Öksüzhanedeki öğretmen ile çocukların şimdilik orada kalabileceklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî**Dâhiliye Nezâreti****Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti****Husûsî: 5077****Şifre**

Sivas Vilâyeti'ne

C. 2 Ağustos [1]331. Öksüzhânedeki mu'allime ve çocuklarının şimdilik orada kalmalarında be'is olmadığı.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/42

- 92 -

HARUNİYE YETİMhanESİNDEKİ ÇOCUKLARA İLİŞİLMEMESİ.

[Haruniye nahiyesi Alman misyonerleri yetimhanesindeki Ermeni çocuklara dokunulmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 5087

Şifre

Adana Vilâyeti'ne

Hârûniye nâhiyesindeki Alman misyonerlerinin eytâm-hânesindeki Ermeni çocuklarına ilişilmemesi.

Fî 4 Ağustos sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/43

- 93 -

YOZGAT'TAN ÇEKİLEN TELGRAFTAKİ KONUNUN ARAŞTIRILMASI

[Yozgat'ta Santik Çogozcıyan imzasıyla çekilen telgrafın mütalaa edilerek, bunların eşlerine ne olduğunun bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 52

Şifre

Ankara Vilâyeti'ne

Santik Çogozcıyan imzasıyla Yozgad'dan çekilen 30 Temmuz sene [1]331 telgrafnâme kopyesinin celb ve mütâla'asıyla bunların zevclerinin ne olduğunun inbâsı.

Fî 4 Ağustos sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/63

- 94 -

BİTLİS VE MUŞ ERMENİLERİNİN SEVKİ

[Bitlis ve Muş Ermenilerinin belirlenen yerlere sevkleri Başkumandanlığa bildirildiğinden gereğinin yapılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Bitlis Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

6 L. 1333 (17 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsî: 43

Şifre

Bitlis Vilâyeti'ne

Bitlis ve Muş Ermenilerinin mevâki'-i mâ'lûmeye tesrî'-i sevkleri lüzûmu Başkumandanlık vekâletinden bildirilmiştir. Ona göre iktizâsının îfâ ve inbâsı.

Fî 4 Ağustos sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/55

- 95 -

ASKER VE ZABİT AİLELERİNİN SEVKEDİLMEMELERİ

[Asker, zabıt ve sıhhiye zabıtlarının ailesinden olan Ermenilerin sevkedilmeyerek yerlerinde bırakılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

4 L. 1333 (15 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalem-i Husûsî: 5020

Şifre

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Hüdâvendigâr, Diyârbekir, Sivas,
 Trabzon, Konya, Van Vilâyetleriyle, Urfa, İzmit, Canik, Karesi, Karahisâr-ı Sâhib,
 Kayseri, Mar‘aş, Niğde, Eskişehir mutasarrıflıklarına

İhrâc olunacak Ermenilerin asker, zâbitân ve zâbitân-ı sıhhiyye â’ilelerinin
 bulundukları mahallerde bırakılarak ihrâc edilmemeleri.

Fî 2 Ağustos 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/18

- 96 -

İHTİDÂ EDEN ERMENİ KIZLARININ EVLENDİRİLMELERİ.

*[İhtidâ eden Ermeni kızlarının herhangi bir su-i isti'male meydan
 verilmeden müslümanlarla evlendirilmelerinin uygun olduğuna dair
 Dahiliye Nezâreti'nden Niğde Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]*

7 L. 1333 (18 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 5112

Şifre
Bi'z-zât hall olunacaktır.

Niğde Mutasarrıflığı'na

Ermeni kızlarından ihtidâ edenlerin sû-i isti'mâle kat'iyen meydân verilmemek
 şartıyla İslâmlara tezvîci münâsibdir.

Fî 5 Ağustos sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/92

- 97 -

KÜTAHYA'YA GELEN ERMENİLERİN HALEB'E SEVKİ

*[Kütahya'ya gelen Ermenilerin Haleb'e sevki ve gerekli masrafların
 muhacirin müdiriyyeti tahsîsatından ödeneceğine dair Kütahya
 Mutasarrıflığı'na çekilen telgraf.]*

8 L. 1333 (19 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İstatistik Şu'besi
8

Şifre

Kütahya Mutasarıflığı'na

C. 28 Temmuz sene [1]331. Kütahya'ya gelen Ermenilerin cümlesi Haleb'e sevk edilecektir. Bunlar için ihtiyâr olunacak her türlü masârîf muhâcirîn tahsîsâtından te'diye edilecektir ve yüz bin gurusluk havâlenâme der-dest-i irsâldir.

Fî 6 Ağustos sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/106

- 98 -

MEMURLARIN ERMENİLERDEN EV SATIN ALABİLECEĞİ

[Memurların, gerçek değeri üzerinden ve peşin para ile Ermenilerden ev alabileceklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

8 L. 1333 (19 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İstatistik Şu'besi
94

Şifre

Hüdâvendigâr Vilâyeti'ne

C. 4/5 Ağustos sene [1]331. Me'mûrîn, fiy'ât-ı hakîkiyesiyle ve peşin para ile Ermenilerden hâne satın alabilirler.

Fî 6 Ağustos [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/107

- 99 -

ERMENİLERİN SEVKİYATINDA GÖZETİLMESİ GEREKEN GAYE VE ESASLAR

[Ermenilerin, hükümet aleyhinde çalışmalarına engel olunmak için sevkedildikleri, belirlenenler dışındakilerin sevkedilmemeleri, masraflarının muhâcirîn tahsisâtından sağlanması, kabilelerin korunması]

için gerekli tedbirlerin alınması, bunlara saldıranların şiddetle cezalandırılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyetlere şifre telgraf.]

18 L. 1333 (29 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şifre

Hüdâvendigâr, Ankara, Konya, İzmit, Adana, Mar'aş, Haleb, Zor, Sivas, Kütahya, Karesi, Niğde, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir, Karahisâr-ı Sâhib, Erzurum, Kayseri'ye

Ermenilerin bulundukları mahallerden ihrâclarıyla ta'yîn olunan menâtuka sevklerinden hükûmetce muntazar olan gâye bu unsurun hükûmet aleyhine teşebbüsât ve fa'âliyyette bulunamamalarına ve bir Ermenistan hükûmeti teşvîki hakkındaki âmâl-i milliyyelerinin tâ'kîb edemeyecek bir hâle getirilmelerini te'mîn esâsına ma'tûf olub, efrâd ve eşhâs-ı merkûmenin imhâsı olmadığı için sevkîyât esnâsında kâfilelerin masûniyyet-i hayâtîyye ve muhâcirîn tahsîsâtından sarfiyât icrâsıyla i'âşelerine â'id her türlü tedâbîrler bi'l-etrâf istikmâl ve yerinden çıkarılıp der-dest-i sevk bulunanlardan mâ-adâ kalan Ermenilerin yerlerinden çıkarılmaması ve teblîğ-i sâbık vechile asker â'ileleriyle ihtiyâc nisbetinde san'atkâr ve Protestan ve Katolik Ermenilerin sevk olunmaması hükûmetce sûret-i kat'îyyede müstelzemdîr. Kâfilelere ta'arruz ve bi'l-hâssa gasb ve hiss-i hayvâniyyesine mağlûb olarak gasb ve hetk-i ırza ictisâr edenlerle bunlara önayak olan me'mûrîn ve jandarma hakkında bi-lâ-terâhî derhâl ta'kîbât-ı kânûniyyeye tevessül olunarak şiddetle te'dîbleri ve me'mûrînden bu kabîl eşhâsın hemen azilleriyle dîvân-ı harblere teslîmi ve isimlerinin inbâsı ve bu kabîl vekâyi'in tekrârından vilâyet/livânın mes'ûl tutulacağı beyân olunur.

Fî 16 Ağustos sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/292

- 100 -

MAMURETÜLAZİZ'DE ERMENİ ÇETELERİNİN JANDARMALARLA ÇATIŞMALARI

[Ermeni çetelerinin, Mamuretülaziz bölgesinde yaralama ve öldürme faaliyetleri ile jandarmalarla çatışmalarına, öldürülen ve yaralanan jandarmalarla jandarmalarca öldürülen Ermenilere dair Mamuretülaziz ABD Konsolosluğu'ndan ABD Büyükelçiliği'ne mektup.]

12 L. 1333 (23 Ağustos 1915)

Amerika Şehbenderhânesi
Ma'mûretül-azîz
23 Ağustos 1915

Harput Konsolosundan Sefârete
mevrûd 1080 numrolu ta'ahhüdlü
mektûb tercümesi

Amerika Sefîri
Asaletlü Hanri Morgantau

Efendim,

Ermeni mes'elesi ile alâkası olup son zamânlarda bu havâlîde vukû' bulduğu rivâyet edilen âtîdeki vekâyî'i sefâretin nazar-ı dikkatine vaz' eylemekle kesb-i şeref eylerim ! 5 Temmuzda Mezreh'in îcâdiye mahallesinden Şedak Talumyan, Gülvenek karyesinden Begos de Begosyan, (Diğerinin ismi henüz anlaşılamamıştır) nâmındaki üç Ermeni gizlendikleri mahalden gelerek (Habusi-*Habousi*)de (Erendek)li Jandarma Mehmed'e hücum ile katl etmişlerdir. Bundan sonra katl ettikleri jandarmaların mavzer tüfengini alarak başka esliha ile müsella bulundukları hâlde yola revân olurlar. Bu üç Ermeninin Hızır nâmında (Bestek-*Bestak*) karyesinden bir adamı Fırat nehri üzerinde katl ve Nûrullah Hasan nâmında diğer bir kimesneyi de cerh eyledikleri ve üçünün de (Mezreh'i) müsella olarak terk eyledikleri tebeyyün etmiştir. Ahîren bu üç Ermeni hükûmetin jandarmaları tarafından öldürülmüştür.

15 Temmuz târîhinde (Gülvenek) manastırında nöbet bekleyen Jandarma Eğinli Jandarma Feyzullah oğlu Feyzî ve Giresunlu Ali oğlu Ali Hasan karyenin şimâlinden ve (Karasor) vâdîsinden gelen yirmi Ermeninin ateşine ma'rûz kalmışlardır. Bir mermi Ali oğlu Hasan'ın sol bacağına isâbet etmiş ve bu esnâda Ermeniler hücum ederek elinden silâhı almış ve dipçikle başını cerh eylemişlerdir. Diğer jandarmalar vaktiyle haber alarak Ermenileri ta'kîbe koyulmuşlar ve bunlardan Manko oğlu Karabet ile Begos'u öldürmeye muvaffak olmuşlardır. Bu esnâda diğerleri firâr eylemişlerdir.

23 Temmuz cuma günü (Morenik) karyesinde ihtifâ eden Taşnaksutyun Komitesine mensûb bir mikdâr Ermeni (Backez) li Hakverdi oğlu Dursun nâmındaki jandarmayı üzerine iki el silâh atarak katletmişlerdir. Bu hâdise üzerine jandarmaların vukû' bulan mukâbeleleri netîcesinde Benk oğlu Ali bin Mehmed ile Arabkirli Vâlî Hasan Ali oğlu nâmındaki jandarmalar mecrûh olmuşlar ve ihtilâlcilerden altısı katl edilerek üçü muhâsara edilmiştir.

4 Ağustos çarşamba gecesi der-dest edilip vilâyet habshânesine konulan Ermeni komitecileri kaçabilmek ümîdiyle habshâneyi ateşe vermişlerdir. Bu kargaşalık esnâsında firâr teşebbüsünde bulunan ihtilâlciler kâmilten jandarmalar tarafından birer birer katledilmişlerdir.

7 Ağustos târîhinde Hogo (*Haghau*) ile Morenik köyleri arasında müsellah bir Ermeni çetesi kendilerini ta'kîb eden jandarmalara ateş etmişler ve netîcede üç Ermeni maktûl düşmüş ve diğerleri firâra muvaffak olmuşlardır.

Lesli de Vis
Amerika Şehbenderi

BOA. DH. EUM , 2.Şb. 68/83

- 101 -

*ERMENİ ÇETELERİNİN İSLÂM KÖYLERİNE TECAVÜZLERİNE
ENGEL OLUNMASI İÇİN TEDBİR ALINMASI*

[Jandarma kuvvetlerinin Yalova ve İzmit bölgesindeki köylere saldıran Ermeni çetelerini tenkilde sorumsuz davrandıkları, İzmit Mutasarrıflığı'na gerekli takibatın yapılması için alay kumandanını hemen bölgeye göndermesi emrinin verildiği, ayrıca bu meselede kusuru görülen görevlilerin cezalandırılacağına dair Dahiliye Nezâreti'nden Bursa Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

18 L. 1333 (29 Ağustos 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 114

Şifre

Brusa Vilâyeti'ne

Alınan ma'lûmât-ı mevsûkaya nazaran Brusa Ermeni firârîlerinden müsellah çeteler Yalova ve İzmit havâlisine sarkarak oralarda kurâ-yı İslâmiyye'ye tecâvüz ediyorlar. Bunların emr-i tenkîlinde vilâyet jandarma kuvvetinin henüz işi benimsemeyerek ibrâz-ı fa'âliyyet etmeleri mûcib-i te'essüfdür. Alay kumandanının hemân oralara i'zâmıyla ta'kîbât-ı şedîde icrâsı için İzmit Mutasarrıflığı'na evâmîr-i lâzime i'tâ kılınmıştır. Ermeni çetelerinin nihâyet bir hafta zarfında kâmilten tenkîl ve istîsâli nezâretce kati'yyen matlûb olduğundan îcâb ederse bi'z-zât mülhakâta azîmet edilerek behemehâl vekâyî'a nihâyet verilmesi ve bu bâbda kusûr ve tekâsülleri görülen me'mûrînin dûçâr-ı mücâzât edilmesi mukarrer bulunduğu sûret-i kati'yyede beyân ve pey-der-pey ta'kîbât hakkında i'tâ olunacak ma'lûmâta intizâr olunur.

Fî 16 Ağustos sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 55/296

- 102 -

TOPLANAN ERMENİLERİN KORUNMASI VE SEVKİ

[İstasyonlarda toplanan Ermenilerin belirlenen mahallere sevkine ve iâşelerinin te'mînine i'tinâ gösterilmesi ve taarruzdan korunmalarına ihtimam edilmesi ve sâir hususlara dair Dahiliye Nezâreti'nden Haleb Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

25 L. 1333 (5 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyeti

73

Şifre

Haleb Vilâyeti'ne

C. 22 Ağustos sene [1]331. Muhâcirîn tahsîsâtından beş bin lira der-dest-i irsâldir. İstasyonlarda tecemmü' etmiş Ermenilerin bir an evvel mahall-i müretteblerine sevkine ve iâşelerinin te'mînine i'tinâ ve ta'arruzdan masûn kalmalarına ihtimâm edilmesi, gönderilen paranın bu işe tahsîsi ve emvâl-i metrûke komisyonu emrine tevdi'i kifâyet etmez ise yeniden tahsîsât talep olunması.

Fî 23 Ağustos sene [1]331

Nazır Nâmına

Subhî

BOA. DH. ŞFR, nr. 55 A/77

- 103 -

**MAMURETÜLAZİZ AMERİKA KONSOLOSUNUN İSTANBUL'DAKİ
AMERİKA SEFİRİNE YAZDIĞI YAZININ GÖRÜLDÜĞÜ**

[Mamuretülaziz'deki Amerikan konsolosunun İstanbul'daki Amerikan sefirine yazdığı ve vilâyet dahilindeki Ermenilerin işledikleri cinayetleri bildiren mektubun incelendiğine ve sefarete gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne tezkîre.]

4 Za. 1333 (13 Eylül 1915)

Osmanlı Ordu-yı Hümayûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 2
Numro: 16569
Mahremdir.

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti'ne

Ma'mûretü'l-azîz Vâlîliği'nden mevrûd 13 Ağustos [1]331 târîhli şifreli telgrafnâmede Ermenilerin merkez-i vilâyetde ve merbût kurâda îkâ' etdikleri cinâyâta dâ'ir Amerika konsolosu tarafından Amerika Sefâreti'ne muharrer kapalı mazrûfun 1080 ta'ahhüdlü numrosuyla postaya tevdi' edildiği ihbâr ve iş'âr kılınmış idi. Mezkûr zarf bu kerre vürûd etmekle usûl-i münâsible açılarak bâ-tercûme sûreti melfûf muhteviyâtında olduğu görülmüşdür. Mektûb sefârete gönderildi.

Fî 31 Ağustos [1]331

Karârgâh-ı Umûmî
 İstihbârât Şu'besi Müdîri
 Erkân-ı Harbiye Binbaşısı
Semih

BOA. DH. EUM , 2.Şb. 68/84

- 104 -

HASTA ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMESİ

[Hasta ve âmâ Ermeni ailelerinin sevk edilmemesi şeklinde Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

6 Za 1333 (15 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyeti
Husûsî: 5720

Şifre

Adana Vilâyeti'ne

Hasta ve a'mâ Ermeni â'ilelerinin sevkedilmemesi.

2 Eylül sene 1331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 56/27

- 105 -

HALEP'TEN SEVK OLUNAN ERMENİLER

[Vilâyet dahilindeki Ermenilerden bir kısmının Suriye Vilâyeti'ne ve Menç, Bab, Ma'arra kazalarına sevk olundukları, kalanların da bin kişilik kafileler ve trenle sevklerine devam edildiği, Kilis ve Ayıntap'taki Ermenilerin de beş yüz ve bin kişilik kafileler halinde Urfa, Zor, Musul cihetlerine sevkolunmakta oldukları hakkında Halep Vilâyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

7 Za. 1333 (16 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Haleb

C. 3 Eylül [1]331. Vilâyet Ermenilerinden yirmi altı bin altmış dört ve vilâyat-ı sâ'ireden on bir bin altı yüz otuz sekiz ki cem'an otuz yedi bin yedi yüz iki nüfûs Sûriye Vilâyeti'ne ve beş bin yedi yüz nüfûs Menç, Bâb, Ma'arra kazâlarına sevk olunmuştur. El-yevm Haleb'de on iki bin dokuz yüz elli yedi Ermeni olup bunlardan yevmiye bin nüfûslu kâfilelerle ve şimendüferle sevk olunmaktadır. Kilis'in Katme istasyonunda on iki bin ve Ayıntab'ın Akçakoyun istasyonunda beş bin ki cem'an on yedi bin nüfûs Ermeni mevcûd olup yevmiye beş yüz ile bin nüfûsdan mürekkeb kâfilelerin Urfa, Zor, Musul cihetlerine sevkedilmekte olduğu ma'rûzdur.

Fî 5 Eylül [1]331

Vâlî
Bekir Sâmî

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/76

- 106 -

**YOZGAT, KIRŞEHİR, HAYMANA, NALLIHAN VE SUNGURLU'DA
BULUNAN ERMENİLERLE ANKARA'DAN SEVKEDİLEN ERMENİLER**

[Ankara'dan sevkedilenlerle Halep ve Zor'a sevkedilecek Ermenilerin ve Yozgat, Kırşehir, Haymana, Nallıhan ve Sungurlu'da bulunan Ermenilerin miktarına dair Ankara Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

8 Za. 1333 (17 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Ankara

C. 3 Eylül sene [1]331. Merkez ve mülhakât-ı vilâyetden şimdiye kadar sevk olunan Ermeniler yirmi bir bin iki yüz otuz altı nüfûsdur. Yozgat livâsında on bin dokuz yüz on altı Kırşehir merkezinde yedi yüz kırk yedi, Haymana'da altmış, Nallıhan'da dört yüz yetmiş dokuz, Sungurlu'da beş yüz yetmiş altı nüfûs Ermeni bulunup, bunlardan Yozgat dâhilindekilerini kısmen mıntıka-i mu'ayyeneye sevki icâb edenler ve diğerlerini ber-mûceb-i mukarrerât kurâ-yı İslamiyyeye tevzî'i muktezî â'ilelerle sagîrlar teşkîl etmektedir. Ankara istasyonunda el-yevm der-dest-i sevk beş yüz elli nüfûs vardır. Veche-i azîmetleri Haleb ve Zor havâlîsidir. Merkez-i vilâyetin sevkedilecek bakiyye-i mevcûduyla Keskin Kal'acık'da kalıb kurâ-yı İslamiyyeye tevzî' edilecek takımdan olan nüfûs mikdârı başkaca arz olunur.

Fî 4 Eylül sene [1]331

Vâlî Vekîli
Âtîf

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/66

- 107 -

İZMİT'TEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[İzmit'ten sevk edilen Ermenilerin miktarına ve liva dahilindeki istasyonlarda toplanmış Ermeni olmadığına dair İzmit Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

8 Zâ. 1333 (17 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
İzmit

C. 3 Eylül sene [1]331. Merkez ve mülhakâtta bulunan elli sekiz bin râddesindeki Ermeniler kâmilten sevk edilmiş olup el-yevm livâ dâhilindeki istasyonlarda mütehaşşid Ermeni olmadığı ma'rûzdur.

Fî 4 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Mazhar

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/67

- 108 -**ESKİŞEHİR'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER**

[Civarda bulunan Ermenilerin sevk edildiğine dair Eskişehir Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

8 Za, 1333 (17 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Eskişehir

Civârda bulunan Ermenilerin kâmilten sevk olunduğu ma'rûzdur.
Fî 4 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Re'fet

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/15

- 109 -**KAYSERİ'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER**

[Kayseri'den Halep, Suriye ve Musul vilâyetlerine sevk edilen ve firar edip geri dönenlerden sevk edilen Ermenilerin miktarına ve kalanların köylere dağıtıldığına dair Kayseri Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Kayseri

C. 3 Eylül [1]331. Şifre. Merkez ve mülhâkatta zükûr ve inâs kırk altı bin dört yüz altmış üç Ermeni ve bin beş yüz on yedi Katolik ve bin dokuz yüz elli yedi Protestan ki cem'an kırk dokuz bin dokuz yüz kırk yedi nüfûs Ermeni mukayyed olup bunlardan kırk dört bin iki yüz yetmiş biri Halep ve Sûriye ve Musul vilâyetlerine sevk edilmiş ve yedi yüz altmış beş nüfûs dahi evvelce yola çıkarılmış iken firâr ile avdet ve ihtifâ etmelerine mebnî tekrâr tutulup der-dest-i sevk bulunmuş olduğu ve dâhil-i livâda kalan dört bin dokuz yüz on bir neferi asker â'ilesi ve cüz'î mikdârı

Protestan ve Katolik bakâyâsı olmakla dahi yüzde beş nisbetinde köylere tevzî kılınmakta olduğu ma'rûzdur.

Fî 5 Eylül [1]331

Kayseri Mutasarrıfı
Zekâî

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/75

- 110 -

KARAHİSAR VE ÇAY'DAN ERMENİLERİN SEVKİ

[Karahisar'dan sevk edilen Ermenilerle Karahisar ve Çay istasyonlarındaki Ermenilerin vagon bulundukça Konya'ya sevk edileceği, askerî sevkiyat dolayısıyla Konya için vagon alınamadığı, buna mukabil Ermenilerin buraya gelmekte olduğu hususlarında Karahisar Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Karahisâr

C. 3 Eylül sene [1]331. Burada Ermenilerle meskûn karye olmayıp yerli ve yabancı olmak üzere dâhil-i livâda mevcûd olan yedi bin dokuz yüz doksan bir nüfûs Ermeniden beşbin yedi yüz altmış dokuzu sevk edilmiş ve yüze karîb nüfûsu da derdest-i sevk bulunmuştur. Brusa, Eskişehir ve Ankara taraflarından gelerek el-yevm Karahisâr istasyonu civârında yedi bin altı yüz otuz bir ve Çay istasyon boyunda iki bin ki ce'man sekiz bin altı yüz otuz bir nüfûs Ermeni mevcûd olup bunların vagon bulundukça Konya'ya sevkleri mukarrer bulunduğ ve şu kadar ki bir haftadan beri sevkiyyât-ı askeriye dolayısıyla Konya için vagon alınamadığından boş yer bulundukça posta trenleriyle yalnız yirmi otuz kimse sevk olunabildiği ve buna mukâbil hergün Haydarpaşa'dan buraya kadar boş olarak gelen ve buradan İzmir'e gönderilen vagonlarla Eskişehir ile Alayund'dan buraya beş altı yüz kişi vürûd etmekte olduğu arz olunur.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Şevket

BOA. DH. EUM, 2.Şb.68/73

- 111 -

ESKİŞEHİR'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Eskişehir'de istasyon civarındaki Ermenilerin sevk edildiğine, yollarda Ermeni olmadığına ve liva dahilindeki ihracı gereken Ermenilerin hepsinin sevk edildiğine dair Eskişehir Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Eskişehir

C. 3 Eylül sene [1]331. İstasyon civârındaki Ermeniler kâmilten sevk olunmuştur. Yollarda Ermeni yoktur. Livâ dâhilindeki Ermenilerden ihracı îcâb edenler yedi bin râddesinde olup kâffesinin sevk edilmiş olduğu arz olunur.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Eskişehir Mutasarrıfı
Re'fet

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/72

- 112 -

DİYARBAKIR'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER VE SEVK EDİLECEK
ERMENİ KALMADIĞI

[Diyarbakır'da sevk edilecek Ermeni kalmadığına, yollarda Ermeni kafileleri bulunduğu ve sevk edilenlerin miktarına dair Diyarbakır Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Diyarbakır

C. 3 Eylül sene [1]331. 12 Ağustos sene [1]331 târîhli şifreli telgrafnâme-i nezâret-penâhîlerine cevâben 18 Ağustos sene 1331 târîh ve 444 numrolu şifre ile mufassalan arzedildiği vechile ma'a-mülhakât-ı vilâyetde der-dest-i sevk Ermeni kalmadığı hâricten gelenlerde derhâl sevk edilmiş olduğundan vilâyet dâhilindeki yollarda nukât-ı tahaşşüdde Ermeni kâfileleri bulunduğu ve vilâyetden sevk olunanların mikdârı takrîben yüz yirmi bin nüfûsa bâliğ olduğu ma'rûzdur.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Vâlî
Reşîd

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/71

- 113 -

NİĞDE'DE SEVK EDİLECEK ERMENİ OLMADIĞI

[Niğde'de sevk edilecek Ermeni kalmadığına dair Niğde Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâretine şifre telgraf.]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi
107

Mahreci
Niğde

C. 30 Eylül sene [1]331. Livâ dâhilinde Katolik ve Protestan ve Ermeni olmak üzere iki yüz yirmi bir nüfus kaldığı 15 Ağustos sene [1]331 târîh ve 71 numrolu telgrafname ile arz olunmuşdu. Der-dest-i sevk Ermeni kalmamıştır. Sivas, Kayseri, Ankara havâlisinden, Pozantı'ya sevk edilmek üzere arasıra Ermeni kâfileleri geçmekte ise de bu gün Livâ dâhilinde hattâ bu kabîl Ermeni mevcûd olmadığı,

Fî 5 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Nâzım

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/69

- 114 -

*MAMÛRETÜLAZÎZ'DEN SEVK EDİLEN ERMENİLER VE SİVAS'TAN
MALATYA VE URFA'YA GİDEN KAFİLELERİN DURUMU*

[Mamretülazîz'den sevk edilen ve edilecek olan Ermenilerin miktarı ile Sivas'tan Malatya ve Urfa'ya giden kâfilelerin mevki ve miktarına dair Mamuretülaazîz Vilâyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Ma'mûretü'l-azîz

C. 3 Eylül sene [1]331. Vilâyet mülhakâtından şimdiye kadar sevk ve teb'îd olunan Ermenilerin mikdârı elli bir bin râddesindedir. Gerek yerli gerek hâricden gelerek köylerdeki gizlenmiş olan der-dest-i sevk dört bin Ermeni nüfûs vardır. Sivas'dan gelen kâfilelerden Malatya ile Urfa arasında on beş bin mevcûdlu iki kâfile mevcûd bulunduğ u ve bunların veche-i azîmetleri Urfa olduğ u ve bundan başka el-yevm vilâyetimiz hudûduna dâhil olmuş başka kâfile mevcûd bulunmadıg ı.

Fî 5 Eylül sene [1]331

Vâlî
Sâbit

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/70

- 115 -

URFA'DAN DIŞARIYA ERMENİ SEVKİYATI YAPILMADIĞ I.

[Urfa'dan dışarıya Ermeni sevkıyatı yapılmadığ ına ve yalnız merkeze bağı lı yerlere birkaç hâne gönderildiğ ine dair Urfa Mutasarrıflığ ı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

9 Za. 1333 (18 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Urfa

C. 3 Eylül [1]331. Bu livâdan hârice Ermeni sevk olunmamış ve yalnız merkezden mülhakâta birkaç hâne gönderildiğ i gibi geçende şekâvete ictisâr eden beş kişinin efrâd-ı â'ileleri der-dest-i sevk bulunmuştur.

Fî 5 Eylül [1]331

Mutasarrıf
Haydar

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/74

- 116 -

*HALEB'TEN ŞAM'A GELİP MUHTELİF YERLERE SEVK EDİLEN
 ERMENİLERLE HAMA VE HUMUS'TA BULUNAN ERMENİLER*

[Halep'ten muhtelif kaza ve sancaklara sevk edilen Ermenilerin miktarı ile Hama ve Humus'ta şu anda bulunan Ermeni miktarına dair Şam Valiliğ i'nden Dâhiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

10 Za. 1333 (19 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Şâm

C. 3 Ağustos sene [1]331. Şimdiye kadar Haleb'ten Şam'a gelen yirmi bir bin Ermeniden sekiz bin sekiz yüz elli sekiz nüfûs Kerek ve on bir bin iki yüz seksen dokuz nüfus Havran sancaklarına ve dört yüz doksan iki nüfûstan ibâret olan dul kadınlar Kuneytra, Ba'albek, Tebek, Doma kazâlarını tevârîh-i muhtelifede sevk olundukları ve el-yevm Hama ile Humus'ta on iki bin Ermeni mevcûd olduğu ma'rûzdur.

Fî 6 Eylül sene [1]331

Vâlî
Hulûsî

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/78

- 117 -

ERMENİLERİN MUSUL'A SEVKLERİ

[Urfa'ya gelecek Ermeniler'in Diyarbekir yoluyla Musul'a sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

11 Za 1333 (20 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyeti
Husûsî: 5853

Şifre

Urfa Mutasarrıflığı'na

C. 27 Ağustos [1]331. Oraya gelecek Ermenilerin iş'ârınız vechile Diyârbekir târîkiyle Musul'a sevkleri münâsibdir. Diyârbekir'e de m'alûmât verilmiştir.

Fî 7 Eylül sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 56/94

- 118 -

KARAHİSÂR'DAN SEVK EDİLECEK ERMENİLER

[Karahisar'da toplanan Ermenilerde bulunan dizanteri hastalığının, askerlere de geçmesi ihtimali bulunduğu ve bunların acilen sevkleri askeri makamlarca istendiğinden trenlerle birlikte yaya ve arabayla da sevklerine müsaade edilmesine ve şimdilik Ermeni sevk olunmamasının

Eskişehir ve Kütahya mutasarrıflıklarına bildirilmesine dair Karahisâr Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

13 Za. 1333 (22 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi
59

Mahreci
Karahisâr

8 Eylül [1]331 şifreye lahikadır. Dün gece kırk dört vagon Ermeni gelerek evvelkilerle istasyonda mütehaşşid nüfûs on bin yüz yetmişe bâlîğ oldu. Bunlar meyânında dizanteri hükm-fermâ olmasından ve ne gûne hastalığın sevk edilmekte bulunan efrâd-ı askeriyyeye de sirâyeti melhûz bulunmasından dolayı bunların diğer mahallere âcilen sevk ve nakillerine cihet-i askeriyyece şiddetle lüzûm gösterilmektedir. Hâlbuki Ermenilerin Ereğli'ye kadar istasyonlardan şimendüferle sevkleri ta'limât ahkâmından bulunduğu ve yevmî trenlerle vukû' bulacak sevkîyyât-ı cüzi'yye ile te'mîn ve tesviye-i maslahat mümkün olamayacağından burada mevcûd Ermenilerin bi'z-zarûre yaya olarak veyâhûd muhâcirîn tahsîsâtından istikrâ olunacak arabalarla sevklerine müsâ'ade ve şimdilik Ermeni sevk olunmamasının Eskişehir ve Kütahya mutasarrıflıklarına irâde buyurulması.

9 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Şevket

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/81

- 119 -

ANKARA, KALECİK VE KESKİN'DEKİ ERMENİLERİN SEVKİ

[Ankara'daki Ermenilerin Eskişehir yoluyla sevk edilmekte olduğuna, Kalecik ve Keskin'deki Ermenilerin çoğunun Müslüman köylere dağıtılması icap eden kadın ve çocuklar türünden olduğuna dair Ankara Valililği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

13 Za. 1333 (22 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Ankara

4 Eylül sene [1]331 târîhli ve 125 numrolu şifre telgrafnâmeye zeyldir. Gayr-i ez sevk merkez-i vilâyetteki Ermeni nüfûsu kadın ve çocuk olmak üzere yedi yüz otuz üçe bâlîğ olup bunlar da yevmî iki yüz elli kadar kâfile kâfile Eskişehir târîkiyle mıntika-i mu'ayyeneye gönderilmekde olduğu ve Kal'acık'da bulunan iki yüz elli yedi

ve Keskin'deki bin yüz altmış dokuz Ermeni nüfûsdan çok kısmının kurâ-yı İslâmiyye'ye tevzî'î îcâb eden nisvân ve sıbyân kabîlinden bulunduğu ma'rûzdur.

Fî 9 Eylül sene [1]331

Vâlî Vekîlî
Âtîf

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/79

- 120 -

*SEVKİYAT HAKKINDA TANZİM VE TEBLİĞ OLUNAN
TALİMATNAMEYE TAM OLARAK UYULMADIĞI*

[Sevkiyat hakkında tanzim ve tebliğ olunan talimatnameye tam olarak uyulmadığı ve sevkiyat esnasında gevşek davranıldığı yolunda Halep iskan-ı Aşair ve Muhacirîn Müdürü Şükrü Bey'den Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

13 Za. 1333 (22 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Haleb
Pek müsta'celdir.

Konya sevk me'mûrluğu'ndan mevrûd telgrafnâmede sevkiyât hakkında tanzîm ve teblîğ olunan ta'lîmâtnâme-i mahsûsun bi-hakkın tatbîk olunmayarak terahî gösterildiği ve sevkiyâtda pek gevşek davranıldığı anlaşılmakla taraf-ı nezâret-penâhîlerine kat'iyetle te'kîdi bâbında.

Fî 9 Eylül [1]331

Haleb'de İskân-ı Aşâyir ve
Muhâcirîn Müdürü
Şükrü

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/12

- 121 -

*OSMANİYE'YE GELEN ERMENİLERİN SEVKLERİNİN OLAYSIZ
TAMAMLANDIĞI*

[Vilâyet dâhilinden ve diğer yerlerden Osmaniye'ye gelen Ermenilerin sevklerinin olaysız tamamlandığı, halen gelmekte olanların da Haleb'e sevklerine çalışıldığına dair Osmanlı Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

16 Za. 1333 (25 Eylül 1915)

Bâb-ı Âli
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Gerek vilâyetimiz dâhilinde ve gerek vilâyât[t]-ı sâ'ireden üç buçuk mâhdan beri Osmâniye'ye gelip kâfile kâfile (...?...) olunan Ermenilerin mikdârı yetmiş bini tecâvüz etmiştir ve şu sevkîyât ba'zı ufak tefek hırsızlıklar istisnâ ediliyorsa livâmız dâhilinde bilâ-hâdis cereyân eylemiştir. El-yevm Pozantı-Gülek tarîkiyle mütemâdiyen akıp gelmekte olan kâfilelerin bir an evvel Haleb'e sevk ve îsâllerine çalışılmaktadır efendim.

Fî 12 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Fethî

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/85

- 122 -

SİVAS'TAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Sivas'tan Cizre'ye sevk edilen ve şu an sevke hazır Ermenilerin miktarına dair Sivas Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

19 Za. 1333 (28 Eylül 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Sivas

C. 3 Eylül sene [1]331.

1- Merkez ve mülhakâtdan şimdiye kadar Cizre'ye yüz otuz altı bin seksen dört nüfûs Ermeni sevk edilmiştir.

2- El-yevm der-dest-i sevk altı bin elli beş nüfûs mevcûddur.

3- Yollarda kırk nüfûs Ermeni vardır ve cihet-i azîmetleri Malatya tarîkiyle Cizre'dir efendim.

Fî 15 Eylül sene [1]331

Vâlî
Mu'ammer

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/84

- 123 -

KONYA'DAN YOLA ÇIKARILAN YABANCILAR VE ERMENİLER

[Konya'dan trenle yola çıkarılan yabancıların ve Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

21 Z. 1333 (30 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Konya

Bugün yukarı istasyonlardan gelen Ermenilerden bin dokuz yüz elli ve Konya'da bulunan yabancılardan yedi yüz elli ki cem'an iki bin yedi yüz kişinin otuz altı vagon ile yola çıkarıldığı.

Fî 17 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Vâlî
Sâmih Rıf'at

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/100

- 124 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Konya'dan sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

1 Z. 1333 (10 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi
526

Mahreci
Konya

İstasyonda mütehaşşid Ermenilerden dün ve bugün on bir bin kişinin sevk ve ihrac edildiği ma'rûzdur.

Fî 27 Eylül [1]331

Konya Vâlî Vekîli
Mektûbcu Nâcî

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/88

- 125 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Konya'dan sevk edilen Ermenilerin miktarı ile bundan sonra gelecek Ermenilerin sevkinin tahıl nakliyesini aksatmayacak şekilde temin edildiğine dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

2 Z. 1333 (11 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Konya

Zeyl. 27 Eylül [1]331. Bugün dahi Konya'da mütehaşşid Ermenilerden on iki bin kişi mahall-i müretteblerine müteveccihen sevk ve ihrâc edilmiştir. Mevcûd kırk binden el-yevm Konya'da on bin kişinin kaldığı ve ba'demâ da gelecek olan Ermenilerin esbâb-ı sevkinin zehâ'ir nakliyatına hâlel gelmemek üzere tamâmen te'mîn edildiği Polis Müdîriyeti ifadesiyle ma'rûzdur.

Fî 28 Eylül [1]331

Valî Vekîli
Rahmî

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/90

- 126 -

CEBEL-İ BEREKET VE DÖRTYOL ERMENİLERİNİN, TEHCİR VE UZAKLAŞTIRILMASI

[Cebel-i Bereket'te meskûn Ermenilerin tehcirine ait işlemlerin sonuçlandığı, Dört Yol Ermenilerinin istisnâsız uzaklaştırıldığına dair Osmaniye Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

2 Z. 1333 (11 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Osmaniye

Vilâyette yazıldığı üzere Bağdat demiryolu şirket-i inşâ'yyesinde ve askerî menzillerinde müstahdem olup bir kısmı muvakkaten alıkonulan ma'lûmu'l-mikdâr Ermenilerle â'ileleri müstesnâ olmak üzere Cebel-i Bereket livâsında meskûn bulunan Ermenilerin tehcîrlatine a'id mu'âmelâtın hitâm bulunduğu ve mecmû'-ı nüfûsları dokuz

bine bâliğ olan Dört Yol Ermenileri bilâ-istisnâ teb'îd olunarak el-yevm mahall-i mezkûrda erbâb-ı şekâvetten sekiz nefer Ermeni kaldığı ma'rûzdur.

Fî 28 Eylül sene [1]331

Mutasarrıf
Fethi

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/89

- 127 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Konya'dan yaya olarak ve trenle sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

7 Z. 1333 (16 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemî

Mahreci
Konya

30 Eylül sene [1]331 târîhinden Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 târîhine kadar yukarı istasyonlardan gelenlerle berâber Konya'dan iki bin beş yüzü mâşiyen mütebâkîsi vagonla cem'an dokuz bin altı yüz nüfûs Ermeni sevk edildiği ma'rûzdur.

Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Konya Valisi Vekîli
Mektûbcu Nâcî

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 68/92

- 128 -

DİMETOKA VE CİVARINDAN GÖÇ EDEN AHALİNİN İSKAN VE İAŞELERİ

[Dimetoka ve civarından göç eden ve zor durumda olan ahalinin iaşe ve iskânlarının temini hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Edirne Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

7 Z. 1333 (16 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
Umûmî: 771
Husûsî: 108

Şifre
Müsta‘celdir

Edirne Vilâyeti'ne

Şu sırada Dimetoka ve havâlîsinden hicret eden ahâlî Ergene suyu boyunda yağmur altında sefîl perîşân ve şâyân-ı merhamet bir hâlde kaldıklarından i‘âşe ve iskânlarının te‘mîni Harbiye Nezâreti'nden ehemmiyetle bildiriliyor. Serî‘an îcâbının icrâ ve inbâsı.

Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/32

- 129 -

*HALEP'TE BULUNAN ARAM EFENDİ'NİN AKRABASININ
RAHATLARININ TEMİNİ*

*[Aram Efendi'nin Halep'teki akrabalarının istirahatlerinin temini
hususunda bilgi verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne
şifre telgraf.]*

7 Z. 1333 (16 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 100

Şifre

Haleb Vilâyeti'ne

A‘yândan Aram Efendi'nin akrabâsından olup Haleb'de bulunan Kapraşyan, Hanikyan, Noryan â‘ilelerinin istirahatlerinin te‘mîni ve erkekleri hakkında kendilerinden alınacak ma‘lûmâtın iş‘ârı.

Fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/24

- 130 -

*HUMMA VE DİZANTERİ DOLAYISIYLA ÖLMEKTE OLAN
MUHACİRLERİN DERHAL HUSUSİ MAHALLERİNE SEVKLERİ*

*[Humma ve dizanteri gibi bulaşıcı hastalıklar sebebiyle Hama'da
günde yetmiş seksen kişinin ölmekte olduğu haber alındığından
muhacirlerin yerlerine sevkleri hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Sûriye
Vilâyeti'ne şifre telgraf.]*

8 Z. 1333 (17 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 54

Şifre

Sûriye Vilâyeti'ne

Hama'da bulunan yirmi bine yakın muhâcirîn arasında humma-yı tifo'îdî ve dizanteri hastalıkları zuhûr ederek yevmî yetmiş seksen vefeyât vukû' bulmakda olduğu haber alınmıştır. Haleb'de bulunan Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'le bi'l-muhâbere sıhhat-i umûmiyenin muhâfazası zımında muhâcirîn bir ân evvel mahall-i mahsûslarına sevkleri ve netîceden ma'lûmât i'tâsı.

Fî 4 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/71

- 131 -

*HUMMA VE DİZANTERİ SEBEBİYLE ÖLMEKTE OLAN
MUHACİRLERİN HUSUSİ MAHALLERİNE SEVK EDİLMELERİ*

*[Humma ve dizanteri gibi bulaşıcı hastalıklar sebebiyle Hama'da
ölümler vuku bulduğu haber alındığından muhacirlerin yerlerine
sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Muhacirin Müdürü Şükrü Bey'e
şifre telgraf.]*

8 Z. 1333 (17 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 104

Şifre

Haleb'de Bulunan Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'e

Hama'da bulunan yirmi bine yakın muhâcirîn arasında hummâ-yı tifo'îdî ve dizanteri hastalıkları zuhûr ederek yevmî yetmiş seksen vefeyât vukû' bulmakda olduğu haber alınmıştır. Sûriye vilâyetiyle bi'l-muhâbere sıhhat-ı umûmiyenin muhâfazası zımnında muhâcirînin bir ân evvel mahall-i mahsûslarına sevkleri ve netîceden ma'lûmat i'tâsı.

Fî 4 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/51

- 132 -

YOL MASRAFINI KARŞILAYAN ERMENİLERİN GİDEBİLECEKLERİ

[Yol masraflarını kendileri karşılayan Ermenilerin Hama, Humus, ve Şam tarafına gidebileceklerine dair Dahiliye Nezareti'nin Muhacirîn Müdîri Şükrü Bey'e şifre telgrafi.]

9 Z. 1333 (18 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 109

Şifre

Haleb'de Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'e

C. 30 Eylül sene [1]331. Ermenilerden yol masraflarını kendileri te'diye ederek Hama, Humus, Şam kurâsına gitmek isteyenler hakkındaki tedbîriniz muvâfıktır.

Fî 5 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/54

- 133 -**KÜTAHYA'DA, KONYA'YA SEVK EDİLMEK ÜZERE BULUNAN
ERMENİLER**

[Kütahya'da bulunan Ermeni muhacirlerle, bunlardan Konya'ya sevk edilmek üzere bulunanların miktarına dair Kütahya Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

9 Z. 1333 (18 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Kütahya

C. 4 Eylül [1]331. Bin dört yüz kadar Ermeni muhâcir mevcûd olup bunlardan bin kişinin de bugün Konya'ya sevk edilmek üzere bulunduğu arz olunur.

5 Teşrin-i Evvel [1]331

Mutasarrıf
Fâik

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/93

- 134 -**KARAHİSAR VE ÇAY İSTASYONLARINDA BULUNAN ERMENİLER**

[Karahisar ve Çay istasyonlarında bulunan Ermeni muhacirlerin miktarına dair Karahisar Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

9 Z. 1333 (18 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Karahisâr

C. 4 Teşrin-i Evvel. El-yevm Karahisâr istasyonunda Konya'ya der-dest bin sekiz yüz altmış üç ve Çay istasyonunda iki bine karîb Ermeni muhâcir mevcûd olduğu ma'rûzdur.

5 Teşrin-i Evvel [1]331

Mutasarrıf
Şevket

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/94

- 135 -

*HALEP SEVKİYATI SIRASINDA İYİ HİZMETLERİ GÖRÜLEN
 ERMENİLERİN BAŞKA YERLERDE İSKANI*

[Sevk olunan Ermenilerin yerlerine yerleştirildikleri, Halep sevkıyatı sırasında devlet hizmetinde bulunan ve devlete karşı kötü niyet beslemeyenlerin daha iyi şartlara sahip olmaları maksadıyla başka yerlerde iskân edilmeleri.]

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Haleb

Sûriye Vilâyeti'ne yazılan 5 Teşrin-i Evvel [1]331 târîhli şifre telgraftâmenin bir sûreti manzûr-ı sâmilere olmak üzere aynen âtîye derc edildi.

Mahall-i ma'lûmeden ve tahliye olunub da mahall-i mürettebelerine der-dest-i sevk bulunan tahmînen yüz bin muhâcirden yirmi beş binin Rakka ve Zor'a ve Obik'in Haleb havâlî-i cenûbiyyesine mütebâkîsinin Kerk ve Havran havâlîsine sevk ve i'zâm ve oralarda iskânı tekarrur etmiştir. Haleb şehrinde mevcûd otuz bin muhâcirin on beş günde mahall-i mürettebelerine sevki mukarrer bulunmakla sevkıyat keremi verilmiştir. Haleb sevkıyatının teşrî'i vaktiyle me'mûr veyâhûd hizmet-i devletlerinde olup da devlete îfâ-yı hüsn-i hizmet edenlerin ve bir fikr-i mefsedet beslememiş olanlar bir dereceye kadar terfîhi maksadıyla bunlardan ba'zılarının istisnâ'en Şam, Hama Humus kasabalarıyla Şimendüfer güzergâhında bulunan mahallerden mâ-adâ şehir ve kasabalara ahâlî-i mevcûdenin yüzde ikiyi tecâvüz etmemek üzere iskânları Dördüncü Ordu Kumandanlığı'nın muvâfakatıyla kararlaştırılmış ve ta'lîmât-ı

mahsûsası dâhilinde Haleb polis müdürünün i'tâ ettiği vesâ'ik-i mahsûsa ile i'zâmlarına başlanılmışdır (...) hâ'iz olan bu gibilerin nerelerde iskân edile (...)

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/80

- 136 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Konya'dan trenlerle sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

10 Z. 1333 (19 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Konya

4 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 târîhinden bugüne kadar üç gün zarfında Posta-i marşa (...) trenlerle Konya'dan beş bin nüfûs Ermeninin sevk edildiği.

Fî 6 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Vâlî
Sâmih

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/95

- 137 -

AKŞEHİR VE KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Akşehir ve Konya'dan trenle sevk edilen Ermenilerin miktarına dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

12 Z. 1333 (21 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Konya

Evvelce arz olunanlardan başka yukarı istasyonlardan gelen ile bu def'a Akşehir'den ihrâc edilenlerden ve Konya'dan iki gün zarfında vagonla dört bin sekiz yüz elli dört Ermeninin sevk edildiği Polis Müdîriyeti ifâdesiyle ma'rûzdur.

Fî 8 Teşrini Evvel sene [1]331.

Konya Vâlîsi
Sâmih

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/96

- 138 -

DİYARBAKIR'DAN GÖNDERİLEN ERMENİLER

[Diyarbakır'dan gönderilen Ermenilerin daima hududda teslim alındığına dair Musul Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

13 Z. 1333 (22 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Şifre Kalemi

Mahreci

Musul

C. 30 Eylül sene [1]331. Diyârbekir'den gönderilen Ermenilerin dâ'imâ hudûdda teslîm alınmakda olduğu ma'rûzdur.

Fî 9 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Musul Vâlîsi

Haydar

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/14

- 139 -

KONYA'DAN SEVK EDİLEN ERMENİLER

[Trenler askerî erzak nakliyesine tahsis edildiğinden Konya'dan Ermeni sevkinin yapılamadığı, yaya olarak gönderilenlerin Karaman ve Ereğli'de toplandığı, bugün sevk edilen Ermenilerin miktarı ile Ereğli'de bulunanların hareketi için gerekli tebligatın yapıldığı hususlarında Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Şifre Kalemi

Mahreci

Konya

Bütün vagonların erzâk-ı askeriyye nakliyâtına tahsîs edilmesi hasebiyle devren Konya'dan Pozantı cihetine hiçbir tren hareket etmemiş ve muvâsalat-ı âcizânemden evvel mâşiyen gönderilmiş olan Ermeniler Karaman ve Ereğli istasyonlarında tahaşşüd edip kalmış olduğundan burada bulunanların tekrar ayakla sevkine imkân kalmadığı gibi trenle gönderilmesi dahi mümkün olamamıştı. Bugün on dört vagonla

bin elli Ermeninin daha sevk edildiği ve Ereğli'de bulunanların tahrîki için mahalline tebliğât icrâ edildiği ma'rûzdur.

Fî 10 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Vâlî
Sâmih

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/99

- 140 -

*KONYA'DAKİ ERMENİLERİN TALİMAT GELMEDEN SEVK
EDİLMEMESİ*

[Vilâyetin sair kısımlarındaki Ermenilerin tebliğât yapılmadıkça sevk olunmaması ve yerlerinden kaldırılmaması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 115

Şifre

Konya Vilâyeti'ne

C. 6 Teşrin-i Evvel sene [1]331. Vilâyetin aksâm-ı sâ'iresinde bulunan Ermenilerin buradan tebliğât vâki' olmadıkça sevk olunmaması ve yerlerinden kaldırılmaması.

Fî 10 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/89

- 141 -

*ADANA OSMANLI BANKASINDAKİ ERMENİ MEMURLARIN
ÇALIŞMALARI İÇİN MÜSAADE TALEBİ*

[Adana Osmanlı Bankası memurlarından Halep'de bulunan Edvar Simkiyan, Manok Sarrafyan ve Agop Gagayan ile Tarsus şubesi memurlarından Serkis Kişiyân'ın Halep şubesinde çalışabileceklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 109

Haleb Vilâyeti'ne

Adana Osmanlı Banka şu'besi me'mûrlarından olub Haleb'de bulunan Edvar Simkiyan ve Manok Sarrafyan ve Agop Gagayan ile Tarsus şu'besi me'mûrlarından Serkis Kişiyân'ın haklarında vilâyetçe emr-i resmî olmadığından bahs ile pazartesi günü sevk olunacakları haber veriliyor. 5 Teşrin-i Evvel [1]331 telgrafnâmeleriyle de bildirildiği üzere bunların sû-i hâlleri yok ise Haleb şu'besinde istihdâmlarına müsâ'ade olunması ve inbâsı.

Fî 10 Teşrin-i Evvel sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/86

- 142 -

KASTAMONU VİLAYETİNDEKİ ERMENİLERİN İHRAC EDİLMEMESİ

[Vilâyet dahilindeki Ermenilerin ihrâcına lüzum olmadığı ve Ermeniler'den hanelerinde silah bulunduranlar hakkında kanuni muamele yapılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

14 Z. 1333 (23 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 46

Şifre

Kastamonu Vilâyeti'ne

C. 1 Teşrin-i Evvel sene [1]331. Vilâyet dâhilindeki Ermenilerin şimdilik ihrâcına lüzûm yoktur. Bunlardan hanelerinde esliha bulunanlar hakkında mu'âmele-i mukteziye-i kânûniyenin îfâsı ve zuhûr eden eslihanın cinsi ve mikdârını mübeyyin bir defterin irsâli.

Fî 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

Tal‘at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/82

- 143 -

USULSÜZ DAVRANAN TENOS KAYMAKAMININ AZLİ

[Ermeni sevkiyatı sırasında usulsüz hareketleri görülen Tenos kaymakamının azline dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

15 Z. 1333 (24 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsî: 117

Şifre

Sivas Vilâyeti'ne

Tenos Kâ'im-i makâmı Cemîl Bey'in Ermenilerin sevki esnâsındaki ahvâl ve harekât-ı gayr-ı lâıkasına binâ'en azli der-dest olduğundan şimdiden eli işden çekdirilmesi muktezîdir. Mûmâ-ileyh hakkındaki evrâkın Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye tevdî'i husûsu Hey'et-i Tahkîkiye Re'îsi Mazhar Bey'e yazılmışdır.

Fî 11 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

Tal‘at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/105

- 144 -

ERMENİ SEVKİYATINDA USULSÜZLÜK YAPAN KAYMAKAMIN AZLİ

[Aziziye Kaymakamı Hamid Bey'in Ermeni sevkiyatı sırasındaki usulsüz hareketlerinden dolayı azl edilerek Divan-ı Harb'e verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sivas Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

16 Z. 1333 (25 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 115

Şifre

Sivas Vilâyeti'ne

Azîziye Kâ'im-i makâmı Hâmid Bey'in mahallî Ermenilerinin esnâ-yı sevkindeki usûl ve harekât-ı gayr-i lâıkasına binâ'en azli der-dest olduğundan eli işden çekdirilmesi muktezîdir. Mûmâ-ileyhe â'id evrâk-ı tahkîkiyenin Dîvân-ı Harb-i Örfî'ye tevdi'i Hey'et-i Tahkîka Re'isi Mazhar Bey'e iş'âr kılınmıştır.

Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır Nâmına

Subhî

BOA. DH. ŞFR, no. 57/116

- 145 -

ERMENİ KAFİLELERİNİN İAŞELERİNİN TEMİNİ

[Ermeni kâfilelerinin iâşeleri için verilen tahsisatın yeterli olup olmadığı ve bunun mal sandıklarından ödenip ödenmediğinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep'te Muhacirîn Müdürü Şükrü Bey'e telgraf.]

17 Z. 1333 (26 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 116

Haleb'de Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'e

Ermeni kâfileleri meyânında hergün açlıktan telefât vukû' bulmakda olduğu cihetle bunların te'mîn-i i'âşeleri için lâ-ekal yüz bin liranın irsâli lüzûmu Dördüncü Ordu Kumandanlığı'ndan alınan 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 târîhli telgrafnâmede iş'âr olunuyor. Bu cihet için i'tâ olunan tahsîsâtın kâfî olup olmadığının ve buradan para istenilmesi tahsîsât havâlenâmelerinin mâl sandıklarınca tesviye edilemediğini ihsâs etdiğiden hakikat-i hâlin inbâsı.

Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/110

- 146 -**ERMENİ SEVKİYATININ DURDURULMASI**

[Belli yerlere gönderilmek üzere toplanmış ve yola çıkarılmış olanlar dışındaki Ermenilerin sevk olunmamalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

18 Z. 1333 (27 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyet-i Umûmiye Müdîriyeti

Şifre

Hüdâvendigâr, Ankara, Haleb, Adana Vilâyetleriyle, Mar'aş, Karahisâr-ı Sâhib, Eskişehir, Kütahya, İzmit, Niğde Mutasarrıflıklarına

Mahâll-i mu'ayyeneye gönderilmek üzere vilâyât ve sâi'reden gelmiş ve yola çıkarılmış olanlar müstesnâ olmak üzere yeniden Ermeni sevkîyatında bulunulmaması.

Fî 14 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/135

- 147 -**EVLERİ YAKILAN MÜSLÜMANLARA YARDIM EDİLMESİ**

[Evleri yanan müslümanlara tamir için gerekli paranın, asilerin emval-i metrukelerinden ödenmesi veya boşalan Ermeni hanelerinden hane verilmesi hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na çekilen cevabi telgraf.]

18 Z. 1333 (27 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyeti

42

Şifre

Urfa Mutasarrıflığı'na

C. 10 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Muhterik İslâm hânelerini t'amîr için iktizâ eden mebâliğin âsîlerin emvâl-i metrûkeleri esmânından tesviyesi yâhûd boşalan Ermeni hânelerinden o zarara mukâbil hâneler i'tâsı muvâfıktır.

14 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/140

- 148 -

*AGOP BOYACIYAN EFENDİ'NİN YEĞENİ BEGOS'UN KONYADA
BIRAKILMASI*

*[Tekfurdağı sabık mebusu Agop Boyacıyan Efendinin yeğeni,
Tekfurdağı Boğos'un Konya'da kalmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden
Konya Vilâyetine şifre telgraf.]*

18 Z. 1333 (27 Ekim 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 120

Şifre

Konya Vilâyeti'ne

Tekfurdağı meb'ûs-ı sâbıkı Agop Boyacıyan Efendi'nin yeğeni olup Konya Ereğlisi'nde der-dest-i sevk bulunduğu anlaşılan Tekfurdağı Bogos'un sevkinden sarf-ı nazar edilerek Konya'da kalmasına müsâ'ade olunması ve inbâsı.

Fî 14 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/136

- 149 -

SEVKİYAT SIRASINDAKİ TECAVÜZLERİN ÖNLENMESİ

*[Urfa'dan Re'sülayn ve Nusaybin tarikiyle sevk edilen Ermeni
kafilelerine tecavüzlerin önlenmesi için güzergahın değiştirilmesine dair
Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyetine şifre telgraf.]*

25 Z. 1333 (3 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdiriyyeti
Husûsî: 6266

Şifre

Diyârbekir Vilâyeti'ne

C. 19 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Urfa'dan Re'sü'l-ayn ve Nusaybin târîkiyle Ermeni kâfilelerinin sevkine evvelce teşebbüs edilmişdi. Fakat kâfileler kasabadan infikâki müte'âkib urbân ve aşâyirin tecâvüzüne mâr'ûz kalarak avdet etdiler binâ'en-aleyh bu kâfilelerin her hâlde Siverek tarîkiyle i'zâmına mecbûriyet görülerek Urfa'ya o yolda teblîğât yapılmıştır. Vürûdunda reddolunmayarak Musul'a sevkleri.

21 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/277

- 150 -

BİRECİK'TEN ERMENİLERİN SEVKİ.

[Maraş ve Antep'e gönderilecek Ermeniler için Birecik'in sevk merkezi olarak kullanıldığına ve Birecik'ten nehir vasıtasıyla sevkıyat yapılabileceğinden Ermenilerin Zor taraflarına sevkı hususunda Birecik Kaymakamlığı'na talimat verildiğine dair Muhacirîn Müdiriyyeti'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

25 Z. 1333 (3 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemî

Birecik ve Nizip'e geldim. Sonuçta mütehaşşid Ermenilerden genç çocuk ve kadınlardan Maraş ve Ayıntâb'a gönderilecek olanlara Birecik merkezi sevk ittihâz edilmiş idi. Sevkıyât hüsn-i sûretle cereyân etmektedir. Yalnız, Birecik, Maraş, Ayıntab ve civârı ile Haleb arasında bulunduğu ve Birecik Ermenileri bin iki yüz nüfûstan ibâret ve nakilleri nehir vâsıtasıyla ve pek kolaylıkla icrâ edileceği cihetle derhâl Şâhtûrlar inşâ ettirilerek Zor cihetlerine sevkı husûsunda Birecik Kaymakamlığı'na ta'lîmât-ı lâzime verilmiştir. bu akşam Haleb'e avdet edileceği.

Fî 21 Teşrîn-i Evvel [1]331

Muhâcirîn Müdîri

BOA. DH. EUM, 2.Şb. 68/101**- 151 -****KATOLİK PROTESTAN VE ASKER AİLELERİNİN UYGUN
MEVKİLERE YERLEŞTİRİLMESİ**

[Konya'da bulunan ermenilerin şimdilik sevk edilmemesi ve asker aileleri ile Katolik ve Protestan olanların vilâyet dahilinde uygun mevkilerde iskân edilmeleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

6 M. 1334 (4 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî**Dâhiliye Nezâreti****Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti****Husûsî: 138****Şifre**

Konya Vilâyeti'ne

C. 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Berây-ı sevk orada bulunduğu bildirilen iki bin Ermeninin şimdilik sevk olunmayarak vilâyet dâhilinde taht-ı muhafazada bulundurulması ve asker âileleri ile Katolik ve Protestan olanların da ber-mûceb-i ta'limât vilâyet dâhilinde münâsib mevâki'de iskânları.

Fî 1 Teşrîn-i Sanî [1]331

Nâzır

Tal'at**BOA. DH. ŞFR, nr. 58/2****- 152 -****DÖRDÜNCÜ ORDU BÖLGESİNE SEVKEDİLEN ERMENİLERİN
İAŞESİ**

[Dördüncü Ordu bölgesine sevk edilen Ermeni muhacirlerinin iaşelerinin temini için askeriye tarafından Dördüncü Ordu kumandanı, Halep Menzil Müfettişliği ve icab eden diğer mahallere tebligat yapıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana ve Halep vilâyetleriyle Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

28 Z. 1333 (6 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şifre

Adana ve Haleb vilâyetleriyle Urfa Mutasarrıflığı'na

Nezâretçe bir karâr ittihâz ve teblîğ edilinceye kadar Dördüncü Ordu ve mıntıkasına sevk edilmekde olan Ermeni muhâcirînin Pozantı, Haleb menzil hattından esnâ-yı mürûrlarında ikmâl efrâdı misillü cihet-i askeriyece te'mîn-i i'âşeleri için Dördüncü Ordu kumandanı ile Haleb Menzil Müfettişiliği'ne ve daha îcâb edenlere teblîğât-ı lâzime îfâ olunduğu Başkumandanlık Vekâleti'nden bildirildiği bâ-tezkire-i sâmiye izbâr buyurulmuştur.

Fî 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/317

- 153 -

UYGUNSUZ HAREKETLERDE BULUNAN JANDARMANIN DİVAN-I
HARB'E SEVKLERİ

[Urfa'dan Rakka'ya gönderilen kafilelere refakat eden jandarmaların ihmallerinden kaynaklanan uygunsuz davranışları nedeniyle Divan-ı Harb'e sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

28 Z. 1333 (6 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 51

Şifre

Urfa Mutasarrıflığı'na

Urfa'dan Rakka'ya gönderilen ilk kâfileye terfîk olunan muhâfız jandarmaların adem-i takayyüdünden nâşî esnâ-yı sevkîyâtda uygunsuzluklar vukû' bulduğu ve bu cümleden yolda jandarmaların gözü önünde kadınlar kaçırılmış olduğu ve bunların hilâf-ı teblîğât olarak şimendifer güzergâhı üzerinde bulunan kurâdan ba'zılarına yerleştirildiklerinin görüldüğü Muhâcirîn Müdîri Şükrü Bey'den vârid olan

telgrafnâmede izbâr olunuyor. Bu bâbda tahkîkât icrâsıyla jandarmaların Divân-ı Harbe tevdî' olunarak cezalandırılmaları ve inbâsı.

Fî 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/309

- 154 -

ERMENİLERE EKMEK VERİLMESİ

[Ulukışla'da bulunan Ermeni kadın ve çocuklarına yeterli miktarda ekmek verilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Niğde Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

29 Z. 1333 (7 Kasım 1915)

Bâb-ı Âli

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsî: 22

Şifre

Niğde Mutasarrıflığı'na

Ulukışla'da mevcûd ve ekserîsi kadın ve çocuktan ibâret olan Ermenilere pek az ekmek verildiği haber verilmiştir. Muhâcirîn-i merkûmeye mikdâr-ı kâfî ekmek i'tâ olunması.

Fî 25 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr. 57/345

- 155 -

ERMENİLERİN YERLEŞTİRİLECEĞİ MAHALLER

[Ermenilerin toplu halde bulundurulmayıp İslâm kasaba ve köylerine dağıtılmaları gerektiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Emvâl-i Metruke İdare Komisyonu Riyaseti'ne çekilen şifre telgraf.]

6 M. 1334 (14 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti

Şifre

Adana Emvâl-i Metrûke İdâre Komisyonu Riyâseti'ne

C. 22 Teşrîn-i Evvel sene [1]331. Nakledilen Ermenilerin evlâd, zevce, peder, vâlîde gibi infâka kânûnen mecbûr bulunduğu ekâribinin terk eylediği hânede ikâmetine müsâ'ade i'tâsı tabî'î ve istîcâr husûsunda müzâyede şerâ'itine tevîk-i mu'âmele edilmek üzere Ermeniler tarafından vukû' bulan mürâca'at ve iştirâkin kabûlü muvâfıktır. Ma'a-hâzâ terk edilen Ermenilerin mütekâsif bir hâlde bulundurulmaması ve icâbında kurâ ve kasabât-ı İslâmiyye'ye tevzî'i lâzımdır.

Fî 1 Teşrîn-i Sânî sene [1]331

Nâzır Nâmına

Subhî

BOA. DH. ŞFR, nr. 58/1

- 156 -

**ERMENİLERİN SEVKİ SIRASINDA SUİSTİMALLERİ ÖNLEMEKLE
 GÖREVLİ HEYTE YENİ BİR AZANIN TAYİNİ**

[Ermenilerin sevki esnasında meydana gelen suistimalleri tahkik etmek üzere Temyiz Mahkemesi Reisi Hulûsi Bey'in riyasetindeki hey'ete Şura-yı Devlet Azasından İsmail Hakkı Bey'in tayin edildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hüdâvendigâr ve Ankara vilâyetleriyle İzmit, Karesi, Niğde ve sair mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf.]

8 M. 1334 (16 Kasım 1915)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Kalemi
685

Şifre

Hüdâvendigâr, Ankara Vilâyetleriyle, İzmit, Karesi, Kütahya, Eskişehir, Kayseri, Karahisâr-ı Sâhib, Niğde mutasarrıflıklarına

Zeyl-i tahrîrât. 21 Eylül sene [1]331. Livâ/vilâyet dâhilindeki Ermenilerin esnâ-yı sevklerinde mahallerince vukû' bulan sû-i isti'mâlât ve hilâf-ı kânûn mu'âmelât hakkında tahkîkât icrâ eylemek üzere Mahkeme-i Temyîz Re'îsi Hulûsî

Beyriyâsetindeki hey'ete dâhil bulunan Seyyid Hâşim Bey'in hastalığına binâ'en Der-sa'âdet'e avdet edeceğinden yerine Şûrâ-yı Devlet A'zâsından İsmâ'îl Hakkı Bey ta'yîn kılınmış ve el-yevm Niğde'de bulunan hey'ete iltihâk etmek üzere müteheyyi-i hareket bulunmuştur.

2 Teşrîn-i sâni sene [1]331

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 58/38

- 157 -

HALEP YOLUYLA ZOR'A GELEN ERMENİLER

[Zor'a Halep yoluyla bin beş yüz Ermeni geldiğine dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

25 Ra. 1334 (31 Ocak 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Zor

Haleb tarîkiyle bin beş yüz Ermeni daha gelmiştir.

Fî 18 Kânûn-ı Sâni [1]331

Mutasarrıf
Su'âd

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 69/5

- 158 -

ZOR'A GELEN AYINTAB VE İZMİTLİ ERMENİLER

[Zor'a gelen Ayıntap ve İzmitli Ermenilerin miktarına dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

2 R. 1334 (7 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Zor

Ayıntâb ve İzmitlilerden iki bin beş yüz Ermeni dün Zor'a gelmiştir.

Fî 25 Kânûn-ı Sâni [1]331

Mutasarrıf

Ali Su'âd

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 69/6

- 159 -

*ZOR'A ULAŞAN AYINTAP, TEKURDAĞI, KARAHİSÂR VE AKŞEHİR
 ERMENİLERİ.*

*[Zor'a ulaşan Ayıntap, Tekfurdağı, Karahisar ve Akşehir
 Ermenilerini miktarına dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne
 şifre telgraf.]*

3 R. 1334 (8 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Zor

Ayıntâb, Tekfurdağı, Karahisâr, Akşehir Ermenilerinden bin dört yüz kırk nüfus
 dün Zor'a vasil olmuşlardır.

Fî 26 Kânûn-ı Sâni [1]331

Zor Mutasarrıfı

Ali Su'âd

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 69/7

- 160 -

ZOR'A GELEN MARAŞ, BURSA VE ADAPAZARLI ERMENİLER

*[Zor'a gelen Maraş, Bursa ve Adapazarlı Ermenilerin miktarına
 dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]*

7 R. 1334 (12 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Zor

Dün Maraş, Brusa, Adapazarlılardan iki yüz seksen Ermeni daha gelmiştir.
 Fî 30 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Ali Su'âd

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 69/9

- 161 -

ZOR'A GELEN İZMİT VE SAMSUNLU ERMENİLER.

[Zor'a gelen İzmit ve Samsunlu Ermenilerin miktarına dair Zor Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

6 R. 1334 (11 Şubat 1916)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemi

Mahreci
Zor

Bugün İzmit ve Samsunlu dört yüz Ermeni nüfûs gelmiştir.
 Fî 29 Kânûn-ı Sânî [1]331

Mutasarrıf
Su'âd

BOA. DH. EUM, 2. Şb. 69/8

- 162 -

ERMENİLERİN HALEP, SURİYE VE KERKÜK'E DE SEVKİ

[Halep, Suriye ve Kerkük'e de Ermeni sevki yapılabileceğinden, Zor'a gönderilecek Ermenilerin bu üç vilayete sevkedilmeleri.]

29 Haziran 1331 (12 Temmuz 1915)

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdüriyyeti

Şifre

Adana, Erzurum, Bitlis, Haleb, Diyârbekir, Sivas, Ma'mûratü'l-azîz, Urfa,
 Kayseri, Canik, İzmit Vilâyet ve Mutasarrıflıklarına

Zeyl Fî Haziran [1]331. Haleb Vilâyeti'nin cenûbu Sûriye Vilâyeti'nin şarkı ve Kerkük livâsında da Ermenilerin iskânı mukarrer olduğu için hâl-i işbâ'a gelen yüzde on beşi tecâvüz eden Zor sancağına sevk edilerek gönderileceklerin sâlifü'z-zikr vilâyâta sevkleri ve turuk-ı sevkîyât üzerinde bulunan me'mûrîne de o yolda tebliğât îfâsı.

Fî 29 Haziran sene [1]331

Nâzır Nâmına

Ali Münîf

BOA. DH. ŞFR, nr. 54/308

- 163 -

**KONYA'YA BAĞLI YERLERDEKİ ERMENİLERİN MİKTARINI
 GÖSTEREN DEFTERİN GÖNDERİLMESİ.**

[Konya'ya bağlı yerlerdeki yerli ve yabancı Ermenilerin miktarını gösteren defterin gönderildiğine dair Konya Valiliği'nden Dahiliye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

21 Ca. 1335 (15 Mart 1917)

Bâb-ı Âlî
Dâhiliye Nezâreti
Şifre Kalemî

Mahreci
Konya

C. 13 Mart sene [1]333. Mülhakât-ı vilâyetteki Ermenilerin 1990 adedi yerli ve 6696 adedi yabancı olmak üzere cem'an 8686 neferden ibâret olup bu bâbdaki müfredâtı defterin bugün postaya tevdi'an takdîm kılındığı ma'rûzdur.

Fî 15 Mart sene [1]333

Vâlî Vekîlî Mektûbcu

Kemâleddin

BOA. DH.EUM, 2. Şb. 69/34

- 164 -

**SEVKTEN İSTİSNA EDİLEN ŞİMENDÜFERDE MÜSTAHDDEM
 ERMENİLERİN MİKTARI**

[Sevk esnasında şimendüferde çalışıyoruz denilerek sevkten istisna tutulan Ermenilerin isimlerinin tahkik edilerek bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

10 Ra. 1334 (16 Ocak 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 6618

Şifre
Mahrem

Haleb, Adana, Konya, Ankara Vilâyetleriyle, Eskişehir, İzmit Mutasarrıflıklarına

Ermenilerden sevkîyâtda müstahdem değil iken sevkden istisnâ etdirilmek maksadıyla birer hizmete alınanların ve el-yevm şimendüfer işlerinde bir hizmet-i mu‘ayyenesi olmadığı hâlde müstahdemdir diye alıkonulanların vilâyet/livâ dâhilindeki mikdârıyla esâmîsinin tahkîk ve inbâsı.

Fî 3 Kânûn-ı Sânî sene 1331

Nâzır
Tal‘at

BOA. DH. ŞFR, nr. 60/45

- 165 -

SEVKTEN İSTİSNA EDİLEN DÜYÛN-I UMÛMÎYE VE REJÎ
İDARESİNDEKİ ERMENİ MEMURLARIN BİLDİRİLMESİ

[Tahliye edilen mahallerdeki Düyûn-ı Umûmiyye ve Rejî idarelerinde sevkten istisna edilen Ermeni memurlarla yeniden tayin edilen Ermenilerin isimlerinin, tayin tarihlerinin ve nereli olduklarının bildirilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgrafi.]

13 Ra. 1334 (19 Ocak 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 843

Şifre

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	İzmit	"
Adana	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Ankara	"	Canik	"
Bitlis	"	Karesi	"
Hüdâvendigâr	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Diyârbekir	"	Kayseri	"
Sivas	"	Eskişehir	"
Trabzon	"	İçel	"
Konya	"	Kütahya	"
Ma'mûretü'l-azîz	"		

Ermenileri nakl ve tahliye edilmiş olan mahallerde Düyûn-ı Umûmiyye ve Reji İdâresi'ne â'id Ermeni me'mûrlar bulunduğu gibi yeniden de bu gibi mahallere Ermeni me'mûrlar ta'yîn ve i'zâm kılınmakda olduğu haber alınıyor. Mezkûr idârelerde sevkden istisnâ edilerek bırakılanlarla yeniden ta'yîn ve izâm olunanların esâmîsinin ve târîh-i ta'yînleri ile nere ahâlîsinden olduklarının tahrîr ile iş'ârı.

Fî 6 Kânûn-ı Sânî sene [1]331

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. DH. ŞFR, nr. 60/48

- 166 -

**ERMENİLERİN BULUNDUKLARI VİLÂYET DIŞINA
ÇIKARILMAMALARI**

[Sevklere tehir olunan Ermenilerin müsaade almadan vilayet haricine çıkarılmamaları hakkında Dahiliye Nezâreti'nden vilâyetlere şifre telgraf.]

28 Ra. 1334 (3 Şubat 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 6737

Şifre

Edirne, Aydın, Beyrût, Sûriye, Kastamonu Vilâyetleriyle, Bolu, Teke, Çatalca, Kal'a-i
 Sultânîyye, Mar'aş, İçel Mutasarrıflıklarına

Sevkleri te'hîr olunan yerli ve vilâyât-ı sâ'ireden gelen yabancı Ermenilerin bir kısmının ba'zı mahallerde me'mûrîn-i mülkiyye'den aldıkları vesîkalarla vilâyât dâhilinde geşt ü güzâr etmekde oldukları haber alındığından ba'de-mâ hiç bir Ermeninin Nezâret'den istîzân ve müsâ'ade istihsâl olunmadıkça bulunduğu kazâdan hârice çıkmasına kat'îyyen müsâ'ade edilmemesi ve bu takyîdâtın bunlardan ihtidâ etmiş olanlara da tatbîki.

Fî 21 Kânûn-ı Sânî sene 1331

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, 60/224

- 167 -

*ERMENİLERİN BULUNDUKLARI YERLERDEN İZİNSİZ
 ÇIKARILMAMALARI*

[Sevkleri tehir olunan yabancı Ermenilerin Nezaret'den izin alınmadan kesinlikle mahallerinden dışarı çıkarılmamaları hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.]

30 Ra. 1334 (5 Şubat 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 142
Şu'be: 2

Şifre

Dördüncü Ordu Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

C. 19 Kânûn-ı Sânî sene [1]331. Sevkleri te'hîr olunan yerli ve vilâyât-ı sâ'ireden gelen yabancı Ermenilerin bir kısmının ba'zı mahallerde me'mûrîn-i mülkiyye'den aldıkları vesîkalarla vilâyât dâhilinde geşt ü güzâr etmekde oldukları haber alındığından bahs ile ba'de-mâ hiç bir Ermeninin Nezâret'den istîzân ve müsâ'ade istihsâl olunmadıkça bulunduğu kazâdan hârice çıkmasına kat'îyyen

müsâ'ade edilmemesi ve bu takyîdâtın bunlardan ihtidâ etmiş olanlara da tatbîki hakkında 17 Kânûn-ı Sâni [1]331 târîhinde îcâb eden vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya ve ahîren Sûriye Vilâyeti'ne teblîğât icrâ kılınmıştır.

Fî 23 Kânûn-ı Sâni sene [1]331

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, 60/239

- 168 -

ERMENİLERİN İSVİÇRE'YE BÜYÜK MİKTARDA PARA KAÇIRMALARI

[İstanbul'dan ayrılarak İsviçre'ye yerleşen Ermenilerin, beraberlerinde götürdükleri külliyetli miktardaki paraları Osmanlı Hükümeti aleyhinde sarfettikleri tespit edildiğinden, İstanbul'dan harice külliyetli miktarda para çıkışına engel olunması, ayrıca İstanbul'daki fesatçıların yazdıkları mektupların yurt dışına çıkışını sağlayan Rum ve Ermeni demiryolu memurlarının sıkı gözetim altında tutulmaları ve bunların yerlerine güvenilir Müslüman memurların alınması veya sivil polis istihdamı ve bir de Sirkeci yataklı vagonlar müfettişlerinden Karabet Hogasyan'ın kötü niyetli davranışlarının tamamen anlaşılmasına kadar gizlice polis tarafından gözlenmesi hakkında Bern Sefaretinin talebi üzerine Hariciye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne yazılan tezkire.]

3 R. 1334 (8 Şubat 1916)

Bâb-ı Alî

Hâriciye Nezâreti

Umûr-ı Siyâsiye Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Mühimme Kalemi

Tarîh: 3 Şubat sene [1]331

Mahremâne

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Der-sa'âdet'den müfâratle İsviçre'de ihtiyâr-ı ikâmet eden Ermenilerin memâlik-i Osmâniyye'den hîn-i müfâratlerinde berâberlerinde götürmüş oldukları mebâliğ-i külliyyeyi Ermeni mes'elesine hâdim olarak Hükümet-i Osmâniyye aleyhinde tertîb etdikleri harekât-ı şekâvetkârâne uğrunda sarf etmekde ve el-hâletü hâzihi gerek buradaki bankalar vâsıtasıyla gerek suver-i sâ'ire ile Der-sa'âdet'den mebâliğ-i kesîre celb eylemekde bulundukları istihbâr olduğundan sâ'ir hükûmât-ı

muhâribe memâlikinde ittihâz olunan tedâbîre mümâsil Der-sa'âdet'den hârice para nakl ve ihrâcının men'î hakkında Hükûmet-i seniyyece müttehad mukarrerâtın temâmî-i tatbîkine bir kat daha dikkat ve i'tinâ olunması ve bir de Der-sa'âdet'de bulunan bed-hâhân ve garazkârân taraflarından tastîr olunan mekâtîb Rumeli Demiryolları me'mûrları ma'rifetiyle İsviçre'de ve memâlik-i sâ'irede bulunan muhâlifîn-i hükûmete ve a'dâ-i devlete îsâl edilmekde bulunduğ u da ayrıca ihbâr edilmesine mebnî zikr olunan me'mûrların şedîden taht-ı tarassudda tutulması ve bunların arasında bulunan Rum ve Ermenilerin âdî ve yataklı vagonlar hizmetinden derhâl ihrâcıyla yerlerine Müslümânlardan emniyetli me'mûrların ta'yîni veyâhûd harbin imtidâdı müddetince mârru'z-zikr demiryollar vagonları hizmetinin sivil polis me'mûrlarına tevdi' ve Sirkeci'de yataklı vagonlar müfettişlerinden olup Hidiv Abbâs Hilmi Paşa hazretlerinin adamlarıyla münâsebâtı olan Karabet Hogasyan nâmındaki şahsın harekât ve tesvîlâtına tamâmıyla kesb-i ittilâ' edilinceye kadar şimdilik sûret-i mahremânede polisin nezâreti altında bulundurulması lüzûmu Bern Sefîri Fu'âd Selim Beyefendi'den alınan 8 Şubat [1]916 târîhli tahrîrât-ı mahremânede izbâr edilmiştir. İktizâsının îfâsı himem-i aliyye-i dâverîlerine menûtdur. Emr ü fermân.

Bern Sefâret-i Seniyyesi
Umûmî: 101
Husûsî: 54

Hülâsa: Rumeli Demiryolları
Me'mûriyeti
Mahremâne

Hariciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Der-sa'âdet'den müfârakat edib İsviçre'de ihtiyâr-ı ikâmet etmiş olan bi'l-cümle Ermenilerin memâlik-i Osmâniyye'den hîn-i müfârakatlerinde berâberlerinde külliyetli mikdârda para götürüp meblâğ-ı mezkûreyi Ermeni mes'elesine hâdim olarak el-yevm saltanat-ı seniyye aleyhinde tertîb etdikleri harekât-ı şekâvetkârâne uğruna sarf etmekde oldukları ve el-hâletü hâzihi gerek Der-sa'âdet bankaları vâsıtasıyla ve gerek suver-i sâ'ire ile Der-sa'âdet'den meblâğ-ı azîme celb eylemekde bulundukları istihbâr olduğundan sâ'ir hükûmât-ı muhâribe memâlikinde ittihâz olunan tedâbîre mümâsil Der-sa'âdet'den hârice para nakl ve irsâlinin men'î hakkında hükûmet-i seniyyece ittihâz olunan mukarrerâtın tamâmîyyet-i tatbîkine bir kat daha ihtimâm ve i'tinâ olunması zımnında lâzım gelenlere evâmîr-i mukteziyye i'tâsı müsterhamdır. Kezâlik Der-sa'âdet'de bulunan saltanat-ı seniyye bed-hâhânı ve hükûmet-i hâzıra düşmanları tarafından testîr olunan muharrerât Rumeli Demiryolları me'mûrları ma'rifetiyle İsviçre ve memâlik-i sâ'irede bulunan hükûmet muhâliflerine ve a'dâ-yı devlete nakl ve îsâl olunmakda bulunduğ u bendelerine ihbâr edildiğ inden Rumeli

Demiryolları me'mûrlarının şedîd bir teftîşe tâbi' tutulması ve me'mûrîn-i mezkûre meyânında bulunup Rum ve Ermeni milletlerine mensûb olan eşhâsın âdî ve yataklı vagonlar hizmetinden derhâl ihrâcıyla onların yerine Müslümânlardan emniyetli me'mûrların ta'yîni veyâhûd harbın imtidâdı müddetince mârru'l-arz demiryollar vagonlarının hizmeti sivil polis me'mûrlarına tevdi'i lüzûmu zât-ı âlî-i Nezâret-penâhîlerince tasvîb buyurulacağı bedîhîdir. Sirkeci'de Rumeli Demiryollarının yataklı vagonları müfettişlerinden (Controleur des wagons-lits) olup Hidiv Abbâs Hilmi Paşa'nın adamlarıyla münâsebâtı olan Ermeni milletinden Karabet Hogasyan (Karabet Hogassian) nâm şahsın harekât ve tesvîlâtına tamâmıyla kesb-i ittilâ' edilinceye kadar şimdilik sûret-i mahremânede polis nezâreti altında bulundurulması için Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyetine teblîğât-ı mukteziyye i'tâsı müsterhamdır. Emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 8 Şubat sene [1]916

Bern Sefîri
Bende
Fu'âd Selim

BOA. HR. HU, Kr.178/20

- 169 -

*HİYANET ETMEYEN VE KOMİTELERLE İLİŞKİLERİ OLMAYAN
ERMENİLERİN SEVK EDİLMEMELERİ*

*[Karahisar'da sevk edilen yirmi yedi Ermeni ailesinin, sevk edilme
sebebinin bildirilmesine ve bunların yerlerine derhal iade edilmelerine
dair Dahiliye Nezâreti'nden Karesi Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]*

7 Ca. 1334 (13 Mart 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 7151/135

Şifre

Karesi Mutasarrıflığı'na

C. 25/26 Şubat [1]331. Ermeni â'ilelerinin sevk olunmaması ve ihrâcın ancak komitelerle münâsebet ve alâkası olan ve hükûmetçe hıyânetleri mütebeyyin bulunan eşhâsa hasrı teblîğ olduğu hâlde yirmi yedi hâne halkının Karahisâr'a sevk

edilmeleri sebebinin iş‘ârı ile berâber gönderilen mezkûr â‘ilelerin derhâl yerlerine i‘âdeleri.

Fî 28 Şubat sene [1]331

Nâzır
Tal‘at

BOA. DH. ŞFR, nr.61/2-290

- 170 -

ERMENİ SEVKİYATININ DURDURULMASI

[İdarî ve askerî maslahat gereği bundan böyle ne sebeple olursa olsun hiç bir Ermeninin sevkedilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

10 Ca. 1334 (15 Mart 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 9

Şifre

Edirne	Vilâyeti'ne	İzmit	Mutasarrıflığı'na
Adana	"	Bolu	"
Ankara	"	Canik	"
Aydın	"	Karesi	"
Hüdâvendigâr	"	Kayseri	"
Sivas	"	Kütahya	"
Kastamonu	"	Niğde	"
Konya	"	Eskişehir	"
		Mar‘aş	"

Görülen lüzûm ve îcâb-ı idârî ve askerîye binâ‘en ba‘de-mâ Ermeni sevkîyatının ta‘tîli takarrur etdiğinden şimdiye kadar çıkarılanlardan başka artık hiç bir sebep ve vesîle ile Ermeni ihrâc olunmaması ta‘mîmen teblîğ olunur.

Fî 2 Mart sene [1]332

Nâzır
Tal‘at

BOA. DH. ŞFR, nr.62/21

- 171 -

*SEVKİYAT MÜDÜRÜ ABDÜLAHAD NURİ BEY'İN HAZIRLAYACAĞI
RAPOR*

[Sevkiyat Müdürü Abdülahad Nuri Bey'in Şam ve Halep'teki Ermenilerin durumu ile sevkiyatın neticesi hakkında hazırlayacağı raporla birlikte İstanbul'a dönmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

30 Ca. 1334 (14 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdiriyyeti
İskân Şu'besi
18

Şifre

Haleb Vilâyeti'ne

Sevkiyât Müdîri Abdülahad Nûrî Bey'in Şam'a azîmetle oradaki Ermenilerin de ahvâlini bi't-tedkîk Haleb sevkiyât-ı umûmiyye ve netâyicine ve Ermenilerin ahvâl-i hâzıra-i umûmiyyelerine dâ'ir tanzîm edeceği raporu müstashiben İstanbul'a avdet eylemesi lüzûmunun mûmâ-ileyhe teblîği mütemennâdır.

Fî 22 Mart sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. DH. ŞFR, nr.62/223

- 172 -

*VİLÂYET DAHİLİNDE KALAN ERMENİLERİN
DURUMLARININ BİLDİRİLMESİ*

[Ordunun geri çekilmesi esnasında sevkedilmeyen Ermenilerin durumlarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Erzurum ve Bitlis vilâyetlerine şifre telgraf.]

15 C. 1334 (19 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâretî
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 561

Şifre

Erzurum, Bitlis Vilâyeti'ne

Vilâyet dâhilinde sevk edilmeyerek kalmış olan Ermenilerin ordunun geri çekildiği esnâda ne olduklarının iş'ârı.

Fî 6 Nisan sene [1]332

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.63/50

- 173 -

ERMENİ AİLELERİNİN İSKÂN VE İAŞELERİ

[Erkekleri nakledilen Ermeni ailelerinin Ermeni ve ecnebi olmayan köy ve kasabalara dağıtılıp ayrı ayrı iskânları ve iaşelerinin muhacirîn tahsisâtından muhtaç oldukları eşyaların da terkedilmiş mallardan karşılanmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

16 C. 1334 (20 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
İskân Şu'besi

Şifre

Kastamonu Vilâyeti'ne

C. 5 Nisan sene [1]332. Erkekleri nakl edilen Ermeni â'ilelerinin Ermeni ve ecnebî bulunmayan köy ve kasabalara bi't-tevzî' müteferrik sûrette iskânlarının icrâsıyla bulundukları mahallerde temessül ettirilmeleri ve bunlardan kalacak hânelere Dördüncü Ordu mıntıkasından vürûd etmekde olan â'ilelerin müteferrikan ikâmesi ve kendilerinin i'âşeleri husûsunun dahi der-dest-i irsâl bulunan muhâcirîn tahsîsâtından ve muhtâc oldukları eşyânın emvâl-i metrûkeden te'mîni ve Dördüncü Ordu'dan intizâr olunan tafsîlât-ı lâzıme alınınca ta'lîmâtınâmenin gönderileceği.

Fî 7 Nisan sene [1]332

Nâzır Nâmına

Şâkir

BOA. DH. ŞFR, nr.63/60

- 174 -

ERMENİ AMELENİN MARAŞ'A DÖNMESİ

[Maraşlı Ermeni amelenin, yirmi dört saat içinde Maraş'a dönmezse ailelerinin sürgün edileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

18 C. 1334 (22 Nisan 1916)

**Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2**

**Şifre
Müsta'cel**

Mar'aş Mutasarrıflığı'na

Mar'aşlı Ermeni amelenin yirmi dört saat zarfında Mar'aş'a avdetleri ve aksi hâlde â'ilelerinin nefy ve teb'îd edileceği tebliğ olduğu Toros Demiryolu Mühendisliği'nden bildiriliyor. Cereyân-ı hâlin serî'an inbâsı.

Fî 9 Nisan sene [1]332

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr.63/75

- 175 -

**SEVKEDİLMİYEN, BAŞKA MAHALLERDEN GELEN VE YOLDA OLAN
ERMENİLERİN MİKTARI**

[Sevkedilmeyen yerli Ermenilerle, başka yerlerden gelip geçici olarak kalanların ve başka yerlere gitmekte olan Ermenilerin miktarının bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

18 C. 1334 (22 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 45655
Umûm: 129

Şifre

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Adana	"	İzmit	"
Ankara	"	Bolu	"
Haleb	"	Canik	"
Hüdâvendigâr	"	Zor	"
Diyârbekir	"	Karesi	"
Sûriye	Vileyeti'ne	Kayseri	Mutasarrıflığı'na
Sivas	"	İçel	"
Kastamonu	"	Kütahya	"
Konya	"	Niğde	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Eskişehir	"
Musul	"		

10 Nisan sene [1]332 târîhinde yerli Ermenilerden sevk edilmeyerek ibkâ edilenlerin ve mahall-i âhardan gelip de muvakkaten bırakılanların ve mahall-i âhara gitmek üzere yolda ne kadar Ermeni bulunduğunun muvazzahan nihâyet iki gün zarfında inbâsı.

Fî 9 Nisan sene [1]332

Nâzır Nâmına
Subhî

BOA. DH. ŞFR, nr.63/72

- 176 -

ERMENİLERİN MİKTARININ BİLDİRİLMESİ

[Vilâyetteki yerli ve hariçten gelen Ermenilerin miktarının Müslüman nüfusa göre ne nispette olduklarının, komiteci bulunup bulunmadığının ve diğer mahallerle haberleşmeye aracı olanların bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

22 C. 1334 (26 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 644
24

Şifre
Mahremdir

Konya Vilâyeti'ne

(1) Vilâyet dâhilinde el-yevm ne kadar Ermeni vardır? Bunlardan ne kadarı yerli ve ne mikdârı hâricden gelmiştir?

(2) İskân için vilâyetin nerelerine ne kadar Ermeni gönderilmiştir? Nüfûs-ı İslâmiyye'ye nazaran kaç nisbetindedirler ve nere Ermenilerindendirler?

(3) Sevk edilmek üzere gönderilip orada bırakılanlar kaç kişidir ve nere ahâlîsindendirler?

(4) Bunlardan şimendüfer, reji, düyûn-ı umûmiyye, inşâ'ât hizmetlerine girmiş var mıdır? Merkez ve mülhakât-ı vilâyetde tanınmış komitecilerden mazanna-i sû-i eşrârdan eşhâs mevcûd mudur? Varsa nereli ve isimleri nedir ve ne sûretle oraya gönderilmiş ve ibkâ olunmuştur?

(5) Bırakılan Ermenilerin bi'l-hâssa Konya merkezinden İstanbul ve sâ'ir mahallerle muntazaman muhâbere etdikleri te'eyyüd ediyor. Orada bu muhâberâta tavassut edenler hakkında vilâyetin ma'lûmâtı nedir? Bi'l-etrâf iş'ârı.

13 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.63/119

- 177 -

MARAŞ MUTASARRIFININ ERMENİLERİ HİMAYESİ

[Maraş Mutasarrıfının sevk esnasında Ermenileri himaye etme sebebi anlaşılamadığından Mülkiye Müfettişlerinden Haydar Bey'in tahkikat için Maraş'a gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya şifre telgraf.]

22 C. 1334 (26 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 26

Şifre
Mahremdir

Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

Mar‘aş’da el-yevm sevk olunmamış üç bin sekiz yüz kırk beş zükûr ve beş bin küsûr inâs bulunduğu ve bunların üç bin beş yüz kadarının Gregoryen ve diğerlerinin Katolik ve Protestan olduğu anlaşıldı. Bu Gregoranîlerin sevkinden sarf-ı nazar olunması hakkındaki teblîğât-ı ahîre sebebiyle kalmış olmaları mülâhazadır. Şu hâle nazaran mutasarrıfın Ermenileri tesâhüb ve himâye ettiği anlaşılamamaktadır. Ma‘a-mâ-fih Mülkiye Müfettişlerinden Haydar Bey berây-ı tahkîkât Mar‘aş’a sevk olunmuştur.

13 Nisan sene [1]332

Dâhiliye Nâzırı
Tal‘at

BOA. DH. ŞFR, nr.63/110

- 178 -

BALIKESİR ERMENİLERİNİN MÜNÂSİP KÖYLERE DAĞITILMASI

[Balıkesir Ermenilerinin liva dahilindeki münasip köylere dağıtılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

26 C. 1334 (30 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 45974
Husûsî: 12
Şu‘be: 2

Şifre

Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıflığı'na

C. 10 Nisan sene [1]332. Balıkesir Ermenilerinin şimdilik livâ dâhilinde münâsib köylere tevzî‘leri muktezâdır.

17 Nisan sene [1]332

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.63/137

- 179 -

KİMSESİZ ERMENİLERİN İSKÂN VE İAŞELERİ

[Kimsesiz ve himyesiz kalan ailelerin ecnebi ve Ermeni bulunmayan köy ve kasabalara dağıtılarak iaşelerinin temini ile genç ve dul kadınların evlendirilmeleri ve çocukların darü'l-eytam ve öksüz yurtlarına yerleştirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

26 C. 1334 (30 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Umûmî: 158

Şifre

Adana, Erzurum, Edirne, Haleb, Hüdâvendigâr, Sivas, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz, Konya, Kastamonu, Trabzon Vilâyetleriyle, İzmit, Canik, Eskişehir, Karahisâr-ı Sâhib, Mar'aş, Urfa, Kayseri, Niğde Mutasarrıflıklarına

Bir sûreti Başkumandan Vekili Enver Paşa Hazretlerine (1)

1- Erkekleri sevk edilip veyâhûd askerde bulunup da kimsesiz ve velîsiz kalan â'ileler ecnebî ve Ermeni bulunmayan kurâ ve kasabâta müteferrikan tevzî' ve muhâcirîn tahsîsâtından i'âşeleri te'mîn edilerek âdât-i mahalliyye ile istînâslarına.

2- Genç ve dul kadınların tezvîclerine.

3- On iki yaşına kadar olan çocukların bizim dârü'l-eytâm ve öksüz yurdlarına tevzî'ine.

4- Darü'l-eytâmın mevcûdu kifâyet etmediği takdîrde sâhib-i hâl Müslümânlar nezdine verilerek âdâb-ı mahalliye ile terbiye ve temsîllerine.

5- Bunları kabûl ve terbiye edecek sâhib-i hâl Müslümânlar bulunmadığı takdîrde muhâcirîn tahsîsâtından ayda otuz kuruş i'âşe masrafı verilmek şartıyla köylülere tevzî'ine gayret edilmesi ve suver-i sâbıkâ dâhilinde vâki' olacak icrâ'ât ve teşebbüsâtdan aded ve erkâma müstenid olarak pey-der-pey ma'lûmât i'tâsı.

17 Nisan sene [1]332

Nâzır

(1) Enver Paşa hazretlerine; Zeyl Fî 17 Nisan sene [1]332. Vilâyât ve elviyeye vukû‘bulan teblîğât zîre derc olunmuştur.

BOA. DH. ŞFR, nr.63/142

- 180 -

ERMENİ AİLELERİNİN TERTİP EDİLDİĞİ MAHALLERİN VE ECNEBÎ TABİİYETİNDE OLANLARIN BİLDİRİLMESİ

[Ermeni ailelerinin tertip edildiği yerlerle yabancı tabiiyetinde olanların bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Şam'da Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na şifre telgraf.]

26 C. 1334 (30 Nisan 1916)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyeti

İskân Şû‘besi: 28

Şifre

Şam'da Dördüncü Ordu Kumandanlığı'na

Ne kadar â'ilenin sûret-i kat'iycede nerelere tertîb edildiğinin ve bunlar meyânında ecnebî tâbi'iyetinde bulunan kimseler olup olmadığının iş'ârı.

Fî 17 Nisan sene [1]332

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr.63/135

- 181 -

SEVKEDİLEN KATOLİKLERİN YERLERİNE İADELERİ

[Maraş katoliklerinden sevk olunanların geriye celbi ve sevk sebeplerinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

28 C. 1334 (2 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 46121
42

Şifre

Haleb Vilâyeti'ne

Haleb'de bulunan Mar'âş Katoliklerinin sevk olunmamaları takarrur etmişidi. Bunların sevklerine başlandığı haber veriliyor. Esbâb-ı sevklerinin inbâsıyla berâber sevk olunanların da geriye celbleri.

Fî 19 Nisan sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.63/157

- 182 -

**TAHLİYE EDİLECEKLERİN YETİMLERİNİN YETİMHANELERE
YERLEŞTİRİLMESİ**

[Askerî sebeplerden dolayı tahliyesi icap edenlerin yetimlerinin bizim yetimhanelere dağıtılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

29 C. 1334 (3 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Mûdîriyyeti
5472

Şifre

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 16 Nisan sene [1]332. Başkumandan vekîli paşanın teklîfi muvâfıkdır. Sebeb-i askerî bunların tahliyesini îcâb etdiriyor. Hemen tahliyeleriyle eytâmının bizim darü'l-eytâmlara tevzî'i ve netîcesinin inbâsı.

Fî 20 Nisan sene [1]332

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr.63/178

- 183 -

HALEP'DEKİ YABANCI ERMENİLERİN SEVKİ

[Halep'teki Katolik ve Protestanların dışındaki yabancı Ermenilerin başka yerlere sevklerine ve çete teşkilatıyla ilişkisi olanlarla bilgilerine müracaat edileceklerin tevkifine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne ve Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya şifre telgraf.]

10 B. 1334 (13 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâretî

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Husûsî: 60

Şu'be: 2

Şifre

Haleb Vilâyeti'ne

Zeyl 28 Nisan sene[1]332. Katolik ve Protestanlar müstesnâ olmak üzere Haleb'de bulunan yabancı Ermenilerin Dördüncü Ordu Kumandanlığı'nın iş'ârı vech ile kâmilen mahâll-i mu'ayyene sevkleri münâsibdir. Ancak bunlardan çete teşkilâtında medhaldâr oldukları anlaşılan veyâ ma'lûmâtlarına mürâca'ât edilmesi lâzım gelen eşhâsın Es'ad Bey'in muvâsalatına kadar mevkûfen orada bırakılması ve tahkîkâtın ta'mîki muktezâdır.

Fî 30 Nisan sene [1]332

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.63/306

- 184 -

HALEP'DEKİ YABANCI ERMENİLERİN SEVKİ

[Halep'teki Katolik ve Protestanların dışındaki yabancı Ermenilerin başka yerlere sevklerine ve çete teşkilatıyla ilişkisi olanlarla bilgilerine müracaat edileceklerin tevkifine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne ve Dördüncü Ordu Kumandanı Cemal Paşa'ya şifre telgraf.]

10 B. 1334 (13 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 34

Şifre

Dördüncü Ordu Kumandanı Cemâl Paşa Hazretlerine

Zeyl. 28 Nisan sene [1]332. Katolik ve Protestanlar müstesnâ olmak üzere Haleb'de bulunan yabancı Ermenilerin iş'âr-ı devletleri vech ile mahâll-i mu'ayyene sevkleri ve bunlardan çete teşkîlâtında medhaldâr oldukları anlaşılan veya ma'lûmâtlarına mürâca'ât edilmesi îcâb eden eşhâsın Es'ad Bey'in muvâsalatına kadar mevkûfen orada bırakılması ve tahkîkâtın ta'mîki lüzûmu Haleb Vilâyeti'ne tebliğ olunmuştur. Taraf-ı devletlerinden îcâb edenlere ona göre tebliğât îfâsı mütemennâdır.

Fî 30 Nisan sene [1]332

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.63/307

- 185 -

*EMVAL-İ METRUKÉ TASNİF KOMİSYONLARININ MALİYE
 NEZÂRETİ'NE İLHAK EDİLDİĞİ*

[Başka mahallere nakledilenlerin mallarının tasfiyesi için gönderilen Emval-i Metruke Tasfiye Komisyonlarının Maliye Nezâreti'ne ilhak edildikleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne şifre telgraf.]

10 B. 1334 (13 Mayıs 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirin Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 5737
Husûsî: 205

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri

Mahall-i âhara nakl edilen eşhâsa â'id emvâlin kânûn ve nizâmnâme-i mahsûsuna tevfiikan tasfiyesiyle iştigâl etmek üzere îcâb eden mahallere i'zâm kılınmış ve el-yevm mu'âmelât-ı mezkûrenin ta'kîb ve intâcıyla mütevaggıl bulunmuş olan emvâl-i metrûke tasfiye komisyonlarının Mayıs'ın onundan i'tibâren Nezâret-i âcizîden fekk-i irtibâtlarıyla Mâliye Nezâreti'ne rabt ve ilhâkları takarrur eylemiş bulunduğundan husûsât-ı mezkûreye müteferri' mevâdd hakkında ba'de-mâ Nezâret-i âcizîye mürâca'ât edilmeyerek Nezâret-i müşârun-ileyhâ ile muhâbere olunması mütemennâdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 10 Receb sene [1]334

ve

Fî 30 Nisan sene [1]332

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Şâkir

BOA. HU. Kr.109/3

- 186 -

HIRLAKYAN EFENDİ'NİN AKRABASININ MARAŞ'A İADESİ

[Maraş Mebusu Hırlakyan Efendi'nin Meskene'den Deyri Zor'a sevk edildiği iddia edilen akrabasının sevk edilmeleri sebebinin bildirilmesine ve gönderilmişler ise Maraş'a iadesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

13 Ş. 1334 (14 Haziran 1916)

Bâb- Ali
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 48124
Husûsî: 84
Şu'be: 2

Şifre

Haleb Vilâyeti'ne

Mar'aş Meb'ûsu Hırlakyan Efendi'nin Meskene'ye nakl edilmiş ve Mar'aş'a i'âdeleri lüzûmu mükerreren teblîğ edilmiş olan akrâbasının Meskene'den Deyr-i Zor'a sevk edilmiş oldukları iddi'â olunuyor. Bunların hilâf-ı emr Deyr-i Zor'a sevk edilmeleri esbâbının inbâsı ve şâyed gönderilmişler ise Mar'aş'a iâdeleri.

Fî 1 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.65/4

- 187 -

HALEP'TEKİ YABANCI ERMENİLERİN ZOR'A SEVKİ

[Halep'teki yabancı Ermenilerin Suriye ve Musul'a gönderilmeleri sakıncalı olduğundan Zor'a sevkedilmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

16 Ş. 1334 (18 Haziran 1916)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

İskân Şu'besi

Husûsî: 85

Şifre

Haleb Vilâyeti'ne

C. 24 Mayıs sene [1]334. Başka tarafa nakl ve ihrâcı orduca takarrur eden Haleb'deki yabancı Ermenilerin Sûriye ve Musul vilâyetlerine gönderilmesinde ahvâl-i hâzıra-i harbiyye dolayısıyla mahzûr bulunduğundan bunların Zor'a sevkî îcâb eder. Sevk me'mûru derdest-i i'zâmdır.

Fî 5 Haziran sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.65/32-1

- 188 -

ERMENİLERE TEBLİĞATA GÖRE MUAMELE EDİLMESİ

[Bahsolunan Ermenilere 13 Haziran 1332 tarihli umumî tebliğata göre muamele edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Kütahya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

26 Ş. 1334 (28 Haziran 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdiriyyeti
Umûmî: 48714
Husûsî: 22

Kütahya Mutasarrıflığı'na

C. 9 Haziran sene [1]332. Bahs olunan Ermeniler hakkında 13 Haziran sene [1]332 târîhli tebliğât-ı umûmiyye vechile mu'âmele îfâsı.

Fî 15 Haziran sene [1]332

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.65/101

- 189 -

*RAKKA'DA BULUNAN ERMENİ KADIN İLE İKİ KIZININ
HALEP'E İADELERİ*

[Ayandan Aram Efendi'nin Rakka'daki akrabası, bir kadın ile iki kızının Halep'e iadelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Urfa Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

26 Ş. 1334 (28 Haziran 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdiriyyeti
Umûmî: 48744
Husûsî: 26
Şu'be: 2

Şifre

Urfa Mutasarrıflığı'na

A'yândan Ârâm Efendi'nin akrabâsından ve Katolik Civânyân â'ilesi efrâdından olup Rakka'da bulunan bir kadın ile iki kızının buldurularak Haleb'e i'âdeleri ve inbâsı.

Fî 15 Haziran sene [1]332

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.65/100

- 190 -

KONYA'DAKİ ZARARLI VE ÇETECİ ERMENİLERİN ZOR'A SEVKLERİ

[Diğer mahallerden Konya'ya gelip de sevkedilmeyenlerden zararlı olanların sadece erkeklerinin, yerlilerden de hıyaneti ve komitelerle alakası olanların Zor'a sevkine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

9 N. 1334 (10 Temmuz 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiye Müdîriyeti
Husûsî: 146 (4)

Şifre
Mahremdir
Bî'z-zât Hallolunacaktır
Mahremdir

Konya Vilâyeti'ne

1 Haziran sene [1]332. Konya'da bulunan yerli ve yabancı Ermeniler hakkında ber-vech-i âtî hareket olunacaktır:

Mahâll-i sâ'ireden berây-ı sevk oraya gönderilib şimdiye kadar sevk edilmeyerek kalmış olanlardan mazarratları mütebeyyin bulunanların â'ilelerine ilişilmeyerek yalnız erkeklerinin münferiden ve evvelce ta'mîmen teblîğ olunan tarîkle Zor'a sevkleri.

Yerli Ermenilerden hıyanetleri ve komitelerle alâka ve münâsebetleri ma'lûm olanların yine aynı tarîkle ve â'ileleriyle birlikte Zor'a i'zâmı ve ancak her iki sûrete tevfi kan vukû'bulacak sevkîyâtda Ermeni teb'îdine yeniden başlandığı ihsâs etdirilmemek için kâfilelerin münâsib fâsılalar ile ve pek kalabalık olmayarak tahrîkleri ve Protestan ve Katoliklerin istisnâsı lâzımdır.

Fî 27 Hazirân sene 1332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.65/176

- 191 -**ERMENİ YETİMLERİNİN İAŞESİ**

[Ermeni yetimlerinin iaşesi için tahsisât yoksa, gerekli miktarın bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Halep Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

12 L. 1334 (12 Ağustos 1916)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

İskân Şu'besi

Umûmî: 7909

Husûsî: 117

Şifre

Haleb Vilâyeti'ne

C. 21 Temmuz sene [1]332. Ermeni yetimlerinin de i'âşesi cümle-i teblîğâtındır. Tahsîsât yok ise gönderilmek üzere mikdârının iş'ârı.

Fî 30 Temmuz sene [1]332

Nâzır

Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.66/229

- 192 -**ERMENİ KIZLARININ AİLELERİNİN YANINA VEYA DARÜLEYTAM'A YERLEŞTİRİLMELERİ**

[Ermeni kızlarının ebeveynlerine verilmesi, ebeveyni bulunmayanların Darüleytam'a yerleştirilmesi ve Darüleytam binasının muhacirler için misafirhane yapılması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

23/25 Za. 1334 (21/23 Eylül 1916)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şu'be: 2

42

Şifre

Kayseri Mutasarrıflığı'na

C. 31 Ağustos sene [1]332. Bildirilen ahvâl ve şerâ'ite nazaran bahs olunan Ermeni kızlarından ebeveyni bulunanların ebeveynlerine tevzî'leri ve bulunmayanların da şimdilik Dârü'l-eytâm'ın münâsib bir mahallinde iskânlarıyla Dârü'l-eytâm binâsının muhâcirîn için misâfirhâne ittihâzı münâsibdir.

Fî 8/10 Eylül sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.68/95

- 193 -

*ERMENİ ŞİMENDÜFER MEMUR VE MÜSTAHDİMLERİNİN İZİNSİZ
OLARAK BULUNDUKLARI YERLERİ TERKETMEMELERİ*

[Memur ve elinde askeri vesikayla resmi vazife yapacakların dışında Ermeni şimendüfer memur ve müstahdemleri de dahil hiç bir Ermeninin izinsiz bulunduğu yeri terketmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

23 Z. 1334 (21 Ekim 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2/2 (6)
Umûm: 54

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Adana	"	İzmit	"
Ankara	"	Eskişehir	"
Aydın	"	İçel	"
Beyrût	"	Bolu	"
Haleb	"	Canik	"
Hüdâvendigâr	"	Çatalca	"
Diyarbakir	"	Zor	"
Sûriye	"	Karesi	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	"	Menteşe	"
Konya	"	Teke	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Kayseri	"
Musul	"	Karahisâr-ı Sâhib	"

Kütahya	"
Ma'raş	"
Niğde	"
Medîne-i Münevvere	"

Ba'de-ez-în mühtedî gayr-i mühtedî bi'l-umûm Ermenilerin me'mûr olanlarıyla yedlerinde vesîka-i askeriyyeyi hâmil olarak bir vazîfe-i resmiyyeyi îfâ etmek için gidenler müstesnâ olmak üzere diğer şimendüfer me'mûrîn ve müstahdemîninin Nezâret'den istîzân ve müsâ'ade istihsâl edilmeksizin bulundukları mahallerden Der-sa'âdet'e ve mahâll-i sâ'ireye azîmetlerine müsâ'ade olunmaması lüzûmunun tekrâr îcâb edenlere sûret-i kat'îyyede ihtârı.

Fî 8 Teşrîn-i Evvel sene 1332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.69/62

- 194 -

*MUSUL'A SEVKEDİLMEK İÇİN İZMİR'DEN GÖNDERİLEN
ERMENİLERİN NEREDE BULUNDUKLARININ TAHKİKİ*

[Musul'a sevk olunmak üzere İzmir'den Karahisar'a oradan Konya'ya gönderilen ve Pozantı'ya sevk olundukları bildirilen Ermenilerin nerede bulunduklarının araştırılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

23 Z. 1334 (21 Ekim 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
106

Şifre

Konya Vilâyeti'ne

Diyârbekir tarîkiyle Musul'a sevk olunmak üzere mukaddemâ İzmir'den Karahisâr'a ve oradan Konya'ya gönderilen ve 12 Kânûn-ı Evvel sene [1]331 târîhli telgrafnâmelerinde Pozantı'ya sevk olundukları bildirilen Ermenilerin nerede bulunduklarının tahkîk ve inbâsı.

Fî 8 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.69/58

- 195 -

*ZARARLI OLUP İHRACI GEREKEN ERMENİLERİN MİKTAR VE
İSİMLERİNİN BİLDİRİLMESİ*

*[Ermeni sevkiyatı tehir edildiğinden bunlardan sadece zararlı olup
ihracı gerekenlerin miktar ve isimlerinin bildirilmesine dair Dahiliye
Nezâreti'nden Trabzon Vilâyeti'ne şifre telgraf.]*

26 Z. 1334 (24 Ekim 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2/27-8
Husûsî: 91

Şifre

Trabzon Vilâyeti'ne

C. 28 Eylül sene 1332. Şimdilik Ermeni sevkiyatı te'hîr olunduğu cihetle beyân olunan Ermenilerin kâfile halinde ihrâc ve sevkleri muvâfık olamayacağından bunlardan bi't-tahkîk eşhâs-ı muzırradan olmalarına binâen ihrâcları lâzım gelenler varsa esâmîsinin ve mikdârlarının serî'an inbâsı.

Fî 11 Teşrîn-i Evvel sene 1332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.69/86

- 196 -

*BEYAN OLUNAN ERMENİLERİN GİTMELERİNE MÜSAADE
OLUNMASI*

*[Beyan olunan Ermenilerin gitmelerine müsaade olunması,
gidenlerin isimleriyle kimler nezdine ve nereye gittiklerinin bildirilmesi ve*

bir defter tanzim olunarak gönderilmesi hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Eskişehir Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

9 M. 1335 (5 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 54388
Husûsî: 50
Şu'be: 2

Şifre

Eskişehir Mutasarrıflığı'na

C. 17 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Beyân olunan Ermenilerin gidecekleri mahaller hatt güzergâhı olmamak şartıyla azîmetlerine müsâ'ade olunması ve gidenlerin esâmîsiyle kimler nezdine ve nereye azîmet etdiklerinin iş'âr ve bir defter tanzîm olunarak irsâli muktezâdır.

Fî 22 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. DH. ŞFR, nr.69/196

- 197 -

KİMSESİZ VE MUHTAÇ ERMENİLERİN İAŞESİ

[İhtida eden veya etmeyen Ermenilerden kimsesiz ve yardıma muhtaç olanların muhacirin tahsisatından iaşelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

16 M. 1335 (12 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 10425
Husûsî: 65

Şifre

Canik Mutasarrıflığı'na

İhtidâ eden veya etmeyen Ermenilerden bîkes ve muhtâc-ı mu‘âvenet bulunanları muhâcirîn tahsîsâtından i‘âşe ediniz. Tafsîlât postadadır.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. DH. ŞFR, nr. 69/245

- 198 -

*İHRAÇ EDİLEN KOMİTECI ERMENİLERİN FAALİYETLERİNİ
GÖSTEREN BİR DEFTER GÖNDERİLMESİ*

[Komiteci ve fena oldukları gerekçesiyle ihraç edilen iki yüz elli Ermeninin isim, sanat ve hüviyetleri ile faaliyet derecelerini ihtiva eden bir defterin gönderilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Aydın Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

16 M. 1335 (12 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 54783
Husûsî: 114
Şu‘be: 2

Şifre

Aydın Vilâyeti'ne

Komitelere mensûbiyetleri ve zâbitaca fenâ tanınmaları dolayısıyla oradan ihrâc olunan iki yüz elli Ermeninin isim, san‘at ve hüviyetleri ile derece-i fa‘âliyetlerini muhtevî bir defterin irsâli.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. DH. ŞFR, nr.69/250

- 199 -

*ÇANAKKALE'DEN ÇIKAN ERMENİLERİN DEĞERSİZ MALLARININ
DAĞITILMASI*

[Çanakkale'den çıkan Ermenilerin değersiz mallarının Müslüman muhacirlere dağıtılmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

16 M. 1335 (12 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 10438
Husûsî: 48

Şifre

Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığı'na

C. 27 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Kal'a'dan çıkan Ermenilerin emvâli hakkında şimdiye kadar hiç bir mu'âmeleye teşebbüs edilmemiş olduğu ve bunlar hakîkaten eşyâ-yı hasîseden ibâret bulunduğu takdîrde bu eşyanın muhâcirîn-i Müslimeye tevzî'i daha muvâfıktır.

Fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. DH. ŞFR, nr.69/252

- 200 -

İZMİR'DEN GÖNDERİLEN KOMİTECİLERİN MARAŞ'A SEVKLERİ

[İzmir'den gönderilen komiteci Ermenilerin Adana yoluyla Maraş'a sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Karahisar-ı Sahip Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

17 M. 1335 (13 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî: 2940
Husûsî: 35

Şifre

Karahisâr-ı Sâhib Mutasarrıflığı'na

C. 29 Teşrîn-i Evvel sene 1332. İzmir'den gönderilen iki yüz elli altı komiteci Ermeninin Adana tarîkıyla Mar'aş'a sevkleri, trene kabûlleri için Başkumandanlık Vekâleti'ne yazılmışdır.

Fî 31 Teşrîn-i Evvel sene 1332

Nâzır Vekîli

Halil

BOA. DH. ŞFR, nr.69/260

- 201 -

KOMİTECİ ERMENİLERİN İZMİR'DEN ZOR'A SEVKLERİ

[İzmir'den Zor'a sevkedilecek komiteci Ermenilerin muhafaza altında sevklerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Adana Vilâyeti'ne ve Maraş Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

17 M. 1335 (13 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Umûmî: 2941

Husûsî: 108

Şifre

Adana Vilâyeti'ne

İzmir'den çıkarılıb Zor'a sevk edilmek üzere oraya gelecek olan iki yüz elli altı komiteci Ermeninin muhafaza tahtında Mar'aş tarîkıyla Zor'a sevkleri.

Fî 31 Teşrin-i Evvel sene 1332

Nâzır Vekîli

Halil

BOA. DH. ŞFR, nr.69/262

- 202 -

SEVKEDİLECEK ERMENİLERİN NERELERE GÖNDERİLECEKLERİ

[Sevkedilecek Ermenilerin nerelere gönderileceklerinin ve ailelerinin birlikte olup olmadığının bildirilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kütahya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

18 M. 1335 (14 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2/296

Şifre

Kütahya Mutasarrıflığı'na

C. 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Sevk edilecek Ermenilerin nerelere gönderileceklerinin ve â'ileleri birlikde olup olmadığının serî'ân inbâsı.

Fî 1 Teşrîn-i Sânî sene 1332

Nâzır Vekîli
Halil

BOA. DH. ŞFR, nr.70/6

- 203 -

**YOZGAT'TAKİ ÇIPLAK SEFİL VE YAKACAKSIZ MÜLTECİLERİN
İHTİYAÇLARININ TEMİNİ**

[Yozgat'taki mültecilerin perişan bir vaziyette olmaları dolayısıyla yevmiyelerinin arttırılması ve ihtiyaçlarının temin edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Yozgat ve Çorum Mutasarrıflıklarına şifre telgraf.]

19 M. 1335 (15 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 10577

Şifre

Çorum, Yozgad Mutasarrıflıklarına

Yozgad'daki mültecîlerin çıplak ve mahrûkâtdan mahrûm pek sefîl bir halde bulundukları Ankara havâlîsi Sıhhiye Müfettiş-i Umûmîliği'nden alınan telgrafda bildiriliyor.

(1) Büyüklere verilen iki guruş yevmiyyenin üç guruşa ve küçüklere verilen bir guruş yevmiyyenin altmış paraya iblâğı.

(2) Emvâl-i metrûkeden bulunmadığı takdîrde çarşı ve pazardan iştirâ olunarak muhtâc olanlara elbise i'mâl veya suver-i sâ'ire ile elbise tedârik edilmesi.

Fî 2 Teşrîn-i Sânî sene [1]332

Nâzır Nâmına
Şâkir

BOA. DH. ŞFR, nr.70/18

- 204 -

ZOR'A GÖNDERİLECEK ERMENİLERE TAHSİSAT SAĞLANMASI

[Ermenilerin Kütahya dahilinde iskânlarının doğru olmadığı, bunların Zor'a teb'îd edilmeleri için muhacirîn tahsisatından iki yüz liranın sarfedilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nde Kütahya Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

29 M. 1335 (25 Kasım 1916)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İskân-ı Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyeti
10855
46

Şifre

Kütahya Mutasarrıflığı'na

C. 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]332. Mevzû'-ı bahs Ermenilerin dâhil-i livâda iskânları câ'iz değildir. Zor'a teb'îd edilmek üzere muhâcirîn tahsîsatından iki yüz liranın sarfı câ'izdir.

Fî 12 Teşrîn-i Sânî sene [1]332

Nâzır
Tal'at

BOA. DH. ŞFR, nr.70/92

- 205 -

ERMENİLERİN TEHCİR NEDENLERİ

[Ermenilerin başka bölgelerde yerleştirilme nedenleri hakkında Hariciye Hukuk Müşaviri Mehmed Münir Bey'in raporu.]

1335 (1917)

Ermeni komitelerinin Osmânî Ermenileri arasındaki tarafdârları fevka'l-âde tekessür ve tevessü' etmesi üzerine anâsır-ı mezkûrden komiteler ile peydâ-yı

münâsebet edenlerin öteden beri Hükûmet-i Osmâniyye'ye karşı olan vaz'iyetleri ve memâlik-i Osmâniyye'deki teşkîlât-ı siyâsiyyeleri ve Osmânî sîfatıyla kâbil-i te'lîf olmayan harekât-ı ihtilâlkârâneye ictisâr ile envâ'-ı cinâyât-ı fecî'a îkâ' etmiş oldukları yukarıda hulâsaten zikr ve îzâh edildi. Kaldı ki merkezleri Avrupa'nın meşhûr şehirlerinde bulunan ve her sûretle mazhar-ı mu'âvenet bulunan komiteler ile bunlara mensûb Ermeniler Hükûmet-i Seniyye'nin Harb-i Umûmî'ye duhûlünden evvel ve sonra haklarındaki emniyet ve i'timâddan istifâde ederek bir taraftan gizli gizli memleketi bir bomba ve mevâdd-ı infilâkiyye deposu hâline getirmeleri ve diğer taraftan muhâsım devletler ile tevhi'd-i fa'âliyyet ve mesâ'î ederek gerek dâhil-i memleketde gerek memâlik-i ecnebiyyede bulunanların firâren veya gönüllü olarak başlarında meb'ûsları mütefekkirleri bulunduğu halde düşman ordularına giderek bi'l-fi'l muhâsemâta iştirâkleri ve buna muvaffak olamayanların bunlar hesâbına câsusluk eylemeleri ve memleketin bir başından diğer başına tertîbât ve tedârikât-ı ihtilâliyyede bulunmaları ki -sahne-i harbden pek uzak olan ve asla ümîd edilmeyen mahallerde zabt ve müsâdere edilen bomba ve esliha yığınları ile sâbit- ve ale'l-husûs son Kafkas harekâtında Rus ordusunun pîş-dârlığını eden ve kısm-ı a'zâmı yerli ve tâbi'iyet-i Osmâniyyeyi hâ'iz Ermenilerden müteşekkil bulunan çetelerin Van, Bitlis, Muş, Erzurum, Trabzon gibi Rus işgâli altına geçen mahallerde ahâlî-i Müslime'ye karşı târîh-i insâniyyetde bu ana kadar misâlleri olmayan ve her sâhib-i vicdânı fâ'illerine karşı bütün rûhuyla la'nete mecbûr edecek olan envâ'-ı kîtâl, mezâlim, şenâyi' irtikâbları Hükûmet-i Osmâniyye'nin tamâmen insilâb-ı emniyyetini ve mahâll-i mezkûre ahâlisînin nefret ve buğz-ı adâvetini intâc etmiş olduğundan bir taraftan emniyet ve asâyiş-i memleket muhâfaza edilmek ve diğer taraftan ahâlî-i İslamiyye tarafından haklı olarak mukâbele edilmesi keyfiyeti der-pîş-i nazar edilerek böyle bir hâlin zuhûruna meydân vermemek maksadıyla ba'zı mahallerde bulunan Ermenilerin ihrâc ve menâtık-ı mu'ayyenede iskân edilmeleri takarrur eylemiş idi. Bi'z-zarûr bu sûretle yapılan tehcîr mu'âmelesinin yalnız vatana karşı sû-i niyetleri tahakkuk edenlere tatbîki tarîkına gidilmeyerek menâtık-ı harbiyyedeki Ermenilerin ale'l-umûm teb'îd edilmeleri vehleten şâyân-ı muâheze görülebilir. Fakat Ermenilerin gâye-i milliyye add etdikleri mekâsıdı istihsâl uğurunda tamâmıyla mütesânid olarak hareket etmeleri ve şu harekât-ı fesâdkârânenin vukû' bulacağı bi't-tab' ma'lûmu olan Ermenilerden hiç kimsenin bî-günâhları tehcîrden kurtarmak için hükûmete ihbârâtda bulunmamış olması ve harbin pek serî' bir sûretde inkişâf etmekte olan safahâtı arasında arîz ü amîk tedkîkâtta bulunmak kâbil olmaması ve bu kâbil olsa bile bir kasabada sâkin Ermenilerin hangilerinin hakîkaten komitelere mensûb ve aynı efkâr-ı ihtilâlkârâneye sâlik olup olmadığının ve fırsat karşısında hükûmete karşı hareket etmeyeceğinin tebeyyünü ademü'l-îmkân bulunması ve bu husûsda edilecek küçük bir kusûrun orduyu önden ve arkadan ateşe mar'ûz bırakabileceği nazar-ı i'tibâra alınırsa tehcîr mu'âmelesinin [*en masse*] tatbîkındaki zarûretde şübhe kalmaz.

Tehcîr mu'âmelesinin ba'zı mahallerde an-kasdin veyâ an-cehlin hüsn-i tatbîk edilmediği kemâl-i hulûs ile icrâ edilmiş tahkîkât netîcesinde ma'a't-te'essüf anlaşılmış olduğundan hükûmet-i hâzıra tedbîr-i mezkûrdan dolayı mutazarrır olanların tehvîn-i ihtiyâclarıyla mesken ve me'vâlarına avdetleri esbâbının istikmâline kemâl-i keremî ve samîmiyyet-i tâmmeye ile teşebbüs eylediği ve şimdiye değin binlerce Ermeni mesken ve me'vâ-yı kadîmlerine yerleştirildikleri gibi tehcîr esnâsında ta'kîb edilen maksada muhâlif olarak hareket eden eşhâsın şedîden duçar-ı mücâzât edilmeleri husûsunda her ne yapılmak mümkün ise icrâsından geri durulmamış ve bunlar tevkîf ve dîvân-ı harplere teslim edilerek muhâkeme edilmekte bulunmuştur.

Hâlbuki iş bu tehcîr keyfiyyetinden dolayı Türklere karşı envâ'-ı isnâdâtta bulunulmakta ve esâsen icâbât-ı harbiyyeden olan bir tedbîrin tatbîki husûsunda vukû' bulân sû-i isti'mâlâtıdan dolayı bütün bir milletin mes'ûl tutulması husûsunda ârzûlar izhâr edilmektedir. Fi'l-hakîka Ermeniler vilâyât-ı ma'lûme ve Kafkasya'da İslâmlara karşı bu karîbde ta'dâd edilen cinâyâtı îkâ' ettikleri sırada her türlü hissiyyât-ı insâniyyeden ârî olan ajanları vâsıtasıyla yaptıkları propagandalar ve neşriyyât ma'a't-te'essüf hakikat-i hâle tamâmıyla vâkîf olmayan zevâtın iğfâlini intâc eylemiş ve Avrupa'da ba'zı mehâfil Türkü zâlim ve Ermeniye mazlûm görmeğe başlamıştır.

Şurası şâyân-ı dikkatdir ki, Ermeni komiteleri öteden beri kendilerine sosyal demokrat süsü verdiklerinden Avrupa'daki bu kabîl partiler ile pek çoğu münâsebâtta bulunmuşlar ve hatta ma'hûd komitelerini bir ihtilâlcî sosyalist komitesi gibi "*Internationale*" e idhâl etmişlerdi. Son zamânlardaki vukû'ât ve hâdisât-ı âlemden istifâde eden Ermeni ihtilâlcileri mefsedetlerini örtmek için cihân sosyalistleri nezdinde eskiden beri sosyalizm efkârına hâdim birer propagandacı gibi hareket ederek gerek memâlik-i Osmâniyye'de ve gerekse Kafkasya'da irtikâb ettikleri fecâyî'-i gûnâ gûnu ya tamâmen setr ve yâhûd o fecâyî'-den bir kısmına gûyâ sosyalizm esâsına müstenid imiş gibi bir mâhiyet atf ederek Garbî ve Amerika efkâr-ı umûmiyyesini iğfâl etmişler ve kendi haklarında olan emniyet ve i'timâdı sû-i isti'mâl ile îkâ' ettikleri envâ'-ı şekâvet ve en fecî' cinâyetleri cihân demokrasisi huzûrunda bir sosyalizm ihtilâli gibi göstermeğe kısmen muvaffak olmuşlardır. Fakat hiç şübhe yok ki bu silsile-i fecâyî' memâlik-i garbiyye ve Amerika demokrasisinin ma'lûmu olunca Ermeni ihtilâlcilerin ihtilâlcî sosyalist değil hûnhâr birer bâğî olduklarına âlem-i medeniyetçe kanâ'at hâsıl olacaktır. Bunların sosyalistliğinin ne kadar sâhte olduğuna delâlet edecek bir takım vukû'ât-ı cedîde zikr edilebiliyor, şöyleki: Eğer bunlar iddi'âlarında sâdık sosyalistler olmuş olsalar idi bugün Kafkasya'da teşekkül eden Ermeni hükûmetine sosyalist bir cumhûriyet şekli vermeleri lâzım gelir idi. Halbuki bu husûsda Ermeni ihtilâlcilerin temâmen müfrid nasyonalistler misillü

hareket etmekde ve kendileri ile ırken ve kanâ'aten hiç münâsebeti olmayan bir takım ahâlîyi demokrasinin en sarîh düstûrlarına rağmen cebren taht-ı tâbi'iyetlerine almağa ve devlet sıfatıyla daha ilk hatvede emperyalizm siyâsetini tatbîka sâ'î olmaktadırlar. Binâ-berîn Ermeni komitelerinin ne türlü mekâsıd-ı hasîseye tâbi'iyetle bu kadar cinâyât-ı şenî'ayı irtikâb ettikleri bugün ortadadır. Türklere karşı vâk'î isnâdât her ne olursa olsun hakikat ergeç kendisini gösterecek ve adâlet-i ilâhiyye yerini bulacaktır ve bulmak üzeredir. Zîrâ bugün Türk efkâr-ı umûmiyyesi yüzbinlerce İslâma karşı envâ'-ı mezâlim ve cinâyât irtikâb eden ve bu ef'al-i şenî'aları Rus ümerâ-yı askeriyyesinin raporları ile de yakînen sâbit olan ve kısm-ı küllîsi Kafkasya'da ahîren teşekkül eden Ermenistan'a firâr ile müreffehen imrâr-ı hayât etmekde bulunan canîlerin müstehak oldukları mucâzâta dûçâr edilmelerini milel-i mütemeddine talep ediyor.

Sahîfe: 1 Vesâ'ik

"Ermeni Komitelerinin Âmal ve Harekât-ı İhtilâliyyesi" ünvânı ile Dâhiliye Nezâret-i celîlesi tarafından neşr edilen eserden muktebes ba'zı ma'lûmât

1- Meşhûr çete rüe'sâsından "Antranik" in "Sasun Hâtırâtı" nâmıyla kendi eliyle yazmış olduğu ser-güzeştin bir kısmının sûret-i tercümesi "Sahife 20" "Antranik" işbu hâtırâtında çete tertîbâtından, çetenin fa'âliyetinden ve îkâ' eyledikleri katllerden bilâ-pervâ bahs etmektedir.

2- Kafkas Vâlî-i Umûmîsi "Galiçyen" in 1898'de Çar'a takdîm ettiği lâyiha'nın "Sahife 36" Ermenilere â'id kısmında Ermeni âmâlinden ve Katagikos ve "Eçmiyazin Sinodu" tertîbâtından ve Ermeni mekâtib-i ibtidâ' iyyesinde ta'kîb edilen makâsıddan, Kafkas Ermeni matbû'âtından, cem' iyyetlerden hayrât ve hasenâta hâdim olmakdan ziyâde siyâset ile iştigâl eden cemi'yyât-ı hayriyyeden vesâi'reden dûr u dirâz bahs eylemekde ve Ermeni âmâline karşı ne gibi tedâbîr ittihâzı îcâb eylediğini dermiyân etmektedir. "Galiçyen" Ermeni âmâlinden bahs ettiği sırada diyor ki: "Ermenilerin kıyâmından maksad memleketlerinin kadîm istiklâlîni tekrâr te'sîs etmektir. Bu şehirlerde sâkin, tahsîl görmüş ahâlî ile silk-i ruhbâna mahsûs eşhâs arasında pek ziyâdedir. Köylüler henüz bu hastalığa tutulmuşlardır. Bu hareketin müşevvik ve muharrikleri ruhbân ve Ermeni matbû'âtı ile memâlik-i ecnebiyyede bulunan ihtilâlcî komitelerdir."

3- Balkan Harbi'ni müte'âkib "Taşnaksutyun Komitesi" nin şu'belerine tevzî' ettiği beyânnâmelerden birisi aynen "Sahife 61" mündericidir. Bu beyânnâme de Hükûmet-i Osmâniyye aleyhinde yapılan propagandalardan komite tertîbâtından ve şu'belerin ibrâz edecekleri fa'âliyetden bahs edilmektedir.

4- Bitlis Rusya konsolosunun 3 Kânûn-ı Evvel sene [1]910 târîhli raporu "Sahife 77" mûmâ-ileyh işbu raporunda "Bitlis vilâyetinin şâyân-ı dikkat ahvâlinden biri de Ermeni ihtilâl cem'iyeti olan "Taşnaksutyun"un vilâyet-i mezkûre dâhilinde sûret-i dâ'imede ibrâz-ı fa'âliyyet eylemesidir." dedikten sonra cem'iyet-i mezkûre hakkında ma'lûmât-ı kâfiye vermektedir. Meselâ "re'îsleri ile birlikde yüz bin a'zânın dâhil bulunduğu cem'iyetin merkez-i idâresi "Muş" şehrinde kâ'indir. Bu teşkîlât yirmi komiteye yüz tâlî komiteye ve sekiz yüz gruba inkisâm eylemekdedir. ilh... Taşnaksutyun Cem'iyetine dâhil bulunan a'zâdan her biri her ay cem'iyet kasasına on paradan bir guruşa kadar bir meblağ te'diyeye mecbûrdur. Bundan dolayı cem'iyet-i mezkûrenin yalnız Bitlis vilâyetinde senevî bin elli, bin beş yüz liralık vâridâta mâlik olduğu zann edilmektedir. Bu sûretle her grub ve komitenin topladığı akçe Cenevre'deki "Taşnaksutyun Grup Kalemî"ne gönderilmekde ve kalem-i mezkûrce "İsviçre Taşnakist Hey'et-i Aliyyesi" mukarrerâtına göre sarf edilmektedir." diyor. Bitlis Rus konsolosunun 19 Teşrîn-i Sâni sene [1]912 târîhli ve "63" numrolu diğer bir raporu: bunda mûmâ-ileyh konsolos "Taşnak komitesi"nin mukarrerâtından bahs eylediği sırada "Taşnaksutyun Cem'iyeti farfarada katl olunan iki Ermeninin intikâmını Müslümânlardan almak ve memleketde karışıklık çıkarmak için fırsat beklediğini hükûmete bildiriyor.

5- Çetelerin sûret-i teşekkül ve idâresi hakkında komitelerce tertîb ve şu'ubâta irsâl olunan ta'lîmât-nâme-i dâhilî "Sahife 131" 1910 târîhli Ermeni ihtilâl-perver Taşnaksutyun komitesi karyelere â'id ta'lîmât-ı dâhiliyye elli sekiz maddeden ibâret olup mevâdd-ı umûmiyye, çetelerin vezâ'ifi, hey'et-i icrâ'iyenin vezâ'ifi, veznedârın vezâ'ifi, silâh muhafızının vezâ'ifi ve cezâ hakkında ahkâm ve tafsîlâtı muhtevîdir.

6- Taşnak İhtilâl Komitesi hey'et-i fa'âlesinin nizâm-nâme-i dâhiliyyesi "Sahife 136" işbu nizâm-nâme ber-vech-i âtî fusûlî hâvî ve 76 maddeden mürekkebdir. Târîhi 26 Eylül [1]915 Everek-Fense: Maksad, a'zâlık ve teşkîlât, vazîfe ve inzibât, inhilâl, meclîs-i rü'esâ, tâlî komite, meclîs-i umûmî, teşkîlât-ı umûmiyye aleyhine îkâ' olunan cerâ'im, hükm ve mücâzât, ağız ale'l-hikem.

Vesâ'ik

Van'da ba'dehu Erzurum'da Rusya Ceneral Konsolosu olarak bulunmuş olan Ceneral Mayevski'nin (Bitlis ve Van Vilâyetleri İstatistiği" nâmıyla 1916 târîhinde neşr eylediği eserin Ermeni mes'elesine dâ'ir olan kısmı tedkîk oldukda memâlik-i Osmâniyye'de vuku' bulan vekâyi'-i mü'essifenin bütün mes'ûliyyeti evvelâ siyâsî komiteler te'sîs eden Ermeni ihtilâlcilere, sâniyen bunları teşcî' edenlere â'id olduğu vâzihan görülmüyor. Meselâ eserin bu kısmında mûmâ-ileyh Ceneral diyor ki: "Ermenilerin ahvâli hakkındaki şikâyetin şehirlerde sâkin olanlara bir vechle ta'allûku yoktur. Şehirlerde sâkin Ermeniler her vakt hürriyetlerine mâliktirler her husûsda

nâ'il-i müsâ'adât olmuşlardır. Köylere gelince bunlar zirâ'at işlerine ve fennî iskâ ameliyâtına vukûf-ı tâmmı sâyesinde şerâ'it-i hayâtiyyeleri merkezî Rusya'da mütemekkin Ermeni köylülerinden daha muntazamdır. Ermenilerin mütemâdiyen Kürdler tarafından duçar-ı tecâvüz oldukları doğru değildir. Bu yoldaki müdde'ayât makrûn-ı hakikat olsa idi hiç bir Ermeni karyesi mevcûd olamaz idi. Hâlbuki kurâ-yı mezkûre Kürdlerin karyelerinden daha ziyâde zengin ve mes'ûddurlar. 1895 ve 96 senelerinde Ermeni komiteleri Kürdler ile Ermeniler arasına nifâk tohumu ekmişler ve havâlî-i mezkûrede yapılan ıslâhât bu yüzden pâydâr olamamıştır."

Der-sa'âdet Fransa Sefîr-i esbakı "Mösyö Kambon" tarafından yazılıp Ermeni âmâlinden ve Ermenilerin gördükleri teşvîkden bâhis olan (1893 ve 97) senelerine â'id Sarı Kitâbda mûnderic bulunan rapor dahi bâlâdaki ifâdâtı te'yîd etmektedir. Mösyö Kambon işbu raporunda Ermeni erbâb-ı ihtilâlinin köylülere millet, hürriyet ve muhtâriyet fıkrlarını telkîn etmeği deruhde eylediklerini açıktan açığa i'tirâf eylemekle berâber (Hükûmet-i Osmâniyye'nin Ermeni komitelerinin fa'âliyyetine karşı tavır ve hareketi ne olmak lâzım gelir idi? Hükûmet-i Osmâniyye kendisinin inhitâtını istihdâf eden tahrîkâtı tasvîb edebilir mi idi?) diyor. Ceneral Mayevski Ermeni komiteleri tarafından tertîb edilmiş harekât-ı ihtilâliyyeden ve bu komitelerin ecnebî konsolos ve misyonerlerden gördükleri mu'âvenet ve mazhariyeti ber-tafsîl nakl etdikden sonra hülâsaten diyor ki, "Türkler hakkında vâki' olan şikâyet ne olursa olsun vekâyi'in yegâne müsebbibleri Ermeniler olduğu âşikârdır." Bu bâbda birçok misâller zikr etdikden sonra ilâveten "Ermeni mes'elesine dâ'ir olan neşriyyât kizb-âlûddur. Usât kadınları çocuklarını muhâfaza için silâha mürâca'at etmemişlerdir. Bi'l-hâssa ihtilâl çıkarmak niyetiyle silâha sarılmışlardır. Gayr-ı Müslim ve tamâmen ma'sûm İslâmların ne sûretle telef edildiklerine dâ'ir yedimde evrâk ve vesâ'ik mevcûddur. Ahvâl-i mahalliye ve Ermeni mes'elesine vukûf-ı tâmmı olan Ceneral "Mayevski"nin eserinin ivaz ve garazdan ârî olarak tahrîr edilmiş olduğuna bir delîl-i celî bunun münhasıran Rus Erkân-ı Harbiyyesi için yazılmış olmasıdır.

Vesâ'ik

Rus zâbitânından Kâ'im-i makâm Teverdohlebof'un raporundan:

1916'da Erzurum'un Rus kıta'âtı tarafından işgâlinde gerek şehre ve gerek civârına hiç bir Ermeni yaklaşıdırılmamıştır. İhtilâlden sonra her türlü tedâbîr lağv edilmiş bulununca Ermeniler Erzurum ve havâlîsine saldırdılar. Bu hücumla berâber gerek şehirde ve gerek civâr köylerde hâneler yağma edilmek sâhibleri kâffeten katl olunmak gibi cinâyetler başladı.

Başkumandan Ermeni kıta'âtı kumandanlarına efrâdın itâ'atsizliği son dereceyi bulduğunu söyleyerek pek ağır tahkîrâtta bulundu. Eşkiyâca yapılan zulm ve ta'addîyi ve yollarda çalıştırılmak bahânesiyle kıra götürülen Türklerin hemân yarı yarıya avdet

etmesi husûsunu Ermenilere îkâ' ederek eğer taht-ı işgâle alınan arâzîde Ermeniler hâkim olmak istiyorlarsa kendileri mazbût ahlâk sâhibi olduklarını göstermeleri îcâb edeceğini ve yaptıkları cinâyetlerle kendi milletlerinin nâmını telvîs etmekde olduklarını Ermenilerin münevver kısmına pek acı lisânla ihtâr etdi.

Erzincan'da Ermenilerin Türkleri katl-i âmmı havâdisi vâsıl oldu. Kıtâl doktor ve müte'ahhid tarafından tertîb edilmiş. Ya'ni herhâlde eşkiyâ tarafından tertîb edilmemiştir. Bi'z-zât müte'ahhid eğlenmek için seksen kişi kadar bî-çâreleri birer birer kafalarını parçalamış. Erzincan kıtâlinden sonra mükemmel silâhlarıyla mücehhez Ermeniler Erzurum'a doğru ric'ate başladılar. Menzil hattını Kürdlerin tasallutundan vikâye için birkaç topla birlikde menzil ile ric'ate mecbûr olan bir Rus topçu zâbiti birgün icâbât-ı harbiyyeden olarak Ermeni kıta'âtından ba'zısını mevzi'e sokmak istemiş muntazam harb etmek Ermenilerin hoşuna gitmediğinden bir gece Rus zâbitleri hânelerinde uyurlar iken evleriyle birlikte yakmak istemişler hâneyi tutuşdurmuşlardır. Rus zâbitleri pek güçlûkle yangından kurtulmuşlardır. Erzincan'dan Erzurum'a ric'at eden Ermeni eşkiyâ sürüleri yolları üzerine rast gelen İslâm köylerini ahâlîsi ile birlikte mahv etmişlerdir.

Kâ'im-i makâm Garbazoğ çocuk kadın bir çok ma'sûm cenâzesini ihtivâ eden bir câmi' havlusuna Ermeni kıta'âtı nezdinde telefon hizmetini îfâ eden Ermeni kızlarından bir ikisini da'vet ederek kızlara Ermeni ma'rifetlerini görüp iftihâr etmelerini makâm-ı serzenişde söylemiş. Kızlar o hâli gördüklerinde müte'essir olacaklarına bî'l-aks meserretle gülmeğe başlamaları Ceneralin nefretle karışık hayretini mûcib olmuş ve pek ziyâde müte'essir olarak kendilerini ta'zîr ve tekdîr etmeğe başlamış ve Ermenilerin hattâ kadın bile olsalar en alçak ve vahşî bir millet olduklarını ve harb ederek nice fecâyî' görmüş bir zâbitin bile tüylerini ürperten vahşet levhası karşısında ta'lim ve terbiye ve mekteb görmüş genç kızların meserretle gülmeleri buna delîldir demiştir.

Vesâ'ik

Urfa'da Tellü'l-Kutûr civârındaki mü'esses eytâmhânenin müdîri olan Mösyö Lesli Urfa isyânı arasında Ermeniler ile birleşmiş ve hattâ kendisinin usâta bi'z-zât kumanda ettiği de tahakkuk etmiştir. Mü'essesesindeki Ermeniler ile birlikde teslîm olduktan bir iki gün sonra hissettiği azâb-ı vicdâniyyeden dolayı olacak ki, zehir içerek intihâr etmiş ve sûret-i mütercemesi âfîde muharrer varakayı terk etmiştir.

"Son vasiyetim:

Şahsımdan başka Urfa'da hiç kimse bi'l-hâssa Künezler ve İkarret familyaları hiç bir sûretle mes'ûl değildir. Bunlar yaptığım şey'e karışmamışlardır. İctigimi evvelki

misyonerhânedenden getirdim. Ermeni ihtilâlâline dahl ve iştirâkim olmadı. Fakat ihtilâl bizi de sürükledi."

Y. H. Lesli

Bâlâdaki varaka Mister Lesli'nin hatt-ı desti ile yazılmışdır.

Urfa Alman Hastahânesi Doktoru

Urfa'da Alman Doktor
Hastahânesi Müdîr-î
Ermenak sânisî
Yakob Künezler

Vesâ'ik

"*The Encyclopaedia Britanica*" nın "**Armenia** - Ermeni" kelimesi hakkında verdiği îzâhât meyânında Ermeni ihlâlâle dâ'îr ma'lûmât-ı müfîde mündericidir. "Tiflis'de ve Avrupa pay-ı tahtlarının bir çoğunda gazeteler ve hicviyeler neşri maksadıyla cem'iyetler teşekkül etdi. Hınçakistler misillü cem'iyât-ı hafîyye daha büyük bir mekâsıd-ı ihtilâl-cûyâne ile te'sîs etdi. Vilâyât-ı şarkıyyeye gönderdikleri murahhaslar fa'âl propagandalarda bulundular. Eşhâs-ı mezkûre oralara esliha ve mevâdd-ı müşte'ile idhâlâline gayret etdiler. Türkiye'nin sû-i idâresinden mütevellid hâdisât-ı âdiyeyi Avrupa'ya kîlâl-i fecî'a sûretinde gösterdiler. Harekât-ı ihtilâliyyeye ba'zı pek genç olan kimseler iştirâk ederek nihilist esâsâtı dâ'iresinde komiteler teşkîl etdiler. Ermeni ruhbânı tarafından bunlara muhâlefet edildi ilh..... Menfa'at-ı şahsiyyeye müstenid emelleri ekseriyyet-i ahâlî tarafından adem-i kabûl gördü. Murahhaslar eşhâsa karşı sû-i kasdlarda bulundular. ilh..... Bu komitelerin teşvîkâtı netîcesinde zuhûr eden vekâyi'-i ma'lûmeden bahs ettiği sırada "İslâmların ekserîsinin Ermenileri himâye ve sıyânet eylediklerini" beyân ve tesbît ediyor.

Vesâ'ik

*Kafkasya'da tab' ve neşr olunan ve Ermeni gönüllü rüe'sâ ve avenesi fotoğraflarını hâvî bulunan **Volontaire Armenian** nâm albüm.*

İşbu albümün mukaddemesinde Ermeni gönüllü alaylarının ne sûretle teşekkül etdiğinden ve kısm-ı a'zamı Osmanlı sıfatını taşıyan bir takım kesânın Devlet-i aliyye aleyhine besledikleri mekâsıd-ı hâ'inânen bahs edilmektedir. Atûdeki fıkra bi'l-hâssa şâyân-ı dikkatdir:

"İntikâm sâ'atinin çaldığını bütün millet anladı. Bu gibi fırsatlar her zamân târîhde tekrâr etmez. Yarın Ermeniler istitâ'atlerine göre Türkiye Devleti'nin mahvına çalışmalıdırlar."

Vesâ'ik

Kars'da Dokuzuncu Ordu Kumandanı Şevkî Paşa'dan mevrûd 25 Teşrîn-i Sânî [1]334 târîhli telgrafnâmeden:

"Sene ibtidâsında ordunun ileri harekâta başladığı andan itibâren Batum Mu'âhedenâmesinin akdi zamanına kadar Ermeniler kadın çocuk tefrîk etmeksizin yakalayabildikleri her Müslümânı hâtıra gelmez suver-i fecî'ada katl-i âmm ederek bugünkü mevki'lerine kadar çıkdılar. Bi'l-hâssa Antranik'in binlerce avenesiyle Gence ile Erivan ve Ordubat İran'daki mıntıkada bulunan ahâlî-i İslâmiyyeyi katl-i âmmı devâm ediyor. Biz Ermenilerle hoş geçinmeyi ârzû etdik. İ'âşelerini te'mîn için hükûmetleri nâmına külliyetli hubûbât vererek Ermeni muhâcirlerini kabûl ile iskân ve i'âşe etdik..... Hâlbuki Ermenilerin îkâ' etdikleri cinâyât zavallı İslâmları havf ve haşyetlere ilkâ ediyor. Bu bî-çâre tâlî'siz insanların hayâtıyla nâmûslarının tahlîsi ve te'mîni için muktezî tedâbîrin ittihâzı."

Şevkî Paşa'nın 27 Teşrîn-i Sânî [1]334 târîh ve 5807 numrolu telgrafnâmesinden:

"Kabahlı ile beş kilometre garb-ı şîmâlîsinde kurbân köyleri ve bunlar civârındaki İslâm kurâsına Ermeni asker ve ahâlîsi tarafından baskın yapılarak üç yüz kadar İslâm şehîd edilmiş mütebâkîsi hicrete mecbûr edilerek malları gasb olunmuştur..... Şimdiye kadar yapılan tahkîkâtdan bu havâlîde yüz otuz üç köy ahâlîsi perîşân edilmiştir. Bî-taraf bir hey'etin mahallinde yapacağı tahkîkâtdan derhâl müstebân olacağı üzere yakılan yüzlerce Müslümân köyüne mukâbil Ermenilerin hiç bir şey'ine dokunulmamış iken kendileri bu insâniyetkârâne mu'âmelemize mukâbil zulm ve i'tisâflarından vazgeçmemişlerdir."

Mülgâ Birinci Kafkas Kolordusu Kumandanı Mîrlivâ Kâzım Paşa'nın 1 Kânûn-ı Evvel [1]334 târîhli raporundan:

"Arâzî-i müstevliyemizin istirdâdında ve elviye-i selâsenin tarafımızdan işgâlinde Ermenilerin beşikteki çocuklardan hasta döşeğindeki ihtiyârlara kadar ellerine Müslüman olarak ne geçerse süngüleyerek, baltalayarak, gözlerini oyarak katl-i âmm etdikleri vesâ'ikiyle (fotoğraf, rapor, Rus zâbitlerinin raporları) sâbitdir.

Erzincan, Mama Hatun, Erzurum, Kars ve civâr köylerinde Ermenilerin fecâyî'i o kadar azîmdir ki görülen sahneler en katı yürekli olanları dahi ağlatmıştır. Bugün dahi o fecî' manzaralar bilmeyenlere, inanmayanlara, inkâr edenlere i'tilâf murahhaslarıyla muhtelit hey'etlere gösterilebilir."

Vesâ'ik

Takvîm-i Vekâyi' 19 Kânûn-ı Sâni [1]335 numro 3423

Mecli-i Meb'ûsân'da tehcîr vukû'âtı hakkındaki istîzâh müzâkerelerinde Muş Meb'ûsu İlyas Sâmi Efendi hâdisât-ı vâkı'ada nüfûz-ı me'mûriyyetini sû-i isti'mâl edenlerin kemâl-i adâlet ve şiddetle tecziyeti lüzûmunu beyân etmekle berâber vukû'ât-ı mezkûrenin ne sebeble tahaddüs ettiğini tahkîk etmek lüzûmunun da ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınması iktizâ ettiğini ve [1]312 senesinde Ermeni komiteleri tarafından tertîb edilen vekâyi'-i ihtilâliyye esnâsında Osmanlının nesâyih-i dîndârâne ve âlî- cenâbânesine ittibâ'-ı hareket eden ahâlî-i İslâmiyye tarafından kendi dâ'ire-i intihâbiyyesi dâhilinde hiç bir Ermeninin huzûr ve râhatı selb edilmediği ve vekâyi'-i ahîre esnâsında ta'assub-ı dînî ile hareket edildiği hakkındaki iddi'âların merdûd olduğunu ve Muş Meb'ûsu Papasyan Efendi'nin seferberliğin bidâyetinde kendisine "Son zamanda Erzurum'da akd edilmiş kongrede Ermeniler için dâhilde tamâmiyle bî-taraf kalmak, hudûdda Rusya'ya müsellahan mu'âvenetde bulunmak husûsâtının ihtiyârı fakat Rus istîlâ ve işgâlinde sonra mükellefiyyet-i askeriyeye sûretinde Rusların emelinin tevsi'ine çalışmak lâzım geldiği hakkında ittihâz-ı mukarrerât eylediğini, "mütefekkir Ermeni arkadaşlarının bu gibi komite esrârını ifşâ etmek muvâfık olmadığı zemînindeki i'tirâzlarına rağmen alenen söylediğini ve mukarrerât-ı vâkı'a hükûmetçe tamâmıyla ma'lûm olduğu hâlde bir hareket-i fi'liyye-i ihtilâliyye görülmeden hiç bir ferdin dûcâr-ı tecâvüz olmasına meydân vermeyiniz. Şiddetle âsâyîşi te'mîn ediniz" diye Muş Mutasarrıflığı'na Dâhiliye Nezâreti'nden evâmir i'tâ edilmiş olduğunun meydândaki hakikatlerden olduğunu ve yüz binlerce ahâlî-i İslâmiyyenin bu cür'etkâr komiteler tarafından fecâyî'-i gûnâ-gûn ile itlâf ve imhâ eylediğini ve gerçi keyfiyyet tavsîfe hâcet olmayacak derecede âşikâr ise de Rus kumandanlarından Tever Duhlebof'un neşr ettiği hâtırâtın müdde'ayâtı isbât edeceğini ve mezkûr hâtırâtta "Erzurum'da şehir hâricinde çalışdırmağa götürülen Türklerin ekserîsi Ermeniler tarafından katl edilmiştir. Doktor Azaryef ile Karahisâr vâkı'ası re'îsi Murâd "800"den fazla Türk'ü katl eylemiştir. Müslümân maktûller büyük çukurlara ve beher çukura 70, 80 kişi olmak üzere doldurmuşlardır. Menzil hidemâtında kullanılan bütün Kürdler, Ermeniler tarafından kâmilten katl-i âmm edilmiştir. Ceneral Odişelisne, Ilıca karyesinden kaçamayan Türklerin kâffesinin katl edilmiş olduğunu bi'z-zât söylemiştir. Kâ'im-i makâm Garbanof câmi' havlusunda iki arşun irtifâ'ında Müslümân cenâzesi yığılmış olduğunu ve bunların arasında her yaşda kadın, erkek, çocuk mevcûd bulunduğunu ve kadın cenâzelerinde cebren ta'arruz âsârı görüldüğünü ifâde etmiştir. Erzurum'da hammâma sokulan iki yüz yetmiş kişiden yalnız yüz kişinin bi'z-zât kendisi tarafından kurtarılmış olduğu beyân ile 17 Şubat'da Türk pazârının yağma ve Tepe köyünün bütün ahâlîsi kadın ve çocuklar dâhil olduğu

hâlde Ermeniler tarafından katli-âmm edilmiştir. 27 Şubat'da Erzurum'da Türklerden üç binden fazla eşhâs katl edilmiştir" diye muharrer ve mestûr olduğunu ifâde etmiştir.

Vesâ'ik

Prevayeç nâmındaki İsveç zâbiti tarafından yazılıp Mya Dagligt Allehanda nâm İsveç gazetesinin 23 Nisan sene [1]917 târîhli nüshasında neşr olunan makâlenin hulâsa-i münderecâtı:

"Anadolu'da seyâhatim esnâsında gerçi Ermenilerin şâhid-i sefâleti oldum. Fakat müretteb mezâlîme hiç bir yerde tesâdüf etmedim. Ancak bunun içündir ki, bu bâbda icâle-i kaleme lüzûm gördüm. Ermenilerin Türkiye'nin şimâlinden havâlî-i cenûbiyyeye nakl ve tehcîrinde Hükûmet-i Seniyyenin bir mecbûriyyet-i kat'îyye tahtında hareket etmiş olduğunu teslîm etmek iktizâ eder.

Erzurum havâlîsinde Rusların memleketi işgâline ve düşman ordusuyla birlikte icrâ-yı harekât imkânına intizâr eden Ermenilerin o havâlîden teb'îdi bi'l-hâssa kesb-i zarûret etmişti. 1916 senesi Şubat'ında Erzurum'un işgâli esnâsında bir Ermeni bana "Eğer bizi Erzurum'da bırakmış olsalar idi şehir çoktan sukût ederdi" dedi. Hiç kimse sâhib-i satvet düşmanlar tarafından tehdîd edilmekde olan Türkiye gibi bir memleketi dâhilî düşmanlarının harekât-ı hâ'inânelerinden tevakkîye ma'tûf mukarrerâtından dolayı mu'âheze edemez.

Memâlik-i sâ'iredeki milel-i mahkûmenin ahvâli nazar-ı dikkate alındığı takdîrde dînlerini, lisânlarını, edebiyâtını, mekteblerini muhâfaza etmiş olan Ermenilerin memâlik-i Osmâniyyede nâ'il-i refâh olduklarını i'tirâf etmek zarûrîdir.

Esnâ-yı nakilde metâ'ib-i hicretin tahfîfi zımnında icrâsı şâyân-ı ârzû bir çok husûsâtın yapılmadığı doğrudur. Ancak kaviyyü's-şekîme üç devletle harb etmekde bulunan bir devletin vaz'îyyet-i mühlikesi muhâcirlerle icrâ edilenden mâ-adâ mu'âvenet-i mü'essire ibzâlini imkânsız bıraktığını hakikat nâmına beyân etmelidir. Bu muhâcirleri şimendüferlerde Konya ovasında arabalarda veya olarak Toros yollarında Adana, Haleb ve Deyr-i Zor sahrâlarında gördüm. Sefâletlerini inkâr etmek istemem. Lâkin re'yü'l-ayn müşâhedâtıma binâ'en beyân ve tasdîk ederim ki, vedâ'atlerinde hicret eden bu adamlara karşı jandarma kıta'âtı tarafından zulm ve i'tisâf edildiği vâki' değildir."

BOA. HR. HU, Kr.173/5

**TERKEDİLMİŞ EMLÂK VE ARAZİDEN ZİRAAT BANKASI'NA OLAN
BORÇLARIN ÖDENMESİ**

[Başka mahallere nakledilen Ermenilerle, Yunanistan'a ve Bulgaristan'a göç edenlerin, terkettikleri emlak ve araziden Ziraat Bankası'na borçlarından dolayı rehin bulunanlar hakkında yapılacak muameleye dair Meclis-i Vükelâ kararı.]

20 Ca. 1335 (14 Mart 1917)

Meclis-i Vükelâ Müzekerâtına
Mahsûs Zabıtnâme
Sıra Numrosu: 34
Târîhi: 20 Cumâda'l-ülâ sene (1)335
14 Mart sene (1)333

Tebliğ Olunduğu Deva'ir:
Dâhiliye, Ticâret ve Zirâ'at
Nezâretlerine bildirilmiştir.

Hülâsa-i me'âli

Mahall-i âhara nakl olunan Ermeniler ile Yunanistan'a hicret edip hükûmeteyn beyninde emlak ve arâzîsi tâbi'-i mübâdele olan Rumlardan ve Edirne mukâvelenâmesi mücebince Devlet-i Aliyye ile Bulgaristan beyninde emvâl-i gayr-i menkûlelerinin mübâdelesini ta'ayyün eden Bulgarlardan metrûk emlak ve arâzîden Zirâ'at Bankası'na merhûn bulunanlar hakkında olunacak mu'ameleye ve ba'zı ifâdâta dâ'ir Dâhiliye Nezâreti'nin 28 Muharrem sene [1]335, 12 Teşrîn-i Sânî sene [1]332 târîhli ve 707 rakkamlı tezkiresi üzerine bi'l-muhâbere Mâliye Nezâreti'nden alınan 14 Cumâde'l-ülâ sene [1]335, 11 Mart sene [1]333 târîhli tezkire okundu.

Karârı

Mâliye Nezâreti'nin tezkiresinde muharrer olduğu üzere Bulgar ve Rumlara â'id emlak ve arâzînin Hazîne-i Celîle'ye ta'allûku olmayıp ancak Ermenilerden metrûk emvâl-i merhûnenin bankanın nizâmât-ı mahsûsasına tevfi'kan devâ'ir-i icrâ'iyeye ma'rifetiyle bi'l-müzâyede satdırılarak bedelâtından istîfâ-i matlûb edilmesi hâlinde bunların dûn bedel ile elden çıkmaları ihtimâline binâ'en zarar muhakkak görüldüğünden medyûninin borçlarının mevcûd malları esmânından tesviye etdirilerek merhûnun hazîne nâmına kaydının icrâsı ve satılacak emvâl-i menkûlesi bulunmayan medyûnların bankaya borçlarının [emvâl-i] gayr-i menkûle-i merhûneleri şuhûr ve kasabât dâhilinde bulunduğu takdîrde bedel-i îcâriyyelerinin tahsîsi sûretiyle tesviyesi ve köylerdeki arâzî-i merhûneye gelince emvâl-i mezkûrenin bedelâtı olmak üzere sâhib-i evvellerinin hesâb-ı cârîlerine geçirilecek matlûblarından bankaya olan deynlerinin dahi te'diyesi münâsib görüldüğünden bu sûretle mu'amele-

i lâzime îfâsının Dâhiliye ve Zirâ'at nezâretlerine teblîği ve Mâliye Nezâreti'ne ma'lûmât i'tâsı tezekkür kılındı.

Mâliye Nezâreti'nin tezkire-i mebhûsesi Dâhiliye ve Zirâ'at nezâretlerine teblîğ olunarak alınacak mütâla'alar üzere takarrür etdirileceğinden ona göre icrâ-yı îcâbı.

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbataları, 207/73

- 207 -

**GEYVE'DE ÇETECİ ERMENİLERE YATAKLIK YAPAN ERMENİLERİN
SEVK EDİLMELERİ**

[Geyve kazasındaki Ermenilerinden demiryollarında ve amele taburlarında çalışanların, Ermeni çetelerine yataklık ettiklerinden tehcire tabi tutulmaları gerektiğine dair Geyve Kaymakamlığı'ndan İzmit Mutasarrıflığı'na gönderilen rapor.]

29 B. 1335 (21 Mayıs 1917)

**Emniyet-i Umûmiyye Müdüriyyeti
144**

İzmit Sancağı Mutasarrıflığı Cânib-i Alîsine
Sa'âdetlü Efendim Hazretleri

Geyve kazâsından menâtık-ı ma'lûmeye nakl edilen Ermenilerin hemân kısm-ı küllîsinin ma'hûd Sabah Gülyan'ın bi'z-zât bu kazâ köylerini dolaşp teşkîl eylediği Hınçak komitesine mensûb oldukları daha bidâyet-i edillesiyle makâm-ı atûfîlerine arz edilmiş ve Ermenilerin hicretlerinden evvel emr ü irâdeleriyle erkân-ı mühimmesi menâtık-ı ba'îdeye nefy olunmuş idi.

Bunların mensûbîninden ba'zıları şimendüfer kumpanyası'nın amelelik dîvârcılık, taşçılık gibi hidemâtında bulundukları için telakkî olunan emr üzerine burada bırakılmışlardı ki nüfûs adedi epeyce bir yekûn teşkîl etmektedir. Bu sûretle kendi memleketlerinde kalan bu Ermeniler istasyonda ikâmet etmekde ve her gün Doğançayı'nda bulunan Sille Amele Taburu efrâdıyla sâ'ir Ermenilere yataklık etmekde ve vekîl-i umûrları imiş gibi hizmet etmektedirler. Bunlardan aslen Bitlisli olup yirmi seneden beri Geyve'de ikâmet eden Marko ile aslen Geyve'nin Kancir karyeli Serupe nâmındaki adamların ve kâbilelikle müştâgil Mami nâm kadının daha üç gün evvel Sille Amele Taburu efrâdından Yalovalı Aram ile Geyve'nin Kancir karyesinden Asker Bereç nâmındaki adamlara yataklık ederek Avusturya teb'asından Mösyö de Lenker'in fabrikasından yüz elli iki yüz lira kıymetindeki kayışı çaldıkları ve bunu hazm etmek için fabrika bekçisiyle Köprübaşı muhtârının "otomatik" tabancayı göğsüne dayayıp öldürecekleri sırada der-dest edildikleri ve bir gün evvelisi

de yine Sille Amele Taburu efrâdından Kancirli Aram Minasyan nâmında hâlis Hınçakist bir adamın Arifiye istasyonunda karanlıktan bi'l-istifâde tren-i mahsûsa atlayarak Geyve'den geçerken jandarmalar tarafından görülüp kendisini aşağıya atarak ve ma'hûde ebe kadının evinde gizlenip mezbûre kadın tarafından merkûm Aram'a müdâvât-ı âcile icrâ edilmekle beraber kendisinin saklandığı gerek tren-i mahsûsa râkib olanın ve gerekse fi'l-i sirkati îkâ' ile iki İslâmın kanına girmeğe ramak kalmış iken ele geçirilen iki cânînin evrâk-ı tahkîkiyyeleriyle ma'an Dîvân-ı Harb'e tevdi' olunmak üzere kazâ jandarma bölük kumandanlığı tarafından İzmit Jandarma Taburu Kumandanlığı'na gönderilmiş olmaları ma'rûzât-ı âcizânemi isbâta kâfîdir zannındayım.

Bu böyle olmakla berâber geçenlerde Kurtbelen civârındaki bir mağarada un ile bir mikdâr şeker dahi bulunmuşdur. Dağlarda çeteler teşkîl ederek bir çok ehl-i İslâmın kendilerini katl ve mâllarını yağma eden firârî Ermeni efrâdı tarafından cinâyât-ı adîde îkâ' edilmekde olduğu zâhir ve bâhirdir. Bu Ermenilerin vakitli vakitsiz gidip gelmelerini dokuz seneden beri Geyve istasyon me'mûru bulunan Boyacıyan Efendi nâm kimsenin teshîl eylemesi de akla ba'îd değildir. Kumpanya da müstahdem olması i'tibârıyla Geyve'de ve bi'l-hâssa istasyonda ikâmet eden bu Ermeniler uzak mahallere müteferrik sûrette dağıtılmadıkça ve aslen bu mıntika halkından olup yine bu mıntikadaki amele taburlarında istihdâm olunan Ermeniler uzak mahallerdeki kıta'âta nakl ve teb'îd olunmadıkça her bir fenâlığın vukû'u mahsûs ve muhakkaktır. Bir gün olacak ki bunlar yangın bile çıkaracaklardır. Şu bir aydan beri bi'l-hâssa bu taburlardan firâr edip de müsellaç çeteler teşkîl eden Ermenilerin ne kadar mazlûm Müslûman kanı akıttıkları kuyûdât ile sâbitdir. Artık bu hâller meydânda iken buna feryâd etmemek beşerin ve bi'l-hâssa te'mîn-i inzibâta ve âsâyîşe ve hukûk-ı ibâdı muhâfaza ile berâber umûrunu tedvîre me'mûr kimselerin yed-i kudretinde değildir. Harb-i hâzır dolâyısıyla Müslümân köylerinde eli silâh tutacak erkek nâmıyla hemân hiç bir kimse kalmamış en genç ve dinç bulunan Ermeniler amele taburlarından firâr edip evvelce kendi elleriyle yer altına gömdükleri silâhları birer birer çıkarıp gâyelerini elde etmek ve bir intikâm almak için bî-çâre kadınları çocukları ve ihtiyâr Müslûmanları hem de canavarcasına kesmeğe devâm eylemekte bulunmuşlardır. Ma'lûm-ı âsafâneleridir ki Ermenilerin hicretlerinden sonra livânın her tarafından müdhiş harîkeler vukû'a gelmiş ve bunların fâ'illerinin yine bu Ermeniler olduğuna şübhe kalmamıştır. Yangın zuhûr etmeyen yalnız Geyve kazâsı kalmıştır ki hâl böyle devâm etdikçe (yani istasyondaki yüz nüfûs râddesindeki Ermeniler memâlik-i ba'îdeye gönderilip aynı zamânda bu mıntika halkından olup yine bu mıntikadaki amele taburlarında müstahdem Ermeniler uzak kıta'âta gönderilmezse) Geyve kazâsında da yangın çıkarılacak ve belki de bir çok Müslümân kadın ve çocuklarla bir takım ihtiyârların kanları akacaktır. Ma'a-hâzâ geçen sene Geyve'nin pazarına tesâdüf eden bir perşembe günü hükûmet konağında Zirâ'at Bankası'nın ikâmet eylediği odanın dışarıdan kasanın bulunduğu köşesine kundak konulmak sûretiyle de harîk îkâ'ına çalışılmış ve lehül-hamd hemân yetişilerek itfâ olunmuşdur. Bununla berâber kumpanyada istihdâm olunan bu adamların mâ-fevki

olup her nedense hâlâ burada bırakılan ve on seneden beri Geyve'de müstahdem bulunan Trablusgarb harbi esnâsında harbin devâmı müddetince buradan def' edilip şimdi her ne esbâba mebnî ise burada kullanılan Mösyö Sotyo nâmında hâlis bir İtalyan mühendisi mevcuttur. Bu adamın da sû-i niyyeti ve Ermenilere olan sahâbet ve himâyesini şu kâdarcık olsun arz edeceğim. Bekçiyi öldürecek olan bu sârik kumpanyasını o gece hânesinde yedirip içirip fi'l-i sirkati îkâ' etmek için dışarıya salıveren Marko ile Serupe nâm kimselerin ifâdesi alınmak için Hükûmete gönderilmeleri bu İtalyan mühendisinden iltimâs olundukta Direksiyonun emri olmadıkça kimseyi gönderemeyeceğini ve Ermenilerin hiç bir cürm irtikâb ve îkâ' etmeyecekleri bedîhî bulunmakla berâber kumpanya mensûbînin Hükûmetle alâka ve münâsebetleri bulunmadığını beyân eylemiş ve şu beyânât bi't-tab' merdûd bulunduğu gibi Hükûmet içerisinde de Hükûmetin bulunmayacağı bedâhetine nazaran Marko ile Serupe nâm kimseler Hükûmete götürülerek ifâdeleri alınmış ve yine serbest bırakılıp işleri başına gönderilmiştir. Artık ahvâlin bu derece münkeşif olduğuna nazaran bu Ermenilerin yine buralarda istihdâmı kat'iyen câ'iz değildir. Buna binâen netîcesinin vehâmeti der-kâr olan mes'elenin ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınması ve icrâ-yı îcâbına inâyet buyurulması selâmet nâmına hâssaten arz ve istihâm olunup ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 21 Mayıs sene [1]333

Geyve Kâ'im-i makâmı Vekîlî
Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı
Hüseyin SabrîBOA. DH. EUM, 2/227

- 208 -

SAKINCALI BEŞ ERMENİNİN LİVA HARİCİNE ÇIKARILMASI

[Dîvân-ı Harb-i Örfîce tutuklu ve saklanmak suretiyle kalmış beş sakıncalı Ermeninin livâ haricine çıkarılmalarına dair Kayseri Mutasarrıflığı'ndan Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen tahrîrat.]

22 L. 1335 (11 Ağustos 1917)

Kayseri Sancağı Mutasarrıflığı
Tahrîrât Müdîriyeti
Umûmî: 7157
Husûsî: 186

Hülâsa: Dîvân-ı Harb-i Örfîce
mahkûm ve mevkûf bulunan
beş Ermeninin livâ haricine
teb'îdine müsâ'adeye dâ'ir.

Mahrem

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir,

Ermenilerin teb'îdi sırasında Dîvân-ı Harb-i Örfîce mahkûm olup mevkûf bulunmuş ve ihtifâ etmek sûretiyle kalmış olan merbût cedvelde isimleri muharrer beş şahıs Ermeninin isimleri hizâsında muharrer olduğu üzere esâsen kendileri erbâb-ı mefsedetden olup burada ibkâları mahzûrdan sâlim görülemediğinden livâ hâricine nakl ve teb'îdlerine müsâ'ade buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 22 Şevvâl sene [1]335
ve Kayseri Mutasarrıfı
Fî 11 Ağustos sene [1]333

BOA. DH. EUM, 2/41

- 209 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNMELERİNE MÜSAADE EDİLDİĞİ

[Savaş sebebiyle başka yerlere nakledilen Rum ve Ermenilerin iaşe ve iskânlarının temin edilerek emniyet içinde geri dönmelerine müsaade edildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve livalara şifre telgraf.]

16 M. 1337 (22 Ekim 1918)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyîr ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

İskân Şu'besi

Dâhiliye Nezâretinden İstanbul, Adana, Hüdâvendigâr, Konya, Ankara, Kastamonu, Haleb, Ma'mûretü'l-azîz, Diyârbekir, Sivas, Edirne, Aydın vilâyetleriyle, İzmit, Bolu, Kütahya, Karesi, Kayseri, Niğde, Menteşe, Antalya, Urfa, Canik, Eskişehir, İçel, Mar'aş livâlarına keşide edilen 21 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifre sûretidir.

1- Ahvâl-i harbiyye dolayısıyla karâr-ı askerî ile bir mahalden çıkarılarak diğer mahalle sevk edilmiş olan bi'l-umûm ahâlînin çıkarıldıkları mahallere avdetlerine müsâ'ade edilmesi Meclis-i Vükelâca takarrur etmiş olduğundan avdete tâlib olanlara müsâ'ade edilecektir.

2- Erzurum, Trabzon, Van, Bitlis, Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz vilâyetleriyle Erzincan Mutasarrıflığı dâhilinde vesâ'it-i i'âşenin adem-i kifâyesine binâ'en işbu mahaller ahâlîsinden avdet etmek isteyenler için evvel-i emrde mahalleriyle bi'l-muhâbere selâmet-i seyr ve seyâhatleri ve i'âşe ve iskânları esbâbı te'mîn edildikçe pey-der-pey azîmetlerine müsâ'ade edilmesi muktezîdir.

3- Bu karâr menâfi'-i âliye-i memleket nazar-ı i'tibâra alınarak ittihâz edilmiş olduğundan emr tatbîkâtında kat'ıyyen ta'allül ve te'ahhura meydân verilmeyecektir.

Aslına Muvâfıktır.

(Mühür)

Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn

Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. HR. MÜ, 43/34

- 210 -

**MEMLEKETLERİNE AVDET EDECEK AHALİ İÇİN ALINAN
TEDBİRLER**

[Savaş sebebiyle başka mahallere sevk ve nakl edilen ahalinin memleketlerine dönmelerine müsaade edildiği ve bunların emin ve salim bir surette dönebilmeleri için gerekli tedbirlerin alınması ve bu hususlarda kusuru görülenlerin cezalandırılacaklarına dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve livalara yazılan şifre telgraf.]

17 M. 1337 (23 Ekim 1918)

Dâhiliye Nezâreti'nden vilâyât ve elviye-i müstakille yazılan 23 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli 31558 numrolu şifre sûretidir.

18 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifrelere zeyl.

Esbâb-ı harbiyyeden dolayı mahall-i âhara sevk ve nakl edilen bi'l-umûm ahâlînin memleketlerine avdetlerine müsâ'ade i'tâsı Hükûmetçe ne derece matlûb ise bunların emîn ve sâlim bir sûretde te'mîn-i seyr ü seferleri de kemâl-i ehemmiyyetle müstelzemdir. Binâ'en-aleyh mevâdd-ı âtînin nazar-ı dikkatden dûr tutulmaması muktezîdir.

1- Her vilâyet veyâ livâ merkez veyâ mülhakâtında tâlib-i avdet ne kadar nüfûs ve â'ile vardır ve bunlar nerelidir?

2- Birinci fıkra da gösterilip tâlib-i avdet olan eşhâsın memleketleri nazar-ı i'tibâra alınarak avdetleri ve memleketlerinde iskânları mümkün olup olmadığının ve seyr ü seyâhatlerinde selâmet-i kat'iyye bulunup bulunmadığının gidecekleri memleket hükûmetiyle muhâbere edildikten ve mikdârları hakkında mahalline ve merkeze ma'lûmât verildikten sonra eşhâs-ı mezkûre i'âde olunabilecektir.

3- Ahâlî-i mezkûrenin kemâl-i selâmetle i'âdesi i'âde eden hükûmât-ı mahalliyye rü'esâsının taht-ı mes'ûliyyetinde cereyân edeceği cihetle husûsât-ı

mebhûsenin bi'l-muhâbere ta'yîn ve tesbâtinden ve ahvâl ve vaz'îyyet-i hâzıraya göre yollarda selâmet-i seyr ü seyâhatleri her sûretle şâyân-ı i'timâd me'mûrîn-i inzibâtiyye ile sâ'ir alâkadâr me'mûrîn tarafından te'mîn edildikten sonra icrâ olunacaktır.

4- Husûsât-ı ânifenin tatbîk ve icrâsında kusûr ve tekâsülü görülen me'mûrîn hakkında derhâl en şedîd mücâzât tatbîk edilmek üzere hemân merkeze iş'âr kılınacaktır.

Aslına Muvâfıktır.

(Mühür)

Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. HR. MÜ, 43/34

- 211 -

ERMENİLERİN SEVKİNDE ALINAN TEDBİRLER

[Kullanılmakta olan emval-i mezkurenin Ermeniler geldikçe boşaltılması, Bitlisten gelen Ermeniler Diyarbakır ahalisinden değil iseler salimen memleketlerine iadeleri, Musul'dan Mardin'e sevk olunanların da aynı muameleye tabi tutulmaları, Musul ve Cizre'den çıkarılanların mahallerine iadelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Diyarbakır Vilâyeti'ne çekilen şifre sureti.]

22 M. 1337 (27 Ekim 1918)

Dâhiliye Nezâreti'nden Diyârbekir Vilâyeti'ne keşîde olunan 28 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifre sûretidir.

C. 23 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 şifre

1- El-yevm meşgûl olan emvâl-i mezkûrenin Ermeniler geldikçe pey-der-pey tahliyesi muvâfıktır. Fakat boş olan hânelerin tahrîbden vikâyesi lâzımdır.

2- Bitlis'den tahrîk edilen Ermeniler Diyârbekir vilâyeti ahâlîsinden değil iseler bunların 23 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli şifreli telgrafnâme ile icrâ edilen teblîğât vechile sâlimen ve müreffehen memleketlerine i'âdeleri muktezîdir.

3- Musul'dan Mardin istikâmetinde sevk olunan Ermenilerin de Musul havâlîsi ahâlîsinden oldukları takdîrde kezâlik aynı mu'âmeleye tâbi' olmaları îcâb eder.

4- Ba'de-mâ Ermeni sevkîyatının ta'tîli ile berâber Musul ve Cizre'den çıkarılmış olan eşhâs-ı mezkûrenin mahallerine i'âdeleri hakkında İkinci Ordu Kumandanlığı'na serî'an teblîğât icrâsı ayrıca Harbiye Nezâreti'ne yazılmışdır.

Aslına Mutâbıkdır.
(Mühür)
Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. HR. MÜ, 43/34

- 212 -

RUM VE ERMENİLERİN CEMAATLERİNE İADELERİ

[Savaş nedeniyle başka yerlere sevk edilen Rum ve Ermenilerin kendi memleketlerine veya ait oldukları cemaatlere iadeleri ve bunların sayılarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

26 M. 1337 (1 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Umûmî: 32528

Mahrem ve Müsta'celdir.

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Esbâb-ı harbiyyeye binâ'en mahall-i âhara sevk ve nakl edilmiş olan Rum ve Ermenilerin memleketlerine i'âdeleri hakkında Hükûmetçe ittihâz olunan karar üzerine keyfiyyet taşralara ta'mîm ve teblîğ edilmiş ve bu teblîğâtdan bir kısmının da birer sûreti leffen takdîm kılınmıştır. Teblîğât-ı vâkı'a ahâlî-i mezkûrenin serbestî-i seyr u seferine ve gidecekleri yerlerde te'mîn-i iskân ve i'âşeleriyle Kânûn-ı Esâsî-i Osmânî'nin kabûl ettiği hürriyyet-i vicdâniyyenin mutlak ve kat'î sûretde tatbîkine ve mesârif-ı seferiyyelerinin Hükûmetçe tesviyesine ve harb dolayısıyla işgâl edilmiş olan mekâtib ve me'âbid ve mü'essesât-ı sâ'irenin ve himâye kasdıyla vaktiyle dârü'l-eytâmlara ve ahâlî nezdine kabûl olunan eytâmın hemân â'id oldukları cemâ'atlere i'âde ve teslîmine ma'tûfdur. Vürûd eden ma'lûmâta nazaran ahâlî-i merkûmeden

kendiliklerinden avdet edenler hâric olmak üzere ma‘rifet-i Hükûmetle şimdiye kadar Sivas'a 3160 nüfûs Ermeni ve 136 Rum ve Ma‘mûretü'l-azîz vilâyetine 2721 Ermeni, Canik'e 456 Rum ve 271 Ermeni ve diğer mahallere de Rum ve Ermeni muhâcirîni sevk ve i‘âde edildiği gibi Menteşe ve Antalya Rumları tamâmen mahallerine gönderilmiş ve teşekkürleri hükûmet-i mahalliye tarafından tebliğ edilmiştir. Bunlardan başka Tekfurdağı ve Edirne ahâlîsinden dahi bir hayli Ermeni yerlerine sevk edildiği gibi İzmit'in Bağçecik Ermenileri kâmilten i‘âde edilmiştir ve Ermîşe Dârü'l-eytâmı alâkadarlarına teslim olunmuştur. Kezâ Brusa ahâlîsinden olup vürûd etmekte olan Ermenilerle Yeniköy, Şile, Ayvalık Rum ahâlîsi pey-der-pey i‘âde olduğu ve İzmit'deki Ermeni eytâmıyla diğer dârü'l-eytâmlarda mevcûd yetîmler ve ahâlî nezdinde bulunan bî-kes Ermeni etfâlinden bir çokları da patrikhânelere i‘âde kılınmıştır. Tafsîlât-ı ânifeden anlaşılabilecek vechile ahvâl ve şerâ'it-i hâzıra-i fevka'l-âde dâhilinde mesken ve i‘âşe buhrân-ı şedîdinden başka vesâ'it-i nakliyyenin fikdânına rağmen yekûn olarak 7163 Ermeni 2455 Rum yerlerine i‘âde ve iskân edilmiş ve el-yevm İstanbul'da mevcûd olup bu günlerde sevk edilmekte olan 1083 Ermeni ve Rum nüfûs ilâve edildiği takdîrde mecmû'u 10601 nüfûsa bâliğ bulunmuştur. Ahîren teşebbüsât ve ta'kîbât-ı mükerrere ve ciddiye üzerine elde edilen bir iki küçük vapurla da Marmara havzası sâkinlerinden bulunan Rum ve Ermenilerin ve bunlar meyânında Şile, Yeniköy ahâlîsinden bulunan Rumların i‘âdesine şurû' edilmiş ve gidecekleri mahallere de mebâliğ-i lâzıme bi'l-irsâl iskân ve i‘âşeleri esbâbı te'mîn ve her kâfileye nezâret etmek üzere birer me'mûr terfîk edilmiştir. Dört sene zarfında devâm eden şu hâl-i fevka'l-âdenin îlâd ettiği gûnâ-gûn müşkilât ve fikdân-ı vesâ'it nazar-ı dikkate alındığı takdîrde bütün bu mu'âmelât ve hâdisâtın istisğâr edilemeyeceği ve der'uhde edilen vazîfenin a'zam-ı mesâ'î sarfıyla îf'âsına çalışıldığı müstağnî-i arz ve îzâhdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 1 Safer sene [1]337

ve

Fî 1 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı

Mustafa Arif

BOA. HR. MÜ, 43/34

- 213 -

ERMENİLERİN GERİ DÖNÜŞLERİNE KOLAYLIK GÖSTERİLMESİ VE İHTİYAÇLARININ SAĞLANMASI

[Savaş nedeniyle başka yerlere nakledilen Rum ve Ermenilerin seyahat vesikaları olmaksızın seyahat edebilmeleri ve kendilerinin masrafsız, yiyecekleri verilerek diğer ihtiyaçlarının da karşılanması ve

emniyet içinde gidecekleri yere varmalarının sağlanmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden vilâyetlere ve livalara yazılan şifre sureti.]

30 M. 1337 (5 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Dâhiliye Nezâreti'nden vilâyât ve elviyeye yazılan 5 Teşrîn-i Sâni sene [1]334 târîh ve 41602/824 numrolu şifre sûretidir.

1- Yerlerine avdet edecek Ermenilerin seyâhat vesîkası istihsâline mecbûr tutulması ve mezkûr vesîkaların da bir takım mu'âmelât netîcesinde verilmekte olması yüzünden ahâlînin hayli müşkilâta dûçâr olduğu anlaşılmıştır. Bunlar taraf-ı Hükûmetden gönderilmekde olduğu cihetle vesîka istihsâline hâcet olmadığından trene irkâblarında bir liste tanzîmiyle seyyâre tevdî'i ile iktifâ olunması.

2- Seyâhat vesîkası i'tâsı akîbinde hükûmet-i mahalliyece Ermenilerin yedindeki ekmek vesîkalarının istirdâd edilmekde olduğu ve hâlbuki tren bulunamamak yüzünden bunların günlerce ekmeksiz kaldığı bildirildiğinden bunlara orada ve yolda kifâyet edecek mikdârda ekmek i'tâsı ve güzergâhda da it'âm edilmeleri.

3- Seyâhat edecek Ermenilere haftada iki def'a tren tahsîsi için Harbiye Nezâreti'nden hat komiserlikleri'ne emir verildiğinden vilâyât ve elviye ve kazâlarda bu teblîğâtıdan istifâde edilerek sevkîyâtın a'zamî dereceye iblâğ olunması.

4- Ermenilerin yol masrafları Harbiye tahsîsâtından te'mîn ve ta'ahhüd edilmiş olduğundan mesârif-i seferiyyelerinin tahsîsât-ı mezkûreden tesviyesi.

5- Cebr ve tazyîk ve havf ile ihtidâ edenler hakkındaki teblîğât-ı sâbıka mûcebince kendilerinin serbest bırakılmaları hakkındaki ahkâmın kemâl-i ehemmiyyetle tatbîki ve pey-der-pey buraya da ma'lûmât i'tâsı.

6- Ermeni cemâ'atine hemân kilise tedârîki için Hükûmetçe mu'âvenet-i mü'essire îfâsı (Yalnız Konya'ya).

7- Ermenilerin esnâ-yı seyâhatlerinde hiç bir gûnâ ta'arruz ve tecâvüze ma'rûz kalmamalarının te'mîni ve âsâyiş ve inzibât-ı mahallînin muhâfazası husûslarına son derece i'tinâ edilmesi.

Husûsât-ı muharrere hakkındaki teblîğât-ı adîdeye rağmen şikâyetin tevâlîsi vazîfeye karşı lâkaydâne hareket edilmekde olduğunu göstermekde olduğundan ba'de-ez-în bu bâbda vukû'a gelecek şikâyetdan dolayı me'mûrîn-i mülkiyyenin şahsen mes'ûliyyetleri muhakkak bulunduğu ta'mîmen ve kemâl-i ehemmiyyetle teblîğ olunur.

Aslına Mutâbıktır.

(Mühür)

Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

BOA. HR. MÜ, 43/34

- 214 -

*ERMENİLERİN GERİ DÖNMELERİ ESNASINDA DİKKAT EDİLECEK
HUSUSLAR*

[Harp dolayısıyla başka mahallere sevk edilmiş olan Ermenilerin yerlerine geri dönmeleri hususunda gerekenlerin yapılması, kişilerin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması ve değişik konumlarda bulunan Ermenilerin de vaziyetlerine uygun kararlar alınarak geri dönmelerinin sağlanması hususlarıyla dönüş esnasında meydana gelecek gecikmelerin hızla giderilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

16 S. 1337 (21 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Husûsî: 1521

Müsta'celdir

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mühimme Kalemi'nden yazılan 19 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhli ve 1612/12118 numrolu tezkire-i aliyye-i Nezâret-penâhîleri cevâbıdır. Ahvâl-i harbiyye dolayısıyla ve karâr-ı askerî ile bir mahalden çıkarılarak diğer mahallere sevk edilmiş olan bi'l-umûm ahâlînin ve bu meyânda bi't-tab' Ermenilerin de yerlerine avdetlerine müsâ'ade edilmesi ve selâmet-i seyr ü seferlerinin te'mîni ve bu müsâ'adenin emr-i tatbîkinde kat'iiyen te'allül ve te'ahhura meydân verilmemesi lüzûmu 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhinde bi'l-umûm vilâyât ve elviye-i gayr-i mülhakaya teblîğ olunmuş ve yerlerine avdet edecek olan bu kabîl Ermenilerin seyâhat vesîkası istihsâlinden müstesnâ tutulmaları ve gerek bulundukları yerlerden hareketlerinde ve gerek yolda kifâyet edecek derecede ekmek ve ta'âm i'tâsı ve kendilerine müşkilât-ı mevcûde-i hâzıraya rağmen haftada iki def'a tren tahsîsi, mesârif-ı sevkiyye ve nakliyyelerinin harbiye tahsîsâtından tesviyesi, esnâ-yı seyâhatlerinde hiç bir gûnâ

ta'arruz ve tecâvüze ma'rûz kalmamalarının te'mînine i'tinâ olunması ve vukû' bulacak şikâyâtdan ve tesâmühden dolayı me'mûrîn-i mülkiyyenin şahsen mes'ûl edilecekleri 5 Teşrîn-i Sânî sene [13]34 târîhinde ve sâ'ika-i havf ile vukû' bulan ihtidâların sûret-i kat'îyyede ke-en-lem yekûn addiyle bu sûretle ihtidâ etmiş olanların derhâl dîn-i aslîlerine rücû' etmelerine müsâ'ade edilmesi, gerek ahâlî nezdinde ve gerek dârü'l-eytâmlarda bulunan Ermeni eytâmının mürâca'at vukû'unda hemân akrabâ ve velîlerine teslimleri lüzûmu da 21 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhinde ve Rus teb'asından olmalarına binâ'en mukâbele-i bi'l-misl olmak üzere dâhile gönderilmiş olan Ermeni sivil üserânın serbest bırakılmaları husûsu yine 19 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhinde ta'mîmen vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya tebliğ edilmiş ve cülûs-ı hümayûn münâsebet-i mübeccelesiyle şeref-sâdır olan hatt-ı hümayûn-ı hazret-i pâdişâhî mantûk-ı münîfince dîvân-ı harblerce mahkûmen mahall-i âhara gönderilmiş olan cerâ'im-i siyâsiyye erbâbından ıslâh-ı hâl edenlerin Adliye Nezâret-i celîlesinden gönderilmekde olan defâtir veyâ vukû'-bulan mürâca'at üzerine serbest bırakılmaları îcâb edenlere tebliğ edilmiştir. Sevkiyâtın batâ'etle cereyânı mütâreke münâsebetiyle memleketlerine avdet eden üserâ ile Alman ve Avusturyalıların avdetlerine müsâdif bulunması ve esâsen nakliyyâtın bir tek demiryoluna inhisârıyla berâber vesâ'it-i sâ'ire-i nakliyyenin de fikdânı gibi esbâbdan münba'is bulunmuş ve ma'a-mâ-fih esbâb-ı te'ahhurun serî'an izâlesi esbâbına teşebbüs edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi (16) Safer sene [1]337 ve
Fi 21 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr Hamîd

BOA. HR. Mü, 43/34

- 215 -

ERMENİLERİN MEMLEKETLERİNE İADELERİ

[Başka yerlere sevk edilen Ermenilerin memleketlerine iadeleri ile ilgili olarak vilâyetlere tebliğat yapıldığına dair Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

18 S. 1337 (23 Kasım 1918)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Husûsî: 1531

Müsta'celdir

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mühimme Kalemi'nden yazılan 19 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhli ve 1611-12116 numrolu tezkire-i aliyye-i Nezâret-penâhîleri cevâbıdır. Esbâb-ı askeriyye dolayısıyla ve karâr-ı askerî ile mahall-i âhara nakl ve tehcîr edilmiş olan bi'l-umûm ahâlînin bu meyânda bi't-tab' Ermenilerin memleketlerine i'âde edilmesi lüzûmu bi'l-umûm vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]334 târîhli telgrafnâme ile ta'mîmen teblîğ kılınmış ve keyfiyyet 20 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîhli ve 1521 numrolu tezkire-i âcizî ile de arz edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî (18) Safer sene [1]337 ve
 Fî 23 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr Hamîd

BOA. HR. MÜ, 43/34

- 216 -

ERMENİ SEVKİYATINDA LIMAN FON SANDERS'İN ROLÜ

[Ayvalık ve civarında Rumların teb'idî sırasında meydana gelen olaylardan Liman Fon Sanders Paşa'yı sorumlu tutan gazete haberi üzerine Sanders Paşa'nın kendisini savunan Almanca mektubunun tercümesi.]

19 S. 1337 (24 Kasım 1918)

Osmânî Ordu-yı Hümayûnu
Başkumandanlığı Vekâleti

*Liman Fon Sanders Paşa tarafından vârid olan 22 Teşrîn-i Sânî sene 1918
 târîhli Almanca mektûbun tercümesi*

Monitör Oryentali Gazetesi'nin 21 Teşrîn-i Sânî sene 1918 târîhli nüshası beni "Ayvalık kıtâli mürettibi" olarak irâ'e eden bir makâleyi ihtivâ ediyordu böyle bir beyânât-ı hakîkatten tamâmıyla ârîdir. Sadr-ı esbak Tal'at Paşa böyle yanlış bir şey

söylemiş ise şâyân-ı te'essüfdür. Beşinci Ordu-yı Hümâyûn'un evrâk-ı mahfûzası bu bâ-beyânât-ı gayr-i sahîhanın aksini meydâna koyacaktır. Hakikat-i hâl ber-vech-i âtîdir.

Ayvalık'da defe'ât ile câsûsluk ve Midilli ile irtibât-ı dâ'imîde bulunduğu anlaşıldıktan ve bi'l-muhâkeme dahi sâbit olduktan sonra o zaman İzmir'deki On Yedinci Kolordu Kumandanı Salâhaddîn Bey (ki, Ayvalık onun mıntakası dâhilinde idi) buna iştirâk eden ve şübheli bulunan eşhâsın Ayvalık'dan tehçîrini Beşinci Ordu nezdinde teklîf ve taleb eylemişti. Esbâb-ı mûcibe olarak yalnız şu sebep-i askerî gösterilmişti. Bu da oradaki kıta'âtın Dîvân-ı Harb'in beyânâtından anlaşıldığı üzere aynı zamânda müsellah ahâlî-i mahalliyye tarafından mutasavver olan arkadan bir hücumla ma'rûz kaldıkları takdîrde düşman tarafından karaya asker çıkarılmasına mâni' olamayacakları keyfiyeti idi. Bunun üzerine ben dahi Dîvân-ı Harb'in beyânâtının mevcûd bulunmasına binâ'en ordunun mes'ûl kumandanı sıfatıyla bu taleb ve teklîfe icâbet eylemek mecbûriyetinde kaldım. Fakat ayn-ı zamânda kolordu kumandanı icrâsını lâzım addeylediği tahliye ameliyyâtının ziyâdesiyle himâye ve kâfî derecede gıdâları te'mîn edilmiş olarak arabalarla nakli husûsunda ihtimâm ve tehçîr edileceklerin hakk-ı tasarruflarının tamâmıyla muhâfaza edilmesi şartıyla icrâ edilmesi zımnında emr telakkî eylemiştir. Mezkûr mes'eleye benim iştirâkim ancak bu kadardır. Benim mehâkim-i Osmâniyye üzerinde bir gûnâ te'sîr icrâ edebilip edemeyeceğim ise kendimin bir Alman ve yalnız bir askerî kumandanı bulunmaklığımla kendiliğinden anlaşılır. Hattâ ma'a't-te'essûf Türkçe lisânına vukûfum yokdur.

Metrepolid hakkında ise İzmir Rum Cemâ'ati Meclis Riyâseti'nin mürâca'âtı üzerine iki def'a emr-i muhâkemesinin tesrî'i husûsuna tevessül eyledim. Beşinci Ordu-yı Hümâyûn'un evrâkından daha ilerisi de ta'ayyün eyleyecektir. Bu evrâktan bundan başka taht-ı emrinde bulunan takrîben iki bin kilometre arzındaki sâhil-i arâzîdeki Rumların câsûsluk şübhesiyle tehçîri hususunu pek çok def'alar reddeylediğim tebeyyün eyleyecektir. Bu cümleden olarak hatta pek ciddî şübheler mevcûd olduğu halde İzmir civârında yirmi binden fazla Rum ahâlî ile meskûn olan Urla şehrinin tahliyesine müte'addid def'alar mâni' oldum. Geçen sene ise ben Enver Paşa tarafından bütün ordulara Asyâ-yı Sugrâ'nın sâhil arâzîsinin Rumlardan kâmilten tahliyesi husûsunda i'tâ edilen bir emri reddeyledim. Ve kendisine bu emrinde ısrâr edecek olur ise hemân ordu kumandanlığını terkedeceğimi bildirdim. 1916 senesinde Ermenilerin İzmir'den tehçîrine yalnız ben mâni' olduğum gibi her ne kadar ibtidâr edilmiş ise de yine ferâğat etdirdim.

Bu gibi hakâyika karşı bu alenen vâki' olan ithâm ahvâl-i hakîkiyenin pek ziyâde tahrîfi demek olur. Böyle bir takrîr takdîm etmiş olan meb'ûs efendiler evvel-i emrde İzmir Rum Cemâ'ati Meclis Riyâseti'nden veyâhûd İzmir'de Avukat Doktor İstematyadis gibi ileri gelen zevâtdan benim Rumlara karşı olan etvâr ve harekâtım hakkında ma'lûmât istihsâl eylemiş olsa idiler daha iyi etmiş olurlardı. Mûmâ-ileyhim benim Beşinci Ordu Kumandanlığı'yla takrîben iki sene kadar bulduğum ve kısm-ı a'zamı Rumlara ile meskûn bulunan Bandırma'dan dahi lâzım gelen ma'lûmâtı istihsâl edebilirlerdi. Bu takdîrde benim orada yalnız fukarâ ahâlî için bir çorba aşhânesi değil hattâ bir Rum Eytamhânesi dahi küşâd etmiş olduğumu öğrenirlerdi. Bâlâdaki beyânâtımı Meclis-i Meb'ûsân'a tevdi' buyurmanızı istihâm ile bi'l-vesîle arz-ı ihtirâmât eylerim efendim.

Fî 24 Teşrîn-i Sânî sene [1]334

İmza
Süvârî Generali
Liman Fon Sanders

BOA. HR. MÜ, 43/34

- 217 -

AYVALIK CİVARINDAN RUMLARIN UZAKLAŞTIRILMASI

[Ayvalık civarından Rumların teb'idi hakkında Beşinci Ordu Müşîri Liman Fon Sanders tarafından verilen takririn takdim edildiğine dair Harbiye Nezâreti'nden Sadâret'e yazılan tezkire.]

26 S. 1337 (1 Aralık 1918)

Osmânî Ordu-yı Hümâyûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şu'be: 1
Numro: 9921/11312
Leffi: 2

Makâm-ı Sadâret-i Uzmâyâ

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

28 Teşrîn-i Sânî sene [1]334 târîh ve "877" Umur-ı mühimme numrolu tezkire-i fehîmâneleri cevâbıdır.

Ayvalık ve civârındaki Rum ahâlînin teb'îdi mes'elesine müte'allik olarak ol zamân Beşinci Ordu-yı Hümâyûn Kumandanı Müşîr Liman Fon Sanders Paşa tarafından Nezâret-i âcizîye tevdi' edilen takrîrin bir sûreti ric'aten takdîm kılındı. Takrîr-i ma'rûzun mütâla'asından sonra i'tirâz ve istîzâh edilecek bir cihet kalırsa

dosyalar tedkîk edilerek ol bâbda dahi îzâhât-ı lâzıme verilmek üzere vücûh-ı i'tirâzı ve istîzâhın mâtde ta'yîni sûretiyle inbâsına irâde-i fehîmâneleri müsterhamdır. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 27 Safer sene [1]337 ve

Fî 1 Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Harbiye Nâzırı

BOA. HR. MÜ, 43/34

- 218 -

HAÇADOR BEZZAZYAN'IN PARASININ ÖDENDİĞİ

[Haçador Bezzazyan'ın tehcir sırasında Osmanlı Bankası'na emaneten yatırdığı meblâğın ödendiğine dair Maliye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne tezkire.]

4 Ra. 1337 (8 Aralık 1918)

Mâliye Nezâreti

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Ma'ruz-ı çâkerleridir

Komisyon-ı Mahsûs ifâdesiyle şeref-tevârüd eden 3 Teşrîn-i Sânî sene [1]336 târîhli ve 1277 numrolu tezkire-i sâmiyye-i cenâb-ı Nezâret-penâhîleri arîza-i cevâbiyyesidir. İngiltere mümessil-i siyâsîliği bakiyye-i matlûbâtının tesviyesi iltimâs edildiği 7 Haziran sene [1]336 târîhli ve 1277 numrolu tezkire-i sâmiyyelerinde iş'âr buyurulan Haçador Bezzazyan'ın emvâl-i metrûkesi bedeli olan seksen dokuz bin dokuz yüz guruşdan elli üç bin dokuz yüz doksan guruşunun 8 Kanûn-ı Sânî sene [1]336 ve mutebâkîsinin de 8 temmuz sene [1]336 târîhlerinde vezne-i umûmîden tesviye edildiği ma'rûzdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l- emrindir.

4 Rebî'ü'l-Evvel [1]336

15 Teşrîn-i Sânî sene [1]336

Mâliye Nâzırı Nâmına

İrfân Rızâ

Mâliye Nezâreti'ne

Ardaşes (Bezzazyan) â'ilesinin Erzurum'dan esnâ-yı tehcîrlerinde mahallî Bank-ı Osmanî şu'besine emâneten teslîm ettikleri dokuz yüz liranın ahîren yalnız beş yüz otuz dokuz lirası tesviye kılındığından bahs ile mutebâkî üç yüz altmış liranın da te'diyesi husûsu İngiltere Mümessil-i Siyâsîliği'nden iltimâs edilmekle iltimâs-ı vâkî' vechile icrâ-yı îcâbına himmet buyurulması hakkında mukaddemâ 7 Haziran sene [1]336 târîh ve 1277 adediyle yazılan tezkireye henüz bir cevâb vürûd etmediği ve mes'elenin bir ân evvel intâcî müşârun-ileyhâca iltimâs edilmekde olduğu cihetle tesrî'-i muktezâsına müsâ'ade-i Nezâret-penâhîleri şâyân buyurulmak bâbında.

2 Teşrîn-i Sânî sene [1]336

BOA. DH. Komisyon-ı Mahsûs, 3/18

- 219 -

**TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN TAHKİKATI İÇİN HEYET
GÖNDERİLMESİ VE MASRAFLARININ KARŞILANMASI**

[Seferberlik sırasında tehcir esnasında yapılan tecavüzler ve suçluları tahkik için heyetler gönderilmesi ve masraflarının Maliye hazinesinden karşılanması için gereğinin Dahiliye, Adliye ve Maliye nezâretlerine tebliğine dair Meclis-i Vükelâ müzâkeratına mahsus zabıtnâme.]

7 Ra. 1337 (12 Aralık 1918)

Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme
Sıra numrosu: 490
Târîhi 7 Rebî'ü'l-Evvel sene [1]337
11 Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Tebliğ olunduğu devâ'ir:
Mâliye, Dâhiliye, Adliye
Târîh-i tebliği: 12 Kânûn-ı
Evvel [1]334

Karârı:

Seferberlik esnâsında vukû' bulan mu'âmele-i tehcîriyyeden bi'l-istifâde icrâ edilen veyâ makâsıd-ı ihtilâliyye ile irtikâb olunan ta'addiyât ve tecavüzâtâ â'id cerâ'imde aslen ve fer'an zî-medhal olanlar hakkında tahkîkât ve ta'kîbât-ı serî'a icrâsını te'mîn ve memleketin muhtâc olduğu emn ve huzûru takrîre müte'allik tedâbîrin ittihâz ve îfâsı muktezî olduğuna ve bu işin ehemmiyet ve vüs'ati cihetiyle tahkîkât-ı mezkûrenin tecavüzât ve ta'addiyâtın cereyân etmiş olduğu vilâyât ve elviyenin menâtık-ı müte'addideye taksîmi ile her bir mıntakaya ayrı ayrı ta'yîn ve i'zâm olunmak üzere dâhiliye ve adliye me'mûrîninden münâsib zevâtdan mürekkeb birer hey'ete tevdî'i muktezâ-yı hâl ve maslahat görüldüğüne mebnî mezbûr mıntakalardan biri Ankara ve Kastamonu vilâyetleriyle Bolu sancağı ve ikincisi Trabzon vilâyeti ile Sâmsun livâsını ve üçüncüsü Brusa ve Edirne vilâyetleriyle Çatalca sancağını ve dördüncüsü Aydın vilâyeti ile Çanakkal'a ve Karesi sancaklarını ve beşincisi Konya vilâyeti ile Eskişehir ve Karahisâr ve Kütahya ve Antalya sancaklarını ve altıncısı Sivas vilâyeti ile Kayseri ve Yozgad livâlarını ve yedincisi Erzurum ve Van ve Bitlis vilâyetlerini ve sekizincisi Diyârbekir ve Ma'mûretü'l-azîz vilâyetlerini ve dokuzuncusu Adana vilâyeti ile Mar'aş sancağını ve onuncusu Urfa ve Zor ve Ayıntab sancaklarını ihtivâ eylemesi. Ve iş bu komisyonlara ber-vech-i ma'rûz ta'yîn edilecek me'mûrîne, â'id oldukları devâ'irden muhassas ma'âşlarından başka yevmî üçer lira verilmesi ve harc-ı râh olmak üzere de mesârif-i seferiyyeleri için ne kadar akçe sarf etmiş iseler bunun mikdâr-ı hakîkîsinin i'tâsı ve Der-sa'âdet'de

evvelce teşkîl edilen tahkîk hey'eti re'îsine kezâlik yevmî üç ve a'zâsından her birine birer lira yevmiye verilmesi münâsib olacağından hey'ât-i mezkûreye bu sûretle verilecek yevmiye ve harc-ı râhların Hazine-i Mâliye mesârif-i gayr-i melhûza tertîbinden tesviyesi zımnında îfâ-yı mukteziyyâtının Dâhiliye ve Adliye ve Mâliye nezâretlerine teblîği tezekkür kılındı.

Mehmed Şerîf	Rıza Tevfik	Hayri
Mehmed Rızâ	Ahmed Bey	Mustafa Reşîd
İbrâhîm Mecîd Bey	Ali Bey	Abdurrahmân
Kostaki		Tevfik

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbataları, 213/60

- 220 -

**TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN DİVAN-I HARBLERDE
YARGILANMASI**

[Seferberlik esnasında tehcir ve isyan dolayısıyla suç işleyenlerin tahkik edilip suç işleyenlerin tahkik edilip suçu sabit görülenlerin Örfî İdare Mahkemelerine sevklerine dair Harbiye, Adliye ve Dahiliye nezâretlerinin isteği üzerine Meclis-i Vükelâ'nın müzakeratına mahsus zabıtname.]

9 Ra. 1337 (14 Aralık 1918)

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme

Sıra Numrosu: 492

Târihi 9 Rebi'ü'l-Evvel sene 1337

14 Kânûn-ı Evvel sene 1334

Tebliğ olunduğu devâ'ir

Harbiye, Adliye, Dâhiliye

Târîh-i teblîği 14 Kânûn-ı

Evvel sene [1]334

Hulâsa-i Me'âli

Seferberlik esnâsında vuku' bulan mu'âmelât-ı tehciyeden bi'l-istifâde icrâ edilen veyâ makâsıd-ı ihtilâliyye ile irtikâb olunan ta'addiyât ve tecâvüzâtâ â'id cerâ'imde aslen ve fer'an zî-medhal olanlar hakkında istitlâ'ât ve tahkîkât-ı serî'a icrâ kılınarak memleketin muhtâc olduğu emniyyet ve huzûru takrîre müte'allik tedâbîrin ittihâz ve îfâsı lâzım-ı maslahat olmasıyla cerâ'im-i mezkûre mütecâsirleri hakkında icrâ-yı tahkîkât için Der-sa'âdet'de ve taşralarca da îcâb eden yerlerde hey'et-i mahsûsa tertîb edilmiş olup iş bu hey'etlerce îfâ kılınacak tahkîkât netâyicinde

müstehakk-ı te'dîb görüleceklerin â'id olduğu mehâkim-i adliyece muhâkemeleri dikkate muhtâc olduğuna binâ'en keyfiyyet bi'l-etrâf müzâkere ve tedkîk olundu.

Karârı:

Ta'addiyât ve tecâvüzât-ı vâkı'ada aslen ve fer'an medhal-dâr olanların lâıyk ve müstehakk olacakları te'dîbât ve mücâzât-ı kânûniyyenin sûret-i icrâsı levâzım-ı mühimme-i maslahatdan bulunduğuna ve 20 Eylül sene [1]293 târîhli İdâre-i Örfiyye Karârnamesinin ikinci ve dördüncü maddeleri devletin dâhilî ve hâricî emniyyetini ihlâl edecek bi'l-cümle cünhâ ve cinâyetlerin asıl fâ'illeriyle zî-medhal olanların sıfat ve haysiyetleri aslâ nazar-ı i'tibâra alınmayarak dîvân-ı harbde muhâkeme edilebileceklerini nâtık olduğu gibi dîvân-ı harb-i örfîlerin sûret-i teşkiline dâ'ir her ne kadar ahkâm-ı kânûniyye ve nizâmiyye gayr-i mevcûd ise de bunun için lede'l-hâce müsellahtan çetelerin tenkîli hakkındaki 19 Ağustos sene [1]326 târîhli karârnamenin dîvân-ı harb-i örfîlerle anlara merbût hey'ât-ı tahkikiyyenin sûret-i teşkiline dâ'ir olan yirmi dördüncü maddesinde "Dîvân-ı harbler tarafından verilen hükmler idâre-i örfiyyenin tâbi' olduğu mahall kumandanının emriyle ve yalnız i'dâm karârları bi'l-istîzân irâde-i seniyye istihsâliyle icrâ olunacaktır" ve yirmibeşinci maddesinde "Dîvân-ı harb bir re'îs ile dört a'zâdan ve bir müdde'î-i umûmîden mürekkebirdir. Re'îs ile a'zâsından ikisi me'mûrîn-i askeriyyeden olmak üzere Harbiye Nezâreti tarafından ve a'zâsından diğer ikisi me'mûrîn-i adliyyeden olmak üzere Adliye Nezâreti cânibinden intihâb ve ta'yîn olunur. Dîvân-ı harb huzûrunda muhâkeme alenî ve usûl-i müdâfa'a cârî olup hükmler ekseriyyet-i mutlaka ile ve kâbil-i istînâf ve temyîz olmamak ve fakat esbâb-ı mûcibe ve bir maddede-i kânûniyyeye müstenid olmak üzere i'tâ olunur" ve yedinci maddesinde "İş bu kânûnda ta'yîn olunan ahvâlden dolayı tahkîkât icrâsı me'mûrîn-i adliyyeden üç kişiden mürekkeb ve dîvân-ı harblere merbût hey'ât-ı tahkikiyyeye â'iddir". Ve sekizinci maddesinde ise "Tahkîkât hey'etleri gerek istitlâ' komisyonlarından ve gerek me'mûrîn-i mülkiyye tarafından ihbâr ve evrâkı tevdi' olunan cerâ'im hakkında tahkîkât icrâsına ve maznûnun-aleyhlerin tevkîf ve adem-i tevkîf, bi'l-kefâle ve bilâ-kefâle ihlâ-yı sebîllerine ve tevkîf müzekkerelerinin istirdâdına ve netîce-i tahkîkatda tebeyyün edecek hâle göre lüzûm-ı muhâkeme karârıyla doğrudan doğruya dîvân-ı harb'e sevklerine ve men'-i muhâkeme ile tahliye-i sebîllerine dâ'ir ekseriyyetle karâr i'tâsına me'zûndur. Hey'ât-ı tahkîkadan sudûr eden mukarrerât kâbil-i i'tirâz değildir." yolundaki ahkâm-ı mahsûsanın mevzû'-ı bahs hakkında esâs ittihâz olunabileceğine nazaran sâlifü'l-beyân yirmi beşinci mantûkuna tevfi'kan îcâb eden yerlerde hemân birer hey'et teşkîl ile cerâ'im-i mezbûrede aslen veyâ fer'an medhali olduğu tahkîk hey'etlerince anlaşılacak olanların dîvân-ı harblerde icrâ-yı muhâkemeleri muvâfık-ı hâl ve maslahat görünmekle ol vechile îfâ-yı mukteziyâtının Harbiye ve Adliye nezâretlerine teblîğî ve Dâhiliye Nezâreti'ne ma'lûmât verilmesi tezekkür kılındı.

Mustafa Arif	Mehmed Rıza	Hayri Abdurrahmân
Kostaki	Mehmed Şerîf	İbrahim Mecîd Bey
Rıza Tefvîk	Ahmed Bey	Tefvîk

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbataları, 213/62

- 221 -

**ERMENİLERİN SEVK VE İADELERİNE NEZARET EDEN HEYETLERİN
MASRAFLARININ SEFERBERLİK
TAHSİSATINDAN KARŞILANMASI**

[Ermenilerin diğer mahallere sevk ve iadelerine nezaret eden heyetlerin zaruri masraf ve harcamalarının seferberlik tahsisatından karşılanması, burada gerekli para bulunamazsa Maliye Hazinesi'nden karşılanması yolunda Meclis-i Vükelâ kararı.]

15 Ra. 1337 (19 Aralık 1918)

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtname

Sıra numrosu: 504

Tarîhi: 12 Ra. sene [1]336 / 19 Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Tebliğ Olunduğu Devâ'ir:

Harbiye Dâhiliye Târîh-i Tebliği:

19 Kânûn-ı Evvel sene 1336 Müsta'celdir.

Hulâsa-i Me'âli

Hasbe'l-mevsim i'âde ve iskânları müsâ'id zamâna ta'lik edilmiş olan Rum ve Ermenilerin tedkîk-i ahvâl ve te'mîn-i ihtiyâcâtı ve istasyonlarda bulunan ve avdetleri zarûrî olan ahâlînin dahi tesrî-i sevkleri ile iştigâl etmek üzere şimdiki hâlde Eskişehir ve Ankara ve Konya havâlisine i'zâmı tekarrur eden komisyonlar re'îs ve a'zâsının harc-ı râh ve mesârif-i zarûriyyeleri karşılığı olmak üzere seferberlik tahsîsatından sekiz bin liranın i'tâsı hakkında sebk eden iş'âr üzerine bu maddenin cihet-i askeriyyeye ta'allûku olmamakla berâber bu bâbda Meclis-i Vükelâca bir karar verildiği takdîrde keyfiyyetin tebliği lüzûmu Harbiye Nezâreti'nden cevâben dermiyân kılındığından ve zikr olunan hey'etlerin i'zamı i'tilâf erkânıyla Patrikhâne mümessillerinin dâhil olduğu komisyonda tekarrur ederek âciliyyet-i mes'ele bedîhî bulunduğundan bahsle ba'zı ifâdeyi ve mezbûr hey'etler re'îs ve â'zâsına başkaca verilecek yevmiye mikdârının ta'yîni hakkında Dâhiliye Nezâreti'nin evvel ve âhir vârid olan iki kıt'a tezkiresi okundu.

Karârı:

Ahâlî-i merkûmenin diğer mahallere sevk ve i'âşesine muktezî akçenin seferberlik tahsîsâtı meyânında tesviyesi karâr-ı sâbık iktizâsından bulunduğu nazaran el-yevm bunların i'âde ve sevk ve iskânlarına nezârete me'mûr olan hey'etler mesârif-i seferiyye ve zarûriyyelerinin ve bu hey'etleri terkîb eden re'îs ve a'zânın her birine başkaca verilmesi tensîb edilen yevmiye ikişer liranın dahi yine tahsîsât-ı mezkûre meyânından tesviyesi lâzimededen olduğundan ve şâyed seferberlik tahsîsâtı meyânında sâlifü'l-beyân mesârifin te'diyesi mümkün olamayacak ise Hazîne-i Mâliye'den verilmesi zarûrî olacağından ona göre îfâ-yı mukteziyyâtının Harbiye ve Dâhiliye nezâretlerine cevâben teblîği kararlaştırıldı.

Mehmed Rıza
Mustafa Ârif
Tevfîk

Mehmed Şerif
Ali Bey

Ahmed Bey
İbrâhîm Mecîd

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbatası, 213/54

- 222 -

**SUÇ İŞLEYEREK YUNANİSTAN'A VE DİĞER YABANCI
MEMLEKETLERE KAÇAN RUMLARIN TEKRAR OSMANLI ÜLKESİNE
DÖNMEKTEN MEN EDİLMESİ**

[Osmanlı ülkesi içinde bir yerden diğerine nakledilen Ermeni ve Rumlardan isteyenlerin asıl vilâyetlerine dönmelerine izin verilmişse de işledikleri çeşitli suçlardan dolayı Yunanistan veya diğer yerlere kaçmış olan Rumların yeniden Osmanlı ülkesine dönmelerine izin verilmeyeceği, bunun memleketin asayîşi için iyi olmayacağı, gerek Müslim, gerek gayr-i Müslim hiç bir muhacir ve firarînin İtilâf Devletlerine ait nakliye vasıtalarıyla Osmanlı ülkesine gelmemesi için İstanbul'daki yabancı temsilciliklere uyarıda bulunulması hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

30 Ra. 1337 (3 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhacirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu‘besi
Umûmî: 33902
Husûsî: 8

"Müsta‘celdir"

Hülâsa:

Yunanistan'a ve diğer memâlik-i ecnebiyyeye firâr etmiş olan Rumların Memâlik-i Osmâniyye'ye men‘-i avdetleri esbâbının te‘mîn buyurulmasına dâ‘ir.

Hâriciye Nezâreti-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

Evvelce esbâb-ı siyâsiyye ve askeriyyeye binâen Memâlik-i Osmâniyye'ye dâhilinde bir mahalden diğer mahalle nakl edilmiş olan Rum ve Ermenilerle diğer efrâd-ı Osmâniyye'den tâlib-i avdet olanların memleket-i asliyyelerine sevk ve i‘âdeleri Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ kararı iktizâ-yı âlîsinden olmağla iş bu karârın her tarafça kemâl-i sür‘at ve i‘tinâ ile infâz ve tatbîkine tevessül olunarak şimdiye kadar ânîfü'l-arz eşhâsdan birçokları mahallerine sevk ve i‘zâm edilmiş ve pey-der-pey mürâca‘atla memleketlerine sevklerini talep etmekte olan eşhâs-ı mütebâkiyyenin dahi sevk ve i‘âdeleri tabî‘î bulunmuş ise de irtikâb eyledikleri cerâ‘im-i müttenevvi‘adan veyâhûd emniyyet-i dâhiliyye-i memleketi ihlâlâ tasaddî eylemelerinden dolayı dûçâr-ı mücâzât ve ta‘kîbât olmaktan kurtulmak maksadıyla veyâhûd esbâb-ı sâ‘ire dolayısıyla Yunanistan'a ve diğer memâlik-i ecnebîyye firâr veyâ hicret eylemiş bulunan Rumların dahi mezkûr karârdan istifâde kaydına düşerek avdete teşebbüs etmeleri melhûz olduğundan bu gibiler hakkında olacak mu‘âmele ba‘zı vilâyât ve elviyeden istifsâr olunması üzerine mevzû‘-ı bahs eşhâsın şu sırada bilâ-kayd u şart Memâlik-i Osmâniyye'ye avdetleri takrîr ve idâmesine hâlen pek ziyâde atf-ı ehemmiyyet edilmek icâb eden inzibât-ı dâhilî-i memleketi ihlâlâ bâ‘is ba‘zı ahvâl-i gayr-i marziyye tahaddüsüne meydân verebileceği gibi esâsen bu kabûl firârîlerin kabûlleri Hükümetçe henüz karâr-gîr olmamış bulunmasına ve Yunanistan'a firâr etmiş olan eşhâsın dahi Memâlik-i Osmâniyye'deki emvâli evvelce devleteyn arasında tekarrur eden esâsât dâ‘iresinde Yunanistan'dan Memâlik-i Osmâniyye'ye ilticâ etmiş olan muhacirîn-i İslâmiyye'nin memleketlerinde terk eyledikleri emvâl-i gayr-i menkûle ile icrâ-yı mübâdelesi lâzım gelmekte olmasına nazaran firâr etmiş olan ânîfü'l-arz eşhâsın şimdilik Memâlik-i Osmâniyye'ye kabûl edilmemesi husûsu 7 Teşrîn-i Sâni [1]334 târîhli şifre ile vilâyât ve elviye-i gayr-ı mülhakaya ta‘mîmen

tebliğ olunmakla berâber siyâset-i dâhiliyye-i memlekete ta'allûku i'tibârıyla derece-i ehemmiyyeti âşikâr oldu. Bu mes'ele hakkında ileride ba'zı i'tirâzât ve müşkilâta ma'rûz kalınmamak üzere Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâca kat'î bir karâr ittihâz ve tebliğine müsâ'ade buyurulması 3 Kânûn-ı Evvel [1]334 târîhli tezkire-i âcizî ile bertafsîl-i makâm-ı sâmi-i Sadâret-penâhîye arz ve beyân kılınmış idi. Bu kerre bir Fransız vapuruyla Odesa'dan bin iki yüz firârî Rum Der-sa'âdet'e vürûd eylemiş ve eşhâs-ı mezkûre kısmen Bulgaristan Hükûmetince esnâ-yı harbde esîr edilerek bu kerre serbest bırakılan ve evvelce Balkan harbinde Kırkkilise ve havâlîsinden firâr eden Rumlarla Memâlik-i Osmâniyye'nin diğer mahallerinden firâr etmiş olan Rumlardan mürekkeb olduğu anlaşılmış olmasına ve memleketin i'âşe ve mesken i'tibârıyla vaz'ıyyeti sekene-i hâzırasının tatmîn-i ihtiyâcına gayr-ı kâfî bulunduğu cihetle Memâlik-i Osmâniyye'ye hicret etmek üzere Köstence vesâ'ir mahallerde terâküm etmiş olan binlerce Müslümân muhâcirînin de kabûllerinden Hükûmetçe sûret-i kat'îde imtinâ' edildiği şu sırada firâr eden Rumların tecvîz-i avdetleri bir taraftan mevcûd ihtiyâcî taz'îf ve tazyîk eylemekle berâber memlekette bir takım erbâb-ı cerâ'im ve şübheli eşhâsın türemesine meydân vereceği cihetle gayr-ı câ'iz bulunmasına ve diğer taraftan bâlâda îzâh edilen tarzda mübâdele icrâ olunacağı cihetle Aydın, Karesi, Antalya ile diğer mahallerde işbu karârı Rumlardan metrûk emvâl-i gayr-ı menkûlede ikâme edilmiş olan ve mikdârı dört yüz bini mütecâviz bulunan muhâcirîn-i İslâmiyye'nin de Yunanistan'a i'âdeleri zarûreti hâsıl olacağına nazaran mehâzîr-i mesrûdenin tahakkukuna mahal kalmamak üzere mesken ve i'âşe buhrânı zâ'il olarak memleket sükûn ve hayât-ı tabî'îsini iktisâb edinceye kadar gerek Müslim gerek gayr-ı Müslim hiç bir muhâcir ve firârînin, i'tilâf devletlerine mensûb vesâ'it-i nakliyye ile Memâlik-i Osmâniyye'ye ferceyâb-ı duhûl olmasına vesâtat edilmemesi için düvel-i mezkûrenin Der-sa'âdet mümessillerinin ehemmiyetle nazâr-ı dikkatlerinin celbi ve netîceden savb-ı âciziyye de ma'lûmât i'tâsı husûsuna müsâ'ade-i devletlerinin şâyân buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehül-emrindir.

Fî 30 Rebî'ü'l-Evvel sene [1]337
ve Fî 4 Kânûn-ı Sâni sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Hamid

BOA. HR. Mü, 43/16

- 223 -

**TARAFSIZ HUKUKÇULARDAN TEHCİRİ SORUŞTURMA
KOMİSYONU OLUŞTURULMASI**

[Tehcirin nedenlerini tespit etmek üzere kurulacak soruşturma komisyonlarına tarafsız hukukçuların iştiraklerinin sağlanması hususunda İsveç, Hollanda, İspanya, Danimarka hükûmetlerine verilen nota.]

12 Ca. 1337 (13 Şubat 1919)

* Belge Franzızcadır

BOA. HR. MÜ, 43/17

- 224 -

*GERİ DÖNEN ERMENİLERİN EN MUHTAÇLARINA YARDIM
EDİLMESİ*

[Geri dönen Ermenilerden en fazla yardıma muhtaç olanlara yevmiye ve hububat dağıtılarak 20 gün kadar yardım edilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

3 R. 1337 (6 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

İskân Şu'besi

Husûsî: 33992

Şifre Telgraf

Ankara Vilâyeti'ne

Üç

C. 26 Kânûn-ı Evvel [1]334 şifre. Avdet eden Ermenilerden en ziyâde [muhtac olanlara] diğer mültecîler gibi büyüklere üçer gurus küçükler altmışar paradan yevmiye i'tâsı veyâ buna mukâbil i'âşe fi'âtı üzerin [den] hubûbât tevzî'i sûretiyle a'zamî yirmi gün kadar mu'âvenet edilmesi ve bu husûsdaki mesârifin de seferberlik tahsîsâtından [tesviyesi].

Fî 6 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Nâmına
Hamîd

BOA. DH. ŞFR, 95/52

- 225 -

ERMENİ ÇOCUKLARI HAKKINDA YAPILAN MUAMELE

[Ermeni kız ve erkek çocuklarının kimlerin yanında bulundukları ve haklarında ne gibi muamele yapıldığını gösteren listelerin Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne gönderildiğine dair tezkire.]

5 R. 1337 (8 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyeti-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Husûsî: 31

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri,

23 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 târîhli ve 1671 numrolu tezkireye zeyldir. Ermeni kız ve çocukları hakkında şimdiye kadar yapılan mu'âmeleyi hâvî olup İstanbul Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi'nden bâ-tezkire-i cevâbiyye tevdî' olunan üç kıt'a listenin sûreti husûl-i ma'lûmât zımınında leffen irsâl kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî (5) Rebî'ü'l-âhır sene [1]337
ve Fî 8 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyeti-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Husûsî: 1671

Hâriciye Nezâreti-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri,

Makri Köyündeki İslâm hânelerinden alınan kızların esâmî ve mikdârıyla kimler tarafından alındıklarına ve kaçının velî ve vasîlerine i'âde olunduğuna dâ'ir tanzîm ve İstanbul Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi'nden bâ-tezkire tevdî' olunan listenin sûreti husûl-i ma'lûmât zımınında leffen tisyâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî Rebî'ü'l-evvel sene [1]337
ve 24 Fî Kânûn-ı Evvel sene [1]334

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyet

Sûret

	Hizmetçi veya evlad-ı ma'nevî sıfatıyla hanesinde kızlar bulunan zevât	Kızların mikdârı	Kızların esâmisi	
--	--	------------------	------------------	--

1	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde İstasyon Caddesinde Dişçi Âtuf Bey Hemşiresi Hânım	1	-	Mezbûre orman me'mûru Ermeni milletinden Maksûd Efendi bes-lemesi ise de hânım-ı mûmâ-ileyhânın nezdinde otuz gurus üç-retle hizmetçilik etmiş ise de ahîren Maksûd Efendi'ye teslim edildiği ve Ermenidir.
2	Makri Köyü'nde Zeytûnlük Mahallesi'nde Bedri Ziyâ Bey	1	Aranik	Mûmâ-ileyhin nezdinde dört mâh akdem bulunmuş olan Ermeni milletinden Halebli on üç yaşlarında mezbûre Aranik ve İslâm ismi Emîne olan kız hâl-i firârda olup henüz bulunamamıştır.
3	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Karakol Sokağı'nda Diyârbekir Vâlî-i Esbâkî Hâlid Bey	1	Melek	Mezbûre Edirnekapi'da Acıçeşme'de Malatya'lı Osman'ın kerîmesi olup beş mâh mukaddem Kadınlar Çalışdırma Cem'iyeti'nden alınmış ve el-yevm mûmâ-ileyhin nezdinde bulunup mezbûre mûcib-i ihtilâf olmuşsa da Müslime olduğu anlaşılarak bir taraftan alınmamış ve el-yevm mûmâ-ileyhin hânesin-dedir.
4	Ayastefanos'da mukîm Makri Köy İ'âşe Müfettişi Nasûhi Bey	1		Mûmâ-ileyhin nezdinde bulunan Ermeni milletine mensûb kız bi'z-zât emir-ber neferi vâsıtasıyla Ermeni Patrikhânesi'ne teslim edilmiştir. El-yevm oradadır.
5	Makri Köyü'nde Sakız Ağacı'nda Vapur İskelesi Caddesi'nde Fransız Mektebi ittisâlinde Tasfîr-i Efkar Gazetesi Sâhib-i İmtiyâzı Ebu'z Ziyâ-zâde Velîd Bey	1	Dirjin	Mezbûre Bandırmalı on sekiz yaşlarında ve şehri sekiz mecîdiye ma'âş mukâbilinde hizmetçilik etmekde iken vukû' bulan taleb üzerine Kânûn-ı Evvel sene [1]332 târihinde Birinci Şu'be Müdiriyeti'ne i'zâm kılınmıştır.
6	Makri Köyü'nde Yeni Mahalle'de Hacı Kâmile Hanım	1	Kâmile	Mezbûre Trabzonlu ve Ermeni milletine mensûb on dört yaşlarında mühtediye ise de Ermeniler Fransız asâkiri tarafından hânedan cebren alınarak Makri Köy Ermeni Kilisesi'ne verilmiş kiliseden Patrikhâne'ye gönderilmiştir.
7	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nin batı sokağında Telgraf Nezâreti Şef Mu'âvini Ali Rızâ Bey	1	Bahtiyâr	Mezbûre hakkında ihtilâf hâsıl olmuş ise de milliyeti hakkındaki netîce-i tahkîkâtta İzmir'in Turgud kasabası ahâlîsinden Süleymân Ağa Kerîmesi ve dokuz yaşlarında Müslime olduğu anlaşıldığından mûmâ-ileyhe i'ade edilmiştir.

8	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Erzurum Telgraf Başmüdüri İhsân Bey	1	Aliye	Mezbûrenin milliyeti mûcibi ihtilâf olduğundan netîce-i tahkîkâtta Cihângîr Çavuş'un kerîmesi ve on iki yaşlarında olduğu anlaşıl-dığından mûmâ-ileyh İhsân Bey hânesine teslim edilmiştir.
9	Makri Köyü'nde sâhil boyunda kâ'in hânedeki Ömer Rüşdî Paşa,	1	Âyşe	Mezbûre Karahisâr-ı Şarkîli ve dokuz yaşlarında ve Hasköy imâmının nezdinde vâlidesi olup Müslime olduğu anlaşılarak Paşa-yı müşarün-ileyhin hânesine terk edilmiştir.
10	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Çoban Sokağı'nda Sıvacıyan Hânesinde Uzun-köprü eşrâfından Mustafa Bey,	1	Hüsna	Mezbûrenin Ermeni milletinden olduğu beyân edilmişse de mûmâ-ileyhin kerîmesi olduğu anlaşılmağla i'ade edilmiştir.
11	Makri Köyü'nde Zeytûnluk Mahallesi'nde 25 numrolu hânedeki mukîm, ekmek tevzî' me'mûru Abdullâh Efendi	1	Âyşe	Fransız asâkiriyle Ermeniler tarafından hânesinden alınan mez-bûrenin hâmil bulunduğu tezkire-i Osmâniyyesi tedkîk olunarak Müs-lime olduğu anlaşıldığından sened mukâbilinde mûmâ-ileyh Abdullah Efendi'ye teslim edilmiştir.
12	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde mukîm ve Angel'in fırınında müstah-dem Mülâzım Avnî Efendi	2	Emîne diğeri Fâtıma	Emîne ve Fâtıma mûmâ-ileyhin hânesinden Fransız asâkiriyle Ermeniler tarafından alınmış ise de netîce-i tahkîkatda Müslime olduk-ları anlaşıldığından Emîne sened mukâbilinde diğeri kilise tarafından doğruca mûmâ-ileyhe teslim edilmiştir.
13	Makri Köyü'nde Kartaltepe'de Bağlarbaşı'nda Ümrâniye Sokağı'nda Der-sa'âdet Cinâyet Mahkemesi A'zâsından İhsân Bey	1	İkbâl	Mezbûre Fransız asâkiri ve Ermeniler tarafından hânedeki cebren alınmış ise de Halebli ve Müslime olduğu anlaşılarak sened mukâbilinde mûmâ-ileyhe merkezce teslim edilmiştir.
14	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Muhâbereci Sokağı'nda Fahri Bey hânesinde mukîm, kâ'im-i makâm tekâ'üdü İbrâhîm Bey	1	Âyşe	Mezbûre Rum milletine mensûb olup Ermeniler ve Fransız asâkiri tarafından hânedeki cebren alınmış ise de mûmâ-ileyhe sened mukâbilinde i'ade kılınmış ve şimdi nişanlısı balıkçı Nikola'nın nezdinde bulunduğu ve kendisi Adanalı olup ismi Olga'dır, yirmi yaşındadır.

15	Makri Köyü'nde Cevizlik Mahallesi'nde Eski Telgraf Sokağı'nda Hallâc Hayrî Efendi	1	Na'îme	Mezbûre hânedan Ermeni ve Fransız askeri tarafından cebren alınarak Makri Köy Ermeni Kilisesine teslim ve mezkûr kiliseden Ermeni Patrikhânesi'ne sevk olunmuştur. Kendisi Erzurumlu Cemâl kerîmesi ve on üç yaşlarında Müslime olduğu beyân edilmektedir.
16	Makri Köyü'nde Zeytûnluk Mahallesi'nde 510 numrolu Hat Muhâfaza Taburu Yedinci Bölük Kumandanı Mehmed Nûrî Efendi	1	Emîne	Mezbûre Ermeniler tarafından alınarak Makri Köy Ermeni Kilisesine bi'z-zât teslim etdikleri el-yevm mezkûr Ermeni Patrikhânesi'nde bulunmaktadır, kendisi asker Mehmed Alî'nin kerîmesi ve bir Müslime olduğu iddi'â edilmektedir.

Sûret

Merâkizden gönderilen listede esâmîsi muharrer olmayan
Ermeni eytâmı hakkında

17	Ayastefanos'da mukîm, Yozgad Tasfiye Komisyonu A'zâsından Latîf Bey Aslına Mutâbıktır. Emniyyet-i Umûmiyye Kalem-i Umûmiyye Müdîriyyeti	1		Mûmâ-ileyhin Ermeni milletine mensûb fakat ihtidâ etmiş zevce-i mutallakı ve teyzesinin kerîmesi ile hasbe't-talâk mufârakate ve mahall-i âhara gitmiş ise de bulunduğu mahall Latîf Bey tarafından Ayastefanos Ermeni papasına bildirilmiş ve tahkîk edilmekde bulunduğu.
----	--	---	--	--

Sûret

Merâkizden gönderilen listede esâmîsi muharrer olmayan
Ermeni eytâmı hakkında

İsmi	İkâmetgahı	
Erafnaz Tomayan	Şehzâdebaşı'nda Kalender Mahallesi'nde Bozdoğan Kemerî Caddesi'nde 184 numrolu hâne	Mezbûre Hâriciye Nezâreti'nin iş'ârı ve Dâhiliye Nezâreti'nin der-kenârı mûcebince teyzesi Madam Eznif Tomayan'a teslim edilmiştir.
Arşa Luis	Çengelköyü'nde Binbaşı Rızâ Bey'in hânesinde	Mezbûre Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Artin nâm-ı diğer Abdullah	Kumkapı'da Kolluk Sokağı'nda Kadırga Hastahâne'si me'mûrlarından Ali Bey'in hânesinde	Merkûm Patrikhâne me'mûrlarından Kirkor Efendi'ye teslim edilmiştir.

Arosyak	Üsküdar'da Ayazma Mahallesi'nin Tulumıye Sokağı'nda beş numrolu hânedede mutasarrıfen sâkine Hâlide Hanım nezdinde	Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Ermetohi	Kâsımpaşa'da Acıçeşme Sokağı'nda 375 numrolu hânedede mukîm Yüzbaşı Veysel Bey'in hânesinde	Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Bahtiyâr, Şâyeste	Üsküdar'da Selîmiye Mahallesi'nin Tekke Sokağı'nda 77 numrolu hânedede sâkin Kâ'im-i makâm Ca'fer Bey'in hânesinde	Mezbûreler Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Ormanoş	Üsküdar'da Ayazma Mahallesi'nin 33 numrosunda müste'ciren sâkine Yüzbaşı Hasan Fehmî Efendi hânesinde	Mezbûre Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Manik Meryem		Kâdıköy Ermeni Kilisesi'ne teslim edilmiştir.
İskohi Evanik Veled-i Mıgırdıç		Selâmsız'da kâ'in Ermeni Kilisesi re'îsi başpapasına teslim edilmiştir.
Maryam bint-i Agob Lusın bint-i Agob		İstanbul Patrikhâne me'mûrlarından Dikran Efendi'ye teslim edilmiştir.
Makrohi Nevart Anna	Nişantaşı Murâdiye Mahallesi Teşvikiye Yokuşu'nda 28 numrolu hânedede mukîm Binbaşı Hamîd Sabrî Bey'in hânesinde	Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Seranos		Erzincan muhâcirlerinden Süleyman oğlu Mehmed ile 16 Teşrîn-i Sâni sene [1]334 târîhinde Marşandiz treniyle Haydarpaşa'ya vürûd etmiş olan mezbûre Ermeni Hastahânesi'ne teslim edilmiştir.
Ermatohi	Beşiktaş'da Serencebey Yokuşu'nda sâkin	Yenikapı Ermeni Kilisesi'ne teslim edilmiştir.
Losin Karabet Gürçiyân	Fâtih'de Sofular'da tüccârdan İsmâ'il Efendi nezdinde sâkine	Papas Kaloset ile Kavvâs Serkiz efendilere teslim edilmiştir.
Avanot veled-i Armanak		Sirkat mes'elesinden dolayı ikâmetgâh ta'yîninden izhâr-ı acz eden İzmit muhâcirlerinden on dört yaşlarında olan merkûm Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.

İsmâ'îl	Bebek Daru'l-Eytâmı'nda	Mü'essese-i mezkûreden Ermeniliği şübheli olarak gön-derilmiş olan İsmâ'îl çocuk Ermeni olduğu bi't-tahkîk anla-şılmağla Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Horopesimya bint-i Kalos Horet bint-i Kaloset	Fâtih'de Harâccı Muhyiddin Mahallesi'nde Bostan Sokağı'nda Sâbık Tirebolu Ka'im-i makâmı müteveffâ Selîm Sırrî Efendi hânesinde	İkisi de Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Süleymân	Sofular Mahallesi'nde Peştemalci Sokağı'nda Hoca (Viço)nun hânesinde	Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Trezifa	Sarıyer'de Masarburnu Caddesi'nde Nefîse Hanım nezdinde	Patrikhâne'ye teslim edilmiştir.
Râtibe bint-i Gabod	Sultan Süleymân-ı Kânûnî Mektebi Başmu'allimesi Emîne Hanım nezdinde	Mezbûrenin İslâm olduğu Kadınlar Çalışdırma Cem'iyeti İslâmiyyesinin 28 Kânûn-ı Evvel sene (13)34 târîh ve bi-lâ numrolu müzekkeresinde beyân edilmesine mebnî tahkîkât icrâ edilmektedir.

Aslına mutâbıkdır
Emniyyet-i Umûmiyye Müdüriyeti

BOA. HR. MÜ, 43/2-17

- 226 -

**SEVKOLUNACAK ERMENİLERDEN KADIN, ÇOCUK VE
HASTALARIN ARABA İLE SEVKİ**

[Sevkolunacak Ermeni kadınlarıyla çocukları ve hastaların araba ile sevklerinin yürüyebilecek gücü olan erkeklerin ise yaya olarak sevklerinin uygun olduğu yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

6 R. 1337 (9 Ocak 1919)

**Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 34122**

Şifre

Canik Mutasarrıflığı'na

Altı - C. 29 Kânûn-ı Evvel sene [13]34: Sevk olunacak Ermeni kadınlarıyla çocukların ve hastaların araba ile ve yürümeğe kudreti bulunan erkeklerin de yayan sevki muvâfıktır. Matlûb tahsîsât irsâl olunmak üzere bu bâbda ba'zı istîzâhı hâvî 2 Kânûn-ı Sâni sene [13]35 târîhli telgraf cevâbının tesrî'i.

Fî 9 Kânûn-ı Sâni sene [13]35

Nâzır

Mustafa Arif

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/85

- 227 -

**KÖYLERDE BULUNAN GÜÇSÜZ ERMENİLERE YAPILACAK
YARDIMLAR İLE İLGİLİ TALİMATNAMENİN AÇIKLANMASI**

[9 Kânûn-ı Evvel [1]334 tarihli talimatnamenin 4. maddesine göre köylerde bulunan ve kendisini geçindiremeyecek kadar aciz olan Ermeni muhacirlerine yapılacak yardımların ayrıntılı olarak açıklandığı yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

12 R. 1337 (15 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşayir ve Muhâcirin Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

İskân Şu'besi

Husûsî: 34412

Müsta'cel Şifre

Konya Vilâyeti'ne

9 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 târîhli ta'lîmâtnameinin dördüncü maddesi köylerde bulunan ve kendisini geçindiremeyecek kadar âciz olan Ermeni muhâcirlerine ma'tûfdur. Binâ'en-aleyh merkez-i vilâyetde öteden beri bedel-i îcârı kendileri tarafından tesviye olunan mahallerde ikâmet etmekde bulunanlar bu kayıddan hâricdir. Pek fakîr ve kimsesiz ve muhtâc kadınlarla acezenin mutlakâ vilâyât merâkizinde cem'î kâd edilmemiştir. Mezkûr maddede vilâyet ve livâ ve kazâ merkezleri de mestûrdur. Mesken ve ma'îşet i'tibâriyle neresi münâsib ve sehl ise oranın intihâbı zarûridir. Muhâfaza ve i'âşeden maksad ahvâl ve şerâ'it-i fevka'l-âde içinde her gün sıcak yemek i'tâsı demek olmayıp açlıktan ve sefâletten vikâyeleri demektir. Şu hâlde ekmek veyâhûd hubûbât verilmekle berâber ara sıra da yemek tevzî'i lâzımdır. Ona göre mu'âmele îfâsı lüzûmunun komisyona teblîği mütemennâdır.

Fî 15 Kânûn-ı Sâni sene [1]335

Dâhiliye Nâzır Vekîli

Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/130

- 228 -

ERMENİLERİN SEVK VE İAŞE MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[Ermenilerin sevk ve iaşe masrafları için havale gönderilmesi ve Şimendüfer İdaresi'nin nakliyatı veresiye veya peşin yapması durumuna göre uygulanacak muamele hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Mardin Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

12 R. 1337 (15 Ocak 1915)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Muhâsebe Şu'besi

Husûsî: 8

(Şifre)

Mardin Mutasarrıflığı'na

C. 11 Kânûn-ı Evvel sene [1]334: Ermenilerin sevk ve i'âşe masrafları için on bin liralık havâlenâme vilâyete der-dest-i irsâldir. Vürûdunda lüzûmu mikdârının livânıza serî'ân irsâli Diyârbekir Vilâyeti'ne yazıldı. Şimendüfer İdâresi veresiye olarak nakliyâta muvâfakat ettiği takdîrde Der-sa'âdetçe tesviye edilmek üzere bedeli musarrah bir mazbata i'tâ ve nüsha-i sâniyesinin de merkeze irsâli veresiye nakliyât yapmadığı hâlde peşinen te'diyâtda bulunulması.

Fî 15 Kânûn-ı Sâni sene [1]335

Nâzır Vekîli Nâmına

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/124

- 229 -

SEVKİYATA TABİ ERMENİLERE VERİLECEK HARCIRAH

[Sevkiyata tabi Ermenilerden yardıma muhtaç olanlara kendi memleketlerine kadar yol masrafı verileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'yle Eskişehir ve İzmit mutasarrıflıklarına şifre telgraf.]

13 R. 1337 (16 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî 34411

Şifre

Konya Vilâyeti'yle Eskişehir, İzmit Mutasarrıflıklarına

Sevkiyâta tâbi‘ tutulmuş olan Ermenilerden muhtâc-ı mu‘âvenet bulunanlarına kendi memleketlerine kadar yol masrafı ve mesarif-i zarûriyye (?) verildikten sonra memleketlerinden gayri bir yere azîmetde serbestdirler. Şu hâlde memleketinden gayri mahalle gitmek ârzûsunda bulunanlara gidecekleri (?) mahalle göre değil ancak kendi memleketlerine azîmetleri nazar-ı dikkate alınarak harc-ı râh ve mesârif-i zarûriyye verilebilir.

Fî 16 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
 Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/137

- 230 -

ERMENİ YETİMLERİNİN GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASI

[Ermeni yetimlerinin, Ermeni cemaati teşkilatı olan yerlerde onlara teslimi, olmayan yerlerde de Hükümetçe emniyet altına alınmasına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara çekilen şifre telgraf.]

15 R. 1337 (18 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 2
Umûmî
Husûsî

(Şifre)

Edirne	Vilâyeti'ne	Urfa	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	İzmit	"
Adana	"	Bolu	"
Ankara	"	Canik	"

Aydın	"	Çatalca	"
Bitlis	"	Karesi	"
Hüdâvendigâr	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Diyârbekir	"	Menteşe	"
Sivas	"	Teke	"
Trabzon	"	Kayseri	"
Kastamonu	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Konya	"	Eskişehir	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	İçel	"
Musul	"	Kütahya	"
Van	"	Maraş	"
		Niğde	"
		Erzincan	"

Umûm yirmi yedi 21 Teşrîn-i Evvel sene [13]34 ve 5 Teşrîn-i Sânî sene [13]34 târîhli telgrafnâmelerde de iş'âr olunduğu üzere Ermeni eytâmının Ermeni cemâ'ati teşkilâtı olan yerlerde onlara teslîmi, olmayan yerlerde Hükûmetçe taht-ı emniyete alınarak ma'lûmât i'tâsı ta'mîmen teblîğ olunur.

Fî 18 Kânûn-ı Sânî sene [13]35

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, 95/163

- 231 -

RUM VE ERMENİLERE YAPILAN YARDIMLAR

[Rum ve Ermenilerin iâşe, avdet vesair masrafları için yapılan yardımlar hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

19 R. 1337 (22 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Muhâsebe Şu'besi
Husûsî: 34403

Şifre

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

Sekiz - C. 2 ve 6 Kânûn-ı Sânî sene [13]35:

1- Rum, Ermeniler için seferberlik tahsîsâtından dört yüz bin guruşluk havâlenâme gönderilmiş ve sarfı emri de telgrafla teblîğ etdirilmiştir.

2- Hükûmetin mu‘âvenetine muhtâc olup da memleketlerine avdet edecek olan muhtâc Ermeni ve Rumlara mesârif-i seferiyye ve zarûriyye i‘tâsı ve şimdilik avdet edemeyeceklerden muhtâc olanların i‘âşeleri zarûrîdir.

3- Üç bin liranın posta ile gönderildiğine ve iki bin liranın da Kayseri'den gönderileceğine dâ'ir bir kayda dest-res olunamadığından bu bâbdaki teblîgât târîh ve numrolarının telgrafla iş'ârı ve sûretlerinin de posta ile irsâli.

4- Mahall-i âharden vilâyete sevk edilmiş olup bu kerre i‘âdeleri kâbil olamayan Rum ve Ermenilerden muhtâc-ı mu‘âvenet bulunanların teblîgât-ı sâbıkâ dâ'iresinde teklîfiniz vechile i‘âşesi.

5- Vilâyetden başka mahallere teb'îd edilmiş olup da bu kerre vilâyete avdet edenlerin pek ziyâde muhtâc bulunanlarına nihâyet yirmi beş günü tecâvüz etmemek üzere m'ûâvenet olunması câ'izdir.

Kânûn-ı Sâni sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/209

- 232 -

ANADOLUYA GİDECEK HEYETİN MASRAFLARININ TEMİNİ

[Yerlerinden uzaklaştırılan Ermeni ve Rum ailelerinin geri yerlerine dönmeleri ve bunların sevk ve iâşelerinin temini hususlarını incelemek üzere Anadolu'ya gönderilmesi kararlaştırılan İngiliz Fevkaled Komiseri ve Patrikhane temsilcilerinden oluşan heyetin masrafları temini hakkında tezkire.]

23 Ca. 1337 (24 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdüriyyet-i Umûmiyyesi

Muhâsebe Şu'besi

Umûmî: 35614

Mühim ve müsta'celdir

Huzûr-ı Alî-i Cenâb-ı Nezâret-penâhîye

Me'vâ-yı aslîlerine i'âdeleri tekarrur eden Rum ve Ermeni â'ilelerin sevk ve i'âşe ve iskânlarına müte'allik mu'âmelâtı tedkîk ve teftîş etmek üzere İngiliz Fevka'l-âde Komiseri ve patrikhâne mümessilleri tarafından gösterilen lüzûm üzerine Anadolu'ya bir hey'et i'zâmı kararlaştırılmış ve mesârif-i ibtidâ'iyeleri o aralık mevcûd bulunan tahsîsâtıdan bi't-tesviye i'zâm edilmiş idi. İşbu hey'etin tevâlî edecek mesârif-i mübreme ve zarûriyyesine mukâbil Harbiye Nezâreti "Seferberlik Tahsîsâtı'ndan sekiz bin liranın i'tâsı husûsu da Nezâret-i müşârun-ileyhâya yazılmışdı. Mebâlig-i mezkûrun ahzı için Harbiye Nezâreti'nde icrâ edilen ta'kîbât-ı mütevâliyye semeredâr olmadığından keyfiyyet mukaddemâ makâm-ı celîl-i Nezâret-penâhîlerine arz olunmuştur. Mebâlig-i mezkûrun "Seferberlik Tahsîsâtı'ndan tesviyesi Meclis-i Hâss-ı Vükelâca taht-ı karâra alınarak Harbiye Nezâret-i celîlesine teblîğ edilmiş ise de ta'kîbât-ı mütevâliyye netîcesinde şifâhen alınan cevâba nazaran meblağ-ı mezkûrun tesviye edilemeyeceği anlaşılmıştır. Ehemmiyet ve nezâketi hasebiyle Anadolu'ya i'zâmı isti'câl buyurulan hey'etin mesârif-i mübreme ve zarûriyyesinin tesviye edilememesi ecânibe karşı da pek çirkin olduğundan bi'l-âhere müşkil bir hâl ve vaz'iyet karşısında bulunulmamak üzere ya Anadolu'ya gönderilen hey'etin vazîfesine nihâyet verilerek geri çağrılmalarının kararlaştırılarak taraf-ı âcizâneme teblîği veyâhûd hey'etin mesârif-i zarûriyyesine mukâbil tesviyesi Meclis-i Hâss-ı Vükelâ kararı iktizâsından bulunan sekiz bin liranın tesviyesi için Harbiye Nezâreti celîlesi nezdinde teşebbüsât-ı mü'essire icrâsına inâyet buyurulması arz olunur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 24 Şubat sene [1]335

Ahmed İzzet

Dâhiliye Nezâreti Aşâyir ve
Muhâcirin Müdîriyeti

BOA. HR. MÜ, 43/30

- 233 -

GERİ DÖNEN RUM VE ERMENİLERİN MALLARININ İADESİ

[Geri dönen Rum ve Ermenilere ait malların sahiplerine iadesinin geciktirilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Eskişehir Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

22 R. 1337 (25 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirin Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

İskân Şu'besi

Husûsî: 34627

Şifre

Eskişehir Mutasarrıflığı'na

Avdet eden Ermeni ve Rum ahâlîye â'id emvâlin i'âdesinde te'ahhurât vukû'a getirilerek ahâlî-i merkûmenin tevâlî-i sefâletlerine meydân bırakıldığı ve bu cümleden olmak üzere Bey, Virancık ve Alanca karyeleri Ermeni ahâlîsi Eskişehir'e geldikleri hâlde henüz köylerine sevk ve iskânları icrâ kılınmadığı ve muhâcirînden kısmen tahliye olunabilen hânelerde gayr-ı kâbil-i ta'mîr tahrîbât vücûda getirilmekte olduğu ve Artaki çiftliğindeki Ermenilerin de henüz mallarına sâhib olmayarak içindeki muhâcir tarafından serd edilen i'tirâzât-ı vâhiyyeye ibtinâ-i mu'âmele ile bu sûretle bunların da henüz açıkda ve hâl-i intizârda kalmalarına sebebiyet verildiği ve misâfirhânede bulundurulmuş Ermeni muhâcirlerinin ekmeklerini tahsîs ve ahzda birçok müşkilâta ma'rûz kaldıkları istihbâr olunuyor. Eşhâs-ı menkûleye â'id emvâlin derhâl i'âdesi teblîgât-ı mükerrere iktizâsından olmağla bu bâbda vukû'a getirilecek te'ahhurâtın müsebbiblerince mûcib-i mes'ûliyyet olacağı ve mübâdele; Yunanistan'a firâr eden eşhâsın emvâliyle kâbil-i icrâ olduğundan Artaki çiftliğine fuzûlî iddi'âda bulunan muhâcirin iddi'âsı mesmû' olamayıp her hâlde burasının da avdet eden çiftçilere i'âdesi lâzım geldiği ve ekmeklerinin ayrı ayrı tahakkuk ve i'tâ etdirilmekten ise muhâcirîn idârelerince her gün için lüzûmu olan ekmeğin bedeli mukâbilinde alınarak misâfirhânedeki ahâlîye tevzî'i selâmet-i mu'âmele i'tibârıyla daha muvâfık olacağı beyân olunur.

Fî [25] Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/226

- 234 -

*KARMA HEYETİN ERMENİ VE RUMLARIN DURUMLARINI
İNCELEMESİ*

[Ermeni ve Rumların hallerini incelemek üzere Konya'da bulunan Karma Heyetin işleri bitince Eskişehir, Bilecik ve İzmit taraflarına itmelerine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34699

Şifre

Konya Vilâyeti'ne

Ermeni ve Rumların ahvâl-i umûmiyye ve mu'âmelât-ı iskâniyyelerini tedkîk etmek üzere el-yevm Konya'da bulunan hey'et-i muhtelitenin oradaki meşgaleleri hitâm bulduğu takdîrde Eskişehir, Bilecik, İzmit cihetlerine azîmetleri lüzûmunun hey'et riyâsetine teblîği.

26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/262

- 235 -

ERMENİ YETİMLERİYLE İLGİLİ ŞİKÂyetLER HAKKINDA TAHKİKAT YAPILMASI

[Kayseri'de Ermeni yetimlerinin perişan halde oldukları, Müslüman aileler nezdinde bulunan çocukların henüz teslim edilmediği ve muhtaçların da sefil kaldığı haberinin alınması üzerine gerekli tahkikatın yapılması yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî 34700

Müsta'cel şifre

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Kayseri'deki Ermeni eytâmının pek perîşân bir hâlde bulunduğu ve mühtedî[lerin] serbest bırakılmadığı ve Müslümân â'ileler nezdindeki etfâlin henüz teslîm olunmadığı ve muhtâcînin [ihtiyâcları] te'mîn olunmayarak sefil kaldıkları ihbâr ve şikâyet olunuyor. Hey'et-i Muhtelite'nin karîben [oraya] vürûdu muhtemel

olduğundan mevzû'-ı bahs eytâm hakkında mesbûk teblîğât da'iresinde mu'âmele îfâsına dikkat ile sudâ' ve şikâyetle mahal bırakılmaması.

26 Kânûn-ı Sâni sene [1]335

Nâzır Vekîli

Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/261

- 236 -

MÜSLÜMAN MUHACİR VE MÜLTECİLERİN MAĞDUR EDİLMEMESİ

[Memleketlerine dönen gayr-ı Müslimlere emlak ve mallarının iade edilmesiyle Müslüman mülteci ve muhacirlerin sefalet ve mağduriyetlerine imkân verilmeyecek şekilde barındırılmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

İskân Şu'besi

Husûsî: 34[698]

Edirne	Vilâyeti'ne	Canik	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Eskişehir	"
Adana	"	İzmit	"
Ankara	"	Bolu	"
Aydın	"	Teke	"
Bitlis	"	Çatalca	"
Hüdâvendigâr	"	Karahisâr-ı Sâhib	"
Diyârbekir	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Sivas	"	Karesi	"
Trabzon	"	Kayseri	"
Kastamonu	"	Kütahya	"
Konya	"	Menteşe	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Niğde	"
Van	"		

Memleketlerine avdet etmekte olan gayr-ı Müslimlerin derhâl emvâl ve emlâkine sâhib olmaları ve te'mîn eylemeleri (?) ne derece mültezim ise açıkda kalan

Müslim mültecî ve muhâcirlerin sefâlet ve mağdûriyetlerine mahal verilmeyerek eldeki (?) ta'limâtname dâ'iresinde mahall-i münâsibeye tevzî' ve ibâtelere matlûbdur. Ba'zı mahallerde vukû' bulan iş'ârât [ve is]tîhbârâtdan anlaşıldığı üzere sâhibleri avdet etmeyen eşhâsa â'id mebânînin de derhâl tahliyesine teşebbüs ve tevessül edilmekde olması bir kısım me'mûrînin gayretkeşliğine ma'tûf ve binâberîn bu yüzden birçok muhâcirînin fuzûlî sefâlet [ve] mağdûriyetini müstelzim olmakla merdûd ve müsebbibleri için şiddetle mûcib-i mes'ûliyyetdir. Evvel ve âhir teblîğ edildiği ve 18 Kânûn-ı Evvel sene [1]334 târîhli ta'limâtname de tasrîh olunduğu üzere i'âde-i emvâlî sâhiblerinin avdet ve mürâca'atına ta'lîki ve hasbe'z-zarûr açıkda kalacak olan muhâcirîne de mümkünü'l-icrâ mu'âvenetin ifâsıyla mezkûr ta'limâtname mücebince mahall-i münâsibeye tevzî' ve iskânları ve içlerinden muhtâc-ı mu'âvenet bulunanlarına yevmiye veya mukâbili ekmek zahîre i'tâsı ile sefâletlerine mahal ve meydân bırakılmaması sûret-i kat'îyyede tekrâr teblîğ olunur.

Fî 26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli

Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/256

- 237 -

**YAPILAN MASRAFLARIN SEFERBERLİK TAHSİSATI'NDAN
KARŞILANMASI**

[Arap, Rum ve Ermenilerin masrafına karşılık Seferberlik Tahsisatı'ndan havale gönderildiği yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

23 R. 1337 (26 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdiriyyet-i Umûmiyyesi

Muhâsebe Şu'besi

Husûsî: 34663

Şifre

Konya Vilâyeti'ne

On yedi.

C. 16 Kânûn-ı Sânî sene [13]35. Arab, Rum, Ermeniler masrafına mukâbil seferberlik tahsîsâtından iki milyon gurusluk havâlenâme gönderilmiş ve sened-i mahsûsu için de Birinci Kolordu Ahz-ı Asker Riyâseti'nden Konya şu'besine telgrafla teblîğ edilmiştir.

Fî 26 Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır Vekîli

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/255**- 238 -****ERMENİLERİN TOPLUCA YER DEĞİŞTİRMELERİNE MEYDAN
VERİLMEMESİ**

[Yerli Ermenilerin topluca yer değiştirmelerine meydan verilmemesine, bir taraftan diğer bir tarafa gidip geleceklere de engel olunmamasına dair Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

28 R. 1337 (31 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî**Dâhiliye Nezâreti****Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti****(Şifre)**

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Üç -

Yerli Ermenilerin müctemi'an nakl-i mekân etmeleri dâhilî bir muhâceret mâhiyetinde olduğundan buna meydân verilmeyerek esbâ[bının] tahkîk ve inbâsı ve fakat bu vesîle ile hasbe'l-musâlâha bir taraftan diğer yere gidip geleceklerin serbestî-i seyr u seyâhatleri[ne] mümâna'at olunmaması.

Fî Kânûn-ı Sâni sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet**BOA. DH. ŞFR, nr. 95/277**

- 239 -**ARAP, RUM VE ERMENİ AİLELERİ İÇİN İKİNCİ DEFA PARA
İSTENİLMESİNİN SEBEBİ**

[Arap, Rum ve Ermeni ailelerinin masrafları için para gönderildiği halde tekrar para istenilme sebebinin bildirilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Canik Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

28 R. 1337 (31 Ocak 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Muhâsebe Şu'besi

Husûsî: 33950

(Şifre)

Canik Mutasarrıflığı'na

Mükerrer iki

Arab, Rum ve Ermeni â'ileleri mesârîfî için Kânûn-ı Evvel sene [1]334 zarfında beş yüz bin guruşluk havâlenâme irsâl kılındığı hâlde bu kerre de Harbiye Nezâret-i celîlesinden tekrâr on bin liralık havâlenâme taleb edilmekte olduğu anlaşılmıştır. Meblağ-ı mezkûrun ne gibi lüzûm üzerine istenildiğinin âcilen ve muvazzahan iş'ârı.

Fî Kânûn-ı Sânî sene [1]335

Nâzır

BOA. DH. ŞFR, nr. 95/32

- 240 -**KÖYLERİNDEN UZAKLAŞTIRILAN RUMLARIN GERİ DÖNMELERİNE
İZİN VERİLMESİ**

[Biga'ya bağlı köylerden daha önce göç ettirilmiş olan Rumların dönmelerine Müslüman muhacirler tarafından müsaade edilmediği haber alındığından gerekli tedbirlerin alınması yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

25 R. 1337 (1 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu'be: 3

(Şifre)

Kal'a-i Sultâniyye Mutasarrıflığı'na

Altı

Mukaddemâ köylerinden teb'îd edilmiş olan livânın Biga kazâsına mülhak Haruço (?) ve Musaca (?) köyleri Rum ahâlîsinin bu kerre Gönen'in Sarıköy nâhiyesi merkezinden karyelerine avdet etmişler ise de evvelce köylerinde yerleşdirilmiş olan Müslümân muhâcirler tarafından karyelerine girmelerine müsâ'ade edilmediği haber veriliyor. Böyle bir hâl vâki' ise tedâbîr-i mü'essire ve serî'a ittihâzıyla Rumların karyelerinde yerleşmeleri ve her nev' ta'arruzdan vikâyeleri esbâbının istikmâliyle inbâsı.

Fî 1 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/7

- 241 -

TEHİRÎ UYGUN OLMAYAN ERMENİLERİN SEVKLERİ

[Tehiri uygun olmayan Ermenilerin trenle memleketlerine kadar sevklerinin ve iaşelerinin teminine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mardin Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

29 R. 1337 (1 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyır ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 34814

(Şifre)

Mardin Mutasarrıflığı'na

Yirmi bir

C. 19 Kânûn-ı Sâni sene [1]335 Şifreye. Te'hîri câ'iz olmayan mezkûr Ermenilerin şimendüferle Arabköprüsü'ne kadar sevkleri lâzımdır. Oradan Urfa tarîkiyle memleketlerine kadar i'âşe ve sevklerinin te'mîni lüzûmu Urfa Mutasarrıflığı'na bâ-telgraf yazılmışdır.

1 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/1

- 242 -

*GERİ DÖNEN RUM VE ERMENİLERİN İAŞE, SEVK VE İSKÂN
DURUMLARINI İNCELEYECEK KOMİSYONUN MASRAFLARININ
KARŞILANMASI*

[Eski yerlerine dönmeleri kararlaştırılan Rum ve Ermenilerin iaşe, sevk ve iskânlarını mahallerinde tetkik etmek üzere oluşturulan komisyonun harcırah ve zaruri masraflarının Seferberlik Tahsisatı'ndan ödenmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Sadaret'e tezkire.]

Ca.1337 (Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdiriyyet-i Umûmiyyesi
Umûmî: 35720
Husûsî: 248

Müsta'celdir

Huzur-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Me'vâ-yı aslîlerine i'âdelerine başlanılan Rum ve Ermenilerin gerek esbâb-ı vesâ'it-i i'âşe-i nakliyyenin fîkdânı gerek hâlen sâkin bulundukları havâlîde kışın şiddetle icrâ-yı ahkâm eylemesi yollarda ve köylerinde fevka'l-âde ma'rûz-ı müşkilât olmalarını intâc etmekle ahâlî-i merkûmenin esbâb-ı sevk ve i'âşe ve iskânlarına müte'allik mu'âmelâtı tedkîk etmek üzere hey'et-i i'tilâfiyye mümessilleriyle patrikhâne erkânından mürekkeb olmak üzere bir muhtelit komisyon teşkîl ederek bu bâbda ittihâz olunan mukarrerât netîcesinde yalnız istasyon ve iskelelerde hâl-i intizârda bulunan ahâlînin sevkleriyle hâlen bulundukları mahallerde iş ve güçleriyle meşgûl olan ahâlînin sevk ve i'âdelerinin ilkbahara ta'lîkini gerek sevk olunacakların gerek bulundukları mahallerde ilkbahara kadar kalacak ahâlî-i merkûmenin esbâb-ı

i'âşe ve sevklerinin mahallerinde tedkîkî zımnında patrikhâne mümessilleri de dâhil olmak üzere bir komisyon teşkîl ve Anadolu'ya i'zâmı tekarrur etmiş ve iş bu komisyonun iştigâl edeceği vazîfenin mâhiyetine nazaran hey'et erkânının harc-ı râh ve masarîf-i zarûriyyelerinin seferberlik tahsîsâtından tesviyesi Meclis-i Vükelâca bi't-takarrur keyyfiyet Harbiye Nezâreti celilesine de iş'âr buyurulmuş idi.

Halen Anadolu'da îfâ-yı vazîfe etmekde bulunan komisyon hey'et ve erkânının masârif-i vakı'a ve zarûriyyelerine mukâbil olmak üzere Nezâret-i Müşarun-ileyhâdan talep olunan sekiz bin liranın iki aydan beri mütemâdiyen sebkeden ta'kîbâta rağmen ahzına muvaffakiyet elvermemiş ve sûret-i husûsiyyede alınan mâ'lûmâta nazaran Nezâret-i müşarûn-ileyhânın işbu meblağın adem-i te'diyesini iltizâm eylediği anlaşılmakta bulunmuştur. Hâlbuki işbu hey'etin teşkîl ve sevki Hükûmet-i seniyyenin menâfi'ine hâdim olduktan başka i'tilâf erkânı nezdinde de ehemmiyet-i mahsûsayı hâ'iz olup hey'et â'zâsı meyânında Patrikhâne mümessillerinden râhiblerde mevcûd olduğundan istihkâklarının te'hîr-i tesviyesi maslahaten kâbil-i tecvîz olamayacağı derkârdır. Binâ'enaleyh meblâğ-ı mezbûrun sene-i mâliyenin hitâmından mukaddem âcilen i'tâsının Nezâret-i müşarun-ileyhâya iş'ârına musâ'ade-i celîle-i cenâb-ı Sadâret penâhîlerinin şâyân buyurulması ve netîcesinin irâde ve iş'ârı bâbında ve herhâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî Şubat sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. SYS, Kr. 53/2

- 243 -

*İSLAM AİLELERİ YANINDA BULUNAN ERMENİ ÇOCUKLARININ
ERMENİLERDEN OLUŞAN KOMİSYONA TESLİMİ*

[İslam aileleri yanında bulunduğu bildirilen Ermeni kız ve çocuklarının Ermenilerden oluşturulmuş olan komisyona teslim edilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

4 Ca. 1337 (5 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Umûmî
Husûsî
Şu'be: 2

(Şifre)
Müsta'celdir

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Beş.

C.25 Kânûn-ı Sâni sene [13]35. İslâm â'ileleri nezdinde bulunduğu bildirilen Ermeni kız ve çocuklarının da der[hal] bulundukları yerlerden aldırılarak Ermenilerden teşkîl edilmiş olan komisyona teslîmleri ve i'âşelerinin te'mîni.

Fî 5 Şubat sene [13]35

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/76

- 244 -

**YALOVA VE LÂLEDERE'YE GERİ DÖNEN ERMENİLERİN EMLÂK VE
 ARAZİLERİNİN İADESİ**

[Yalova ve Lâledere'ye geri dönen Ermenilere ait emlâk ve arazilerin sahiplerine teslim ettirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden İzmit Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

7 Ca. 1337 (8 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
İskân Şu'besi
Husûsî: 35059

(Şifre)

İzmit Mutasarrıflığı'na

Yalova ve Lâledere'ye avdet eden Ermenilere emlâk ve arâzîleri teslîm olunmadığı ihbâr ve şikâyet olunuyor. Serî'an tahkîkât icrâsıyla emvâl-i mezkûrenin avdet eden sâhiblerine derhâl teslîm etdirilmesi ve kat'iiyen mûcib-i şikâyet bir hâle meydân bırakılmaması ehemmiyetle tebliğ olunur.

Fî 8 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, 96/117

- 245 -

RAHİP SİMPAT EFENDİ'NİN MASRAFLARININ KARŞILANMASI

[Ermenilerin durumunu tetkik için Konya'da bulunan Hey'et-i Mahsusa Azası Rahip Simpat Efendi'nin masraflarının Seferberlik Tahsisatı'ndan karşılanmasına ve Eskişehir'e hareket tarihinin bildirilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

8 Ca. 1337 (9 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Husûsî: 35120

Şifre

Konya Vilâyeti'ne

Yirmi yedi

Ermeni ahvâlini tedkîke me'mûren Konya'da bulunan Hey'et-i Mahsûsa A'zâsından Rahib Simpat Efendi'nin Eskişehir'e avdetiyle Bilecik'den oraya vürûd edecek Hey'et'e mülâkî olması tebliğ edildiğinden mûmâ-ileyhin oradaki masârif-i zarûriyyesiyle Eskişehir'e avdeti masrafı olarak Seferberlik Tahsîsâtı'ndan seksen liranın avans sûretiyle i'tâsıyla târîh-i hareketinin inbâsı.

Fî 9 Şubat [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/127

- 246 -

**YERLERİ DEĞİŞTİRİLEN ERMENİ VE RUMLARA AİT
MALLARIN İADESİ**

[Yerleri değiştirilen Rum ve Ermenilere ait terk edilmiş malların iadesiye verilecek tazminat ve diğer konularda hazırlanmakta olan kararnamenin uygulanması sırasında daha çok güçlüklerle karşılaşılması için bu gibi malların çeşitli yollarla elden ele geçmesine ve herhangi bir karışıklığa fırsat verilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

14 Ca. 1337 (15 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî**Dâhiliye Nezâreti****Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi****İskân Şu'besi****Husûsî: 35325****Şifre**

Edirne	Vilâyeti'ne	Eskişehir	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Urfa	"
Adana	"	İçel	"
Ankara	"	İzmit	"
Aydın	"	Bolu	"
Bitlis	"	Teke	"
Hüdâvendigâr	"	Canik	Mutasarrıflığı'na
Diyârbekir	"	Çatalca	"
Sivas	Vilâyeti'ne	Karahisâr-ı Sâhib	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	"	Karesi	"
Konya	"	Kayseri	"
Ma'mûretü'l-azîz	"	Kütahya	"
Van	"	Mar'aş	Mutasarrıflığı'na
		Menteşe	"
		Niğde	"

Umûm 78

Tebdîl-i mahall etdirilen Rum ve Ermenilere â'id emvâl-i metrûkenin sûret-i [istirdâd] ve i'âdesini ve verilecek tazmînât ve husûsât-ı sâ'ire hakkında der-dest-i [vaz'] karârnamenin hîn-i tatbîkinde daha ziyâde müşkilâta ma'rûz kalınmamak üzere gerek Hükûmet gerek efrâd tarafından mübâyâ'a ve suver-i sâ'ire ile elde edilip el-yevm mevcûd bulunan emvâl-i metrûkenin bey' ve terhîn vesâ'ire gibi ukûdât ve

mu‘âmelât ile elden ele geçmesine kat‘iyyen meydân verilmemesi lüzûmunun îcâb edenlere teblîği ve bu bâbda tedâbîr-i serî‘a ve mü‘essire ittihâzıyla hilâfında harekete meydân bırakılmaması ehemmiyetle beyân olunur.

Fî 15 Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/195

- 247 -

*TEHCİR SIRASINDA ERMENİLERE FENALIKTA
BULUNANLAR HAKKINDA TAHKİKAT*

[Tehcir sırasında Ermenilere fenalıkta bulunduğu bildirilen iki Ermeni hakkında tahkikat yapılması ve yapılan tahkikatın neticesinin bildirilmesi yolunda Dahiliye Nezâreti'nden Kayseri Mutasarrıflığı'na şifre telgraf.]

16 Ca. 1337 (17 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şu‘be: 2

(Şifre)

Kayseri Mutasarrıflığı'na

Dokuz

C. 9 Şubat sene [13]35. Tehcîr sırasında Ermenilere fenâlıkda bulunduğu bildirilen Bedosyan Gülbank (?) ile Nusrik Sedenkyan (?) haklarındaki tahkîkât netîcesinden muvazzahan ma‘lûmât i‘tâsı

Fî 17 Şubat sene [13]35

Nâzır Vekîli [Nâmına]
Müsteşar

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/214

- 248 -

*KESKİN KAZASI KAYMAKAMI TALAT BEY'İN ERMENİLERİ
ÖLDÜRDÜĞÜ İDDİASININ ARAŞTIRILMASI*

[Keskin Kazası Kaymakamı Talat Bey'in tehcir esnasında Ermenileri öldürttüğü ihbar edildiğinden konu hakkında bilgi almak üzere Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

17 Ca. 1337 (18 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İdâre-i Umûmiyye-i Dâhiliyye Müdîriyyeti
Umûmî: 16[83]

Müsta'celdir

Ankara Vilâyeti'ne

Otuz

Keskin kazâsı Ermenilerinin tehcîri sırasında Kâ'im-i makâm-ı Kazâ Tal'at Bey'in bunları Savulya'nın büyük hânına doldurarak bir müddet işkence etdikden sonra bir sâ'at mesâfede ve Cin Ali karyesi kurbunda Gölge Burun ve Kavrakalı karyesi hudûdunda Deve Bağrıdan mevki'inde balta, kazma, pala ve bıçak misüllü âletlerle öldürdüğü ihbâr edildiğinden mes'ele hakkında serî'an ma'lûmât i'tâ ve mütâla'âtınızın inbâsı.

Fî 18 Şubat sene [1]335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/220

- 249 -

*RESMÎ DAİRELERE GEÇİCİ OLARAK NAKLEDİLEN EŞYALARIN
SAHİPLERİNE VERİLMESİ*

[Emval-i metruke depolarından resmî dairelere geçici olarak nakledilen eşyanın sahiplerine iade edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara gönderilen şifre telgraf.]

18 Ca. 1337 (19 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâretî
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesî
Husûsî: 35424
Umûmî:

Şifre

Edirne	Vilâyeti'ne	Eskişehir	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Urfa	"
Adana	"	İçel	"
Ankara	"	İzmit	"
Aydın	"	Bolu	"
Bitlis	"	Teke	"
Hüdâvendigâr	"	Canik	"
Diyârbekir	"	Çatalca	"
Sivas	"	Karahisâr-ı Sahib	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	"	Karesi	"
Konya	"	Kayseri	"
Ma'muretü'a-azîz	"	Kütahya	"
Van	"	Mar'aş	"
		Menteşe	"
		Niğde	"

Seksen altı.

Ba'zı mahallerde emvâl-i metrûke depolarından devâ'ir-i resmiyyeye muvakkaten nakl edilmiş olan [metrûkât] vesâ'irenin avdet eden sâhiblerine teslim edilmeyerek ist'imâl edildiği icrâ edilen [tahkîkât] ve vâki' olan ihbârâtın anlaşılmalıdır. Emvâl-i metrûkenin sâhiblerine i'âdesiyle mağdûriyet ve sefâletlerine çalışılması Hükûmetçe son derece mültezim bulunduğu hâlde bilâ-bedel alınıp el-yevm devâ'ir-i resmiyyede bulunan bu kabîl eşyânın sâhiblerine te'hîr-i teslimi Hükûmet-i seniyyenin icrâ'ât-ı vâk'adaki hüsn-i niyyeti hakkında teb'a ve ecânib nazarında tevîd-i şübhe edeceğinden devâ'ir-i resmiyyede olup da henüz sâhiblerine i'âde edilmemiş olan bu gibi emvâl-i menkûlenin bilâ-ifâte-i vakt sâhib-i meşrû'larına i'âdesi lüzûmunun alâkadârına teblîği ve bunlardan ashâbı henüz avdet etmeyenlerin sâhiblerinin vürûduna intizâren te'mîn-i hüsn-i muhâfazaları esbâbının istikmâlini kat'iiyen matlûbdur.

Fî 19 Şubât sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Vekîlî

Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/230

- 250 -

**GAYR-I MÜSLİM ÇOCUKLARIN AKRABALARINA VEYA
CEMAATLERİNE TESLİMİ**

[Akrabalarına veya cemaatlerine teslim edilmekte olan gayr-i Müslim çocuklardan başka Müslüman yetim çocukları da gayr-i Müslim zannedilerek Hristiyanların eline geçmesine meydan verilmemesine dair Dahiliye Nezâreti'nden bazı vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

19 Ca. 1337 (20 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

İskân Şu'besi

Husûsî: 35502

"Şifre"

Edirne	Vilâyeti'ne	Eskişehir	Mutasarrıflığı'na
Erzurum	"	Urfa	"
Adana	"	İçel	"
Ankara	"	İzmit	"
Aydın	"	Bolu	"
Bitlis	"	Teke	"
Hüdâvendigâr	"	Canik	"
Diyârbekir	"	Çatalca	"
Sivas	"	Karahisâr-ı Sahib	"
Trabzon	"	Kal'a-i Sultâniyye	"
Kastamonu	Vilâyeti'ne	Karesi	Mutasarrıflığı'na
Konya	"	Kayseri	"
Ma'muretü'a-azîz	"	Kütahya	"
Van	"	Mar'aş	"
		Menteşe	"
		Niğde	"

Umûm doksan

Şu sırada İslâm â'ileleriyle mü'essesât-ı resmiyye ve husûsiyyeden alınarak akrabâlarına veyâ â'id oldukları cemâ'atlere teslim edilmekte olan etfâl-i gayr-i Müslimeden mâ'adâ etfâl-i yetîme-i İslâmiyye'den ba'zılarının gayr-i Müslim [zannıyla] taleb edilmekte olduğu ihbârât ve şikâyât-ı vâkı'adan anlaşılıyor. Gerçi mebhûsü'l-anh etfâl-i Hristiyâniyye ile İslâmlar nezdindeki gayr-i Müslim kız ve kadınların evvel ve âhir sebk eden tebliğât mücebince hürriyyet-i dîniyyelerini izhârda serbestîleri Hükûmetçe son derece müstelzim ve binâ'en-aleyh bunlardan küçük

çocukların bilâ-kayd u şart ve diğerlerinin dahi kendi rızâ ve muvâfakatlarıyla velîlerine veyâhûd mensûb oldukları cemâ'atler rü'esâ-yı rûhâniyyesine teslîmleri muktezî ise de (?) bu meyânda an-aslin İslâm olan ba'zı yerli ve mültecî ve muhâcir çocuklarının da anâsır-ı Hıristiyâniyye yedine geçmesine hiç bir sûretle muvâfakat câ'iz olmadığından ahvâl-i mümâsilede pek ziyâde tedkîk ve ta'mîk-i mes'ele edilerek bu gibi gayr-i kâbil-i telâfî mehâzîre meydân bırakılmamasının alâkadârâna ehemmiyetle teblîği matlûbdur.

Fî (20) Şubat sene [1]335

Nâzır Vekîli
Ahmed İzzet

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/248

- 251 -

GERİ DÖNEN ERMENİLERİN İAŞESİ

[Geri dönen Ermenilerin en fazla 20 gün kadar iaşelerinin temin edilebileceğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

22 Ca. 1337 (23 Şubat 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn
Müdiriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi: Muhâsebe
Husûsî: 35552

Şifre

Ankara Vilâyeti'ne

Otuz yedi. C. 9 Şubat sene [13]35. Avdet eden Ermenilerin 1 Kânûn-ı Sânî şifre ile teblîğ olunduğu vechle a'zamî yirmi gün kadar i'âşelerinin te'mîni ve ondan sonra i'âşelerinin devâm-ı te'diyyesine tahsîsât müsâ'id olmadığı beyân olunur.

Fî 23 Şubat sene [13]35

Nâzır Vekîli Nâmına
Müsteşâr

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/279

- 252 -

**MÜSLÜMAN ETTİRİLMİŞ İKİ ERMENİ ÇOCUĞUNUN GERİ
VERİLMESİ**

[Ankara'da Müslüman ettirilmiş olan iki Katolik Ermeni çocuğunun serbest bırakılarak Ermeni Murahhasalığı'na verilmesi, burası kabul etmediği takdirde annelerine teslim edilmek üzere İstanbul'a gönderilmeleri ve bu konuda İngiliz askeri memurlarına da bilgi verilmesi hususunda Dahiliye Nezâreti'nden Ankara Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

24 Ca. 1337 (25 Şubat 1919)

**Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
İdâre-i Umûmiyye-i
Dâhiliyye Müdiriyyeti**

"Müsta'celdir"

Ankara Vilâyeti'ne

Kırk

Ankara'da ihtidâ etdirilmiş ve Mekteb-i Sanâyi'e konulmuş biri on dört yaşında ve Onnik nâmında, diğeri on iki yaşında ve Tatyos Kazyan isminde (?) iki Ermeni Katolik çocuğunun hemân serbest bırakılarak keyfiyetden bu iş için rapor tanzîmine me'mûr edilen İngiliz me'mûrîn-i askerîsine ma'lûmât i'tâ[sı] İngiltere Fevka'l-âde Komiserliği'nden talep ve ricâ edilmiş olduğundan mezkûr çocukların orada Ermeni Murahhasalığı'na tevdi'i ve Murahhasalıkça kabûl olunmadıkları takdirde burada bulunan vâlidesine berây-ı teslim Der-sa'âdet'e i'zâmları ve mezkûr İngiliz me'mûr-ı askerîsine ma'lûmât verilmesi (?) Hâriciye Nezâreti'nin iş'ârı üzerine tavsiye olunur.

25/2/335

Dâhiliye Nâzır Vekîli
Ahmed

BOA. DH. ŞFR, nr. 96/303

- 253 -

**TEHCİR MESELESİNDEN DOLAYI HALEP'E SEVKEDİLEN TUTUKLU
MEMURLARIN ANTEP'E İADELERİ TALEBİ**

[Ceneral Mak Ando'nun tehcir meselesinde rolleri olduğu gerekçesiyle tevkif edilip Halep'e sevk edilen bazı memurların, Ayıntap'ta teşkil edilen Divan-ı Harp'te yargılanmaları için, geri iadeleri isteğinin uygun olmadığına dair Hariciye Nezâreti'nden Dahiliye Nezâreti'ne tezkire.]

15 C. 1337 (18 Mart 1919)

Bâb-ı Alî
Hâriciye Nezâreti
Kalem-i Mahsûs

Dâhiliye Nezâret-i celîlesine

Ayıntab'a gelen Ceneral Mak Ando tarafından tehcîr mesâ'ilinden alakadâr oldukları beyânıyla tevkîf ve Haleb'e sevk edilen ba'zı me'mûrînin Ayıntab'da teşkîl kılınan Divân-ı Harb'de icrâ-yı muhâkemeleri zımnında i'âdeleri esbâbının istikmâli ifâdesini hâvî olarak Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti ifâdesiyle mevrûd 12 Mart sene [1]335 târîh ve 379 numrolu tezkire-i aliyyeleri cevâbıdır. Vaz'îyyet-i hâzıra i'tibârıyla eşhâs-ı mezbûrenin taleb-i i'âdeleri muvâfık olamayacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Bâb-ı Alî
Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti
Şube: 6
Husûsî: 379

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Alîsine

Ma'rûz-ı çâker-i kemineleridir

Haleb'den Ayıntab'a gelen Ceneral Mak Ando'nun(?) me'mûrîn-i mahalliyyeden Muhasebeci Nesim ve Defter-i Hâkânî me'mûru Eyüb Sabrî ve Evkâf me'mûru Hakkı beyler ile ahâlîden Taşçızâde Abdullah ve Hüseyin Cemîl ve Urfa'dan oraya gelmiş olan Dişikırık oğlu Hulûsî'yi kolleje celb ederek tehcîr mesâ'ilinde alâkadâr oldukları beyânıyla Haleb'e sevk ettiği Ayıntab Mutasarrıflığı'ndan bildirilmiştir. Esnâ-yı tehcîrde orada bulunarak Emvâl-i Metrûke Komisyonu'na me'mûr edildikleri Mutasarrıflığın cümle-i iş'ârından olan me'mûrîn-i mûmâileyhimin hudûd ve selâhiyetleri Ayıntab kazâsıyla Adana vilayeti ve Urfa, İçel livâlarını şâmil olmak üzere Ayıntab'da teşkîl kılınan Dîvân-ı Harb-i Örfî tarafından muhâkemelerinin icrâsı tabî'î olduğundan kuvâ-yı i'tilâfiyye kumandanları nezdinde teşebbüsât-ı münâsibe ve serî'a ifâsıyla berâ-yı muhâkeme i'âdeleri esbâbının istikmâl buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Cemaziye'l-âhir 1337 ve
Fî 12 Mart 1335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşar

BOA. HR. HU, Kr. 43/61

- 254 -

ERMENİ VE RUM MÜLTECİLERE YAPILAN YARDIMLAR

[İngiltere Fevkalâde Komiserliği'nin Ankara ile Edirne'den dönen Rum ve Ermeni mültecilerine gerektiği şekilde yardım edilmediği iddiası üzerine, mahallerine iade edilen gayr-i Müslimlere şimdiye kadar yapılan yardımlar hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

17 C. 1337 (20 Mart 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i
Umûmiyyesi Şu'besi: İskân
Umûmî: 36248
Husûsî: 441

"Mühim ve müsta'celdir"

Hülâsa:
*Mahallerine i'âde edilen
ahâlî-i gayr-i Müslimeye
şimdiye kadar icrâ edilen
mu'âvenet hakkında
izâhâtı hâvi.*

Hâriciye Nezâret-i Celflesi Huzûr-ı Sâmişine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir,

İngiltere Fevka'l-âde Komiserliği'nden mu'tî takrîrde Ankara ile Edirne'den avdet eden Rum ve Ermeni mültecîlerine lâıyk olduğu vech ile mu'âvenet edilmemekde ve bu kabîl eşhâsın Hükûmetçe i'âşe ve ilbâsı lâzım gelmekde olduğundan ve sâ'ireden bahsle bu bâbda şimdiye kadar ne gibi teşebbüsât îfâ ve ne gibi evâmîr i'tâ edildiğinden kendisinin resmen haberdâr edilmesi ve mes'elenin ehemmiyeti tereddüd ve te'ahhurâta gayr-ı müsâ'id bir mâhiyetde olduğü bildirildiği beyânıyla îcâb-ı hâlin sür'at-i icrâ ve netîcesinin inbâsına dâ'ir şeref-vârid olan 13 Mart sene [1]335 târîh ve 14386/258 numrolu tezkire-i fehîmâneleri cevâbıdır. Esbâb-ı askeriyye ve siyâsiyyeye binâ'en evvelce mahall-i âhara nakl ve sevk edilmiş olan ahâlî-i gayr-i Müslimeden son üç buçuk mâh zarfında vesâ'it-i nakliyyenin şiddet-i buhrânına ve esbâb-ı fevka'l-âde-i ma'lûme ve muhtelifenin hükm-fermâ olmasına rağmen a'zamî mesâ'î sarfıyla iki yüz otuz iki bin altı yüz yetmiş dokuz nüfûs mahallerine i'âde ve evleri yanmak ve yıkılmak gibi esbâb dolayısıyla hâneleri mevcûd olmayanlar müstesnâ olmak üzere cümlesinin tamâmen emvâl-i gayr-i menkûleleri teslîm ve i'âde edilmiş ve bu husûs son zamânda

Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesince terfîk edilen bir me'mûrla berâber Paşalimanı, Marmara Adası, Erdek ve Bandırma gibi mahallere azîmet edüp tedkîkâtta bulunan Yüzbaşı Mr. "Lefter Redmer" in müşâhedâtıyla da sâbit bulunmuşdur. Mâ-hâzâ son vukû'ât ve mu'âmelâtın hülâsasını mübeyyin olmak ve ma'lûmât istihsâl edilmek üzere bir cedvel de rabten takdîm kılınmıştır. Mevzû'-ı bahs gayr-i Müslim mültecîlerin i'âşe ve ilbâsı zımında vukû' bulan teklîf ve talebe gelince: Vilâyât-ı müstevliyyeden dâhil-i memâlik-i Osmâniyye'ye ilticâ eden bir milyona karîb Müslim mültecîlerden ahîren i'âde olunanların memleketlerine vusûllerinden i'tibâren mültecîlik sıfatları mürtefi' olduğu ve zâten istitâ'ât-ı mâliyye-i devlet de gayr-i müsâ'id bulunduğu cihetle bunların iskân ve i'âşesi için muhâcirîn tahsîsâtından yapılan mu'âvenetin kat'ıyla memâlik-i Osmâniyye'nin her noktasında bulunan ve ez-her cihet nazar-ı dikkat ve merhameti celb eden diğer muhtâcîn gibi çalışmağa ve yaşamağa sevk edilmektedirler. Hâl bu merkezde iken gayr-i Müslim mültecîlere dûçâr oldukları zarûret nazar-ı dikkate alınarak istisnâ'î bir mu'âmele tatbîk edilmektedir. Şöyle ki: Hülâsa-i vukû'âtı mübeyyin cedvel münderecâtından da kısmen anlaşılacağı üzere mahallerine i'âde olunan Rum ve Ermeni mültecîlerine imkânın müsâ'adesi nisbetinde meccânen yemeklik ve i'âşe fi'âtıyla tohumluk zahîre verilmekle berâber ba'zan yatak ve yorgan gibi levâzım-ı beytiyye de i'tâ ve bunlara tercîhen ve ta'vîzen âlât ve edevât-ı zirâ'iyye ve tohumluk verilmesi husûsunun da nazar-ı dikkate alınması zımında Zirâ'at Nezâret-i celîlesinin mükerreren ve resmen nazar-ı dikkati dahi celb edilmekle berâber bir iş bulmalarını te'mînen ânîfü'l-arz eşhâsa memleketlerine avdetleri târîhinden i'tibâren yirmi otuz gün kadar yevmiye veyâ mukâbilinde i'âşe fi'âtıyla ekmek ve hubûbât-ı sâ'ire i'tâsı evvel ve âhir ta'mîmen her tarafa bildirilmiştir. Mâ-hâzâ Ankara ve Edirne'ye avdet eden Rum ve Ermeni mültecîleri hakkında ayrıca teklîfât ve mutâlebâtta bulunulmasına ve bunlara mu'âvenet edilmemekde olduğu dahi der-miyân edilmesine nazaran bu iki vilâyete yeniden teblîğât-ı lâzıme icrâ kılınmış ve alınacak cevâbın başkaca Nezâret-i celîlelerine arz ve iş'ârı mukarrer bulunmuşdur. İngiltere Fevka'l-âde Komiserliği'nin mutâlebât-ı vâkı'ası avdet eden ve edecek olan bu kabîl mültecîlerin sûret-i umûmiyyede Hükûmetçe i'âşe ve ilbâsı noktasına ma'tûf bulunuyorsa asgarî olarak ber-vech-i âtî mesârifin ihtiyârı kesb-i zarûret edecektir ki buna da devletin kuvve-i mâliyyesinin gayr-i müsâ'id olduğu âzâde-i arz ve izâhdır. Şöyle ki:

Üç buçuk mâh zarfında i'âde edilen iki yüz otuz iki bin altı yüz yetmiş dokuz nüfûsun yarısı muhtâc olduğu ve günde beher nüfûsa on guruş i'âşe bedeli tahsîs olduğu takdîrde ayda üç yüz kırk sekiz bin ve senede dört milyon yüz yetmiş altı bin lira i'âşe masrafı ve ilbâsı için yine nüfûs-ı mevcûdenin yarısı muhtâc olduğu ve beher nüfûsa bir def'aya mahsûs olmak üzere pek asgarî olarak on beş lira ilbâs masrafı ihtiyâr olduğu takdîrde bir milyon yedi yüz kırk beş bin lira masraf-ı ihtiyârî zarûrîdir ki cem'an beş milyon dokuz yüz yirmi bir bin lira eder. Üç buçuk ay zarfında iki yüz otuz iki bini mütecâviz nüfûs i'âde edildiği ve altı ay zarfında daha bu

kadar nüfusun i'âdesi ve bunun da kezâ nısfının muhtâc olması nazar-ı dikkate alındığı takdîrde daha bir misli masrafın ilâvesiyle yekûn-ı umûmî Hükûmet mü'essesâtında i'âşe edilmekde olan gayr-i Müslim etfâl müstesnâ olmak üzere on bir milyon sekiz yüz kırk iki bin liraya bâliğ olur. Şu hâlde İngiliz Fevka'l-âde Komiserliği'nce vâki' olan mutâlebât umûm gayr-i Müslim mültecîlerin ilbâs ve i'âşesine râci' olduğu takdîrde hesâbât-ı mebsûta-i mütehammine esnâ-yı müzâkerede nazar-ı dikkate alınmak üzere ihtiyâten huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı fehîmânelerine arz ve iblâğ olunmuştur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 17 Cemâziye'l-âhir sene 1337
ve Fî 19 Mart sene 1335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına
Müsteşâr

1- Kırkkilise dâhilinde İnceköy'deki Rum kilisesiyle mektepleri âid olduğu cemâ'ate teslîm edilmiştir.

2- Mersin'de kâ'in Ermeni kilisesi ile akârâtı ve dâhil-i livâda bulunan diğer emvâl Adana'dan avdet eden Mersin Ermeni râhibi ile Ermeni mu'teberânından on zâta teslîm edilmiştir.

3- Ankara şehri hâricinde kâ'in "Kırmızı Manastır" nâmıyla ma'rûf ve Ermenilere â'id ma'bed Zirâ'at Müfrezesi'nin elinden alınarak Ermeni cemâ'atine i'âde edildiği gibi kilise derûnundaki eşyanın da taharrî ve i'âdesine teşebbüs edilmiştir.

5-Merkez-i vilâyetçe emvâl-i metrûkeden ba'zı devâ'ir-i resmiyyeye muvakkaten alınmış olan mefrûşât vesâ'ire kâmilten avdet eden sâhiblerine teslîm edilerek i'âde edilmemiş eşyâ kalmadığı Ankara Vilâyeti'nden bildirilmiştir.

6- Aydın vilâyeti dâhilinde Menemen'de evvelce işgâl edilen bir Rum mektebi tahliye ve teslîm edilmiştir.

7- Urla Kâ'im-i makâmlığı'nın mürâca'âtı üzerine avdet edenlere tevzî' edilmek üzere mezkûr kazâyı i'âşe anbarından iki bin kilo tohumluk zahîre verilmiştir.

8- Aydın sancâğının Soma kazâsında seferberlik ibtidâsında işgâl ve menzil hastahânesi ittihâz olunan iki Rum mektebi tahliye ve teslîm edilmiştir.

9- Mudanya'nın Misebolu ve Burgaz karyelerinde bulunan kilise ve me'âbid ile akârâtı mazbata mukâbilinde rü'esâ-yı rûhâniyyeye teslîm edilmiştir.

10- Mudanya'nın Sığı karyesinde bulunan iki kilise ve bir cesîm mekteb ile kilise akârâtından bulunan hâneler ve otel, gazino, yağ-hâne vesâ'ire dahi mazbata mukâbilinde rü'esâ-yı rûhâniyyeye teslîm edilmiştir.

11- Mudanya'nın Arnavud karyesinde bulunan Rum kilisesi ile Metropolitdhâne akârâtından bağçeli gazino ve ayazma dahi hâl-i hâzırlarını mübeyyin mazbata mukâbilinde rü'esâ-yı rûhâniyyeye teslîm edilmiştir.

12- Trabzon'da kâ'in Ermeni kilise ve mektebiyle bunlara â'id müştemilât tahliye edildiği gibi cihet-i askeriyeye hastahâne ittihâz olunan Rum mektepleri boşaltılarak Metropolitdhâne'ye verilmiştir.

13- Trabzon mülhakâtında bulunan gayr-i Müslimlere â'id me'âbid ve mekâtible bunların müştemilât ve akârâtı kâmilten tahliye olunarak â'id olduğu cemâ'atlere teslîm edilmiştir.

14- Kastamonu vilâyetinin Cide kazâsına avdet eden Rumların hâneleriyle vakfa â'id binâların tamâmen tahliye ve kendilerine teslîm edildiği vilâyetden bildirilmiştir.

15- Arab, Rum ve Ermeni â'ilelerinin mesârifi için Konya'ya iki milyon gurusluk havâlenâme gönderilmiştir.

16- Van'a avdet edenlerin bir kısmı emrâz-ı sâriyye ve âdiyyeden musâb oldukları cihetle bunların tedâvîsi için cihet-i askeriyeye â'id iki yüz yataklık hastahâne eşyâsı vilâyet emrine terk edilmiştir.

17- Yalova'ya avdet eden 317 nüfûs Ermeniye tohumluk olarak "3580" kilo buğday ve "1530" kilo arpa ile yemeklik olarak i'âşe fî'âtı üzerinden "1104" kilo buğday tevzî' edilmiş ve evvelce cihet-i askeriyeye tarafından emvâl-i metrûkeden alınıp bu kerre hükûmet-i mahalliyyeye devr ve teslîm edilen "70" yatak ve yorgan takımı Ermeni muhtâcînine tevzî' edilmiştir.

18- Yalova kazâsında bulunan umûm Ermeniler nâmına Ohannes vesâ'ire imzâsıyla Nezâret'e keşide edilen 29 Kânûn-ı Sânî sene [1]335 târîhli telgrafnâmede esnâ-yı sevklerinde ve mahallerine vürûd etdikden sonra iskân ve terfîhleri husûsunda me'mûrîn-i Osmâniyye tarafından gösterilen gayret ve mu'âvenetden dolayı beyân-ı teşekkür edilmektedir.

19- Teke kazâsına avdet eden Rumlar i'âde edildiklerinden hükûmet-i hâzıraya teşekkür edilmektedir.

20- Bandırma'da kâ'in olup mukaddemâ cihet-i askeriyeye dîvân-ı harb tevkihfânesi ittihâz olunan kilise bâ-tahliye icâb edenlere teslîm edilmiştir.

21- Bandırma'da askerî hastahânesi ittihâz edilmiş olan Rum mektebi tahliye edilerek mezkûr cemâ'ate teslîm edilmiştir.

22- Ankara vilâyetinde İslâm â'ileleri nezdinde bulunan tek tük Ermeni eytâmının haber alındıkça velîlerine ve cemâ'at rü'esâsına teslîm edildiği gibi yalnız istihbâra ta'lîk edilmeyerek bu kabîl etfâlin on beş güne hükûmet-i mahalliyyeye teslîmi ve aksi hâlin evâmîr-i hükûmete muhâlefet sûretinde telakkî edileceğinin i'lâmı

tensîb ve mülhakâta da o yolda teblîğât îfâ kılındığı Ankara Vilâyeti'nden bildirilmiştir.

23- Sivas'da bulunan Ermeni çocuklarından akraba ve velîsi olanlar kendilerine ve cemâ'at tarafından talep edilen mikdâr cemâ'ate teslîm olunarak bâkîsi müessesât-ı resmiyyede i'âşe edilmekde ve bir takımı da kimseleri bulunmadığından ve cemâ'at tarafından kabûl edilmediğinden taht-ı himâyede bulundurulmaktadır.

24- Van'da altmış beş yetîm bir dâ'ire-i mahsûsaya yerleştirilerek i'âşe edilmekdedir.

25- Urfa kurâsından merkez livâyâ gelen Ermeni eytâm ve kadınlarından yüz yirmi nüfûs ile ayrıca yirmi yetîm Amerika Dârü'l-eytâmı'na ve on beş yetim Ermeni Eytâmhânesine ve otuz çocuk akrabâlarına teslîm edildiği gibi mütebâkî eytâm Ermeni cemâ'atine teslîm edildiği hâlde esâslı bir eytâmhâne teşkilâtı olmadığından şimdilik kabûl etmedikleri cihetle şimdilik oldukları yerlerde bırakılması tensîb edilmiştir.

BOA. DH. SYS, nr. 53-2/341903

- 255 -

ERMENİ VE RUMLARIN BAZI VERGİLERDEN MUAF TUTULMASI

[Sevkiyata tabi tutulan Ermeni ve Rumların muayyen bir zaman için bazı vergilerden muaf tutulmalarına dair Dahiliye Nezâreti'nden Sadaret'e tezkire.]

16 C. 1337 (19 Mart 1919)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi
Şu‘besi: İskân
Umûmî: 36066
Husûsî: 446
Makâm-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye

Hülâsa:

*Sevkiyâta tâbi‘ tutulan
 Rum ve Ermenilerin ba‘zı
 gûnâ mu‘âfiyât-ı mâliyyeye
 mazhar edilmeleri hakkında.*

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir.

Bu kerre memleketlerine avdet eden Ermeni ahâlîden te‘mîn-i ma‘îşetleri zımnında ufak tefek ticâretle meşgûl olanlar muhâcirîn misillü iki sene müddetle temettu‘ vergisinden ma‘füviyyetlerini taleb eyledikleri ve bu gibi kesânın muhâcirîne bahş olunan ma‘füviyet-i mâliyyeden istifâdelerine hâlen imkân-ı kânûnî yoksa da ahvâl ve vaz‘iyyet-i hâzıralarına nazaran ba‘zı mertebe mazhar-ı mu‘âvenet ve teshîlât olmaları icâb-ı hâle muvâfık olacağı Hüdâvendigâr vilâyetinden mevrûd 18 Şubat sene [1]335 târîhli tahrîrâtında bildirilmiş ve fi‘l-hakîka muhâcirîn ol bâbdaki kavânîn ve nizâmât mûcibince târîh-i iskânlarından i‘tibâren iki sene zarfında ba‘zı mu‘âfiyetlere mazhar oldukları gibi harb-i umûmî esnâsında düşman tarafından işgâl ve bi‘l-âhere istirdâd edilmiş olan mahaller ahâlîsinin de bir takım tekâlîfden istisnâları 13 Haziran sene [1]334 târîhli kânûn ile te‘mîn edilmiş olmasına nazaran bu kerre memleketlerine i‘âde edilmekte olan Ermeni ve Rumlardan muhtâc olanların da muhâcir ve mültecîlere kıyâsen mu‘ayyen bir zamâna mahsûs olmak üzere öşrden mâ-adâ tekâlîf-i sâ‘ireden mu‘âfiyetleri icâbât-ı ma‘delet ve siyâsete muvâfık görülmüş olduğundan keyfiyet tensîb-i sâmi-i fehîmânelerine de iktirân eylediği takdîrde bu bâbda icâb eden lâyiha-i kânûniyyenin bi‘t-tanzîm ale‘l-usûl mevki‘-i mer‘iyyete konulmak üzere makâm-ı celîl-i Sadâret-penâhîlerine takdîmi lüzûmunun Mâliye Nezâret-i celîlesine havâle buyurulması istihâm olunur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir

Fî 16 Cemâziye'l-âhir sene 1337 ve
 Fî 19 Mart sene 1335

Dâhiliye Nâzırı
Cemâl

BOA. DH. SYS, nr. 53/2

ERMENİLERİN İAŞESİNİN TEMİNİ

[Sevk edilecek Ermenilerle Muş'taki Ermeni çocuklarının iaşe ve sevk masraflarının muhacirîn tahsisatından ödenmesi ve Ermenilerin eski yuvalarına çabucak sevk edilmeleri hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Bitlis Vilâyeti'ne çekilen şifre telgraf.]

5 B. 1337 (6 Nisan 1919)

Bâb-ı Âli

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Şu'besi: Muhâsebe

Husûsî: 36637

Şifre

Bitlis Vilâyeti'ne

C. 12 Mart sene [1]335. Muş'daki Ermeni çocukları ile sevk edilecek diğer Ermenilerin i'âşe ve mesârif-i sevkîyyeleri muhâcirîn tahsîsâtından tesviye olunacaktır. Ermenilerin me'vâ-yı kadîmlerine tesrî'-i sevkleriyle tûl müddet i'âşeleri yüzünden hazînenin mutazarrır edilmemesi.

Fî 6 Nisan [1]335

Nâzır Nâmına

Keşfi

BOA. DH. ŞFR, nr. 98/59

- 257 -

ARTİN EFENDİ'NİN SEVK EDİLEN AİLESİNİN GERİ GETİRTİLMESİ

[Antalya Bidayet Mahkemesi Azası Artin Efendi'nin, tehcir sırasında Şam tarafına sevk edilen ailesinin geri getirilmesine dair gerekli teşebbüsün yapılması ve neticenin bildirilmesi hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne yazılan tezkire.]

12 B. 1337 (13 Nisan 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Şu'be: Âsâyîş

Husûsî: 675

Hâriciye Nezâret-i Celfîlesi Cânib-i Alisine

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Adana vilâyetine tâbi' Cebel-i Bereket sancağının merkezi olan Osmaniye kasabasında mukîm iken tehcîr sırasında Şâm-ı şerîf cihetine sevk olunarak vilâyet-i mezkûrenin Bolâd karyesinde iskân olunan â'ilesinin beş seneden beri hayât ve memâtından ma'lûmât alamadığından bahisle Sûriye hükûmetiyle bi'l-muhâbere â'ile-i merkûmenin kendi nezdine celbi esbâbının istikmâli Antalya Bidâyet Mahkemesi a'zâsından Artin Efendi tarafından istid'â olduğu Teke Mutasarrıflığı'ndan vârid olan tahrîrâtta izbâr kılınmış olmağla bu bâbda teşebbüsât-ı mukteziye icrâsıyla netîcenin emr ü inbâsına müsâ'ade-i sâmiye-i fehîmâneleri sezâvâr buyrulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 12 Receb sene [1]337

Fî 15 Nisan sene [1]335

Dâhiliye Nâzırı Nâmına

Müsteşâr

Keşfi

BOA. HR. MÜ, 43/17

- 258 -

*RUM VE ERMENİLERİN DÖNÜŞLERİNİ İNCELEYEN KİŞİLERE
KOLAYLIK SAĞLANMASI*

[Rum ve Ermenilerin geri dönüş işlemlerini incelemeye gelen Münir Bey ile İngiliz zâbitine gereken kolaylığın sağlanması hakkında Dahiliye Nezâreti'nden Kastamonu ve Ankara vilâyetlerine şifre telgraf.]

26 B. 1337 (27 Nisan 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Şu'besi:İskân

Husûsî: 37448

Şifre-Telgrâf

Kastamonu, Ankara Vilâyetlerine

Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi İskân Şu'besi Müdîri Münîr Bey bir İngiliz zâbiti ile birlikde Rum ve Ermeni i'âde mu'âmelâtını tedkîk etmek üzere İnebolu tarîkiyle müteheyî'-i hareket bulunduklarından haklarında teshîlât-ı lâzime irâ'esinin alâkadârâna tebliği.

Fî 27 Nisan sene [1]335

Nâzır Nâmına

Keşfi

BOA. DH. ŞFR, nr. 98/319

- 259 -

MEMLEKETLERİNE GERİ DÖNENLERİN MALLARININ TESLİMİ

[Tehcir olunup da memleketlerine geri dönen kişilerin mallarının vasî ve vekillerine verilmeyip ancak kendilerine teslim edilmesine dair Dahiliye Nezâreti'nden Bitlis Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

3 Ş. 1337 (4 Mayıs 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Şu'besi:İskân

Husûsî: 37530

Şifre-Telgraf

Bitlis Vilâyeti'ne

C. 22 Nisan [1]335 şifreye. Tehcîr olunan eşhâsdan mahâll-i sâ'irede bulunanların memleketlerine avdetleri hâlinde metrûk emvâl-i menkûle ve gayr-i menkûlelerinin ancak kendilerine teslimi îcâb eder. Serd olunan mütâla'aya nazaran İslâm olan vekîl ve vasîlerine teslimi muvâfık değildir.

Fî 4 Mayıs [1]335

Nâzır Nâmına

Keşfi

BOA. DH. ŞFR, nr. 99/35

- 260 -

ALMANYA'YA KAÇANLARIN İADESİ

[Almanya'ya kaçmış olan Talat, Enver, Cemâl Şâkir, Nazmi, Bedri, Aziz efendilerin iadelerine dair Bâbîâlî Hukuk Müşâvirliği'nden Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]

4 Ş. 1337 (5 Mayıs 1919)

Almanya'ya firâr etmiş olan Sadr-ı esbak Tal'at ve esbak Harbiye Nâzırı Enver ve Bahriye Nâzırı Cemâl ve Ma'ârif Nâzırı Doktor Nâzım ve Trabzon Vâlî-i sâbıkı Cemâl Azmî ve İttihâd ve Terâkkî Merkez-i Umûmîsi a'zâsından Bahâeddîn Şâkir ve Polis Müdîri Bedrî ve esbak Emniyyet-i Umûmiyye Müdîri Azîz efendilerin i'âdeleri

talebi mes'elesine dâ'ir Adliye Nezâreti'nden vârid olup, havâle buyurulan 21 Kânûn-ı Evvel 1335 târîh ve 288/2875 numrolu tezkire mütâla'a olundu.

Mûmâ-ileyhimin i'âdeleri taleb edilmek üzere Saltanat-ı seniyye ile Almanya beyinde müte'akkid i'âde-i mücrimîn mu'âhedenâmesi ahkâmına tevîkan evrâk-ı lâzîmenin sûret-i tanzîmine dâ'ir olan 16 ve 26 Haziran ve 7 Ağustos sene 1335 târîh ve 1090/16358 114/16545 135/17449 numrolu tezâkir-i aliyye-i nezâret-penâhiye cevâb verilmekte ve bu husûsda tafsîlât-ı âtiyyeyi i'tâ eylemekdedir.

Adliye Nezâreti'nin 28 Mayıs 1335 târîh ve 113/26567 numrolu tezkiresi üzerine İstişâre Odası'ndan takdîm kılınan 3 Haziran 1335 târîh ve 39836 numrolu müzekkerenin hâşiyesine Tal'at, Enver ve Cemâl efendilerin lüzûm-ı muhâkemelerine dâ'ir isdâr edilmiş olan 12 Nisan 1335 târîhli karârnameden başka mücrimîn-i mezbûrenin eşhâs-ı sâ'ire ile berâber "kuvvâ-yı meşrû'a ve hükûmetin fevkinde bir kuvvet te'sîs eylemek ve bu sûretle nâsa ilkâ-yı havf ve dehşet ederek cebr ve zor ile şekl-i hükûmeti tağyîr eylemek cürmüyle" ittihâmlarına ve Kanûn-ı Cezâ'nın 45'inci maddesi delâletiyle 55'inci maddesinin "Kânûn-ı Esâsî ve hükûmetinin şekl ve hey'eti veyâ saltanat-ı seniyyenin usûl-i verâsetini tağyîr ve tebdîl veyâ imhâya cebren teşebbüsü sâbit olan şahs i'dâm olunur" diye musarrah olan fıkra-i ahîresinin tatbîki talebine dâ'ir 29 Mayıs 1335 târîhinde Hey'et-i Tahkîkiyyece diğer bir karâr verilmiş olduğu istihbâr edildiği ve mârru'z-zikr tağyîr ve tebdîl cürmü ancak bir cürm-i siyâsî olup Osmânî-Almanya i'âde-i Mücrimîn Mu'âhedenâmesi mücrimînin cerâ'im-i mümâsileden dolayı i'âdesini sarîhan reddetmekte olduğundan bunların i'âdeleri için Kânûn-ı Cezâ'nın münhasıran mârru'z-zikr 45, 170, 252'inci maddelerine istinâd etmek îcâb ettiği beyân edilmiş idi. Mârru'z-zikr Adliye Nezâreti tezkiresine sûreti merbut olan ve İdâre-i Örfiyye Birinci Divân-ı Harb Riyâseti'nden nezâret-i müşârun-ileyhâya hitâben yazılmış bulunan 18 Teşrîn-i Evvel sene 1335 târîhli tezkireye bu husûsda ber-vech-i âtî îzâhât-ı lâzîme verilmiştir. Şöyle ki:

1- Mûmâ-ileyhimden Enver ve Cemâl ve Doktor Nâzım efendilerin 5 Temmuz sene 1335 târîhinde Dîvân-ı Harb-i Örfî'de gıyâben icrâ kılınan muhâkemeleri netîcesinde İttihâd ve Terakkî şahs-ı ma'nevîsini temsîl ederek kânûn-ı esâsî ve hükûmetin şekl ve hey'etini tebdîl ve imhâya cebren teşebbüs ettikleri beyânıyla kânûn-ı mezkûrun elli beşinci maddesinin fıkra-i ahîresine tevîkan mahkûm edilmiş olmalarına ve fıkra-i hükmiye ile muhâkeme zabıtnâmeleri devletin cerîde-i resmiyyesi olan Takvîm-i Vekâyi'le de neşr ve i'lân kılınmış bulunmasına ve yine Takvîm-i Vekâyi'le neşr ve i'lân kılınan 8 Mart sene 1335 târîhli karârnamenin birinci maddesi sarâhetine nazaran mülgâ Dîvân-ı Harb-i Örfî'nin İdâre-i Örfiyye Karârnamesi mücebince devletin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl eden cerâ'im-i siyâsiyye mürtekeblerinin icrâ-yı muhâkemesi vazîfe-i kânûniyyesiyle mükellef bulunduğu resmen ma'lûm ve muhakkak iken dîvân-ı mezkûrun şekl-i âhârda ve başka bir nâm ve ünvân tahtında irâ'esiyle bi't-tab' kâbil değildir.

2- Ve polis müdürü efendiye â'id evrâk vazîfe karârıyla Dîvân-ı Harb-i Örfî Müdde'î-i Umûmîliği'nden 16 Temmuz 1335 târîhinde Der-sa'âdet Müdde'î-i Umûmîliği'ne gönderilmiştir.

3- Doktor Bahâ'eddîn Şâkir Bey'in bir taraftan taktîl ve tehcîr mesâ'ilinden dolayı muhâkemesi der-dest olduğu hâlde diğer taraftan İttihâd ve Terakkî Merkez-i Umûmî a'zâsından olmak gibi bir cürm-i siyâsî atfıyla İdâre-i Örfiyye Birinci Dîvân-ı Harb müstantıklarından îsâ'î Hilmî Efendi de tahkîkâtı der-dest bulunmuştur.

4- Emniyet-i Umûmiyye Müdürü Azîz Bey'in evvelce evrâk sirkat ve imhâsından dolayı i'âdesi esbâbına tevessül edilmişken 15 Nisan 1335 târîhli ve 7967 numrolu İkdâm Gazetesinde munderic Dîvân-ı Harb-i Örfî'nin bir i'lânında zikr olduğu vechile mûmâ-ileyhin teşkîlât-ı mahsûsa ile alâkadâr olmak üzere maznûn-ı aleyh bulunan eşhas meyânında ismi mezkûr olmasına binâen mûmâ-ileyhim hakkında istenilen evrâk-ı adliyyenin şimdiye kadar tanzîmi kâbil olamadığı bi't-tahkîk anlaşılmıştır.

5- Bâb-ı Alî hukûk müşâvirlerinin mütâla'âtı i'tibârıyla mûmâ-ileyhimin vesâ'it-i diplomatikiyye ile esbâb-ı i'âdelerinin te'mîni müstahîl olup bunlardan yalnız Trabzon Vâlî-i esbakı Cemâl Azmî Bey'in taktîl ve tehcîr mes'elesinden dolayı 22 Mayıs sene 1335 târîhinde gıyâben mahkûm edildiği bildirilmiştir. Ânifü'z-zikr beş husûsun ber-vech-i âtî yegân yegân tedkîkine ibtidâr edilir.

1- İşin Tal'at, Enver, Cemâl ve Nâzım efendilere â'id ciheti iş bu mes'eleye müteferri' dosyanın tedkîkinden müstebân olduğu vechile Almanya Hükûmeti tarafından Berlin Sefâret-i seniyyesine irsâl olunan 16 Teşrîn-i Sânî sene 1918 târîhli takrîrde Saltanat-ı Seniyye ile Almanya Hükûmeti beyinde müte'akkid i'âde-i mücrimîn mu'âhededesi ahkâmını ibkâ ve evrâk-ı adliyye-i lâzıme ibrâz edilmek şartıyla Tal'at, Enver, Cemâl, Kâzım, Bedrî, Azmî ve Bahâ'eddîn Şâkir efendilerin i'âdelerine hükûmet-i müşârun-ileyhâ tarafından muvâfakat gösterildiği hâlde bi'l-âhere tebdîl-i fikr edilerek 22 Teşrîn-i Sânî 1918 târîhli takrîrde Tal'at Efendi'ye isnâd olunan tehcîr, katl ve hattâ esnâ-yı firârda devlete â'id tasavvurun ahzı gibi ef'âl temâsıyla siyâsî bir mâhiyeti hâ'iz olduğundan bahs ile mûmâ-ileyhin i'âde edilemeyeceği ve Enver Efendi'nin Almanya'da bulunduğu ve diğer beş şahsın tevkîfi için icâb eden tedâbîrin der-hâl ittihâz edileceği iş'âr edilmiştir.

Hâlbuki mârru'z-zikr İade-i Mücrimîn Mu'âhedenâmesi'nin üçüncü maddesinde sarâhaten beyân edildiği vechile (siyâsî bir cinâyet veyâ cünhadan dolayı i'âde-i mücrimîn vâki') olmasıdır. Almanya Hükûmeti esâsen Tal'at Efendi tarafından irtikâb edilen cerâ'imi ve hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye cerâ'imi cümlesinden olan tehcîr ve hattâ nüfûz-ı devleti yed-i ihtilâsına geçirmek gibi ef'âlî bile şahsî bir istifâde için değil ba'zı mekâsıd-ı siyâsiyyeye vâsıl olmak üzere icrâ edilmiş siyâsî cerâ'im mâhiyetinde telakkî eylemeğe meyyâl olmağa iş bu cerâ'imi ta'kîbe me'mûr olan

mahkemenin gerek mûmâ-ileyhin ve gerek diğerlerinin i'âdelerini te'mîn edebilmek üzere haklarındaki ta'kîbâtı sırf cerâ'im-i âdiyyeye istinâd ettirmesi îcâb ederdi.

Zâten Adliye Nezâreti'nin ânîfü'z-zikr 28 Mayıs 1335 târîh ve 113/26067 numrolu tezkiresine leffen nezâret-i celîlelerine gönderilmiş olan gayr-i muvakkat tevkîf müzekkeresiyle îzâhnâmede dahi bu esâs ta'kîb edilmiştir. Fî'l-hakîka işbu tevkîf müzekkeresi Kânûn-ı Cezâ'nın te'ammüden katle dâ'ir olan 170'inci maddesine müsteniddir. Mâdde-i mezkûreye kânûn-ı mezbûrun 40'inci maddesinin de mezc ve ilâvesi lüzûmu İstişâre Odası'nın 39836 numrolu müzekkeresinde der-miyân edilmiştir. îzâhnâmede ise Kânûn-ı Cezâ'nın 252'inci maddesi ahkâmınca mûcib-i mücâzât olan nehb ü gâret cürmünden bahs edilmiştir. Bundan anlaşıldığına göre bidâyeten ta'kîbâtın hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye cümlesinden olan cerâ'imden olmak üzere icrâsı ve binâ'en-aleyh Almanya Hükûmeti'ne taleb-i vâki'in reddi için muhikk bir ser-rişte verilmeksizin mücrimînin bi's-suhûle te'mîn-i i'âdesi mümkün idi.

Mahkeme-i â'idesi ta'kîbâtı bu esâsa müsteniden icrâ etmek iktizâ eder iken nokta-i nazarını tebdîl ederek ta'kîbâtı siyâsî bir vâdiye tevcih edüp İttihâd ve Terakkî Cem'iyeti ile cem'iyet-i mezkûre merkez-i umûmîsi a'zâsı aleyhinde bu noktadan ta'kîbât icrâsına ibtidâr eylemiş ve bu tarîka tevessül ile hukûk-ı umûmiyye-i âdiyyeden olan Trabzon ve Yozgad ve Boğazlayan kıtâlini cem'iyet-i mezkûrenin umûr-ı hükûmete müdâhelesi ve harbi da'vet ve muhâsemâta ibtidâr ve Meclis-i Vükelâ'nın kararı inzimâm etmeksizin i'lân-ı harb gibi cerâim-i siyâsiyye ile karışdırmış ve bu tarzda hareket netîcesinde Kânûn-ı Cezâ'nın 45 ve 55'inci maddelerine ve ale'l-husûs Kânûn-ı Esâsî'nin ve şekl-i hükûmetin ve verâset-i saltanatın cebren ta'dil ve tağyîrine dâ'ir olan son fıkrasına tevfiқан Tal'at ve Enver ve Cemâl ve Nâzım efendileri i'dâma gıyâben ve Câvid ve Mustafa efendileri on beşer sene küreğe kezâlik gıyâben ve Mûsâ Kâzım Efendi'yi kezâ on beş sene küreğe vicâhen mahkûm ve Rıf'at ve Hâşim beylerin berâ'etine i'tâ-yı hükm eylemiştir. Bu sûretle mahkûmiyet-i vâkı'a tamâmen siyâsî bir renk iktisâb etmiş ve İ'âde-i Mücrimîn Mu'âhedenâmesi'nin üçüncü maddesi cerâ'im-i siyâsiyye fâ'illerinin i'âdesini tecvîz etmediğinden i'âde talebi de akâmete mahkûm kalmıştır.

Ma'amâfîh nezâret-i celîleleri 16 Haziran 1335 târîhli tezkiresiyle melfûfâtında i'âde talebinin müstenidün-ileyhi olan evrâkın nevâkızı ve ta'kîbâtın sâlifü'z-zikr 55'inci maddeye müstenid oldukça taleb-i mezkûr hakkındaki her nev' teşebbüsâtın netîcesine kalacağı vakit ve zamânıyla bildirmiştir. (Bu bâbda İstişâre Odası'nın 3 Haziran 1335 târîh ve 39836 numrolu müzekkeresine mürâca'at)

Dîvân-ı Harb Re'îsi tarafından mahzâ ve 18 Teşrîn-i Sânî 1335 târîhiyle müverrah olup Adliye Nezâreti'nin tezkire-i muhavvesine melfuf olan varakadan anlaşıldığına göre dîvân-ı mezkûrun başka sûretle hareketine imkân mevcûd değil idi. Çünkü Der-sa'âdet Dîvan-ı Harb-i Örfisine mütedâ'ir olan 8 Mart 1335 târîhli

karârnameinin birinci mâddesi Dîvân-ı Mezkûrun İdâre-i Örfiyye karârnamesinde ta'yîn edilmiş olan cerâ'imi redd etmek için teşkîl edilmiş olduğunu nâtık olup 20 Eylül 1293 târîhli işbu İdâre-i Örfiyye karârnamesinin 5'inci mâddesinde de "devletin dâhilî ve hâricî emniyetini ihlâl edecek bi'l-cümle cünha ve cinâyetin asıl fâ'illerine zî-medhal olanları ne sıfat ve haysiyetde bulunursa bulunsun Dîvân-ı Harb huzûrunda muhâkeme edilecektir" denilmiştir. Binâ'en-aleyh muktezâ-yı teşekkülü olarak sâlifü'z-zikr cinâyet ve cünhaların tâ'kîbine me'mûr olan dîvân-ı mezkûr başka bir şekl ve nâm ve ünvân tahtında olarak kendisini gösteremezdi.

Bu tarz mülâhaza gayr-i kâbil-i cerh değildir. Şöyle ki hukûk-ı umûmiyye da'vâsının cerâ'im-i siyâsiyyeden münba'is olması hâlinde firâîlerin elde edilmesinin mümkün olamayacağı mahkeme-i â'idesince derpîş olunarak netîce-i fi'liyyesi mefkûd olan bir tarîk-i adlîyye sülûk edilecek yerde cezâsız kalmaları cerâ'im-i siyâsiyyenin adem-i tecziyyesi kadar devletin emniyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl eden cerâ'im-i âdiyye hakkında hasran ta'kîbât îcrâ edilmek mümkün idi. Yâhûd mahkeme-i mezkûre cerâ'im-i âdiyye ile cerâ'im-i siyâsiyyeyi yekdiğerinden tefrîk ederek cerâ'im-i âdiyye ile maznûnun-aleyh olanları muhâkeme ettikten sonra cerâ'im-i siyâsiyye ile maznûnun-aleyh olanları muhâkeme edebilir idi. Bu sûretle cerâ'im-i âdiyyeden dolayı mahkûmun-aleyh olanların istirdâdı mümkün olur idi. Bunların bir kerre i'âdesi te'mîn edildikten sonra hukûk-ı âdiyyeden dolayı vicâhen muhâkemelerinin icrâsıyla hukûk-ı mezkûre münâsebetiyle mahkûm olacakları mümkün idi. Cezâların icrâsı ve hukûk-ı siyâsiyye ceraiminden dolayı mahkûm oldukları cezâların da adem-i icrâsı cihetine gidilebilir idi.

Çünkü devlet için bir kânûn hükm ve kuvvetinde bulunan i'âde-i mücrimîn mu'âhedenâmesi mûcibince cerâ'im-i siyâsiyye fâ'illerinin i'âdesi câ'iz değildir. Fî'l-hakîka mu'âhedenâme-i mezkûrun 16'ncı mâddesinde "i'âde edilen şahs i'âdeden evvel îkâ' eylediği bir cürmden dolayı i'âdesine muvâfakat edilmiş veyâ matlûbun-minh olan taraf ta'kîbe veyâ mücâzâta râzı olmuş olmaz ise işbu cürm için ta'kîbe veyâ dûçâr-ı cezâ edilemeyeceği" beyân edilmiştir.

Cerâ'im'in ber-vech-i meşrûh tefrîki Dîvân-ı Harbce ba'zı ahvâlde tatbîk edilmiş bir keyfiyyet olmağla burada da kâbil-i tatbîk idi.

Veyâhûd işbu tefrîk kazıyyesi asl hükmde tasrîh edilerek cerâ'im-i âdiyye ve siyâsiyye ayrı ayrı ta'dâd edilip cerâ'imi âdiyye 45 ve 170 ve 202'inci mâddelere ve cerâ'im-i siyâsiyye 45 ve 55'inci mâddelere tevfi'kan tecziye edilmek ve irtikâb edilmiş bütün cerâ'im için i'dâm cezâsı ta'yîn olunmak mümkün idi. Bu sûretle hareket edildiği takdîrde mücrimînin i'âdesine muvâfakat hâlinde yalnız 45 ve 180 ve 202'inci mâddelerde beyân edilen cerâ'imden dolayı vicâhen muhâkeme icrâ edileceği hakkında Almanya'nın kanâ'atını te'mîn etmek kâbil olur idi. Hâlbuki el-hâletü hâzihî

cerâ'im-i vâkı'a ancak 45 ve 55'inci mâddelere tevfi'kan ta'kîb edilmiş ve bu sûretle işe tamâmen siyâsî bir renk verilmiştir.

Ber-vech-i bâlâ beyân edilmiş üç tarîkden birine tevessül edildiği takdîrde Dîvân-ı Harb'e diğer bir şekl veya diğer bir nâm ve ünvân verilmemiş olur idi. Çünkü dîvân-ı mezkûr devletin emniyyet-i dâhiliyye ve hâriciyyesini ihlâl edecek olan cerâ'imin muhâkemesiyle muvazzaf olup cerâ'im-i siyâsiyyenin netîcesi olan ve ma'amâfih müstakîl birer cürm teşkîl eden cerâ'im-i âdiyyenin mücâzâtsiz kalmış ise cerâ'im-i siyâsiyyenin adem-i tecziyyesi kadar emniyyet-i mezkûreyi ihlâl edecek bir keyfiyettir.

Nezâret-i celîleleri cânibinden vakt ve zamânıyla keyfiyyet bildirilmiş olduğundan işi sırf bir hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye da'vâsı ta'kîbâtına hasır etmek ve bu sûretle i'âde-i mücrimîn mes'elesini te'min eylemek makâm-ı â'idine râci'dir. Fi'l-hakîka da'vâ, el-hâletü hâzihî siyâsî bir vâdiye müncer olmuş olduğundan Almanya Hükûmeti tevkîf müzekkeresiyle diğer evrâk-ı adliyyeyi ve hattâ verilen i'lâmı talep etmekden geri durmayacak ve hükûmet-i mezkûrenin bu talebi hükûmet-i seniyyece redd olunamayacak ve Almanya Hükûmeti evrâk-ı mezkûreyi okur okumaz mücrimînin i'âdesinden imtinâ eyleyecektir.

Şu hâlde iş bir hukûk-ı umûmiyye-i âdiyye da'vâsı şeklinde ele almak mümkün olup olmadığının tedkîk etmek icâb edip bunun imkânı hâlinde Adliye Nezâreti'nin 113/67,26 numrolu ve 28 Mayıs 1335 târîhli tezkiresi üzerine İstişâre Odası'ndan yazılan 2 Haziran 1335 târîh ve 39836 numrolu müzekkerede beyân edilen evrâk-ı adliyyenin ihzârı iktizâ eder.

2- İşin esbak Polis Müdîri Bedri Efendi'ye â'id ciheti.

Polis Müdîr-i esbakı Bedrî Efendi hakkındaki cezâ da'vâsının Der-sa'âdet Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmîliği'ne tevdi' olunduğuna dâ'ir İstişâre Odasınca ma'lûmât mevcûd olmadığı gibi buna dâ'ir olan dosya dahi bu teblîğât hakkında bir gûnâ tafsîlâtı muhtevî olmadığından i'âde talebinde bulunabilmek üzere sâlifü'l-arz 39836 numrolu müzekkerede der-miyân olunan îzâhât vechile evrâk-ı matlube[de] Mücrim hakkında sâdır olan gayr-ı muvakkat tevkîf müzekkeresi veya mûmâ-ileyh hakkında lâhik olmuş olan hükm ve tatbîki icâb edecek Kânûn-ı Cezâ mevâddının aynen metn-i musaddak ve mücrime isnâd olunan fi'l ile ahvâl ve keyfiyyâtını mübeyyin bir îzâhnâme ve mücrimin hüviyyetini müsbit vesâ'ik ve daha iyisi mücrimin fotoğrafisi tanzîm ve irsâl olunmak icâb eder.

3- İşin Doktor Bahâ'eddîn Şâkir Efendi'ye ta'alluk eden ciheti.

Ma'lûm-ı sâmi-i nezâretpenâhîleri buyurulduğu üzere Doktor Bahâ'eddîn Şâkir Efendi hakkındaki evrâk-ı adliyye ya'ni gayr-ı muvakkat tevkîf müzekkeresiyle tatbîki icâb eden Kânûn-ı Cezâ mâddelerinin ta'yîni ve mûmâ-ileyhin fotoğrafisi

Almanya Hükümeti'ne tebliğ edilmek üzere 12 Mart 1919 târîhli ve 11/14353 numrolu tahrîrât-ı celîle-i nezâretpenâhî ile Bern Sefâret-i seniyyesine irsâl ve müte'âkiben Adliye Nezâret-i celîlesinin 31 Mart sene 1335 târîhli ve 51/24775 numrolu tezkiresiyle gönderilen îzâhnâme 19 Nisan sene 1919 târîhli ve 156/15143 numrolu diğer bir kıt'a tahrîrât-ı nezâretpenâhî ile sefâret-i mezkûreye tesyâr kılınmağla berâber ancak îzâhnâme-i mezkûr ba'z-ı tafsîlâtı muhtevî olmamasına mebnî İ'âde-i Mücrimîn Mukâvelenâmesi'yle merbûtu bulunan protokolün tefsîrine göre îcâb eden derecede mükemmel olmadığı cihetle diğer bir îzâhnâme gönderileceğinden mürsel îzâhnâmenin ibrâz edilmemesi te'ahhurâtı mûcib olacağı anlaşıldığı takdîrde Almanya Hükümeti'ne tebliğ edilmesi ilâveten iş'âr edilmiş ve Adliye Nezâret-i celîlesine irsâl buyurulan 19 Nisan sene 1335 târîhli ve 63/15150 numrolu tezkire-i nezâretpenâhî ile mezkûr îzâhnâmenin ne gibi esbâbdan dolayı nâ-tamâm olduğu inbâ kılınmışdı. Matlûb îzâhnâmenin irsâline dâ'ir nezâret-i müşârun-ileyhâdan vârid olup havâle buyurulan 7 Mayıs sene [1]335 târîhli ve 89/25596 numrolu tezkire üzerine İstişâre Odası'ndan takdîm kılınan 39860 numrolu müzekkerede maznûnun-aleyhe isnâd olunan fi'lin, îzâhnâmede Kânûn-ı Cezâ'nın 181'inci maddesinin (252'inci maddede yerine) tatbîk olunacağı mezkûr olmasına mebnî bir mâhiyyet-i siyâsiyye iktisâb eylediği ve evvelce irsâl edilmiş olan tevkîf müzekkeresiyle evrâk-ı musaddakada maddede-i mezkûre münderic olmadığı arz olunarak sûreti melfûf tezkireye merbût bulunan mezkûr müzekkere 16 Haziran sene 1335 târîhli ve 109/16358 numrolu tezkire-i nezâretpenâhî ile Adliye Nezâret-i celîlesine tebliğ edilmiş ise de bu def'a irsâl olunan îzâhnâmede yine 181'inci maddede-i kânûniyye zikredilmiş olduğundan muhtevî olduğu mülâhazât nazar-ı i'tibâra alınmamıştır. Bi'l-cümle işbu îzâhnâme varaka-i adliyye makâmında Almanya Hükümeti'ne tebliğ olunamayacağından sâlifü'l-arz müzekkere münderecâtına tevfi'kan tanzîm edilmek üzere nezâret-i müşârun-ileyhâya i'âdesi.

4- İşin esbak Emniyyet-i Umûmiyye Müdîri Azîz Bey'e â'id ciheti.

Azîz Bey evvel-emrde Emniyyet-i Umûmiyye'ye â'id evrâk-ı resmiyyeyi alarak götürmüş olmasından dolayı ta'kîb olunduğundan mûmâ-ileyhin i'âdesi taleb olunmak üzere ifâsı îcâb eden mu'âmelât Dâhiliye Nezâreti'nin 16 Nisan sene [1]335 târîhli ve 115/2407 numrolu tezkiresi üzerine İstişâre Odası'ndan yazılan 11 Haziran 1335 târîh ve 39866 numrolu tezkirede arz olunarak 20 Haziran sene 1335 târîhli ve 114/16545 numrolu tezkire-i nezâretpenâhî ile i'âde-i mücrimîn talebinde bulunabilmek için tanzîmi muktezî evrâk Adliye Nezâret-i celîlesine inbâ kılınmış idi. Dîvân-ı Harb Riyâseti'nin, Adliye Nezâreti'nin tezkire-i muhavvelisine merbût 18 Teşrîn-i Sânî sene 1335 târîhli tezkiresinde mûmâ-ileyhin teşkîlât-ı mahsûsa ile alâkadar olmak üzere maznûnun-aleyh bulunduğu beyân edilmekle hareket-i vâkı'ası bir cürm-i siyâsî teşkîl etmekde olduğu anlaşılmaktadır. Mûmâ-ileyh hakkında istenilen evrâk-ı adliyyenin

şimdiye kadar tanzîmi kâbil olmadığı riyâset-i mezkûrece ilâveten iş'âr kılınmaktadır. Mûmâ-ileyh hakkında ta'kîbât sırf bu noktaya hasr edildiği takdîrde kendisinin istirdâdı mümkün olamayacağına ve teşkilât-ı mezkûreye dâhil olanlar hakkındaki da'vânın henüz ilerlememiş olmasına binâ'en ta'kîbâtın bu noktadan icrâsı cihetinden ferâgat olarak kendisinin vesâ'ik-i resmiyyeyi sirkat eylemesinden ve bir de tehcîr ve taktîl ve nehb gâret mâddelerinde medhaldâr ise bu cihetlerden dolayı hakkında tebliğat icrâsı ve matlûb evrâk-ı adliyyenin işbu cerâ'im-i âdiyyeye teferru' olmak üzere tanzîmle Almanya Hükûmeti'nden kendisinin i'âdesinin taleb olunması icâb eder. Eğer Kânûn-ı Cezâ'nın elli beşinci mâddesinin fıkra-i ahîresi vechile Meşrûtiyeti veyâ şekl-i idâreyi tağyîr edecek ahvâl ve harekâtta bulunan Teşkilât-ı Mahsûsa'ya dâhil olmasından dolayı da ta'kîb olunmak lâzım gelir ise ya bu bâbdaki ta'kîbâtı te'hîr etmek veyâhûd iki nev' ta'kîbâtı yek-diğerinden tefrîk eylemek muktezîdir.

5- İşin Trabzon Vâlî-i esbakı Cemâl Azmî Bey'e â'id ciheti.

Cemâl Azmî Bey hakkındaki evrâk-ı adliyye ve Doktor Bahâ'eddîn Şâkir Bey'e müte'allik evrâk ile aynı zamânda vürûd ederek 12 Mart ve 19 Nisan 1919 târîhli ve 11/14353 ve 16/15143 numrolu iki kıt'a tahrîrât ile nâ-tamâm olduğundan yeniden bir îzâhnâme tanzîmiyle gönderilmesi Adliye Nezâret-i celîlesine iş'âr edilmiş idi. Adliye Nezâret-i celîlesinin sâlifü'l-arz 7 Mayıs sene 1335 târîhli ve 89/25596 numrolu tezkiresiyle irsâl olunan îzâhnâme Cezâ Kânûnu'nun 181'inci mâddesine (252'inci mâdde yerine) müsteniden tanzîm edilmiş olduğundan mâdde-i mezkûre tayy edilmek üzere 11 Haziran sene 1335 târîhli tezkire-i nezâretpenâhî ile nezâret-i müşârun-ileyhâya i'âde edilmiş ise de melfûf tezkire ile irsâl olunan evrâk miyânında yine Kânûn-ı Cezâ'nın mevzû'-ı bahs olan 181'inci mâddesi mûcibince icrâ-yı ta'kîbât olmadığını mütazammın eski îzâhnâme gönderilmiş olduğundan İstişâre Odası'ndan yazılan mârru'z-zikr 7 Haziran sene 1335 târîhli ve 39860 numrolu müzekkerede rabt olunan îzâhât vechile tanzîm edilmek üzere tekrâr Adliye Nezâret-i celîlesine i'âdesi ve taktîl ve tehcîr mâddelerinden dolayı merkûm hakkında 22 Mayıs sene 1335 târîhinde hükm-i gıyâbî sâdır olmuş olduğundan damgalı bir kâğıd üzerine hüsn-i hatla hükm-i mezkûrun sûret-i musaddakasının tanzîm ve mühr ve imzâlar kâbil-i kırâ'at olabilecek ve yek-diğerinin üzerlerine tesâdüf etmeyecek bir sûrette vaz' etdirilerek irsâli husûsunun iş'ârı muktezîdir.

İsviçre Hükûmeti Devlet-i Aliyye ile akd eylediği 21 Mayıs sene 1917 târîhli î'tilâfnâme mûcibince saltanat-ı seniyye ile Almanya arasında akd olunan İ'âde-i Mücrimîn Mukâvelenâmesi'nin kendi memâlikinde tatbîkini kabûl etmiş olduğundan İsviçre Hükûmeti'nden dahi i'âde talebinde bulunabileceği cihetle Almanya ve İsviçre hükûmetlerine tebliğ edilmek üzere Bedrî, Baha'eddîn Şâkir, Azîz ve Cemâl efendiler

haklarındaki evrâk-ı adliyyenin kâffesinin îzâhât-ı mebsûta tevfi kan ve ikişer nüsha olarak tanzîm edilmesi mûcib-i fâ'idedir. Tafsîlât-ı ânifenin Adliye Nezâret-i celîlesine iblâğı müsâ'ade-i celîle-i fehîmânelerine menûtdur.

BOA. HR. HMŞ. İŞO, 108/2

- 261 -

**SORUŞTURMA KOMİSYONLARI OLUŞTURULMASI TEKLİFİNİN
REDDEDİLDİĞİNE DAİR**

[Ermeni tehcirinde suistimalleri görülen memurları meydana çıkarmak üzere kurulacak soruşturma komisyonlarına ikişer hukukçu göndermeyi hükümetlerinin reddeylediğine dair Hollanda, Danimarka, İspanya ve İsveç elçiliklerinden gelen notalara dair.]

5 Ş. 1337 (6 Mayıs 1919)

BOA. HR. MÜ, 43/17

- 262 -

ERMENİ DUL VE YETİMLERİN YERLEŞTİRİLMESİ

[Ermeni dul ve yetimlerinin yerleştirilmesi için Arnavutköy'de uygun yerler bulunduğu dair Polis Umum Müdürlüğü'nden Dahiliye Nezâreti'ne telgraf.]

7 Ş. 1337 (8 Mayıs 1919)

Polis Müdüriyyet-i Umûmiyyesi
Şu'besi: Birinci
1571

Müsta'celdir

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri

Komisyon-ı mahsûs ifâdesiyle şeref-vârid olan 22 Nisan sene [1]335 târîh ve 337/593 numrolu tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleri cevâbıdır. Ermeni eytâmı yerleştirilmek üzere Arnavud Köyü'nde Sarrâf Burnu'nda Papasyan tarafından işgâl edilmekde olan yirmi beş odayı mütecâviz sâhilhâne ile Akıntı Burnu'nda tehî ve on

beş odadan ibâret Değirmenciyan'ın sâhilhânesi müsâ'id bulunduğ u bi't-tahkîk anlaşılm ağıla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 8 Mayıs sene [1]335

Polis Müdîr-i Umumîsi

BOA. DH. Komisyon-ı Mahsûs, D. 1/337

- 263 -

*ERMENİLERİN MEMLEKETLERİNE İADELERİ İÇİN PARA
GÖNDERİLDİĞİ*

[Ermenilerin memleketlerine iadeleri için yüz bin kuruşluk havalename gönderildiğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Mamuretülaziz Vilâyeti'ne şifre telgraf.]

9 Ş. 1337 (10 Mayıs 1919)

Bâb-ı Alî

Dâhiliye Nezâreti

Aşâyir ve Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi

Şu'besi: Muhâsebe

Umûmî: 37806

Şifre

Ma'mûretü'l-azîz Vilâyeti'ne

C. 28 Nisan sene [1]335. Ermenilerin memleketlerine i'âdeleri için sevk mâddesinden yüz bin guruşluk havâlenâme der-dest-i irsâldir.

Fî 10 Mayıs sene [1]335

Nâzır Nâmına

Keşfi

BOA. DH. ŞFR, nr. 99/124

- 264 -

MÜLTECİLERİN PARASIZ OLARAK SEVK EDİLMELERİ

[Müslim ve gayr-ı Müslim mültecilerin acil olarak Anadolu demiryolundan parasız olarak sevk edilmelerinin sağlanmasına dair Hariciye Nezâreti'nden İngiliz Yüksek Komiserliği'ne tahrirat.]

8 N. 1337 (7 Haziran 1919)

Menâfi'-i âliyye-i memleketi der-pîş-i dikkat etmeyerek büyük bir gafletle bilâ-te'emmül Harb-i Umûmî'ye dâhil olan hükûmet-i sâbıkanın ale'l-husûs muhâcirîn işlerindeki icrâ'âtını şiddetle takbîh etmekde olan hükûmet-i hâzıra-i Osmâniyye bunu ta'mîr için yerlerinden çıkarılıp ba'zı vilâyâta tehcîr ve teb'îd edilen ve dûçâr-ı mağdûriyyet olan Ermeni ve Rum muhâcirlerinden 276015 nüfûsunu (4,5) mâh zarfında ale'l-umûm vesâ'it-i nakliyyedeki buhrâna ve ahvâl ve şerâ'it-i fevka'l-âdeye ve mevsimin muhâlefetine rağmen memleketlerine i'âdeye ve ba'zı yerlerde kendilerine hubûbât ve tohumluk, âlât ve edevât-ı zirâ'iyye gibi mevâdd-ı i'âşe tevzî' ve melbûsât ve yatak ve emsâli malzeme-i beytiyye i'tâ edilmek sûretiyle esbâb-ı ma'îşet ve sıhhatlerini te'mîne atf-ı ehemmiyyet eylemiş ve meskenleri mevcûd olanların hânelerini pey-der-pey teslîm ve i'âdeye ve mesâkin-i mevcûdenin adem-i kifâyeti hâlinde her mahaldeki askerî barakalarla mebânî-i umûmiyyeye yerleştirmek veyâhûd kendilerine inde'l-hâce çadır vermek sûretiyle de hüsn-i niyyetini tesbît ve insâniyete ve hayât-ı beşere olan hürmet ve merbûtiyetini ibrâza müsâra'at etmiştir. Henüz avdet etmemiş bulunanlar hakkında dahi devletin ma'lûm olan müzâyaka-i mâliyyesine rağmen ayn-ı mu'âvenât ve teshîlâtın i'mâl ve ibrâzı dahi sûret-i kat'iyyede mukarrer bulunmuştur.

Hükûmet-i sâbıkanın her dürlü akl ve basîretten ârî olarak girdiği harb-i zâ'ilin netâ'ic-i mühlikesine en ziyâde vilâyât-ı şarkıyye ahâlîsi ma'rûz olmuştur. Fî'l-hakîka vilâyât-ı mebhûse ahâlî-i İslâmiyyesi bir taraftan Rusların seyl-i istîlâsı ve diğer taraftan Ermeni çetelerinin pây-ı tahrîb ve tecâvüzü altında gayr-i kâbil-i tahammül bir vaz'ıyyet-i elîmeye giriftâr olmuş ve Erzurum, Trabzon, Bitlis, Van vilâyetleriyle Erzincan sancağı ahâlîsinden bir milyonu mütecâviz nüfûs her dürlü vesâ'it-i sıhhiyye ve hayâtiyyeden mahrûm olarak dâhile doğru ilticâ mecbûriyetinde kalmıştır. Bu tecâvüzât-ı i'tisâfkârâne ile ilticâ mecbûriyeti mürûr-ı eyyâmla pek ziyâde müştedd olan mesâ'ib-i sâ'ire-i harbin inzimâmıyla İslâm mültecîlerden (701166) nüfûsun telef ve ziyâ'ını müstelzim olmuştur. İşbu mikdâr telefât hükûmetin resmî kuyûdât-ı ihsâ'iyyesine müstenid olduğundan ma'lûmât-ı resmîyye hâricinde kalıp tahmînen üç yüz bine karîb nüfûsun dahi ilâvesi hâlinde yalnız sâlifü'z-zikr dört vilâyetle bir livâ ahâlîsine â'id olmak üzere mikdâr-ı telefât yekûnunun (1.000.000)'a bâliğ olduğu görülür. Hâlbuki ahâlî-i merkûmenin ma'rûz olduğu sefâlet, telef olanların mikdârını zikr etmekle ta'rîf edilmiş olmaz. Belki esbâb-ı ma'îşet ve hayâtın noksânından dolayı zâten ilticâ etdikleri mahallerde dahi büyük bir ıztırâr-ı hayât imrâr edegelmekdeler iken kendilerinin hükûmet-i sâbıka tarafından tehcîr edilmiş olan Ermeni ve Rum emâkin-i metrûkesine bir fikr-i mantıkîye müstenid olmayarak yerleştirilmiş olmaları hasebiyle bu kerre pek tabî'î bir hüsn-i nasâfet ve adâlete teb'an gayr-i Müslim muhâcirlerin kemâl-i müsâra'atla memleketlerine avdetlerinin te'mîn edilmesi netîcesi olarak ilticâ etdikleri mahallerden ihrâc edilip açıkda ve acınacak bir hâlde kalmış olmalarının dahi nazar-ı dikkate alınması îcâb etmektedir. Hükûmet muhtâc-ı îzâh

olmadığı üzere Rum ve Ermeni muhâcirleri hakkında mütehassis olduğu fikr-i adâleti bu mertebe zulm ve sefâlete ma'rûz olan İslâm muhâcir ve mültecîlerin muhâfaza-i hayâtı için tatbîk ve isti'mâle ve binâ'en-aleyh her fedâkarlık yapılarak bu bîçâreleri dahî memleketlerine i'âdeye mecbûrdur. Hâlbuki vilâyât-ı şarkiyyeye vâsıl olan yegâne tarîk Anadolu hutût-ı hadîdiyyesi olduğu gibi işbu hatt-ı hadîdin gerek Mardin ve Nusaybin'e müntehî olan aksâmının muntazaman işletilmemekde ve bu işletme mu'amelâtının hükûmetin yed-i iktidârında bulunmamakta olması ve gerek Konya'ya kadar şimendüfer ucûrât-ı nakliyyesinin beş altı misline iblâğı ve Konya'dan i'tibâren Nusaybin'e kadar dahi tezyîd-i ucûrâtdan mâ-adâ ayrıca ma'denî akçe talebinde bulunulması mezkûr turuk-ı hadîdiyyeden hükûmetçe te'mîn-i istifâde imkânını nez' ve selb etmekde ve bi'n-netîce bâlâda derece-i sefâletleri îzâh olunan muhâcir ve mültecîlerin i'âdelerini müstahîl kılmaktadır. Bi'l-hâssa Urfa, Diyârbekir, Konya, Ankara, Adana, Mar'aş, Niğde, Sivas ve Kayseri havâlîsinde mütekâsifen mevcûd ve mikdâr-ı nüfûsu müdhiş bir yekûna bâliğ ve el-yevm bulundukları mahalde zîk-ı ma'îşet sâ'ikasıyla derece-i sefâletleri yevmen fe-yevmen tahammülsüz bir hâle vâsıl olan bu sefîl ve bîçâre kitle-i beşerin memleketlerine i'âde edilememeleri yüzünden kâmilen mahv u tebâh olmaları muhâtarası baş göstermekde olduğu gibi sefâlet ve ıztırârın tevîd edeceği zarûret-i hayâtiyye ile taht-ı tazyîkinde bulundukları zîk-ı ma'îşeti ber-taraf etmek mecbûriyetinde kalan işbu ahâlînin el-yevm ikâmet etmekte oldukları mârru'z-zikr mahallerde takrîr-i âsâyiş husûsunda müşkilâta ma'rûz kalınmakta ve bu cihet dahi ayrıca mahall-i nazar görülmektedir. Binâ'en alâ-zâlik Hükûmet-i Osmâniyye bu zavallı halkın şerh ve tafsîl kılınan sefâlet-i mütehakkıklarının daha ziyâde iştidâd ve temâdîsine Düvel-i Mu'azzama-i Mü'telife mümessillerinin hissiyyât-ı âlî-cenâbânelerinin mâni' olacağına ma'tûf i'timâd ve kanâ'atini bi'l-izhâr ber-vech-i âtî teklîfâtının nazar-ı dikkate alınacağına ümîd-vâr olur.

Şöyle ki:

Mikdârı yüz binlere bâliğ olan İslâm mültecîlerle henüz memleketlerine avdet fırsatına mazhar olamayan mütebâkî Ermeni ve Rum muhâcirlerinin mevsim-i hâzır dâhilinde kâmilen me'vâ-yı kadîmlerine i'âdeleri zarûretinin kabûlü lâzım gelir. İşbu zarûret-i hâlin tesviyesi ise Müslim ve gayr-i Müslim mültecî ve muhâcirlerin tercîhan ve müsta'celen Anadolu hutût-ı hadîdiyyesince meccânen te'mîn-i sevk ve naklleri esbâbının istikmâline mütevakkıf olduğundan Hükûmet-i Osmâniyye bu bâbda îcâb eden mu'âmelenin sür'at-i îfâsına ma'tûf delâlet-i kıymetdârânelerinin Düvel-i Mü'telife mümessilîn-i kirâmınca şimdiye kadar her vesîle ile ibrâz edilegelen âsâr-ı insâniyyetkârânelerine bir zamîme-i fâ'ika ve cemîle olmak üzere a'mâli ve neticesinin kendisine teblîğ ve iş'âr edileceğine mutma'in olmağla kesb-i şeref eyler.

BOA. HR. MÜ, 5/326

- 265 -

TEHCİR SIRASINDA SUÇ İŞLEYENLERİN YARGILANMASI

[Diyarbakır ve Mamuretülaziz gibi uzak vilâyetlerde tehcir sırasında suç işleyenlerin gözaltında bulundukları yerlerdeki divan-ı harblerde, divan-ı harb olmadığı takdirde Nizamiye Mahkemelerinde yargılanmaları için yerlerine sevklerinin uygun olacağına dair Dahiliye Nezâreti'nden çeşitli vilâyet ve mutasarrıflıklara şifre telgraf.]

15 S. 1338 (9 Kasım 1919)

Sadâret 83

9 Teşrîn-i Sâni [1]335

Dâhiliye Nezâreti

Emniyyet-i Umûmiyye Müdîriyyeti

Nezâret'den Polis Müdîriyyet-i Umûmiyyesi'ne, Van, Bitlis, Erzurum, Diyârbekir,

Ma'mûretü'l-azîz vilâyetleriyle Erzincan Mutasarrıflığı'na şifre

Zeyl 22 Mayıs sene [1]335 Diyârbekir ve Ma'mûretü'l-azîz gibi vilâyât-ı ba'idede îkâ' olunup der-dest-i tahkîk bulunan cerâ'ime â'id muhâkemâtın sûret-i icrâsı hakkında sebkeden iş'âr üzerine ba'zı ifâdât ve mütâla'âtı hâvi Dersa'âdet Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfîsi Riyâseti'nden vârid olan tezkire Meclis-i Vükelâ'da lede'l-kırâ'e Diyârbekir, Ma'mûretü'l-azîz vilâyetleriyle emsâlî vilâyât-ı ba'idede vukû'a gelen tehcir cerâ'iminden dolayı buraca taht-ı maznûniyetde bulunanların mahallerindeki dîvân-ı harblerde ve olmadığı takdirde Mehâkim-i Nizâmiyye'de icrâ-yı muhâkemeleri için yerlerine sevk ve i'zâmları münâsip görülerek riyâset-i müşârun-ileyhâ ile Harbiye ve Adliye nezâretlerine teblîğât icrâ olunduğu, tezkire-i sâmiye izbâr buyurulmuş olmağla ona göre îfâ-yı mu'âmele edilmesi tavsiye olunur.

BOA. DH. EUM, 5/27

Bâb-ı Alî

Sadâret-i uzmâ

Mektûbî Kalemi

1388

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri

8 Mayıs sene [1]335 târîhli ve 718 numaralı tezkireye zeyldir. Diyârbekir ve Ma'mûretü'l-azîz gibi vilâyât-ı ba'idede îkâ' olunup der-dest-i tahkîk bulunan

cerâ'ime âid muhâkemâtın sûret-i icrâsı hakkında sebkeden karâr ve iş'âr üzerine ba'zı ifâdât ve mütâla'âtı hâvî Dersa'âdet Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfîsi Riyâseti'nden vârid olan tezkire Meclis-i Vükelâ'da lede'l-kırâ'e vilâyât-ı mebhûsun-anhümâda ve emsâlî memâlik-i ba'îdede vukû'a gelen tehcîr mesâ'ilinden dolayı buraca taht-ı maznûniyetde bulunanların mahallerindeki dîvân-ı harblerde ve olmadığı takdîrde Mehâkim-i Nizâmiyye'de icrâ-yı muhâkemeleri için yerlerine sevk ve i'zâmları münâsip görüldüğünün riyâset-i müşârun-ileyhâya teblîği tezekkür kılınmış ve Harbiye ve Adliye Nezâret-i celîlelerine ma'lûmât i'tâ edilmiştir efendim.

Fî 10 Safer sene [1]338

Fî 4 Teşrîn-i Sâni sene [1]335

Sadr-ı a'zam Nâmına Müsteşâr

Bende

Rıf'at

BAO. DH. EUM, 5/27

- 266 -

*ERMENİ FABRİKATÖRÜ MARDİROS'UN MALLARININ İADESİ İÇİN
MAHKEMEYE BAŞVURMASI*

[Harp sırasında tehcir edilen Mardiros'un fabrikasıyla ilgili davanın halli için Divan-ı Harb'in İzmir'e getirilmesine dair Meclis-i Vükelâ kararı.]

22 Ra. 1338 (15 Aralık 1919)

Meclis-i Vükelâ

Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtnâme

Sıra Numrosu : 593

Târîhi : 21 Rebî'u'l-Evvel sene 1338

15 Kânûn-ı Evvel sene [1]335

Tebliğ Olunduğu Devâ'ir : Dâhiliye, Harbiye

Müsta'celdir

Hulâsa-i Me'ali

Esnâ-yı harbde Sûriye taraflarına tehcir edilen Mardiros Sarıyan nâmında bir Ermenînin Manisa ve Saray köyünde kâ'in Mensûcât fabrikalarında kâffe-i levâzım ve muhteviyâtıyla İzmir tüccârından Ali Fikrî ve Zekî ve Ahmed beyler tarafından gasb ve zabt ve dört seneden beri isti'mâl olunması yüzünden merkûmun bir milyon dört yüz küsûr bin liralık zarâr ve hasâra ma'rûz kaldığı beyânıyla bunun tazmîni zımnında gâsıbların İzmir'deki emvâl-i gayr-ı menkûlelerinin taht-ı hacze aldırılması ve bu iş için muhtelit bir komisyon teşkîli ile mezkûr komisyona a'zâ sıfatıyla bir me'mûr ta'yîni İzmir İngiliz Mümessili cânibinden talep olunduğu ve me'mûr ta'yîninden

istinkâf olunduğu takdîrde kendilerinden ve Yunânîlerden teşekkül edecek komisyonca mes'ele halledilerek karârının Yunânîlere infâz etdirileceği istidlâl edildiği Aydın Vilâyeti'nden alınan telgrafnâmede beyân olunduğundan ve bu bâbda Hâriciye Nezâreti'yle cereyân eden muhâbereden bahisle istîzân-ı muâ'meleyi hâvî Dâhiliye Nezâreti'nden vârid olan tezkire okundu.

Karârı

Mardiros Sarıyan'a â'id da'vânın halli için muhtelit komisyon teşkîli ile taraf-ı hükûmetden oraya me'mûr i'zâmı şâyân-ı kabûl olamayup Çine'de müteşekkil İdâre-i Örfiyye Dîvân-ı Harbî'nin İzmir'e celbi ile dîvân-ı mezkûrca temşiyet-i da'vâ edilmesi münâsib olacağından Dîvân-ı Harb-i mezkûr re'îsi ile serî'an bi'l-muhâbere Dîvân-ı Harb'in İzmir'e celbi husûsunun Aydın Vilâyeti'ne li-ecli'l-iş'âr Dâhiliye ve Dîvân-ı Harb'in vâliden da'vet vukû'unda İzmir'e azîmet etmesi esbâbının istikmâli husûsunda Harbiye nezâretlerine iş'ârı tezekkür kılındı.

Mustafa Reşîd
Abdurrahman Şeref

İbrâhîm Mecîdî
Mehmed Şerîf

Ali Bey

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbataları, 217/593

Meclis-i Vükelâ
Müzâkerâtına Mahsûs Zabıtname
Sıra Numrosu : 473
Târîhi : 18 Muharrem sene 1338
Tebliğ Olunduğu Devâ'ir : Mâliye

14 Rebî'u'l-Evvel sene 1335

Hulâsa-i Me'âli

Esnâ-yı harbde Haleb ve Sûriye taraflarına tehçir edilerek ahîran avdet etmiş olan Mardiros Sarıyan Efendi'nin Manisa'da ve Saray köyünde uhdesinde bulunan mensûcât fabrikalarının kâffe-i levâzım ve muhteviyâtıyla İzmir tüccârından Ali Fikri ve Hayrî Paşazâde Zeki Beyler ile Manisa'da Ahmed Efendi taraflarından gasb ve dört seneden beri ist'imâl edilmesinden dolayı bir milyon dört yüz küsûr bin lira zarâr ve ziyânı bulunduğunu iddi'â eylediği cihetle zarâr-ı mezkûrun te'mîn-i istîfâsı için mûmâ-ileyhim uhdelerinde mukayyed emvâl-i gayr-ı menkûlenin netîce-i tedkîkât ve muhâkemâta kadar bey' ve ferâğın müsâ'ade edilmemesi için kayıdlarına hacz işâreti vaz' olunması İngiliz mümessil-i siyâsîsi tarafından iltimâs edilmiş olduğu beyânıyla bu bâbda cereyân eden muhâberâtı ve istifsâr-ı mu'âmeleyi mutazammın mahallinden

vuku' bulan iş'ârdan bahisle ba'zı ifâdeyi hâvi Mâliye Nezâretinin 7 Teşrîn-i Evvel sene [1]335 târîhli ve 36 numrolu tezkiresi okundu.

Karârı

Tezkire-i mezkûrede beyân olunduğu vechile muâmelât-ı tasarrufiyyenin hacz kanûnundan başka bir sebeble te'hîrine mesâğ-ı kanûnî olmadığından ve te'mîn-i hukûk için turuk-ı kânûnîyyeye tevessül imkânı mevcut bulunduğundan ona göre ifâ-yı muktezâsının mahalline teblîği husûsunun Nezâret-i Müşârun-ileyhâya teblîği tezekkür kılındı.

Mehmed Şerîf

Mustafa Reşîd

İbrâhim Mecîdî

Abdurrahmân Şeref

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbataları, 217/473

- 267 -

RUM VE ERMENİ AHALİYE TECAVÜZATTA BULUNULDUĞU İDDİALARININ ASILSIZ OLDUĞU

[Tehcirden sonra yerlerine dönen Rum ve Ermenilere tekrar yer değiştirmeleri için Müslüman ahalinin baskı ve tecavüzatta bulunduğu dair yalan haberler yayıldığı ve bu haberlerin asılsız olduğu hakkında gayr-i Müslim ahali tarafından Erkân-ı Harbiyye'ye gönderilen tahrirat suretlerinin gerekli yerlere ulaştırılmasına dair Harbiye Nezâreti'nden Hariciye Nezâreti'ne yazılan tezkire.]

17 Ra. 1338 (10 Aralık 1919)

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi

Şu'be: 2

Numro: 5021

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Sivas'da Üçüncü Kolordu Kumandanlığı'ndan mevrûd tahrîrât ile merbûtâtı takdîm-i huzûr-ı devletleri kılınmıştır. Muhtelif unsurların âsâyişe müte'allik olarak verdikleri beyânnâmeler sûretlerinin îcâb edenlere iblâğı menû-ı re'y-i âlîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

17 Rebî'ü'l-Evvel sene [1]338 ve
Fî 11 Kânûn-ı Evvel sene [1]335

Harbiye Nâzırı

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye
Dâ'iresi Şu'be
Numro
Üçüncü Kolordu-yı Hümayûn
Kumandanlığı

Ş. 1
5478

3 K. Kumandanı Mîralay Salâhaddîn Bey
tarafından Sivas 12/11/[1]335

Harbiye Nezâret-i Celîlesine

8/10/[13]35 târîh ve bilâ-numro şifreli emr-i nezâretpenâhîlerine cevâbdır.

Ahâlî-i İslâmiyye tarafından Hristiyanlara tecâvüz edilmekde olduğu şâyi'asının tekzîbini hâvî Tokad, Erba'a, Kavak, Çarşamba, Merzifon, Vezîrköprü mahallî cemâ'at-i gayr-i Müslime mu'teberânının imzâlarıyla makâmât-ı âliyyeye yazılan tahrîrâtın sûretlerinin aynen ve leffen takdîm kılındığı ma'rûzdur.

Üçüncü Kolordu Kumandanı
Salâhaddîn

Osmanlı Ordu-yı Hümayûnu
Başkumandanlığı Vekâleti

Sûret

Vezîrköprü'den

Memleketde ikâmet ve ba'de't-tehcîr avdet eden Ermenilerle Rumların ileride tehlikeye ma'rûz kalacağından bahsle tekrâr hicret için tehdîdler ile icbâr edilmekde oldukları hakkında bugünlerde istihbâr etdiğimiz havâdis külliyyen asılsız olup cümle vatandaşlarımız tarafından hürmet ve mu'âvenet görmekde olduğumuz cihetle şüyû'ât-ı mezkûreyi kat'îyyen tekzîb ve vatandaşlarımız mukâbil hürmetimizi huzûr-ı sâmilere de arz eyleriz fermân.

Vezîrköprü Rum Milleti Nâmına
Metropolid Vekîli
Murâd

Ermeni Milleti
Agop Dereciyan

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye
Dâ'iresi Şu'be
Numro
Tokad'dan

Sûret

Anadolu'da meskûn ahâlî-i Hıristiyâniyye'nin gûyâ ahâlî-i İslâmiyye tarafından taht-ı tehdîdde bulunduğuna ve sâ'ireye ve evrâk-ı havâdisde neşriyyât bulunduğu ma'a't-te'essüf işidiliyor. Öteden beri Rum ve Ermeni vatandaşları hukûkuna ez-her-cihet ri'âyetkâr bulunan anâsır-ı İslâmiyye'den mâl ve cânımızı ez-her-cihet emîn olduğumuzdan bir fikr-i sakîm-i mahsûs olan böyle bir neşriyâtı bütün kalbimizle tekzîb ederiz. Bulduğumuz sâye-i celîl-i Osmânî'de ile'l-ebed bu sûretle idâme-i hayât maksadımız bulunduğunun ve Anadolu, Rum ve Ermeni teb'a-i şâhânesinin hiç bir tarafın maksad-ı siyâsiyyesine âlet olmasına rızamız olmadığı için âlem-i medeniyyete karşı i'lâmını istihhâm eyleriz.

Mihran Genç Agobyan

Nikola Dimitriyadis

Haralambos Lazar

Haci Ohanik Seroyan

Giyork Mercemciyan

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi
Şu'be
Numro
Merzifon'dan

Sûret

Anadolu'nun ba'zı mahallerinde milel-i Hıristiyâniye'nin dûcâr-ı tecâvüz ve bu sebeble mecbûr-ı hicret olduklarının İstanbul muhîtinde işâ'a edildiği istihbâr kılınmıştır. Hâlbuki üç mâhdan beri gerek kasaba ve gerek kurâda ve yollarda emn ü âsâyişin ber-kemâl bulunduğunu ve anâsır-ı Müslime ile aramızda hüsn-i mu'âşeretin şâyân-ı şükrân ve memnûniyyet bir hâlde bulunduğu arz olunur.

Ermeni Kilisesi Cem'iyeti
Re'isi
Matobi Keşişyan

Rum Kilisesi Cem'iyeti
Re'isi
Yanko Yovanidi

Papas Hristo

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi**Şu'be****Numro****Sûret**

Erba'a'dan

Mâl, nâmûs ve hayâtımızın taht-ı emniyetde bulunmadığına ve Kuvâ-yı Milliyye'ye imdâd etmediğimiz takdîrde bu havâliyi terke mecbûr edildiğimize dâ'ir İstanbul'da işâ'a olunan havâdislere karşı izhâr-ı esef ve nefret eyleriz.

Hükûmet-i seniyyenin şefkat ve re'fetini bilâ-tefrîk-i cins ve mezheb umûmumuz üzerine seyyânen hükm ve İslâm unsurunun vakâr ve hüviyeti, mukaddesâtımızı vikâyeye kâfî olduğundan bu gibi işâ'âtdan dolayı kardeş gibi geçinmekde bulunduğumuz Müslümân vatandaşlarımız karşısında bir hiss-i hicâb duymakda bulunduğumuzu arz eyler ve keyfiyyetin matbû'ât vâsıtasıyla i'lânını ricâ eyleriz.

Erba'a Rum ve Ermeni Mu'teberânı

Andon Lefter**Sürmeciyân**Rum Cem'iyeti Rûhânîsi
Ağya**Foço Mandesi**
Kırca Bıyıkyan**Nikola Yedis**Ermeni Cemâ'ati Re'îsi
Ohanyan**Dimitri Andonyadis****Yovanaki Lefter Badis****Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi****Sûret**

Kavak'dan

Ahâlî-i İslâmiyye tarafından Hristiyanlara tecâvüz ve ta'arruz edildiği hakkında deverân eden şâyî'âtın külliyyen hilâf-ı hakikat olduğunu nâhiyemizin her tarafında sükûn ve âsâyişin ber-devâm bulunduğunu ve nâhiyemiz dâhilinde mevcûd on sekiz pâre Hristiyan köylerinden hiç bir ferdin hiç kimse tarafından dûçâr-ı tehdîd ve tazyîk olmadığını tasdîkan arz eyleriz.

Terzi **Vasil**Çoban oğlu **Yorgi**Doskalos oğlu **Emerdis**Sava oğlu **Yozan**Papas **Papa Makaryos**Kadem oğlu **Yordan**Ayvaz oğlu **Lazari**Demirci **İsak** UstaÇakal oğlu **Yovan**Çoban oğlu **Panka**mahdûmu **Hristaki**

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi**Şu'be****Numro****Sûret**

İbrâ-yı şekâvete her ciheti müsâ'id ve milel-i muhtelifeyi hâvî olan Çarşamba kazâsında bundan üç mâh evveline kadar eşkiyâların ta'arruzundan ve bâğiyâne hareketlerinden cân ve mâlımız taht-ı tehlikede zirâ'at ve ticâretimiz âtıl bir hâlde kalmış ve korulardan hayvânâtımız sürüsüyle aşırılmakda bulunmuş iken mürâca'at-ı vâkı'a ve istirhâmımız üzerine ilâve-i vazîfe olarak kazâmız kâ'im-i makâmlık vekâletine ta'yîn ve bundan bir mâh evvellerine kadar ifâ-yı vazîfe eden Çarşamba mıntakası ve Otuz sekizinci Alây Kumandanı Binbaşı Kemâl Bey'in gece gündüz istihkâr-ı hayât edercesine âdetâ bir jandarma neferi gibi ibrâz ettiği mesâ'î-i fedâkârânesi ve hiç bir sûretle silâh isti'mâline lüzûm ve hâcet bırakmayarak ve hiç bir ferd ve milleti tefrîk etmeyerek seyyânen âdilâne ve müdakkikâne harekâtı ve tedvîr-i umûrdaki kiyâset ve fa'âliyeti eseri sâyesinde umûm eşkiyâları karınca gibi nâtuvân bir hâlde dâ'ire-i itâ'ata idhâle icbâr eylemiş ve umûm kazâ halkına hükûmetin her vakt bir eb-i müşfik gibi hâmî ve hâris olduğunu bi'l-fi'l göstererek isbât etmiş ve herkesi zirâ'at ve ticâretde kemâl-i emniyetle iştigâl ettirmeğe ve kazâyı teftiş eden İngiliz Mümessili Kumandan Mösyö Pernenli cenâblarının da fevkâ'l-âde nazar-ı takdîr ve tahsînini celbe muvaffak olmuştur. Âşâyış-i mahalliyyenin hüsn-i muhâfazasına veistirâhat-i âmmenin idâmesine hâdim ve isticlâb-ı da'avât-ı hayriyye-i hazret-i pâdişâhiye sâ'î ahlâk-ı müstahsene ve etvâr-ı müstakîme ile muttasıf bu gibi her göze görünmeyen ve ismi bilinmeyen gayyûr tecrübe-dîde-kâr, âzmûde bir zâtı yetiştiren hükûmet-i celîle-i muhteremeye karşı Çarşamba kazâsı ahâlîsi ebediyyen medyûn-ı şükrân olduğunu ve mûmâ-ileyh Kemâl Bey'in hidemât-ı vâkı'a-i meşhûresini takdîren muhterem cerîdenizin hak-gû sütunlarında münâsib bir kalemlerine ve cins ve mezheb tefrîk edilmeksizin kardeş gibi emniyet ve i'timâd-ı tâmmeye dâ'iresinde mıntakamızda yaşamakda olduğumuza teşekküren hakikat-i hâlin i'lânına delâlet buyurulmasını idâre-i muhteremenizden insâniyet nâmına istirhâm eyleriz efendim.

15 Teşrîn-i Evvel sene [13]35

Ermeni tüccârından **Artin**

Çarşamba Rum Metropolitdi

Vekili

Ermeni esnâfından **Sergi**ÇarşambaErmeni tüccârından **Levan**

Ermeni Mahallesi Muhtârı

Namına

Belediye

Re'îsi

Hüseyin

Ermeni milletinden kuyumcu

Abram

Bâlâdaki mühürler kazâ eşrâf ve mu'teberânının mühür-i zâtîleri.

Dâ'ire-i Belediye-i Çarşamba

BOA. HR. MÜ, 71/11

*HUKUK MÜŞAVİRİ MEHMET MÜNİR BEY'İN ERMENİ
FAALİYETLERİ VE TEHCİR SEBEPLERİ HAKKINDAKİ RAPORU*

[Ermenilerin memleketi bir bomba deposu haline getirdikleri, düşman devletlerle işbirliği yaparak katliam ve mezalim yaptıkları ve böylece mahalli halkın düşmanlığını kazandıkları, bundan dolayı bazı bölgelerdeki Ermenilerin başka yerlere yerleştirilmelerinin kararlaştırıldığı, bu esnada Ermenilerin genelinin yerlerinin değiştirildiği, bazı yerlerde tehcirin iyi uygulanamadığı, emirlere aykırı hareket edenlerin Divan-ı Harb'e verildikleri, tehcirden bütün milletin sorumlu tutulduğu, halbuki Ermenilerin bu vesile ile kendi işledikleri cinayetleri örtbas etmek ve kendilerini masum göstermek istedikleri ve bu propagandada başarılı oldukları,

Ermenilerin propagandalarını yaptıkları gibi ihtilalci sosyalist olmadıkları, bunların emperyalist bir politika takip ettikleri hususlarında hazırlanan rapor.]

1920

Ermeni komitelerinin Osmânlı Ermenileri arasındaki tarafdârları fevka'l-âde tekessür ve tevessü' etmesi üzerine anâsır-ı mezkûrden komiteler ile peydâ-yı münâsebet edenlerin öteden beri Hükûmet-i Osmâniyye'ye karşı olan vaz'iyetleri ve Memâlik-i Osmâniyye'deki teşkilât-ı siyâsiyyeleri ve Osmânlı sıfatıyla kâbil-i te'lîf olmayan harekât-ı ihtilâlkârâneyle ictisâr ile envâ'-ı cinâyât-ı fecî'a îkâ' etmiş oldukları yukarıda hülâsaten zikr ve îzâh edildi. Kaldı ki merkezleri Avrupa'nın meşhûr şehirlerinde bulunan ve her sûretle mazhar-ı mu'âvenet bulunan komiteler ile bunlara mensûb Ermeniler Hükûmet-i Seniyye'nin Harb-i Umûmî'ye duhûlünden evvel ve sonra haklarındaki emniyet ve i'timâddan istifâde ederek bir taraftan gizli gizli memleketi bir bomba ve mevâdd-ı infilâkiyye deposu haline getirmeleri ve diğer taraftan muhâsım devletler ile tevhit-i fa'âliyyet ve mesâ'î ederek gerek dâhil-i memleketde gerek memâlik-i ecnebiyyede bulunanların firâren veya gönüllü olarak başlarında meb'ûsları, mütefekkirleri bulunduğu hâlde düşman ordularına giderek bi'l-fi'l muhâsemâta iştirâkleri ve buna muvaffak olamayanların bunlar hesâbına câsûsluk eylemeleri ve memleketin bir başından diğer başına tertîbât ve tedârikât-i ihtilâliyyede bulunmaları ki - sahne-i harbden pek uzak olan ve aslâ ümîd edilmeyen mahallerde zabt ve müsâdere edilen bomba ve esliha yığınları ile sâbit - ve ale'l-husûs son Kafkas harekâtında Rus ordusunun pîş-dârlığını eden ve kısm-ı a'zâmı yerli ve tâbi'iyet-i Osmâniyye'yi hâ'iz Ermenilerden müteşekkil bulunan çetelerin Van, Bitlis, Muş, Erzurum, Trabzon gibi Rus işgâli altına geçen mahallerde ahâlî-i Müslimeye karşı târîh-i insâniyyetde bu âna kadar misâlleri olmayan ve her sâhib-i vicdânı

fâ'illerine karşı bütün rûhuyla la'nete mecbûr edecek olan envâ'-ı kıtâl, mezâlim ve şenâyi' irtikâbları Hükûmet-i Osmâniyye'nin tamâmen insilâb-ı emniyyetini ve mahâll-i mezkûre ahâlîsinin nefret ve buğz-ı adâvetini intâc etmiş olduğundan bir taraftan emniyet ve âsâyiş-i memleket muhâfaza edilmek ve diğer taraftan ahâlî-i İslâmiyye tarafından haklı olarak mukâbele edilmesi keyfiyeti der-piş-i nazar edilerek böyle bir hâlin zuhûruna meydân vermemek maksâdıyla ba'zı mahallerde bulunan Ermenilerin ihrâc ve menâtık-ı mu'ayyenede iskân edilmeleri takarrür eylemiş idi. Bi'z-zarûr bu sûretle yapılan tehcîr mu'âmelesinin yalnız vatana karşı sû-i niyetleri tahakkuk edenlere tatbîki tarîkına gidilerek menâtık-ı harbiyedeki Ermenilerin ale'l-umûm teb'îd edilmeleri vehleten şâyân-ı mu'âhaza görülebilir. Fakat Ermenilerin gâye-i milliye addettikleri mekâsıdı istihsâl uğrunda tamâmiyle mütesânid olarak hareket etmeleri ve şu harekât-ı fesâdkârânenin vukû' bulacağı bi't-tab' ma'lûmu olan Ermenilerden hiç kimsenin bî-günâhları tehcîrden kurtarmak için hükûmete ihbârâtta bulunmamış olması ve harbin pek serî' bir sûretde inkişâf etmekde olan safahâtı arasında arîz ve amîk tedkîkâtta bulunmak kâbil olmaması ve bu kâbil olsa bile bir kasabada sâkin Ermenilerin hangilerinin hakîkten komitelere mensûb ve aynı efkâr-ı ihtilâlkârâneye sâlik olup olmadığının ve fırsat karşısında hükûmete karşı hareket etmeyeceğinin tebyîni adîmü'l-imbân bulunması ve bu husûsda edilecek küçük bir kusûrun orduyu önden ve arkadan ateşe ma'rûz bırakabileceği nazar-ı i'tibâra alınırsa tehcîr mu'âmelesinin (en masse) tatbîkindeki zarûretde şübhe kalmaz. Tehcîr mu'âmelesinin ba'zı mahallerde an-kasdin veyâ an-cehlin hüsn-i tatbîk edilmediği kemâl-i hulûs ile icrâ edilmiş tahkîkat netîcesinde ma'a't-te'essüf anlatılmış olduğundan hükûmet-i hâzıra tedbîr-i mezkûrdan dolayı mutazarrır olanların tehvîn-i ihtiyâclarıyla mesken ve me'vâlarına avdetleri esbâbının istikmâline kemâl-i keremî samîmiyet-i tâmmeye ile teşebbüs eylediği ve şimdiye değin binlerce Ermeni mesken ve me'vâ-yı kadîmlerine yerleştirildikleri gibi tehcîr esnâsında ta'kîb edilmiş maksada muhâlif olarak hareket eden eşhâsın şedîden dûcâr-ı mücâzât edilmeleri husûsunda her ne yapılmak mümkün ise icrâsından geri durulmamış ve bunlar tevkîf ve dîvân-ı harblere teslim edilerek muhâkeme edilmekde bulunmuşdur. Halbuki işbu tehcîr keyfiyetinden dolayı Türklere karşı envâ'-ı isnâdâtta bulunmakda ve esâsen icâbât-ı harbiyyeden olan bir tedbîrin tatbîki husûsunda vukû' bulan sû-i isti'mâlâtından dolayı bütün bir milletin mes'ûl tutulması husûsunda arzular izhâr edilmekdedir. Fi'l-hakîka Ermeniler vilâyât-ı ma'lûme ve Kafkasya'da İslâmlara karşı yukarıda ta'dâd edilen cinâyâtı îkâ' etdikleri sırada her dürlü hissiyyât-ı insâniyyeden ârî olan ajanları vâsıtasıyla yapırdıkları propagandalar ve neşriyât ma'a't-te'essüf hakîkat-i hâle tamâmıyla vâkıf olmayan zevâtın iğfâlini intac eylemiş ve Avrupa'da ba'zı mehâfil Türkü zâlim ve Ermeniye mazlûm görmeğe başlamışlardır.

Şurası şâyân-ı dikkatdir ki Ermeni komiteleri öteden beri kendilerine sosyal demokrat süsü verdiklerinden Avrupa'daki bu kabîl partiler ile pek çoğu münâsebatda

bulunmuşlar ve hattâ ma'hûd komitelerini bir ihtilâlcî sosyalist komitesi gibi "*Internationale*" e idhâl etmişlerdi. Son zamanlardaki vukû'ât ve hâdisât-ı âlemde istifâde eden Ermeni ihtilâlcileri mefsedetlerini örtmek için Cermen sosyalistleri nezdinde eskiden beri Sosyalizm efkârına hâdim birer propagandacı gibi hareket ederek gerek Memâlik-i Osmâniyye'de ve gerekse Kafkasya'da irtikâb ettikleri fecâyî'-i gûnâ-gûnu ya tamâmen setr veyâhûd o fecâyî'-den bir kısmına gûyâ Sosyalizm esâsına müstenid imiş gibi bir mâhiyet atf ederek Garb'ı ve Amerika efkâr-ı umûmiyyesini iğfâl etmişler ve kendi haklarında olan emniyet ve i'timâdı sû-i isti'mâl ile îkâ' ettikleri envâ'-ı şekâvet ve en fecî' cinâyâtleri cihân demokrasisi huzûrunda bir Sosyalizm ihtilâli gibi göstermeğe kısmen muvaffak olmuşlardır. Fakat hiç şübhe yok ki bu silsile-i fecâyî' memâlik-i garbiyye ve Amerika demokrasisinin ma'lûmu olunca Ermeni ihtilâlcilerin ihtilâlcî sosyalist değil hûnhâr birer bâği olduklarına âlem-i medeniyette kanâ'at hâsıl olacaktır. Bunların sosyalistliğinin ne kadar sâhte olduğuna delâlet edecek bir takım vukû'ât-ı cedîde zikredilebilir. Şöyle ki: Eğer bunlar iddi'âlarında sâdık sosyalistler olmuş olsalar idi bugün Kafkasya'da teşekkül eden Ermeni Hükûmeti'ne sosyalist bir cumhûriyet şekli vermeleri lâzım gelir idi. Halbuki bu husûsda Ermeni ihtilâlcilerin tamâmen müfrit nasyonalistler misillü hareket etmekde ve kendileri ırken ve kanâ'aten hiç münâsebeti olmayan bir takım ahâlîyi demokrasinin en sarîh düstûrlarına rağmen cebren taht-ı tâbi'iyetlerine almağa ve devlet sıfatıyla daha ilk hatvede emperyalizm siyâsetini tatbîke sâ'î olmaktadırlar. Binâ-berîn Ermeni komitelerinin ne türlü makâsıd-ı hasîseye tebe'iyetle bu kadar cinâyât-ı şenî'ayı irtikâb ettikleri bugün ortadadır. Türklere karşı vâkî' isnâdât her ne olursa olsun er geç kendisini gösterecek ve adâlet-i ilâhiyye yerini bulacaktır ve bulmak üzeredir. Zîrâ bu gün Türk efkâr-ı umûmiyesi yüz binlerce İslâm'a karşı envâ'-ı mezâlim ve cinâyât irtikâb eden ve bu ef'âl-i şenî'leri Rus ümerâ-yı askeriyyesinin raporları ile de yakînen sâbit olan ve kısm-ı küllîsi Kafkasya'da ahîren teşekkül eden Ermenistan'a firâr ile müreffehen imrâr-ı hayât etmekde bulunan cânîlerin müstehak oldukları mucâzâta dûçar edilmelerini milel-i mütemeddineden talep ediyor.

BOA. HR. HU, Kr. 173/5

- 269 -

*PİSKOPOS KENDİFYAN'IN DİYARBAKIR'DAN ERMENİ
FAALİYETLERİYLE İLGİLİ MEKTUBU*

[İstanbul'dan Diyarbakır'a giden Piskopos Kendifyan'ın doğudaki Ermeni faaliyetlerinden bahsederek; Adana ve Mersin'de olduğu gibi Diyarbakır'da da cemiyetlerinin bir şubesini açtıklarını, İngiliz ve Fransız teftiş memurlarının da kilisede tertip ettikleri mitinge katıldıklarını ifade eden Ermeni Patriği Zaven Efendi'ye gönderdiği mektup sureti.]

1920

Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dâ'iresi
Numro: 2

Mektûb Sûreti

"Diyârbekir'de kilisenin ilerisinde Zeyd mevki'inde dört komite birleşti. Adana ve Mersin'de teşekkül eden cem'iyetimizin şu'besini burada açmağa muvaffak olduk. Ma'lûm olan DR kimse buraya geldi çok memnûn olduk. Perşembe gecesi sâ'at sekizde kililesede çan çalındı. Süryânî ve Ermeni sevgili milletimiz geldiler. Müzâkere olundu Cum'a ertesi günü akşam sâ'at on birde müzâkere ikmâl edildi. Müttfikimiz Fransız generalinin mevki'i hâzırlandı. Burada bulunan iki papas da bulunmuşdur. Haleb'deki kuvvetli çetelerimiz Diyârbekir'e gelince size muvaffakiyetlerimizi bildireceğim.

Evvelki Taşnaklar gibi değil, bunların sözü ve özü birdir. Bundan böyle Osmanlıların FNARLS ya'nî ışıkları baş aşağı oldu. Bizim ışıkları muvaffakiyetleri yakında size yazacağım. Orların ışıklarından çok memnûn olduk. Şarka icrâ-yı şâdmânî ediyoruz. Diyârbekir'de Bedros Zarşıyan'ın Beyoğlu'nda Sakızağacı'nda Ermeni Katolik Ruhbânihânesi'nde Çercis nâmındaki şahsa göndermek istediği mektûbda şu cümleler vardır:

"İslâmların yakında sonunu görürüz. Bize nasıl yaptılarsa bizim de onlara öyle mukâbele etmekliğimiz zamânı geldi. Adana'dan iki papas tebdîl-i kıyâfetle oraya gelmişlerdir. Ermenilerin küçük yortuları günü kilisede miting akd edilecektir. İngiliz tefâtîş me'mûrları buraya gelip gidiyorlar. Fransız müfettişleri de geliyor. Onlar bizim hayatımızı taht-ı te'mîne aldılar. Ermeni murahhası 6.600 lira getirdi. Gerek fukarâya gerek ma'lûm olan cem'iyetlere tevzî edildi. Parayı getiren piskopos KYAVDDR Piskopos Patrik Zaven Efendi'nin milletinin âfîsini düşünmeyerek hükûmete aleyh-dâr yanlış bir siyâset ta'kîb ve kendisini âdetâ buralara nefy etdiğini söylemişdi". Mektûbu vazîfe ve maksadını ifhâm etdiğinden her tarafa teyakkuz emr edilmişdir. Kilisede yeri hâzırlanan ceneral denilen zâtın Miralay Norman olduğu kaviyyen istidlâl olunuyor. Çünkü Piskopos Norman'ın ceneral olduğu ve AAEH'deki ve ADEH sini söylemişdi. Küçük Yortu 18 Kânûn-ı Sâni sene [13]36 târîhine tesâdüf eyliyor. Norman da o gün burada bulunabilecekti. Norman Mardin'de iken DH Diyârbekir'de bir ay kalmayacağını bildirmişdi. Bu ma'lûmâtlar Norman'ın işgâle vesîle icâdı için geldiği kanâ'atini tevli'd etmiştir.

Evvelce ahâlinin galeyânına rağmen Diyârbekir'e seyâhâtine müsâ'ade edilmiş ve Siverek'e kadar gelmiş iken bu seyâhatin mektûb mütâla'asıyla alâkadar görülmesi ve ahâlinin devâmlı galeyânı hasebiyle Norman'a Siverek'den Urfa'ya dönmesi

lüzûmunu tebliğ ettiğim nezârete arz edilmişti. Diyârbekir Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyeti de pek MZK müdellel bir telgraf yazarak Norman Urfa'ya dönmesini Diyârbekir'e değil çete kuvâ-yı muntazamasıyla gelmek istese bütün mevcûdiyetleriyle müdâfa'a edeceklerini bildirmişler ve Mar'aş sancağında yapılan Ermeni mezâlimini de protesto etmişlerdir.

16/1/[13]36

*PİSKOPOS KENDİFYAN'IN MEKTUBUNUN FOTOĞRAFININ
GÖNDERİLECEĞİ*

*[Piskopos Kendifyan'ın Ermeni patriğine yazdığı mektubun
Diyarbakır'da olduğuna ve fotoğrafının posta ile gönderileceğine dair
Erkân-ı Harbiye-i Umumiyye'den Harbiye Nezâreti'ne şifre telgraf.]*

28 Ca. 1338 (18 Şubat 1920)

Osmanlı Ordu-yı Hümayûnu
Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye
Şu'be: 2

Diyârbekir'de:

*On üçüncü Kolordu Kumandanlığı'ndan Harbiye Nezâret-i celîlesine
mevrûd Fî 18 Şubat sene [1]336 târîh ve 508 numrolu şifre sûretidir.*

C:

Piskopos Kendifyan'ın mektûbu Diyârbekir vilâyeti'ndedir. Ahz edilecek fotoğraf posta ile takdîm edilecektir. Ancak postanın ahvâl-i hevâ'îye dolayısıyla iki aydan evvel İstanbul'a vâsıl olamayacağını tahmîn ediyorum. Mektûbda polis müdürünün ifâdesine göre Kendifyan'ın me'mûriyyet-i rûhâniyyesine â'id damga da mevcûddur. Polis Müdîriyeti kasasında mahfûzdur.

Fî 18 Şubat sene [1]336

*KENDİFYAN'IN MEKTUBUNUN FOTOĞRAFININ
GÖNDERİLMESİNİN GECİKECEĞİ*

*[Piskopos Kendifyan'ın Ermeni patriğine gönderdiği mektubunun
Hakimiyyet-i Milliyye gazetesinde neşri üzerine, patrik tarafından tekzip
edilen mektubunun fotoğrafının gelmesi gecikeceğinden, durumun Osmanlı
matbuatıyla açıklığa kavuşturulması hakkında Harbiye Nezâreti'nden
Hariciye Nezâreti'ne tezkire.]*

5 C. 1338 (25 Şubat 1920)

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dâ'iresi

Şu'be: 2

Numro: 814

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Dersa'âdet'den Diyârbekir'e giden Piskopos Kendifyân'ın ahvâli âsâyîşiyle ehemmiyetli bir sûretde alâkası olan bir mektûbu On üçüncü Kolorduca elde edilmiş idi. Mektûbun sûreti merbûtan takdîm kılınmıştır. Ankara'da münteşir Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde bu mektûbun intişârı üzerine Ermeni Patriki Zaven Efendi Rumca Proleodos gazetesıyla tekzîb etmiş ve on beş gün zarfında aslının fotoğrafı neşr edilmediği halde hilâf-ı hakikat olduğunu i'lân etmiştir. Bunun üzerine mektûbun fotoğrafının irsâli On Üçüncü Kolordu'ya yazılmış idi. Almanın cevâb sûreti merbûtan takdîm kılınmıştır. Mektûb aslının vürûdu gecikeceğinden bu cevâba müsteniden Matbu'ât-ı Osmaniye ile keyyfiyetin tevazzuhu muvâfık gibi mütâla'a edilmekde ise de muktezâsı menût-ı re'y-i âlîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 5 Cemâziye'l-âhir sene [13]38
ve Fi 25 Şubat sene [13]36

Harbiye Nâzırı

BOA. HR. MÜ, Kr. 57/4

- 270 -

**TEHCİR OLAYINA KARIŞMIŞ OLUP, HALEN TUTUKLU OLANLAR
HAKKINDA UYGULANACAK MUAMELE**

[Hristiyan Osmanlı teb'asının tehcirinden doğan mesuliyet meselesinin milletlerarası bir nitelik arz ettiği, bu olaylara karışmış ve halen müttetik devletler nezdinde tutuklu bulunan şahıslara yapılacak muamele hakkında Sulh Konferansınca bir karar alınmadan vaki olan talebi kabule imkân olmadığı yolunda İngiliz Fevkalade Komiserliği'nden Hariciye Nezâreti'ne gelen takrir.]

5 C. 1338 (25 Şubat 1920)

Bâb-ı Alî
Hâriciye Nezâreti
Tercüme Odası
Umûmî: 18040
Husûsî: 139

İngiliz Fevka'l-âde Komiserliği'nden Vârid olan 25 Şubat [1]920 târîhli ve 2588 numrolu takrîrin tercümesidir.

7 Şubat târîhli ve 46/20406 numrolu takrîr-i âsafânelerine cevâben ve şimdi aldığım ta'limâta atfen hükûmet-i metbû'amın Hıristiyan Osmanlı teb'asının harb esnâsında tehcîr ve taktîlinden münba'is mes'ûliyet mes'elesini bir mes'ele-i beyne'l-milel add ve telakkî etdiğini beyân ederim. Binâ'en-aleyh tehcîr ve taktîl işlerinde zî-medhal olmakla maznûn ve el-yevm Düvel-i Mü'telif nezdinde mevkûf bulunan eşhâs hakkında yapılacak mu'âmeleye dâ'ir Sulh Konferansınca bir karâr ittihâz edilinceye kadar senâverlerince mârru'z-zikr takdîr-i âsafânelerinde vâki' olan talebe mümâşâta imkân yokdur.

BOA. HR. MÜ, 8/342

- 271 -

İNGİLİZ SİYASİ MÜMESSİLİNİN AHMED REFİK İÇİN AF TALEBİ

[Bolu Asker Alma Şubesi Yazıcısı Ahmed Refik Efendi'nin, Ermenilere iyi muamelesinden dolayı serbest bırakılması için İngiliz Siyasi Mümessilliğinden iltimas isteğine dair Dahiliye Nezâreti'nden Sadaret'e arz.]

18 Ş. 1338 (7 Mayıs 1920)

Bâb-ı Alî
Dâhiliye Nezâreti
Komisyon-ı Mahsûs

Huzûr-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâretpenâhîye

Ma'rûz-ı çâkeri kemîneleridir

Tehcîr cürmünden dolayı Divân-ı Harb-i Örfîce beş sene müddetle habse mahkûm edilen Bolu Ahz-ı Asker Şu'besi yazıcılarından Ahmed Refik Efendi'nin esnâ-yı vazîfesinde ve tehcîr sıralarında Ermenilere hüsn-i mu'âmeleyi şi'âr edinmiş ve birçok zavallıyı muntazır oldukları avâkıb-ı fecî'adan tahlîse delâlet eylemiş olduğundan bahsle tahliyesi esbâbının te'mîni İngiltere Mümessil-i Siyâsîliği'nden

iltimâs edilmekde ise de hükme mukterin olarak dûcâr-ı cezâ olanların tahliyesi haklarında afv-ı âlî istihsalinden başka çâre olmadığına binâ'en iktizâsının îfâsı menût-ı müsâ'ade-i sâmiyye-i fehîmânedan bulunmakla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

18 Şaban sene [1]338
9 Mayıs sene [1]336

Dâhiliye Nâzırı Vekîli Nâmına
Müsteşar

BOA. DH. Komisyon-ı Mahsûs, 3/41

- 272 -

ERMENİLERİN VERGİDEN MUAF OLMASI

[Harb-i Umumi'de nakledilen ve eski yuvalarına geri dönen Ermenilerin bazı vergilerden muaf tutulmalarına dair Şurâ-yı Devlet'ten Dahiliye Nezâreti'ne tezkire.]

25 Ş. 1338 (14 Mayıs 1920)

Şurâ-yı Devlet
Numro: 39380
431

Dâhiliye Nezâreti'nin Şurâ-yı Devlet'e havâle buyurulan 27 Eylül sene [1]335 târîhli ve 9556/1521 numrolu tezkiresi Mâliye ve Nâfi'â Dâ'iresi'nde kırâ'at olundu.

Mezkûr tezkirede Harb-i Umûmî esnâsında âhar mahallere nakl edilip ahîren memleketlerine avdet eden mehcûrînün 6 Mayıs sene [1]335 târîhli karârname mucebince sâ'ir tekâlîf ve rusûmdan olan deynleri misillü tarîk bedel-i nakdîsi bakâyâsından kezâlik üç yüz otuz dört, otuz beş ve otuz altı senelerine â'id emlâk, arâzî ve temettü' vergileriyle kûsûrât-ı munzamasından ma'fuv tutuldukları gibi tarîk bedel-i nakdîsinden ma'füviyetleri lâzım gelip gelmeyeceği İstanbul Vilâyeti Vekâleti'nden istifsâr olunmuş ve avdet eden mehcûrîn ile vilayât-ı müstahlasa ahâlîsinin ba'zı tekâlîften ma'füviyetine dâ'ir 6 Mayıs sene [1]335 târîhli karârnamenin birinci maddesinde "Harb-i Umûmî esnâsında âhar mahallere nakl ve tehcîr edilen efrâd ile esnâ-yı tehcîrde sed edilmiş olan müessesat-ı dîniyye ve ilmiyye ve hayriyyenin gerek tehcîrden evvelki ve gerek müddet-i tehcîre müsâdif senelere â'id bi'l-cümle tekâlîf ve rusûmdan olan borçları kâmilan afvedilmiştir" denildiği gibi tarîk mükellefiyyet-i nakliyyesi hakkındaki kânûn-ı muvakkat ahkâmına nazaran da bu

mükellefiyet vilâyet dâhilinde mütemekkin bulunmakla sâbit olup bir vilâyetden tehcîr edilen ve binâ'en-aleyh sinîn-i mezkûrede memleketinde mütemekkin bulunmayan ahâlînin tarîk bedellerinin tahakkuk ettirilememesi tabî'î bulunduğu cihetle mehcûrînin tehcîrden evvelki senelere â'id tarîk bedelâtından olan deynlerinin afv edilmesi ve müddet-i tehcîre müsâdîf seneler için de tarîk bedeli tahakkuk ettirilememesi lâ-büd ise de salifü'z-zikr karârnameinin ikinci maddesinde mehcûrînin üç yüz otuz dört, otuz beş ve otuz altı senelerine â'id emlâk, arâzî, temettü' vergileriyle küsûrât-ı munzamasından ma'fuiyetleri muharrer olup mezkûr senelere â'id tarîk bedel-i nakdîlerinin afvına dâ'ir bir kayd ve sarâhat bulunmadığından tekâlîf-i sâ'ireye kıyâsen bunların da afvını yoksa mehcûrînin memleketlerine avdetleri târîhinden i'tibâren tarîk bedellerinin de tahakkuk ettirilmesi mi lâzım geleceğinde tereddüd edilmiş olmakla Şûrâ-yı Devletçe keyfiyyetin bi't-tedkîk bir karâra rabtî lüzûmu der-meyân kılınmıştır.

Îcâbı te'emmül olundu. Avdet eden mehcûrî ile vilâyât-ı müstahlasa ahâlîsinin ba'zı tekâlîften ma'fuiyeti hakkındaki 6 Mayıs [1]335 târîhli karârnameinin birinci maddesi bâlâda zikr olunduğu üzere mutlak olarak muharrer bulunmasına nazaran mehcûrînden gerek tehcîrden evvelki zamân ve gerek müddet-i tehcîr için tarîk bedel-i nakdîsi aranılmaması îcâb edeceği tabî'îdir. İkinci maddede üç yüz otuz dört ve otuz beş ve otuz altı senelerine â'id olarak istisnâ edilen vergülerin envâ'ı zikr ve ta'dâd olunmak sûretiyle takyîd ve tahsîs edilmiş olmasına göre mezkûr vergiler hâricinde kalan rusûm ve tekâlîfin istîfâsı îcâb edeceği bâdî-i emrde mütebâdir-i hâtır olmakda ise de istîlâyâ uğrayan mahaller ahâlîsinin üç yüz otuz beş senesine â'id tarîk bedel-i nakdîleri Dâhiliye Nezâreti tarafından kaleme alınmış olan 28 Ağustos sene [1]335 târîhli karârname ile afv edilerek bunun sene-i hâliye tarîk bedelâtına da teşmîline müterettib mu'âmelenin der-dest-i îfâ bulunduğu ve tarîk bedel-i nakdîsinin idâre-i husûsiyyeye mevdû' vâridât cümlesinden olmasıyla Mâliye Nezâretince kaleme alınmış olan salifü'z-zikr 6 Mayıs sene [1]335 târîhli karârnameinin esnâ-yı tanzîminde bu cihet nazar-ı dikkate alınmamış olduğu verilen îzâhâtdan anlaşılmış ve mehcûrî ale'l-ekser memâlik-i müstahlasa ahâlîsinden olarak mahâll-i sâ'ire mehcûrîni nisbeten kalîl bulunmuş olmasına ve istihlâs münâsebetiyle mehcûrînin kısm-ı a'zamı sinîn-i ahîre tarîk bedel-i nakdîsine müte'allik ma'fuiyetden müstefîd olduğu hâlde diğer bir kısmının devâm-ı mükellefiyeti îcâb-ı ma'delet ve müsâvât ile gayr-ı kâbil-i te'lîf bulunmasına ve esâsen mehcûrînin harb-i zâ'ilde dûçâr oldukları mesâ'ib ve mezâhime nazaran tarîk bedel-i nakdîsi ma'fuiyetinin umûm mehcûrîne teşmîli esbâbının istikmâlî lüzûmunun arzı tezekkür kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

25 Şaban [1]338

15 Mayıs [1]336

Azadan
Ziyâüddin

Azadan
(...)

Azadan
Edhem

Azadan
(...)

Azadan
(...)

Mâliye ve Nâfi‘a Dâ‘iresi Reis-i sâni’si

Ali (...)

BOA. DH. SYS, 53/2

İNDEKS

- Abbâs Hilmi Paşa, Hidiv, Yataklı Vagonlar
Müfettişi 132
Abdullâh Efendi, ekmek tevzî me'mûru 198
Abdülâhad Nûrî Bey, Sevkiyât Müdürü 135
Acıçeşme 197
–sokağı 200
Adana 24, 58, 62, 64, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77,
78, 80, 82, 85, 87, 117, 121, 127, 128, 134,
138, 141, 157, 171, 176, 230, 248, 260
–Emvâl-i Metrûke İdâre Komisyonu
Riyâseti 62, 63, 123
–vilâyeti 20, 30, 35, 45, 50, 83, 158, 188,
227, 235
Adapazarı 126
Adliye Nezâreti 183, 189, 191, 237, 239, 240,
242, 243, 244, 249, 250
Ahâlî-i Hıristiyâniyye 254
–İslâmiyye 253, 254, 255
–Müslime 161, 258
Ahmed Bey, İzmir tüccârı 250
Ahmed Refik Efendi, Bolu Ahz-ı Asker Şubesi
Yazıcısı 264
Ahmed Rüstem Bey, Vaşington Sefiri 17
Akçakoyun İstasyonu 92
Akıntı Burnu 245
Aksaray 41
Akşehir 112, 125
Alanca, karye 209
Alayund, Kütâhya 96
Ali (...?...) Mâliye ve Nâfi'a Dâ'iresi Reis-i
sânisi 266
Ali Bey, Kadırga Hastahânesi Memuru 200
Ali Fikrî, İzmir tüccârı 250
Ali Hasan, Ali oğlu, Giresunlu 88
Ali Münîf 23, 35, 36, 40, 41, 49, 52, 53, 54, 64,
66, 67, 68, 79, 127
Ali Rızâ Bey, Telgraf Nezâreti Şef Muâvini 198
Aliye, Cihângîr Çavuş'un kızı 198
Alman 183, 185, 262
–misyonerleri 83
Almanca mektûb 184
Almanya 237, 239, 244
–Hükûmeti 239, 241, 242, 243
Amerika 91, 162, 259
–Dârü'l-eytâmı 232
–demokrasisi 259
–hey'eti 42
–Sefâreti 91
–Şehbenderhânesi 88
–Der-sa'âdet Maslahatgüzârlığı 18
Anadolu 170, 208, 217, 248, 254
Ankara 24, 72, 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 93, 95,
97, 101, 117, 124, 128, 134, 138, 176, 205,
220, 226, 228, 229, 230, 248, 262
–Havâlisi Sıhhiye Müfettiş-i Umûmîliği
159
–vilâyeti 24, 29, 84, 188, 195, 222, 225,
226, 230, 232, 236
–havâlisi 191
Anna, Makrohi Nevart, yetim, Binbaşı Hamîd
Sabri Bey'in hanesinde 201
Antalya 176, 194
–Bidâyet Mahkemesi 235
–Mutasarrıflığı 81
–Rumları 179
–sancağı 188
Antranik, "Sasun Hâtûrâtı"nın yazarı 163
Arab 212
–â'ileleri 214, 231
Arabköprüsü 215
Aram Efendi, A'yândan 107, 149
Aranik, Halebli 197
Ardahan 21, 22
Ardeşes, Bezezyan â'ilesinden 187
Arifiye İstasyonu 173
Arnavud karyesi, Mudanya 231
Arnavud köyü 245
Arosyak, yetim, Hâlîde Hanım nezdinde 200
Artaki çiftliği 209
Artin Efendi, Antalya Bidâyet Mahkemesi
a'zâsından 235
Artin, (Abdullah) yetim, Kadırga Hastanesi
Memuru Ali Bey'in hanesinde 200
Asâkir-i Osmaniyye 21
Asyâ-yı Sugrâ 185

- Âtîf Bey, Dişçi 197
 Avanot veled-i Armanak, İzmit muhâcirlerinden 201
 Avnî Efendi, Angel'in fırınında müstahdem mûlâzım 199
 Avrupa 160, 162, 167, 257, 259
 Avusturya 183
 A'yân 149
 Ayastefanos 200
 Ayaş 25, 29, 38
 Ayazma Mahallesi 200
 Aydın 75, 76, 82, 130, 134, 176, 194, 220
 –sancâğı 231
 –vilâyeti 156, 188, 230, 251
 Ayıntab 23, 92, 120, 125, 227
 –kazası 227
 –Mutasarrıflığı 227
 –sancağı 188
 Âyşe, Karahisâr-ı Şarkîli 198, 199
 Ayvalık 179, 184, 186
 Azaryef, Doktor 169
 Azîz Bey, esbak Emniyyet-i Umûmiyye Müdürü 237, 238, 243
- Ba'albek 99
 Bağçecik, İzmit 179
 Bağdâd 48
 –hattı 49
 –demiryolu 105
 Bağlarbaşı 199
 Bahâ'eddîn Şâkir Bey, Doktor, İttihâd ve Terâkkî Merkez-i Umûmîsi a'zâsından 237, 238
 Bahtiyâr, yetim, İzmir Turgutlu'dan Süleyman Ağa'nın Kızı 198, 200
 Balıkesir 141
 Balkan Harbi 163, 194
 Bandırma 185, 197, 229, 232
 Bank-ı Osmanî 187
 Bardizbanyan, Zarf 27
 Başkumandanlık Vekâleti 22, 29, 40, 59, 72, 84, 121, 157
 Batı Sokağı 198
 Batum 67
 –Mu'âhedenâmesi 168
 Bebek Darü'l-Eytâmı 201
 Bedri Efendi, Esbak Polis Müdürü 237, 242
 Bedri Ziyâ Bey 197
 Begosyan, Begos de, Gülvenek karyeli 88
 Bekir Sâmî Bey, Haleb Valîsi 74
 Benk oğlu Ali bin Mehmed 89
 Berlin Sefâret-i seniyyesi 239
 Bern 17
 –Sefâreti 242
 Beşiktaş 201
 Beşinci Ordu-yı Hümâyûn 184, 185
 Beyoğlu 59
 Beyrût 82, 130
 Bezzazyan, Haçador 187
 Biga kazâsı 215
 Bilecik 210, 219
 Birecik 120
 –Ermenileri 120
 –Kaymakamlığı 120
 Birinci Kolordu Ahz-ı Asker Riyâseti 213
 Bitlis 26, 43, 58, 62, 64, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 84, 85, 127, 136, 161, 176, 178, 220, 247, 249, 258
 –Rusya Konsolosu 163
 –ve Van vilâyetleri istatistiği 164
 –vilâyeti 33, 35, 44, 84, 163, 188, 234, 236
 Bogos, Tekfurdağlı Mebûs Agop Boyacıyan Efendi'nin yeğeni 118
 Boğazlayan 240
 Bolâd karyesi 235
 Bolşevikîler 18
 Bolu 130, 134, 138, 176, 220, 264
 –sancağı 188
 Bostan Sokağı 201
 Boyacıyan, Agop, Tekfurdağlı 118
 Boyacıyan Efendi, Geyve İstasyon Memuru 173
 Bozdoğan Kemerî Caddesi 200
 Brusa 89, 95, 126
 –ahâlîsi 179
 –vilâyeti 89, 188
 Bulgar Hastahânesi 79
 Bulgaristan 59, 171
 –General Konsolatosu 59
 –Hükümeti 194
 –Sefâreti 59
 Bulgarlar 171
 Burgaz karyesi 231
- Ca'fer Bey, Kaymakam 200
 Canik 62, 64, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 127, 134, 141, 176, 179, 205, 223
 –Mutasarrıflığı 49, 53, 56, 59, 70, 155, 202, 211, 214
 Cebel-i Bereket 80, 105
 –sancağı 235
 Cemâl, Bahriye Nâzırı 237
 Cemâl Azmî Bey, eski Trabzon Vâlîsi 237, 238, 244

- Cemâl Paşa, Dördüncü Ordu Kumandanı 24, 130, 140, 145
 Cemil Bey, Tenos Kaymakamı 115
 Cenevre 164
 Cermen sosyalistleri 259
 Cevdet Bey, Van Vâlisi 28
 Cevizlik Mahallesi 197, 198, 199
 Cezâ Kânûnu 244
 Cide kazâsı, Kastamonu 231
 Cihângîr Çavuş 198
 Cin Ali karyesi 222
 Cizre, Mardin 102, 178
- Çanakkale sancağı 188
 Çar 163
 Çarşamba 253
 –kazâsı 256
 Çatalca 130
 –sancağı 188
 Çay İstasyonu 95, 110
 Çengelköy 200
 Çercis 260
 Çine 251
 Çoban Sokağı 198
 Çoğazcıyan, Santik 84
 Çorum 159
- Dâhiliye Nezâreti 21, 60, 65, 131, 163, 169, 171, 172, 175, 176, 177, 178, 180, 187, 189, 191, 192, 200, 227, 243, 245, 249, 251, 264, 265
 Darü'l-eytâm 142, 144, 151, 179
 Dereciyan, Agob 253
 Der-sa'âdet 27, 124, 131, 132, 152, 165, 189, 190, 194, 204, 226, 262
 –Bidâyet Mahkemesi Müdde'î-i Umûmîliği 238, 242
 –Birinci Dîvân-ı Harb-i Örfîsi Riyâseti 240, 249, 250
 Dersim eşkiyası 52
 Dersimli 53
 Deve Bağırda 222
 Deyr-i Zor 147, 171
 Dikran Efendi, İstanbul Patrikhâne Me'mûru 201
 Dimetoka 106
 Dirjin, Bandırmalı 197
 Dîvân-ı Harb 34, 161, 173, 184, 190, 227, 232, 240, 251
 –Riyâseti 243
- Dîvân-ı Harb-i Örfî Müdde'î-i Umûmîliği 115, 116, 175, 227, 238, 264
 Diyârbekir, 26, 36, 43, 56, 58, 59, 60, 62, 64, 66, 68, 69, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 81, 85, 87, 97, 99, 112, 127, 141, 153, 176, 211, 248, 249, 260, 261, 262
 –Müdâfa'a-i Hukûk Cem'iyyeti 261
 –vilâyeti 44, 46, 50, 69, 119, 178, 188, 204, 261
 Dizanteri 107, 108
 Doğançayı 173
 Doma 99
 Dördüncü Ordu-yı Hümâyûn Kumandanlığı 23, 24, 34, 81, 111, 117, 121, 137, 142, 144
 Dört Yol, Hatay 24, 30, 63, 105
 –Ermenileri 20
 Duhlebof, Tever, Rus Kumandanı 165, 169
 Dursun, Hakverdi oğlu, Backezli 89
 Düvel-i Mü'telife 263
 Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi 55, 129, 139
- Eçmiyazin Sinodu 163
 Edirne 130, 134, 138, 141, 152, 176, 179, 228, 229
 –vilâyeti 106, 188, 205, 211, 220, 223, 224
 –Mukâvelenâmesi 171
 Emîne, asker Mehmed Ali'nin kızı 197, 199
 Emîne Hanım, Sultan Süleymân-ı Kânûnî Mektebi Başmu'allimesi 202
 Emniyyet-i Umûmiyye Müdüriyyeti 91, 133, 227, 243
 Emvâl-i Metrûke Komisyonu Riyâseti 77, 159
 Engelhart, Türkiye ve Tanzimat adlı eserinin müellifi, Fransız Diplomat 18
 Enver Paşa, Harbiye Nazırı, Başkumandan Vekili 141, 185, 237
 Erba'a 253, 255
 Erdek 229
 Ereğli 100, 113
 Erdek 88
 Ergene suyu 106
 Erivan 168
 Ermatohi, yetim, Beşiktaş'ta Serencebey Yokuşu'nda sâkin 201
 Ermeni 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 120, 122, 123, 124, 125, 127,

- 132, 133, 134, 135, 136,137, 138,139,
141, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 151,
152, 153, 154, 155, 156,57, 158, 160, 162,
163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170,
171, 172, 173, 175, 178, 179, 181, 182,
185, 191, 193, 195,196, 198, 199, 200,
210, 202, 204, 205, 206, 207, 209,210,
212, 213, 215, 216, 218, 219, 220, 221,
222, 225, 226, 229, 230, 231, 232, 233,
234, 236, 246, 247, 253, 254, 257,
258,259, 260, 264
-â'ileleri 207, 214, 231
-ahâlî 208, 233
-cemâ'ati 206, 230, 232
-çeteleri 89, 247
-çocukları 234
-eytâmhânesi 200, 206, 210, 232, 245
-hastahânesi 201
-hükûmeti 162, 259
-ihtilâl cem'iyeti 163
-ihtilâlcileri 164, 259
-Katolik misyonerleri 47
-Katolik Ruhbânihânesi 260
-Katolikleri 72
-kilisesi 199, 201, 230
-komitecileri 24, 89
-komiteleri 160, 162, 165, 169, 257, 259
-Komitelerinin Âmal ve Harekât-ı
İhtilâliyesi 163
-köyleri 35, 54
-mekâtib-i ibtidâ'iyyesi, 163
-meselesi 88, 164, 165
-mezâlimi 261
-milleti 19, 197
-muhâcirleri 168, 203, 246, 247, 248
-Murahhasalığı 226
-murahhasası 48, 260
-mültecîleri 229
-nüfûsu 126
-Patrikhânesi 197, 199
-ruhbânı 167
-vatandaşı 254
Ermenistan 87, 163, 259
Ermetohi, yetim, Yüzbaşı Veysel Bey'in
hânesinde 200
Ermîşe Dârü'l-eytâmı 179
Erzincan 33, 44, 166, 201, 206
-Mutasarrıflığı 176, 249
-sancağı 247
Erzurum 26, 29, 44, 52, 58, 62, 64, 66, 68, 71,
72, 75, 76, 77, 78, 80, 85, 87, 127, 136,
141, 161, 164, 165, 166, 169, 170, 176,
187, 211, 220, 247, 249, 258
-havâlisi 170
-vilâyeti 32, 33, 35, 40, 43, 44, 50, 51, 52,
54, 188
Es'ad Bey 144, 145
Esbâb-ı harbiyye 177
Eskişehir, 58, 75, 76, 77, 78, 82, 85, 94, 95, 96,
101, 117, 124, 128, 134, 141, 176, 209,
210, 219
-havâlisi 191
-Mutasarrıflığı 74, 154, 205, 208, 220,
223, 224
-sancağı 188
Eşkiyâ 165
Etfâl-i Hıristiyanıyye 224
Evanik, İskohi, veled-i Mıgırdıç 201
Everek-Fense 164
Eyüb Sabrî, Defter-i Hâkânî Me'mûru 227
Ezine 39

Fâik 109
Fâtıma 199
Fâtih 201
Feke 80
Feyzi, Feyzullah oğlu, Eğinli jandarma 88
Fırat nehri 62, 88
Fransız 260
-askeri 198, 199
-mektebi 197
-müfettişleri 260
-vapuru 194
Fu'âd Selim Beyefendi, Bern Sefîri 132, 133

Gabod, yetim, Emîne Hanım nezdinde 202
Gagayan, Agob, Osmanlı Bankası Adana Şubesi
Memuru 114
Galiçyen, Mar'aş Meb'ûsu 163
Garbazoğlu, Kaymakam 166, 170
Gayr-i Müslim 194, 224, 229, 231, 253
-muhâcirleri 247
-mültecî 229, 230, 248
Gence 168
Geyve 173
-kazâsı 172, 174
Giresun 57
Gölgeli Burun 222

- Gönen 215
 Görele 57
 Gregoryen 140
 Gülbak (?), Bedosyan 221
 Gülek 80, 102
 Gülvenek karyesi 88
 –manastırı 88
 Gülyan, Sabah 172
 Gürciyan, Losin Karabet, yetim, Tüccar İsmail Efendi nezdinde 201
- Habur nehri 62
 Habusi 88
 Haçin 24, 30, 80
 Hâkimiyyet-i Milliyye gazetesi, (Ankara) 262
 Hakkı Bey, Evkâf Memuru 227
 Haleb, 24, 58, 62, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 85, 86, 87, 92, 93, 95, 99, 102, 107, 117, 120, 121, 124, 127, 128, 135, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 171, 176, 199, 227, 251, 260
 –Emvâl-i Mütrûke Komisyon Riyâseti 62
 –havâlî-i cenûbiyyesi 110
 –Menzil Müfettişiliği 121
 –sevkîyâtı 111
 –şu‘besi 114
 –vilâyeti 23, 35, 47, 50, 61, 62, 68, 90, 107, 114, 127, 135, 143, 144, 145, 147, 150
 Hâlid Bey, eski Diyârbekir Valisi 197
 Hâlîde Hanım 200
 Hama 99, 107, 108, 109, 111
 Hâmid Bey, Azîziye Kaymakamı 116
 Hamîd Sabrî Bey, Binbaşı 201
 Hanikyan, Halep'te bulunan âile 107
 Harâccı Muhyiddin Mahallesi 201
 Harb-i Umûmî 160, 246, 257, 264, 265,
 146, 178, 179, 181, 182, 183, 191, 192, 193,
 196, 200, 208, 214, 217, 226, 227, 228,
 235, 249, 250, 251, 252, 253, 261, 262
 Harput 36
 –Konsolosu, Amerika 88
 Hârûniye 83
 Hasan, Ali oğlu, Arabkirli Vâlî 89
 Hasan Fehmî Efendi, Yüzbaşı 200
 Hasköy İmâmı 198
 Havran 61, 62, 99
 Haydar 98, 112
 Haydar Bey, Mülkiye Müfettişi 140
 Haydarpaşa 24, 96, 201
 Haymana, Ankara 93
 Hayrî Efendi, eski Telgraf Sokağı'nda Hallâc 199
 Hazine-i Mâlîye 189, 192
- Hey'et-i Muhtelite 210
 Hey'et-i Tahkîkiyye 237
 Hınçak Ermeni komitesi 19, 172
 Hınçakistler 167
 Hristiyan 34, 69, 253, 255
 –köyleri 255
 –Osmanlı teb'ası 263
 Hristiyâniye 254
 Hırlakyan Efendi, Mar'aş Meb'ûsu 147
 Hızır, Bestek karyeli 88
 Hilmî Efendi 238
 Hogasyan, Karabet 132
 Hogo 89
 Horopesimya, yetim, Selîm Sırrî Efendi hânesinde 201
 Hulûsî 99
 Hulûsî, Dişikırık oğlu 227
 Hulûsî Bey, Mahkeme-i Temyîz Re'isi 124
 Humman, Maria, Alman tebasından 82
 Humma-yı tifo'îdî 107, 108
 Humus 99, 109, 111
 Hüdâvendigâr 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 117, 124, 134, 141, 176, 223
 –vilâyeti 52, 79, 82, 86, 233
 Hükûmet-i Osmâniyye 60, 131, 160, 163, 165, 248, 257, 258
 Hüseyin Cemîl, ahâliden 227
 Hüsnâ, Uzunköprülü Mustafa Bey'in kızı 198
- Ilıca karyesi 170
 Internationale 259
 Îcâdiye Mahallesi, Mezreh 88
- Î'ade-i Mücrimîn Mukâvelenâmesi 239, 244
 Î'tilâf devletleri 18
 İbrâhîm Bey, emekli kaymakam 199
 İçel 58, 130, 176
 İçel livâsı 227
 İdâre-i Örfiyye Birinci Divân-ı Harb Riyâseti 238, 251
 İdâre-i Örfiyye Karârname 190, 238, 240
 İhsân Bey, Der-sa'âdet Cinâyet Mahkemesi A'zâsı 199
 İhsân Bey, Erzurum Telgraf Başmüdürü 198
 ihtilâlcî Ermeniler 18
 –sosyalist komitesi 162
 İkaret, Aile 167
 İkbâl, Halebli 199
 İkdâm Gazetesi 238
 İkinci Ordu Kumandanlığı 178
 İlyas Sâmî Efendi, Muş Meb'ûsu 169
 İnceköy 230

- İngiliz 226
 –teftiş me'mûrları 260
 –zâbiti 236
 İngiltere 264
 –Fevka'l-âde Komiserliği 207, 226, 228, 230, 229, 263
 –Mümessil-i Siyâsîliği 187
 İran 168
 İrfân Rızâ 187
 İskenderun 24
 İslâm 202, 236
 –â'ileleri 218, 224, 232
 –hâneleri 196
 –ismi 197
 –muhâciri 247
 –mültecîleri 46, 247
 İslâmiyye 89, 168, 202, 247, 254
 İslâmlar 22, 56, 162, 167, 168, 224, 258, 260
 İsmâ'îl Hakkı Bey, Şura-yı Devlet Azası 124
 İsmâ'îl, Bebek Darü'l-Eytâmı'nda tüccâr 201
 İstanbul 27, 29, 79, 135, 139, 176, 201, 254, 255, 261
 –Polis Müdüriyyet-i Umûmiyyesi 196
 –Vilâyeti Vekâleti 265
 İstasyon Caddesi 197
 İstematyadis, İzmir'de Avukat Doktor 185
 İstişâre Odası 237, 242, 243, 244
 İsviçre 131, 132
 –Hükûmeti 244
 –Hükûmet-i İttihâdiyyesi 17
 –Taşnakist Hey'et-i Aliyyesi 164
 İtalya Sefâreti 22
 İttihâd ve Terakkî Cem'iyyeti 239
 İttihâd ve Terakkî Merkez-i Umûmîsi 238
 İzmir 96, 153, 158, 185, 198, 250, 251
 –İngiliz Mümessili 251
 –Rum Cemâ'ati Meclis Riyâseti 185
 İzmit 62, 66, 68, 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 89, 94, 117, 124, 125, 126, 127, 128, 134, 138, 141, 176, 179, 201, 210, 220
 –Emvâl-i Metrûke Komisyonu Riyâseti 76
 –Jandarma Taburu Kumandanlığı 173
 –Mutasarrıflığı 90, 172, 205, 218
 İzzet 216
 Kadınlar Çalışdırma Cem'iyyeti 197, 202
 Kadıköy 201
 Kafkas 163
 –Harekâtı 161
 Kafkasya 21, 22, 162, 167, 258, 259
 –Ermenileri 21, 22
 Kal'a-i Sultâniyye 77, 130, 156, 211
 –Mutasarrıflığı 39, 156, 215
 Kal'acık, Ankara 93, 101
 Kalender Mahallesi 200
 Kaloset, Papas 201
 Kâmile Hanım, Hacı, Trabzonlu, Ermeni 198
 Kânûn-ı Cezâ 237, 239, 243
 –mâddeleri 242
 Kânûn-ı Esâsî-i Osmânî 179, 237, 240
 Kapraşyan, Haleb'de bulunan â'ile 107
 Karabet, Manko oğlu 88
 Karabet, Papaz 57
 Karagözyan, Rafael 27
 Karahisâr-ı Sâhib 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 95, 100, 110, 117, 124, 125, 134, 141, 153, 206
 –istasyonu 95, 110
 –Mutasarrıflığı 141, 157
 –sancağı 188
 –Vâkî'ası 169
 Karahisâr-ı Şarkî 198
 Karakol Sokağı 197
 Karaman 113
 Karesi 40, 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 124, 134, 176, 194
 –Mutasarrıflığı 134, 224
 –sancağı 188
 Kars 21, 22, 80, 169
 Kartaltepe 199
 Kâsımpaşa 200
 Kastamonu 32, 130, 134, 141, 176, 206, 211
 –vilâyeti 27, 29, 38, 115, 136, 188, 224, 231, 236
 Katagikos 163
 Katme İstasyonu 92
 Katolik 87, 95, 97, 120, 140, 143, 144, 145, 150, 226
 Katolik Civânîân â'ilesi 149
 Kavafyan, Jan Kirkor, Bulgar 59
 Kavak 253, 255
 Kavrakalı karyesi 222
 Kavvâs Serkiz Efendi 201
 Kayseri 41, 62, 66, 68, 75, 76, 77, 78, 85, 87, 95, 97, 124, 127, 134, 141, 175, 176, 206, 207, 210, 211
 –havâfisi 248
 –livâsı 188
 –Mutasarrıflığı 42, 48, 55, 69, 144, 151, 210, 213, 218, 221
 Kazyân, Tatyos, Ermeni Katolik çocuğu 226
 Kâzım Paşa, Mirliva, mülga 1.Kafkas Kolordusu Kumandanı 168

- Keçiyan, Pozant 27
 Kelekyan Efendi, Diran 27
 Kemal Bey, Binbaşı, 38. Alay Kumandanı 256
 Kendifyan, Piskopos 261, 262
 Kengiri 25, 27, 29, 38
 Kerek 61, 62, 99
 Kerkük 68, 127
 –sancağı 62
 Keropeyan, Karabet 27
 Keskin, Ankara 93, 101
 Keşişyan, Matobi, Ermeni Kilisesi Cemiyeti Reisi 254
 Kırkkilise 194, 230
 Kırmızı Manastır 230
 Kırşehir 93
 Kilis 92
 Kırkor Efendi, Patrikhâne Memuru 200
 Kişyan, Serkis, Osmanlı Bankası Tarsus Şubesi Memuru 114
 Kolluk Sokağı 200
 Komidas, Vartabet 27
 Komisyon-ı Mahsûs 187
 Konya 24, 78, 82, 85, 87, 95, 101, 103, 104, 105, 109, 110, 111, 112, 113, 118, 127, 128, 134, 139, 141, 149, 153, 176, 181, 191, 210, 211, 213, 219, 231, 248
 –ovası 171
 –vilâyeti 25, 36, 42, 113, 118, 139, 149, 153, 188, 203, 205, 210, 219
 Kozan 80
 Köprübaşı 173
 Köstence 194
 Kuds-i Şerîf 82
 Kumkapı 200
 Kumpanya 173
 Kuneytra 99
 Kurtbelen 173
 Kuvâ-yı Milliye 255
 Küçük İncesu, Develi 41, 43
 Künezler, Aile 167
 Kürdler 18, 44, 164, 169
 Kütahya 58, 82, 86, 87, 109, 117, 124, 134, 176, 211, 220, 223, 224
 –Mutasarrıflığı 86, 148, 158, 160
 –sancağı 188
 KYAVDDR, Piskopos 260
- Lâledere 218
 Latîf Bey, Yozgad Tasfiye Komisyonu a'zâsından 200
 Lord Brays, "Memâlik-i Osmâniyye'de Ermenilere Edilen Muâmele" adlı eserin müellifi 18
- Luis, Arşa, yetim, Binbaşı Rıza Bey'in hanesinde 200
 Lusin, yetim, 201
- Ma'mûratü'l-azîz 26, 43, 53, 56, 58, 59, 60, 62, 64, 66, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 81, 87, 88, 98, 127, 141, 176, 179, 211, 220, 223, 224, 249
 –vilâyeti 44, 49, 51, 52, 54, 91, 188, 206, 246
 Mac Ando, Ceneral 227
 Makâm-ı Sadâret-i Uzmâ 186
 Makri Köyü 196, 197, 198, 199
 Makri Köy Ermeni Kilisesi 198
 Maksûd Efendi 197
 Malatya 98, 103
 Mâliye 26, 55, 264
 –Nezâreti 25, 146, 171, 172, 189, 233, 252, 266
 Mama Hatun, Erzincan 169
 Manisa 250, 251
 Mar'aş 24, 47, 58, 62, 64, 66, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 87, 117, 120, 126, 130, 134, 137, 140, 141, 143, 147, 157, 158, 176, 248
 –Mutasarrıflığı 28, 37, 39, 50, 137
 –sancağı 188, 261
 Mardin 69, 178, 248, 261
 –Mutasarrıflığı 204, 215
 Marko, Bitlisli, Geyve'de ikâmet eden 173
 Marmara Adası 229
 –havzası 180
 Maryam, Agob'un kızı 201
 Masarburnu Caddesi 202
 Mayevski, Ceneral, Rusya Ceneral Konsolosu 164
 Mazhar 94
 Mazhar Bey, Hey'et-i Tahkîkiye Re'îsi 115, 116
 Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ 193, 194, 208
 Meclis-i Meb'ûsân 186
 Meclis-i Vükelâ 176, 192, 217, 240, 249, 250
 Mehâkim-i Nizâmiyye 249, 250
 Mehâkim-i Osmâniyye 185
 Mehmed, Erendekli jandarma 88
 Mehmed, Süleyman oğlu, Erzincan muhaciri 201
 Mehmed Nûrî Efendi, 510 numaralı Hat Muhâfaza Taburu Yedinci Bölük Kumandanı 199
 Mekteb-i Sanâyi' 226
 Memâlik-i Osmâniyye 60, 72, 193, 194, 229, 257, 259
 Menemen 230
 Menteşe 176, 211, 220, 223, 224

- Rumları, 179
Mersin 80, 230, 260
Meryem, Manik, yetim 201
Merzifon 253, 254
Meskene 147
Meşveret gazetesi, Trabzon'da yayınlanan 71
Metropolid, İzmir 185
Mezreh, Mamuretülaziz 88
Midilli 184
Minasyan, Aram, halis bir Hınçakist 173
Misebolu, karye 231
Mister Leslie 167
Monitör Oryentali Gazetesi 184
Morenik, karye 89
Morgantau, Hanri, Amerika Sefiri 88
Mösyö Berdo, Beyne'l-milel Hukuk Mu'allimi, "Türkiye'de Ecnebiler ve Onların Vaziyet-i Hukukiyeleri" adlı eserin müellifi 18
Mösyö de Lenker, Avusturyalı 173
Mösyö Kambon, Fransa eski sefiri 165
Mösyö Pernenli, İngiliz Mümessili Kumandan 256
Mösyö Sotyo, İtalyan mühendis 174
Mudanya 231
Muhâbereci Sokağı 199
Muhâcir iskânı 23
Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi 229
Muhâcirîn tahsîsâtı 160
Muhâcirîn-i İslâmiyye 194
Muhâcirîn-i Müslime 156
Murâd, Metropolid Vekîli 253
Murâdça, Bilecik 82
Murâdiye Mahallesi 201
Mustafa Abdülhâlık Bey, Bitlis Vâlisi 28
Mustafa Bey, Sivacıyan Hânesinde Uzunköprü eşrâfından 198
Musul 33, 58, 62, 75, 76, 77, 92, 95, 99, 112, 119, 138, 147, 153, 178
–havâlîsi 178
–vilâyeti 33, 41, 48, 61, 62
Muş 29, 84, 161, 163, 234, 258
–Mutasarrıflığı 169
Mühimme Kalemi 182, 183
Mûlgâ Dîvân-ı Harb-i Örfî 238
Mülkiye 55
Münîr Bey, Muhâcirîn Müdîriyyet-i Umûmiyyesi İskân Şu'besi Müdürü 236
Müslim 194, 212, 248, 254
–kız ve kadınlar 224
–mültecî 212, 229, 247
Müslümân 21, 22, 168, 169, 173, 210
–muhâcirî 194, 215
–vatandaşları 255
Müslümânlar 34, 132, 133, 142, 164
Mya Dagligt Allehanda, İsveç gazetesi 170
Nâcî, Mektupçu 104, 105
Na'îme, Erzurumlu Cemâl'in kızı 199
Nâfi'â Dâ'iresi 264
Nallıhan, Ankara 93
Nargileciyan, Agob 20, 27
Nasûhi Bey, Makri Köy İ'âşe Müfettişi 197
Nâzım, Doktor, Maârif Nâzırı 237
Nesim, Muhasebeci (mahalli memurlardan) 227
Niğde 75, 76, 77, 78, 82, 85, 87, 97, 117, 124, 134, 141, 176, 206, 211, 220, 223, 224, 248
–Mutasarrıflığı 85, 122
Nikolo, Doktor 79
Nişantaşı 201
Nizip 120
Norman, Miralay (Piskopos) 261
Noryan, Haleb'de bulunan â'ile 107
Nûrullah Hasan, Mezrehli 88
Nusaybin 119, 248
Nüfûs-ı İslâmiyye 139
Obik 110
Odesa 194
Odişelisne, Ceneral 170
Ohannes 231
Olga (Ayşe), Adanalı, Balıkçı Nikola'nın nişanlısı 199
On üçüncü Kolordu Kumandanlığı 261, 262
Onnik, Ermeni Katolik çocuğu 226
Ordu 57
Ordu-yı Hümâyûn Başkumandanlığı 81
Ordubat 168
Ormanoş, yetim, Yüzbaşı Hasan Fehmî Efendi hânesinde 200
Osman, Malatyalı 197
Osmânî 254
Osmaniye 80, 102, 105, 246, 257
Osmanlı 60, 167
–Ermenileri 160, 257
Osmânî-Almanya İ'âde-i Mücrimîn Mu'âhedenâmesi 237
Osmanlı üserâsı 21, 22
Osmanlılar 260
Ömer Rüşdî Paşa, Makri Köyü'nden 198
Papasyan 245
Papasyan Efendi, Muş Meb'ûsu 169
Papazyan, fotoğrafçı 79

- Paşalimanı 229
Patrikhâne 198, 200, 201, 202
–mümessilleri 192
Perşembe 57
Peştemalci Sokağı 202
Polis Müdüriyyet-i Umûmiyyesi 104, 112, 249, 262
Pozantı, Adana 97, 102, 113, 121, 153
Prevayeç, İsveç zâbiti 170
Proleodos gazetesi, Rumca 262
Protestan 87, 95, 97, 120, 140, 144, 145, 150
–mezhebi 78
- Rahmî 104
Rakka 110, 122, 149
Râtıbe, yetim, Emîne Hanım nezdinde 202
Redmer, Lefter, Yüzbaşı 229
Re'fet, Eskişehir Mutasarrıfı 94, 96
Re'sü'l-ayn 119
Reji 139
–İdâresi 129
Rızâ Bey, Binbaşı 200
Rum 21, 52, 132, 133, 179, 191, 193, 194, 206, 207, 212, 216, 220, 229, 233, 236, 247, 254
–ahâlîsi 185, 186, 208, 215
–a'ileleri 214, 231
–Cema'ati Riyâseti 185
–eytamhânesi 186
–kilisesi 230, 231
–mektebi, 230, 231, 232
–milleti 199
–muhâcirleri 246, 247, 248
–ve Ermeni mültecîleri 228
–ve Ermeni cemâ'atleri 18
–vatandaşı 254
Rumeli Demiryolları 132, 133
Rumlar 74, 171, 185, 193, 194, 207, 210, 215, 231, 232, 233, 253
Rus 161, 165, 259
–Bitlis Konsolosluğu 19
–Erkân-ı Harbiyyesi 165
–Ermenileri, 21
–hudûdu, 35
–işgâli, 258
–Kafkasyası 18
–ordusu 161
–ümerâ-yı askerîyyesi 162
–zâbitleri 166, 168
- Ruslar 21, 22, 169, 170, 247
Rusya 169
–Hükûmeti 22
- Sakızağacı, Makri köyünde 197
Sakızağacı, Beyoğlu'nda 260
Salâhaddîn Bey, İzmirde On Yedinci Kolordu Kumandanı 184
Salâhaddîn, Üçüncü Kolordu Kumandanı 253
Samsun 70
–livâsı 188
–Ermenileri 126
Sanders, Liman Fon, Paşa, Müşir Beşinci Ordu Kumandanı 184, 186
Saray köyü 250, 251
Sarıköy nâhiyesi, Gönen 215
Sarıyar, Mardiros, Ermeni 250
Sarıyer 202
Sarrâf Burnu 245
Sarrafyan, Manok, Osmanlı Bankası Adana Şubesi Memuru 114
Sason 29
Sasun Hâtırâtı, Antranik'in eseri 163
Savulya 222
Sayda hâdisesi 34
Sedenkyan, Musrik 221
Seferberlik 188
–tahsisâtı 208, 219
Selâmsız 201
Selîm Sırrî Efendi, Eski Tirebolu Kaymakamı 201
Selîmiye Mahallesi 200
Seranos 201
Serencebey Yokuşu 201
Serupe, Geyve'nin Kancir karyeli 173
Seyyid Hâşim Bey 124
Sığı karyesi, Mudanya 231
Sille Amele Taburu 173
Simkiyan, Edvar, Osmanlı Bankası Adana Şubesi Memuru 114
Simpat Efendi, Rahip, Hey'et-i Mahsûsa Azası 219
Sincanköy 25
Sirkeci 132, 133
Sis 24, 45
Sivas 26, 32, 36, 53, 56, 59, 60, 62, 64, 66, 68, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 87, 97, 102, 127, 134, 138, 141, 176, 179, 206, 232, 248, 252
–vilâyeti 45, 49, 83, 115, 116, 188
Siverek 119, 261
Sofular 201
–mahallesi 202

- Soma kazâsı 231
 Sorep Agob Sokağı 59
 Sosyalizm 259
 –ihtilâli 259
 Stampili ve Şürekâsı Matba‘ası 17
 Sulh Konferansı 263
 Sultan Süleymân-ı Kânûnî Mektebi 202
 Sungurlu, Çorum 93
 Sûriye 62, 75, 76, 77, 82, 95, 130, 147, 250, 251
 –vilâyeti 61, 62, 68, 92, 107, 108, 110, 127, 131
 Suşehri 45
 Süleymân Ağa 198
 Süleymân, yetim, Hoca (Viço)nun hânesinde 202
 Sürmene 57
 Süryânî 260
- Şam 99, 109, 111, 135, 142, 235
 Şâyeste, yetim, Kaymakam Ca‘fer Bey'in hânesinde 200
 Şehzâdebaşı 200
 Şile 179
 Şimendüfer İdaresi 204
 –Kumpanyası 173
 Şûrâ-yı Devlet 124, 265
 Şükrü Bey, Halep'te bulunan Muhâcirin Müdürü 101, 107, 108, 109, 116, 122
- Tahrân Sefâret-i Seniyyesi 21, 22
 Tahsîn Bey, Erzurum Vâlisi 29
 Takvîm-i Vekâyî 238
 Tal‘at, eski sadrazam 237
 Tal‘at Bey, Keskin Kazâsı Kaymakamı 222
 Tal‘at Paşa 184
 Talori 29
 Talumyan, Şedak, Mezrehli 88
 Tarsus 80
 Tasvîr-i Efkâr Gazetesi 197
 Taşnak Ermeni Komitesi 19
 –ihtilâl komitesi 164
 Taşnaklar 260
 Taşnaksutyun 163
 –cem‘iyyeti 164
 –grup kalemi 164
 –komitesi 38, 89, 163, 164
 Tebek 99
 Teke 130, 206, 220
 –kazası 232
 –Mutasarrıflığı 235
 Tekfurdağı 118, 125, 179
 Tekke Sokağı 200
- Tellü'l-Kutûr, Urfa 166
 Tepe köyü 170
 Teşkilât-ı Mahsûsa 244
 Teşvîkiye Yokuşu 201
 The Encyclopedia Britanica 167
 Tiflis 167
 Tirebolu 57
 Tiryakyan, Azadamard Hacı Hayk 38
 Tokad 70, 253, 254
 Tolayan, Pervant 27
 Tomayan, Erafnaz, Madam Eznif Tomayan'ın yeğeni 200
 Tomayan, Madam Eznif 200
 Torkumyan, Vahram, Doktor 27
 Toros Demiryolu Mühendisliği 137
 Toros yolları 171
 Trablusgarb Harbi 174
 Trabzon 53, 56, 57, 58, 59, 62, 64, 66, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 141, 161, 176, 198, 206, 211, 231, 240, 247, 258
 –vilâyeti 49, 50, 64, 67, 154, 188
 Trezifa, yetim, Nefise Hanım nezdinde 202
 Tulumîye Sokağı 200
 Turgud kasabası, İzmir 198
 Türk Cem‘iyyet-i Hafîyyesi 19
 Türk efkâr-ı umûmiyesi 259
 Türkiye 167, 170
 –Devleti 168
- Ulubey 57
 Ulukışla 122
 Urfa 24, 33, 58, 68, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 85, 92, 98, 119, 121, 122, 127, 138, 141, 166, 176, 185, 216, 220, 227, 248, 261
 –Mutasarrıflığı 49, 56, 81, 99, 118, 122, 149, 205, 216
 –isyanı 166
 –kurâsı 232
 –sancağı 33, 188
 –livâsı 227
 –Kaymakamlığı 230
- Üçüncü Kolordu Kumandanlığı 22, 70, 252
 Ümrâniye Sokağı 199
 Üserâ-yı Osmâniyye 22
 Üsküdar 200
- Valuton, Benyan 19
 Van 26, 29, 58, 71, 72, 75, 77, 78, 85, 161, 164, 176, 211, 231, 232, 247, 249, 258

- gölü 28
- vilâyeti 28, 33, 35, 50, 54, 188
- Vapur İskelesi Caddesi 197
- Velîd Bey, Ebu'z Ziyâ-zâde, Tasvîr-i Efkar
Gazetesi Sâhib-i İmtiyâzı 197
- Veysel Bey, Yüzbaşı 200
- Vezîrköprü 253
- Rum milleti 253
- Virancık, karye 209
- Vis, Lesli De 89
- Volontaire Armenian Albüm 167

- Yalova 89, 218, 231
- kazası 231
- Yeni Mahalle 198
- Yenikapı 201
- Yeniköy 179
- Yozgad 84, 159, 240, 251
- livası 188
- Yunânî 251
- Yunanistan 171, 193, 194, 209

- Zarşıyan, Bedros 260
- Zaven Efendi, Ermeni Patriki 260, 262
- Zekî, İzmir tüccârı 250
- Zeyd mevkii 260
- Zeytûn 23, 24, 28, 42
- Zeytûnluk Mahallesi 197, 198, 199
- Zirâ‘at Bankası 171, 174
- Zirâ‘at Nezâreti 172, 229
- Zor 24, 33, 62, 75,
76, 77, 82, 87,
92, 93, 120,
124, 125, 126,
147, 150, 158,
160
- Mutasarrıflığı 61
- sancağı 33, 62, 68, 127, 188

BELGELERE GÖRE ALFABETİK KONU FİHRİSTİ

- Çeşitli iddiaların tahkiki 71, 93, 177, 223, 235, 248, 261, 267
- Ermeni çocukları 45, 47, 79, 82, 89, 91, 92, 182, 191, 192, 212, 225, 226, 230, 235, 243, 250, 252, 262
- Ermeni kadın ve kızları 79, 82, 95, 96, 189, 192, 226, 262
- Ermeni Katolik misyonerleri 40
- Ermeni malları 29, 50, 54, 64, 66, 69, 81, 98, 185, 199, 233, 244, 246, 249, 259, 266
- Ermeni murahhasası 41
- Ermeni köylerine mültecilerin dağıtılmaları 48, 51, 52, 236, 264
- Ermeni sevkiyatının durdurulması 146, 170
- Ermenilere yapılan yardımlar 224, 227, 231, 254, 255, 273
- Ermenilerin iskân ve iaşeleri 61, 62, 63, 70, 75, 87, 99, 120, 132, 135, 140, 145, 151, 152, 154, 155, 173, 178, 179, 180, 191, 197, 203, 213, 224, 228, 242, 251, 256
- Ermenilerin muhafazası 34, 35, 36, 46, 102, 149, 156, 210, 213, 230, 267
- Ermenilerin tehcir nedenleri 205, 268
- Ermenilerin sevki 2, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 18, 19, 22, 25, 26, 28, 30, 32, 37, 38, 42, 43, 57, 58, 72, 78, 94, 97, 102, 110, 118, 183, 184, 187, 194, 195, 202, 207, 208, 211, 216, 226, 241, 242, 270
- Ermenilerin yerlerine dönebilmeleri 11, 12, 181, 186, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 224, 233, 238, 244, 251, 257, 258, 259, 263
- Ermenilerin zulmü 3, 4, 5, 49, 101, 270
- Komite mensubu Ermeniler 10, 25, 65, 190, 198, 200, 201, 207
- Osmanlı memurlarının tayin ve azilleri 17, 143, 144, 153
- Sevkedilen Ermenilerin borçları 24, 80, 206, 221, 228, 229, 232, 237, 239, 242, 263
- Sevk masrafları 9, 23, 31, 204
- Tehcir sırasında işlenen suçlar 219, 220, 223, 247, 248, 253, 260, 261, 265, 270, 271, 272
- Yerlerinde bırakılan Ermeniler 27, 29, 53, 59, 76, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 104, 115, 141, 142, 148, 164, 165, 166, 167, 169, 172, 193, 196
- Yurtdışına para kaçıran Ermeniler 168